MAGYAR REGÉNYÍRÓK
KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja
MIKSZÁTH KÁLMÁN

11. KÖTET

A CSEHEK MAGYARORSZÁGBAN

Irta
BÁRÓ JÓSIKA MIKLÓS

II.

BUDAPEST
F R A N K L I N - T Á R S U L A T
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1905

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2010
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-386-1 (online)
MEK-07565

A CSEHEK MAGYARORSZÁGBAN

KORRAJZ ELSŐ MÁTYÁS KIRÁLY IDEJÉBŐL

IRTA
BÁRÓ JÓSIKA MIKLÓS

MÁSODIK KÖTET

KIMNACH LÁSZLÓ RAJZAIVAL

BUDAPEST
F R A N K L I N - T Á R S U L A T
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1905

TARTALOM

A BORZ-KIRÁLY.
A LOVAG ESKÜJE.
ELEMÉR A SAS.
A KÉNYÚR.
ESTI LOVAG.
LÉLEKIDÉZET.
AZ ATYA.
SALAMON TORNYA.
A CSILLAGÁSZ ÉS GYERMEKE.
AMINHA.
AZ OROSZLÁNOK.
ÉJ.
MENNY ÉS FÖLD.
GYERMEKSIKKASZTÓ.
DZWELA ÉS ZSEBRÁKJAI.
TRÓN ÉS SZERELEM.
A VÁCZl EGYHÁZ VILÁGA.
STRENA.
A VÉGÓRA KÍNAI ÉS ÖRÖME.
ISTEN-ITÉLET.
A SPÁHI.
JEGYZETEK.

A BORZ-KIRÁLY.

- - a harcznak bár milyen volna, örülök,
S több véres hadi munkákban rögzöttek eléggé.

Vörösmarty.

Komoróczit utoljára Vadna falain hagytuk. Mikor látta, hogy fészkét tovább nem védheti, a vár rejtekén keresztül több rablóval Galgóczra vonult; s ezen utóbbinak eleste után, melyet Rozgonyi, ki sem levén még egészen építve, szint oly gyorsan lepett meg s foglalt el, mint Vadnát: Komoróczi s Walgatha, dühös, de sikernélküli védelem után, az erdők sűrűségében kerestek menedéket.

Néhány hét múlva, a vidékben fellázadt pórnéptől seregök eltöröltetett kétszáz híján, kik Walgathával együtt elfogattak. Csak Komoróczi, s Angyal diák szabadulhatának meg. Több holdak múlva, éjenkint bujkálva, jöhettek Uderszkihez Sárosra, ki egy volt a Giskra védelme, s a neve alatt romboló seregek legelszántabb vezérei közül.[1]

Nemsokára a csehektől birt Sárosnak sorsa is elhatároztatott: mert Rozgonyi Sebestyén villám gyorsaságával sietett várról-várra, győzedelemről-győzedelemre. Magyar Balázs s az egri püspök Hédervári László osztoztak dicsőségében.

A Hédervári-osztályban Elemér, kit gyorsaságáról sasnak neveztek, bámulandó erőt s elszántságot fejtett ki a csehek üldözésében. Elemér idegen volt, arczát senki sem látta: mert szent fogadás, az akkori idők szellemében, őt tiltá sisakrostélyát fölemelni, vonásait legfeljebb hű szolgája s néhány meghitt barátja ismerték.

Az egri püspök seregei a Sárosból kiszabadult Uderszkit, Komoróczit s annak hű diákját, Angyalt, mindig nyomozva üldözték a brezniczei favárig[2] Lengyelország szélén, míg a borzasztó tanya alá érkeztek.

Tágas völgy mélyedett itt keletre, éjszaki oldala majdnem félkört képezett sűrű fenyvekkel borított bérczekből. Szemben, menedékes rónán túl, halk konyulatú dombok huzódtak, keskeny völgy-keblektől elválasztva, melyeknek nedvtelt ölébe sugár kőriserdő emelte zöld homlokát. A várszikla, e hegylánczcnak közepe táján, mint kőkar nyúlt ki a zordon rengetegből. - Hegyfelőli részén mély árok volt, tömve hegyes karókkal, melyek mint egy sűrű kefe borzadtak fölfelé; a többi oldala a sziklának meredek falat képezett, melynek aljáról feltekintve, a szem sötét faabroncsot látott, s közepéből gomolygó füstöt kigyózni fölfelé. De azon oldalán is, melylyel e vakmerő helyzetű sziklakar a hegyen függött, az árkon túl még majd tíz ölnyi meredekség volt. Mászhatlanságát a rablók mesterségesen igyekeztek még ijesztőbbé tenni: mert minden ormát, gerinczét, élezetét, párkányát, s domborúságát vésőkkel, s csákányokkal vagdalták le. Legiszonyúbb volt tekintete szemben az egyenes vonalban húzódó halmokkal, hol meredeksége szédített.

Hédervári közel a sziklához ütötte fel sátrait; a tábor déli oldala a sűrű fenyvek irányában vonult el.

Néhány óra alatt minden készen volt, s midőn a nap fényesen s vérpirosan ereszkedett a fenyő-tengerbe, átreszketve sudarain, melyeknek levéltőin végsugarai szikráztak: a bajt óhajtó sereg a sátrak elé gyűlt, fejeik a szédítő tetőhöz voltak emelve, mely nemében az éjszaki fénynek borítva, mint korona nyugodott a kopár ormokon, látszhatólag néptelenül és némán. Csak olykor hajtá az esti szellőfolyam a víg kurjantásokat, a zene hangjait alá.

A tekintet pompás volt nemcsak a mogorva szellem miatt, mely e vadonregényes vidéken borongott, hanem azon ellentételnél fogva is, melyet a Hédervári fényes tábora a csehek hordó-alakú sötét fészkével képezett.

Nemsokára vígan égtek a tüzek alant, s kondérokban, bográcsokban recsegett az estebéd.

A Hédervári sátra veres falaival előbbre volt a többinél feszítve; szemben a völgy tere tisztán maradott a fenyegető várszirtig.

A derék püspök fekete mentéjében, melynek elejéről a fényes vértet lecsatolta már, s könnyű veres süvegben ült a sátor előtti tábori széken. - Termete erőteljes volt, arcza nyers, és jelelt vonásaival, ősz fürteivel s szakálával vad méltóságra s felsőségi szellemre mutatott. Többen a sereg főnökei közől állottak körüle, részint egész fegyverzetben, részint könnyítve már magokon, nyitott dolmányokban, süvegekben s kalpagokban. Ezen utóbbiak közt egy nevezetes alak különbözteté meg magát, igen közel Hédervárihoz. Tagjain fekete dolmány s nadrág, egyszerű, de tiszta, fején alacsony nyusztkalpag, arczát álarcz födte, vasbádogból. Egész tartásában e szembetünő lovagnak nemesség s nyugodt erő voltak kifejezve. Mindazok, kik mellette állottak, a sajátságos elfödözést, mint szokott dolgot, figyelemre sem látszaták méltatni.

- Elemér! - szólalt meg Hédervári - kegyednek álarcza alatt alkalmasint meleget gyűjtött a mai csata; de mind a mellett egy újabb foglalatosságra szólítom fel.

Elemér előbbre lépett, s tiszteletteljes figyelemmel s készséggel várta a parancsot.

- E szirthez itt, - folytatá a hős püspök nyugodtan, - bár mászhatlan, mindenesetre út vezet; ismerem én a darázsfészkeket! - külről, ha csak tornyot nem emelünk melléje, bele nem férhetünk. - A kegyed leleményes esze nem egyszer segített már ily esetekben! - halljuk véleményét.

- Püspök úr! - mond Elemér, a vas-álarcz által kissé tompított hangon. - Ezek a csehek jó gyomrú ficzkók! náluk évekre van eleség, mert a kenyeret megpörkölik, s vízzel, serrel lágyítják meg szükség esetében; a fölött sódarral, sajttal élnek, a mi mind soká eláll; az ily kelenczeknek lépeik rakva mindig táplálattal. Gondolom, kiéheztetni ezeket a téli gözűket nem lehet, sem kiforrázni, mint ürgéket; mert odvaikat a sziklatetőkbe vájják. Magam is azt vélem tehát, hogy egérutaikra szükség találnunk. Ha kegyed jóváhagyja, osztályomban szertefektetem kopóimat: mert így nevezi kegyed e szagláló ficzkókat, kiknek éles fülét, szemét semmi sem kerüli ki. Csak egyet lássunk e varjak közől a fészekbe szállni, akkor kezünkben a vár!

Hédervári kissé fontolgatá a mondottakat. - Jól van, - jegyzé meg, - de azt tanácslom, nemes lovag, hogy gyűrűbe kerítse a vadont, mert sok kijárója van az ily tanyának s ha egyet megleltünk is, keveset nyertünk.

- Így, így! - szólának néhányan Hédervári körül, jóváhagyó fejbillentéssel.

Elemér a várra tekintett. - Ördögtanya! - kiált fel, - de nem kézbekeríthetlen türelemmel s ügyességgel. Az én véleményem még mindig az: hogyha csak egy bejáróját találjuk is meg e gonosz fészeknek, mindent megnyertünk.

- Hogyan? - kiált fel egy agg hős, barna arczczal s szabályos, bár kissé éles vonásokkal, ki kardjára támaszkodva, eddig némán hallgatá a tanácskozást.

- Egyszerű a feloldás; - felelt Elemér - ezek a zsákmányosok nem vesztenek fogat, míg kerülhetik: minden bizodalmuk váraikban s rókalyukaikban van. Ha egybe férhetünk, s azt szétdúlhatjuk, egy menedékkel kevesebbjük lesz, s a síkra kerülnek, - hol mi vagyunk az urak. Ez a brezniczi kád, ott a fokon, a legerősebb fészkök, a mint mondják.

- Hm, - felelt az előbb szóló öreges úr - tökéletes igaz; de sátán van a kölykökben, mert ily bödönt egy pár hét alatt összebodnárolnak!

- Igen! - szól közbe Hédervári - míg többen voltak, tehették; de mióta Walgathát a galgóczi ostrom után a borsodi pórhadak elfogták, s a jámbor a budai börtönben ül; s Komoróczi, zászlóalj helyett, csak maga bódorog egyik helyről a másikra, azóta nem oly hirtelen emelkednek a várak. - Én Elemér véleményén vagyok. - Ez - folytatá - derék hadi tett volna kegyed részére, lovag!

- Lesni nem szokásom s tudomásom, püspök úr! - felelt Elemér büszkén - ha karddal kell közéjök verni, ott vagyok helyemen.

- Én parancsolok, kegyed tesz! - szól Hédervári hidegen.

- Nem bérlett, - jegyzé meg az álarczos lovag nyugodt hangon - szabad lovag vagyok, s jogaimat ismerem; - de a parancs nehezebb részére ajánlkozom. Ha e kopó itt, - folytatá Elemér, egy sajátságos kinézésű ficzkóra mutatva, ki közel a püspökhöz támaszkodott egy százados fenyőhöz, - a bejárást kikutatja, miként nem kétlem: kopjásaimat az üregbe vezetem, s ama fapártára tűzöm zászlómat.

- Legyen! - mond Hédervári.

Azon ember, kire Elemér mutatott, egy Dzwela nevű morva származású férfiú volt; kalandor a szó legszigorúbb értelmében: parancsnoka olykor egy zászlóaljnak; máskor közvitéz, ha a könnyen szerzett zsákmányt elpazarolta; néha hirnök s kém. Különös kinézéseért a seregben, hová nem régiben szegődött, borz-királynak nevezték. A legény mintegy harmincz évű lehetett, szénfekete, göndör haja fejét kereken borította el, s annak majdnem tekealakot adott, nem hasonlatlant a borz fölfelé álló szőreihez, mely állattal pisze orra, széles szája s apró szemei miatt úgyis meglepő családi hasonlatossága volt.

Őt Elemér kémnek használta olykor, s Dzwela e díszes hivatalba minden tulajdonait kifejté az ilyfajú embereknek; fáradhatlan volt, s ritkán jött meg valami fontos tudósítás nélkül. Történt, hogy olykor a Giskra seregei közt hetekig lappangott, a mi akkoridőben a hirtelen összeszedett bérlettek közt, kik néha egy úrtól a másikhoz szegődtek, könnyebben megtörténhetett, s kevesebb okot adott a gyanúra, mint jelenben, hol ily összeelegyedés aligha kivihető lenne.

A mi elfödött lovagunk ezt az embert soha sem szerette, mert főleg zsákmányolás alkalmával vad kegyetlenségét tapasztalta; bár azon rátartás neme, melylyel e portyázó a parancsot elfogadta, nem volt ellenére. Mindenesetre Dzwela szerfelett bátor s elszánt volt s főleg a csehek ellen igen használható.

- Hallod-e ember? - mond Hédervári a kémhez intézve szavait - végy magad mellé valakit, vagy eredj egyedül, a hogy akarod; ha nekem reggelig egyikét a vár bejáróinak fölfedezed, húsz arany lesz jutalmad, s bort adatok, a mennyiben megfürödhetsz.

Dzwela mogorva tekintetet vetett maga körül. - Húsz arany, - mond hidegen - jó! két embert választok ki; nem mintha szükségem volna rájok, hanem hogy tanúim legyenek, ha mulasztottam-e el valamit a felfödözés elősegélésére? - két legnagyobb ellenségemet a seregben.

- Kétkednél tehát sikerén merényednek? - kérdé Elemér.

- Hm! mi van bizonyos az életben? - felel a zömök ember. - Isten veletek urak! reggel többet.

Ezzel minden további beszéd s nyilatkozás nélkül, Dzwela hosszú lépésekkel sietett a tábornak azon vége felé, hol Elemér emberei voltak. - A nép vígan főzte estebédét, s minden a táborban élénk mozgásban volt, a tűz recsegett, a lovak nyerítettek, a fegyver csörgött. Dzwela egy alacsony sátor előtt állott meg.

- Sőtér János! - kiáltott.

Egy száraz férfiú, ingre vetkőzve, lépett ki a sátorból, arcza barna volt, hosszú fekete szakállal s bajúszszal, tekintete vad és hideg.

- Mi bajod borz-király? - kiáltott rá az ember megvetőleg.

- Hédervári uram parancsából követni fogsz, a rókalyukakat kikémlelni; jer, az utolsó tábor-szemnél elvárlak.

Ezzel Dzwela, szót sem ejtvén, tovább ballagott; az utolsó sátor előtt megállt újra.

- Kanász Ferke! - kiáltott.

A sátor üres volt, de a mellette lobogó tűznek közeléből egy ifjú kopjás lépett elő. - Mit akarsz madárváz? - felelt gúnynyal - mióta keressz föl te, borz-király? talán ölre akarsz velem menni, mint a minap, midőn Sáros alatt zsákmányomhoz nyúltál s kopjámmal vertem széles hátadra? jer! épen jó kedvemben vagyok.

- Kérd az Istent, te ürgefiú, - felelt Dzwela sötéten - hogy a borzzal feledtesse tettedet. De most egyébről van szó; vedd fegyveredet! te és Sőtér János követni fogtok a Hédervári parancsából; tudom, jó kopók vagytok, s a nyomra rátaláltok; annak a fakarikának ott a fellegek sodrában fogjuk nyitját kikutatni. Gyorsan! reggelig végeznünk kell.

- Hm! Hédervári uram jó társakat rendelt melléd, te nehéz-fejű morva ló! - felelt a kopjás - majd szemmel tartunk, mert ebre bízták a hájat.

- Nem ő kegyelme választott, te szarka! hanem enmagam, hogy lássátok, igazban járok-e, vagy tinektek van igazatok, kik mindig ellenem ingerlitek Elemér urat.

- Ingerli őt ellened a manó, borz-király! hanem aligha túl nem jár eszeden, s a bajúsz alatt ki nem kapta az árulót; örülj, kölyök, ha hallgatok! gondolod, nem tudom, hogy Sáros alatt a csata hevében Giskra uramnak egy bérlettjével találkoztál a vár árkában, s nem bántottátok egymást?

- Nem, oktondi! - mert eszed nem ér oda, a hova az enyém. A ficzkó, kivel szólottam, itt a sereg közt van most: átszökött.

- Nem láttam a jámbort, - felel a másik - s egyenkint el sem járom a tábort, de nem hiszek neked.

Míg ezek így beszélgettek, Sőtér János egészen fölfegyverkezve érkezett közelükbe.

- Minek buzogány s lőszer? - mond Dzwela - vess le mindent magadról, egy könnyű kés elég; nem csatázni küldött az úr, hanem fülelni, azért választottalak benneteket! - Sőtér letette fegyvereit.

- S az úr tégedet, hosszú füleddel, borz-király! - mond Sőtér.

Hédervári seregében példás rend volt. Elemér osztálya vak engedelmességhez volt szokva: - ezt Hédervári úr, vagy Elemér a sas akarja! elég volt, s a sereg akármelyike vakon hitt a parancsnak, mert ellenkező esetben a vezérek nem értették a tréfát.

Sőtér és Kanász Ferke, nem a legjobb kedvvel távoztak a táborból; de a Hédervári parancsa - Isten szava volt, - mentek!

Dzwela előttök haladott, lépteivel a rengeteg szélét követte, míg egy nagy kanyarodást tevén, azon bérczhez ért, melynek oldalából a vár sziklája nyúlt ki.

- Ficzkók! - monda Dzwela - most csendesen hajoljatok le; itt kissé megpihenünk, míg tovább mennénk. Béke legyen azonban köztünk, s ha sikerül kutatásom, a bért megosztom veletek, mint pajtáshoz illik, de lesz magamra gondom. - Csitt! - folytatá - hang se legyen.

- Halljátok! - suttogá a borz-király, - nem ok nélkül gyanítom, hogy valamelyik járásnak itt közel kell lenni. Ezek a csehek, azért, hogy mi nem látjuk őket, szemmel tartják táborunkat, s aligha nem bujkál itt-ott kém sátraink körül, s hírt visz rövid úton.

Néhány percznyi pihenés után Dzwela beljebb vonult társaival az ároktól. - Midőn a rengeteghez ért, majdnem hasoncsúszva haladtak a sűrűben, újabban s újabban intve egymást a csendre; végre egy erdőnyíláshoz értek.

A kis tért, mely itt terült előttök, sűrű fenyvek övedzték; a hely magányos volt, s hegykebel mélységébe sülyedt, mint katlan; közepén egy csonka vastag fatörzsök látszatott, s körüle rég elhamvadt tüzelő pernyéje. - Az eget fekete fellegek boríták, úgy hogy csak a sötétséget már megszokott szeme a kémlőnek veheté a tárgyakat ki. - Dzwela a csonka fához közeledett: - Ti! - mond suttogva társainak - vonuljatok hátrább, - itt sok ember járt, mert a hely ugarrá van taposva, vizsgálódnom kell! ha sípomat halljátok, siessetek felém.

Sőtér és Kanász kissé hátramaradtak; nekik is gyanúsnak látszott a hely. A két ficzkó ismeretes bátor fegyveres volt, Dzwelában soha sem bíztak egészen, azért feltevék magokban, őt szemmel tartani.

Egy ágbogas fenyő alá húzódtak. - Sőtér pajtás! - mond Ferke - ha a borz-király jelt ád, egyenkint menjünk segítségére, nehogy, ha baj leend, egyszerre érjen bennünket.

- Jó! - felel Sőtér - én mindenesetre pisztolyt rejtettem dolmányom alá, s késem is kéznél van; tudsz-e csiholni?

Kanász azonnal kovát s taplót vett elő, s csiholni kezdett kése fokával, melyet aczél helyett használt. - Ég már - add ide kanóczodat, - suttogá.

Sőtér egy sűrűre sodrott, szurokporral hintett zsinórt nyújta oda, melyet Kanász fúvás segedelmével meggyújtott.

Alig pislogott vége, midőn a csonka fa mellől, hová Dzwela vonúlt, sípjának éles hangja hangzott.

Sőtér megindúlt. - Maradj hátra, öcsém! - mond fojtott hangon - ha szólítlak: jer! itt a késem, én a pisztolyt veszem kezembe. - Ezzel Sőtér vigyázva közeledett a csonka fához; alig ért oda, midőn egyszerre minden oldalról körülfogták.

Dzwelának szava hangzott: - Vessetek hurkot nyakukba! ne késsünk! előre! - E felkiáltásából Dzwelának, mivel többes számban szólott, bizonyos, hogy czimboráit elárulta, s a kétes sötétségben azt vélte, hogy Sőtér és Ferke egyszerre jöttek közelébe.

Sőtér azonban iszonyú káromlások közben sütötte el pisztolyát siker nélkül, s védte magát; Dzwela torkon ragadta meg. - Ide! - kiáltott - kössétek meg, tartsátok a másikat addig; majd azzal könnyebben boldogulunk.

Sőtért a földre gyúrták le. Többen voltak harmincznál a rablók. - Dzwela a rugdalódzó- és hánykolódónak a fejét kézzel szorítá le a földhöz, míg a többiek karjait facsarták hátra s kötözték meg.

- Készen vagytok-e? - kiált újra Dzwela. - Úgy-e, Sőtér koma, a borz is király országában? - Ide a másikkal.

A fegyveresek körültekintettek. - Hol a másik? - kiáltottak fel néhányan.

- Kanász Ferke! elnémultál-e? - szól gúnynyal a morva - ürge te! hát nincs szavad? - hol maradt éles torkod, zsákmányosztó? Hozzátok ide!

De Ferke sehol sem volt. A jelenet elején a támadók hallván Dzwelát többes számban szólani, annál kevésbbé kételkedtek, hogy az említett kopjás kézre került, s a sötétben nem látván őt, mindegyik azt hitte, hogy a másik tartja nyakon.

- Ördögöt! - riadt fel Dzwela - itt kell lenni - utána gyorsan! meglelitek, messze nem távozhatott; gyújtsatok szövétnekeket; itt a Sőtér kanócza a földön. - Nemsokára szövétnekeket gyújtottak, s a rengeteg világos lőn, mint a nap. A csehek ezen égő fenyőseprűkkel kezükben valódi ördöghöz hasonlítottak.

- Én megyek előre hírt adni! - mond a borz-király - hozzátok ezt a ficzkót utánam.

Dzwela egy kötélhágcsón, melyet csak a szövétnekek meggyújtásakor lehetett kivenni, haladott a széles csonka fának sudarán feljebb, míg tetejéhez ért, honnan a mélységbe ereszkedett alá.

Néhányan követték őt. Sőtért, kinek száját betömték, a kötélhágcsón vonszolták fel, míg végre mindnyájan eltűntek.

A fellegek, veres ködbe burkolva az égő szövétnekektől, nehézkedtek a tér fölött; halkal a világ mindig távolabb vonult, míg sötét lett és siket a vidék.

De vessünk egy tekintetet a híres brezniczei favár belsejébe. - A csehek építményei történetünk korában igen nevezetesek voltak, nemcsak tartósságára vadméltóságú, szeszélyesen nagyszerű idomaiknak, hanem azon szinte megfoghatlan gyorsaságára is elkészülésöknek, mely mindenkit bámulásra ragadott, s a köznépnél nemére a babonás álhiedelemnek adott alkalmat.

Így emelkedett a vadnai és galgóczi vár a Sajó két partján, a borsodi, akkor sokkal terjedtebb és sűrűbb rengetegek közt, szinte varázs-hirtelenséggel. De a leleményessége e szabadzsákmányosoknak délpontját érte el: a favárak, az általok egyszerűen zdwuroknak mondott erősségek voltak, melyeket nem hibásan neveztek az akkori magyar kalózok és portyázok rókalyukaknak. Ezek darázsfészekhez hasonlítanak, számtalan osztályaikkal és kijárásaikkal. Anyaga e sajátságos építményeknek: fa, vas, agyag, muhar s iszap volt, melyeket csudás türelemmel oly sűrűen tudtak összecsatolni, hogy egyetlen tömeget látszottak képezni. Tömkelegeikben e rejtélyes vermeknek önmagok a rablók elvéthették az utat, azon egy-két vezető nélkül, kik annak minden öblözeteit, rejtett folyosóit, felcsapó ajtait, leereszthető kapuit s rostélyait ismerték.

Többnyire mászhatlan szikladombokra építtettek, s mihelyt a fészek elkészült, azonnal minden nyomát az útnak, vagy ösvénynek, ritka béketűréssel eltörlötték; úgy, hogy a beléjök szállt őrizet a fellegből oda hullottnak látszatott.

Csak a földalatti útak, sziklákba vájt folyosók és lépcsők vezettek azokba, melyeknek bejárásaik számított leleményes tehetséggel voltak elrejtve.

Az ily mív készítésére olykor ezrek sereglettek össze, s többnyire néhány nap alatt készen állott. - A belső elosztás kivánt valamivel több időt, melyet a külsőleg biztosított védkészületek paizsa alatt szoktak bevégezni.

Ha egy a rabló-csoportok közől ily favárba lopózhatott, a vívókat nevette. Benn a védett üregben kényelemmel pihente ki magát; szilaj lakomák s dobzódás közt töltötte napjait, míg valamelyik vezérnek eszébe jutott e rabló hollókat rejtett odvaikból zsákmányra vezetni.

Egy a legnevezetesb erősségek közől a brezniczei favár volt, négy hét alatt Uderszkitől építve, mielőtt a legközelebb helységek létezését gyaníthatták; mert a kit sorsa azon veszélyes sziklafal alá vezetett, melynek tetején a kettős fagyűrű kerítkezett, annak halál volt fejére esküdve, s az hírt odább nem vitt soha.

Fekvése a szirtnek, melyen mint egy sötét vasabroncsos hordó emelkedett a vár, olyanszerű volt, hogy annak semmi nemével a lőszernek ártani nem lehetett; oldalai pedig simák, mint a tükör, s falmeredekségűek.

Itt, e fenyegető üregnek fakérgei közt, találtak Uderszki s Komoróczi menedéket.

A nappalokat a vár lakói, ha az idő engedé, többnyire a védfal gyűrűjében töltötték, vígan serezve s dalolva nyitott sátrak alatt, a falakon gondos őrök jártak körül a földalatti sötét pokol fölött, melyet fényes nappal is szövétnekekkel világítottak.

Este felé azonban kerek nyílásokon át, melyekből kötélhágcsók nyúltak le, a verem üregébe távoztak, s ott hosszú asztalok mellett ültek, vagy szőrrel töltött vánkosokon hevertek beszélgetve, fegyvereiket tisztogatva, vagy lakomázva.

Így ültek néhányan a Hédervári megérkezésének estéjén egy osztályában e földalatti tanyának.

A terem mintegy nyolcz ölnyi hosszaságú lehetett, s majd két öl magas. Falait sűrű gerendák bélelték körül, teteje hasonló anyagból volt, melyet czélszerűen elosztott tizenhat oszlop támogatott. Mindegyikéből ezeknek vas gyertyatartó rugott ki, három-három szál sárga faggyúgyertyával ellátva. Alább roppant vasszegeken fegyverek, lótakarók s öltözetek függöttek. - Oldalait a teremnek szőrrel tömött kerevet folyta körül, farkas- s medvebőrökkel bevonva, s itt-ott avultszínű szarvas- és kecskebőr vánkosok hevertek.

Az oszlopsorok közt keskeny hosszú asztal állt, sisakokkal s pajzsokkal ellepve, melynek felső vége hófehér abroszszal volt beterítve. Úgy látszott, hogy az estebéd csak három vendégre van számítva, mert három majdnem tálalakú cseréptányér állott rajta, egy fonott barna kenyér, mellette a tágöblű kőkorsó ólomfödelével, s három durvakészületű tölgyszék volt a tányérok elébe vonva. A gyertyák sokszorozott világától fényesen, de mogorva színben derített teremben három férfiú ült.

Kettőt közülük - Komoróczit és Angyal diákot - ismerünk már. Mióta velök utoljára találkoztunk, külsejökben kevés változás történt; csakhogy Komoróczinak vonásaiban azon durva vidorság kifejezése hibázott, mely annak oly félelmesen visszataszító s tréfás-kegyetlen tekintetet adott; a harmadik Uderszki volt. Mind a hárman az ablaktalan, csak felűl néhány kéményalakú nyílással ellátott teremnek kerevetein ültek az egyik szögletben úgy, hogy Uderszki, ki magányosan foglalt a keleti végen helyet, ülésével a nyugatin ülő Komoróczi- és Angyaléival szögletet képezett.

Úgy látszott, hogy a három komoly alaknak nem sok kedve van beszélgetni. Végre Komoróczi szólalt meg. - Adjatok ennem, czimbora, azután lefekszem; egy hete már, hogy nem tudják szemeim, mi az álom; itt e farkasveremben, remélem, kipihenhetem magamat.

Uderszki magas férfiú volt, inkább karcsú, mint testes: kora mintegy harminczöt évre mutatott. Arcza egy volt a legkellemetlenebbek közől, apró tűztelen kék szemekkel, lapos, nagyöblű orral, fényes pofákkal s pittyedt ajkakkal, melyeket bozontos sárga bajúsz födött el, míg négyszegű állán a veres szakáll igen apróra volt nyírva, a mi annak szinte sertealakot adott.

- Az étel mindjárt érkezik, bajtárs! - felel Uderszki szárazon - nem sok jó lesz, mert ezek a suhanczok az ebekkel étetik fel a javát; de a mi telik.

Alig ejté ki szavait, midőn a teremnek közepe táján, az asztallal szemben, a nehéz pokrócz-kárpit kétfelé vonult, s egy öreg szolga párolgó tállal jött be, s azt az asztalra helyzé. A három ülő felkelt a kerevetről s szótlan foglalt helyet az asztal mellett.

Angyal diák minden további kínálás nélkül a tálba nyúlt, mely halmozva volt hússal s nemével a kásának vagy apróra reszelt tésztának, fénylő zsírban úszva.

Később Komoróczi s Uderszki is az ételhez fogtak.

- Hm! - kiált föl egyszerre Uderszki, mintha egy rég odább font gondolatnak most adna csak hangot. - Ki lehet az a vakmerő lovag, ki Elemér név alatt annyi kárt tett már közöttünk?

- Egy nyomorúlt kalandor! - felel Komoróczi megvetőleg - pénz, hír s név nélkül; ki hallatlanul kaparkodik mindezt megszerezni magának.

- Kegyednek, - mond Angyal diák, hamisan nevetve, míg a keményen főtt húsnak zsírja csepegett ujjairól - mindig van egy-egy ily barátja. - Mióta Zokolinak utat adtak a Mátyás udvarában, azóta e saskeselyű, e titkos lovag a tizenkettedik századból, tüzé magát előnkbe. - Istenemre! ha tollal férhetnék közelébe, nem ijednék meg tőle; de ez egy német hősnek szelleme a mult századból - mint hallom, ki nevét sem tudja aláirni.

- Tollam a kard! - mond Komoróczi - csak találjam valahol! én egyszer láttam Sáros alatt, s azóta égek a rostélyt sisakján feltolni kardommal, mert aligha ismerőmre nem találnék alatta.

- Hogyan? - mond Uderszki.

E pillanatban úgy tetszett a beszélőknek, mintha szokatlan zsinatot hallanának, melynek hangjai a szelelő kéményeken áthatottak a terembe.

- Mi ez? - mond Angyal diák, kiejtvén a kést kezéből, míg szájából roppant darab hús esett a tányérba.

- Zaj, nem egyéb! - felel Uderszki - a nép kurjong oda fönn; alkalmasint bőre szabták az esti italt. Nos, kire gyanít kegyed ama kalandor lovagban? - folytatá hidegen, Komoróczira tekintve.

- Tréfa! talán csalódom; - felel ez, a mindig növekvő zajra figyelmezve - s lehet, hogy gyanításom nem igaz; mindenesetre remélem: mentől előbb bizonyost szólhatok. - De micsoda zaj ez? - Fel! én bajt gyanítok; a gonosz nép bizonyosan összeveszett az italon s egymást szabdalja, pedig úgyis naponkint apad a védők száma e veszett zugolyban, hol penészt és avat lehel a lég.

Míg Komoróczi beszélt, az egyik ajtó, szemben az asztalnál ülőkkel, hirtelen megnyílt, s Dzwela lépett be, utána Sőtér Jánost vezették.

- Dzwela! - kiáltottak fel egyszerre a bennülök.

- Itt vagyok! - mond Dzwela - s vendéget hoztam közitekbe; oldjátok fel! - hadd mozogjon a jámbor.

Sőtérnek azonnal feloldozták kezeit. A kopjás dühösen tekintett maga körül, karjait nyújtóztatá, s megrázta magát.

- Ülj le! - szólt Dzwela - s ti - folytatá, az őt követő két rablóhoz intézve szavait, s szemével intve Komoróczinak, - tartsátok szemmel.

Ezzel egy széket vont elő, s kínálás nélkül helyet foglalt az asztal mellett. - Ha engeditek, - mond Sőtérre tekintve - ezen éhes ficzkót is megkinálnám; akarsz-e enni pajtás?

Sőtér mogorván hallgatott.

- Iszol? - folytatá Dzwela, fölemelve a korsót s odanyújtván a fogolynak.

Sőtér haragosan rántotta ki a korsót kezéből, s hosszasan ivott belőle.

- Egészségedre! - kiált fel Dzwela, mindig azon tréfával vegyült egykedvüséggel, melylyel első megszólítása történt. - Halljátok, vezér urak! én igéretemet megtartottam, s köztetek vagyok; veszteségem húsz arany, melyet Hédervári igért, ha résre vezetem.

- Potomság! - vág közbe Komoróczi, egy erszényt vetve Dzwela elébe, melyet az azonnal keblébe rejtett.

- Most beszélj! - szólt Uderszki.

Dzwela a Hédervári táborának minőségét, seregeinek mennyiségét, szóval mindent elmondott, a mit a rablóknak tudni üdvös volt. Szavait így rekeszté be: - Ha Elemér nem volna a sereg közt, azt mondanám: együnk, igyunk, aludjunk! - de így, férfiak! résen kell lennünk: mert ez nem az ajtót keresi, hanem az ablakon mász a házba.

A két vezér nevetett.

- Tudod-e, - mond Sőtér mérgesen, Dzwelához szólva, - hogy Kanász Ferke elugrott, s hírt vihet?

- Tudom, - felel megvetőleg a rabló, - hogy egy óra múlva fejét gördítik lábaink elébe. - E közben a legnagyobb étvágygyal folytatá evését; végre fölkelt.

- Akarsz-e még utoljára enni, Sőtér? - mond - keresztbe font karokkal állva a megszólított előtt.

- Nem! - felel a kérdett sötéten.

- Emlékezel-e, hányszor bántottál meg?

- Igen!

- Hányszor vádoltál be Elemérnek?

- Igen!

- Hányszor akartad becsületemet elveszteni pajtásaim előtt?

- Becsületedet? - mond Sőtér felkelve - nyomorult! a mi sohasem volt.

A két melléje rendelt őr lenyomta őt újra ülésébe.

- Hozzatok egy kötelet! - kiált Dzwela - kegyetek engedelméből! - folytatá, Komoróczihoz s Uderszkihez fordulva, kik gúnymosolylyal jártaták Sőtéren szemeiket.

- Vitézek! - mond Sőtér nyers hangon - az ördög közitekbe hozott, én a Hédervári embere vagyok: Sőtér János, s ez itt Dzwela, hasonlóul az ő embere volt! Nektek legény kell a gátra, s nekem honom ott, hol ennem adnak, ruháznak s fizetnek. Akarjátok-e tudni, melyikünk ér többet? én Sőtér Jankó, vagy a borz-király? - adjatok kardot kezembe! - hadd vonjunk ujjat együtt, s a ki megmarad, legyen a tietek.

Uderszkinek s Komoróczinak úgy látszott, hogy az ötlet tetszik, s egy kérdő tekintetet vetettek Dzwelára, ki homlokát vonta össze s kissé elhalványodott.

- Hm! - mond Angyal diák - ez a medve itt azt véli, hogy nekünk csak a kar kell! tudod-e ficzkó, hogy Dzwela évek óta már hívünk, s bár köztetek mulatott, mindig a mi részünkön maradt? sohasem volt ő híve pünkösdi királyotoknak, hanem szívvel, lélekkel a mienk! - Mi hasznodat vennénk mi neked, szegődi; ha közünkbe állanál? egy karral több vagy kevesebb, mit sem nyom a latban! ide fő kell! - folytatá kevélyen, - magára czélozva.

- Függjön! - fejezé be Dzwela. - Ezzel az erszényt kivonta kebléből, s az asztalra vetette, - én jutalmat kérek tőletek, itt a pénz, ez az ember az enyém!

- Mit érsz vele, Dzwela? - mond Sőtér - ha kötélen látsz függni! egy kar s egy fő többet ér, mint egy fő magába; legyen Dzwela a fő, s leszek a kar én!

- Te híve vagy Hédervárinak, fiú! ismerlek, - mond Dzwela - az első alkalommal vissza-szöknél s elárulnál. - Függjön!

- Függjön! - ismétlék mindnyájan.

Sőtér egy ugrással az asztal mellett termett s kést ragadott fel, ezzel hirtelen hátrább vonult s egy szögletben várta a megtámadást. - Ha meg kell halnom! - kiált dühösen - egyitek velem jő!

Uderszki sípba fújt, s azonnal a teremnek négy vagy öt elrejtett ajtaja nyílt meg, és Sőtér körül volt véve; de lélekjelenlétét el nem vesztette.

Mielőtt hozzá férhettek volna, fölemelte a kést, s oly bámulatos szemmértékkel vetette Dzwelára, ki előre tolakodott, hogy az a borz-királynak arczába feneklett, mint czégér állván ki abból. A fájdalom önkénytelen sikoltást facsart ki a kém ajkából, ki féltérdre hullott. Sőtér roppant erővel tolván maga elől támadóit, ellenségére rohant, s két kézzel esett fejének, iszonyúan zúzván azt a földhöz; de szintoly hirtelen tépték őt fel a körülállók martalékjáról.

Dzwela dühösen nézett Uderszkira. A kés a vívás közben kiesett arczából, tátongó repedést hagyván maga után, melyből a vér özönlött; tekintete borzasztó volt. - Kötelet ide! - hörgött magán kívül.

- Czudar tolvaj nép! pákász kutyák, gazemberek! - ordítá Sőtér - egytől-egyig nyárson múltok ki, csak Hédervári kezébe jussatok! te Dzwela! akasztófán rothadsz, s a hollók vájják ki agy-velődet, gazkölyök te!

- Kerítsétek a kötelet nyakára! - mond Komoróczi hidegen - a ficzkó tüzes, engem mulattat; de vágyok őt függve látni! ide az egyik gyertyatartóra felakaszhatjátok!

Négyen igyekeztek a kötelet a Sőtér nyaka körül fűzni, ki kezeit feszíté a kötél s nyaka közé.

- Kössétek hátra kezeit! - folytatá Komoróczi, fogait piszkálva.

Nagy erővel tudták a roppant erejű ficzkónak karjait hátrafeszíteni.

Sőtér szakadatlanul szidta magyarul, tótul, csehül a rablókat, míg a kötelet nyaka körül kerítették.

Néhány percz múlva az egyik gyertyatartó alján függött, zöldre, kékre válva a büszke kopjás s lábai fel voltak zsugorodva.

- Most adjatok bort ide s köteléket pofámra! - kiált fel Dzwela, - a függőre bámulva.

Még alig volt arcza félig-meddig bekötve, midőn tompa zúgás hallatszott, melyet a földalatti erősség öblözetei rekedten visszhangzottak, s melyet egy lövés rekesztett be.

- Egy lövés! a keleti folyosón; - kiált fel Uderszki meglepetve - az ellenség a vár szívében van! - Le a rostélyokkal! vonjátok meg a lármaharangokat! - Fegyverre!!

Iszonyú zsinat hangzott, tombolás, fegyverzörgés vad káromlásokkal vegyülve; néhány percz múlva csattanó zuhanások ismételve.

- Halljátok a zuhanást? - a rostélyok le vannak eresztve! - mond Uderszki - bátran! minden menedék nyitva áll még a keletin kívül.

- Vívatlan - mond Komoróczi - itt ne hagyjuk e jó helyet, ki tudja, hányan vannak?

Ezen pillanatban kondult meg a lármaharang, s lövések és kardcsörgés hangzottak.

Dzwela, sebének ellenére, egy kopját ragadott.

- Oltsátok el a gyertyákat! - kiáltott Uderszki. - Utánam!

Borzasztó recsegés hallatszott, mintha deszkák töretnének erőszakkal össze s a terem keleti ajtaja bezuhant.

Elemér a sas lépett be; utána nyomban Kanász Ferke s néhány kopjás szövétnekekkel, s többen, míg a terem megtelt.

- Üres, néma minden! - mond Elemér, - bosszúsan körültekintve.

- Elugrott a róka! - kiált Kanász Ferke - utána! itt rejtőznek valahol.

Előre nyomultak mindnyájan, midőn egyszerre a Sőtér testét pillanták meg. - Ez itt Sőtér János! - riadt fel Kanász, a szövétneket kiragadván az egyik kopjás kezéből - még meleg! - folytatá, tapogatva a függőt; - ekkor kését vonta ki s a kötelet metszette el.

- Vigyétek a szabadba! - kiált Elemér - utánam!

Teremből terembe, folyosóról folyosóra léptek a felbőszült vívók, mindenütt gerendarostélyzatok, kemény ajtók hátrálták haladásukat, melyeket bárdokkal s fejszékkel kelletett szétzúzni.

Az osztályok kifogyhatlanoknak látszottak; néha úgy tetszett nekik, mintha többször lettek volna ugyanazon helyen, míg észrevették, hogy siker nélkül bolyonganak e sötét, néma tömkelegben, melyben egy lélekre sem találtak.

A fészek üres volt.

A LOVAG ESKÜJE.

Aquila. Ismersz-e?
Első tanú. Igen!
Aquila. Te mondod ezt!
Junia. Az egekre, megcsalnak, praetor!

Dumas Sándor.

Giskrának alvezérei, mint láttuk, egyik fészkükből a másikba szorultak, míg végre buvóhelyeik romokká porlottak; de ő maga még mindig bízott hatalmában.

Giskra az akkori idők szellemében növekedett föl: nyers, bátor, erőteljes lovag volt; de határokat nem igen ismert. Mikor őt Erzsébet királyné az országba hozta, azonnal láttatá, hogy bár ritka hűséggel ragaszkodott az özvegy királynéhoz: magát sem teszi hátra, s hatalmát, befolyását félelmesen tudja nevelni.

Nagy országlási bölcseség létezik abban: az erő túlhatásának jókor tudni korlátokat vetni. Sok, minek egy ügyesen alkalmazott lépés helyes irányt ad, válik, elhanyagolt figyelmes szemmel kisérés után, gyógyíthatlan gonoszszá. Egy elmulasztott szava a törvénynek, egy alig észrevehető eltérés végre nyilt törvénytelenséggé lesz; s néha a szálat kifeledőért a vastag kötél sodratából a hajót ragadja a vész, s a horgonyok vesznek oda.

Giskra ismerte azon visszaélések borzasztó voltát, melyekkel őt a védelme alatt terjeszkedő kényurak inkább gyűlöletessé, mint félelmessé tevék; főleg azok előtt, kik csak alvezéreiről valának képesek róla itéletet hozni, de személyesen nem ismerték. Ha ő összehasonlításokat tud vala tenni, s egy merény ideigleni sikere őt el nem vakítja a módok megitélésében, melyek arra vezettek: Komoróczi s mindazok, kikben bízott, a Giskra névre annyi átkot nem hoztak volna.

Sok körülmény összes hatása okozta, hogy ő többnyire ingerlett állapotban volt. Ellenségesen szemközt állva egy részével a magyaroknak: a másikat mint gyámnok pártolá, védé, segíté.

Menedéke volt a száműzöttnek, atyja az üldözöttnek; s karja mindig készen a lecsapásra, mint fellegben szunnyadó villám. Népétől s azoktól, kik legközelebb viszonyban éltek vele, imádtatott.

Ő nem gyűlölte a magyarokat; de gyűlölt egy pártot a honban, s ez a Hunyadi-párt volt, s valahányszor ezzel volt ügye, szenvedélyes bosszú lázasztá kedélyét.

László halála után mindjárt össze kezdtek a Hunyadi-ház baráti egyesekből tömeggé olvadni; s bár rejtekben tarták gyűléseiket, még sem maradtak azok titokban előtte. Hogy más rendet akarnak behozni, Mátyást a trónra emelni, a magyar s cseh kényurak ellen van fegyverök fenve: halkal világos lőn előtte. - Giskra készen állott, mellette tartottak azok, kik előbb az Erzsébet királyné, később az ifjú László pártján voltak; s nagy serege a kalandor lovagoknak, szerencse-vadászoknak s a magyarok közől mindazok, kik közellét, barátság vagy meggyőződés által a Husz véleményét vették föl.

Sötét romokban, néma erdőkben tarták ezek isteni tiszteletöket; nem annyira félelemből, mint neméből a rejtélyességnek, mely az akkori korban a vallás gyakorlatával örömest csatlá össze a szent titok képzetét; s midőn szívét az Istenhez emelte, rejtett, sötét öblökbe bújt el; de kész volt azokból kilépni, s életét, vérét vallásáért odaáldozni. A magyar husziták egyike volt Giskrának neje, a vele ezernégyszáznegyvenben összekelt szép és élénk Rozgonyi Anna,[3] Rozgonyi Simonnak nővére. A lelkes nő, a helyett, hogy férjét azon párthoz édesgetné, mely

őtet oda áldozta az ismeretlen hadfinak, az ifjú szerelem szenvedélyével csatlakozott az erős férfihoz s pártjához: véleményét, vallását tevé sajátjává, s szívét, mint bizodalmát bírta férjének. A szerelem sajátja: azonosítni magát szerelme tárgyával.

Giskra nejét szenvedélylyel határos hévvel szerette, s egyetlen gyermekét, Serenát, istenelte.

Ez volt azon láncz, mely őt a magyar nemzethez csatlá, melynek ugyis szokásait, nyelvét ismerte, sőt a legtöbbször öltözetét is viselte.

Midőn Mátyásnak választását meghallotta, dühös bosszúra fakadt, eskü tett, hogy az ifjú királynak meggyűjti baját. Annyival nagyobbra növekedett bosszúja, midőn gyors kémei által értésére esett, hogy Rozgonyi Sebestyén ellene s alvezérei ellen van a királytól rendeltetve. Rozgonyi, Giskrának rokona levén, alkalmasint nem örömest vállalá e tisztet magára, ha közöttök valaha azon szíves rokoni viszony léteznék, mely a magyarban történetünk korában, minden belső viszályok daczára, sok erővel bírt; - de Rozgonyi Anna a szentirás értelmében s a szó teljes erejében, odahagyá atyját, anyját, bátyját, s követé férjét, s úgy szólván idegen lett családjához, melynek tagjai vagy nehezteltek rá, vagy őt fel nem foghatván, férjétőli tartásnak magyarázták azt, a mi szerelem s női csatlakozás eredménye volt; Giskrát pedig, a ki mind hatalmáért, mind számtalan erőszakos tetteiért irigység s bosszú tárgya volt, gyűlölték.

Tudnia, vagy legalább teljes valószinűséggel, gyanítnia kelletett, hogy Rozgonyi engesztelhetlen ellensége, s azért jókor tevé készületeit. Galgóczot s Vadnát legkevésbbé féltette, mivel minden alvezérei közt Komoróczi és Walgatha voltak legelszántabbak s legügyesebbek. Ő az apródból cseperedett gyermekkirályban sokkal kevesebb erőt s hatályt gyanított, mint hogy az teljes erővel tudott volna, vezérei személyében is, oly tapasztalt, hadnak edzett bátrak ellen sikerrel föllépni, milyenek a cseh szabad-zsákmányzók voltak. - Ők védeni fogják magukat! így szólt meghitteihez, - s bizonyos vagyok abban, hogy Rozgonyi nem lesz utolsó, kinek homloka Galgócz s Vadna szirtfalain szétcsattog.

Ezeket tehát önmagukra hagyván, több alvezéreket serkente védelemre, s erőfejtésre; mindenütt seregeket gyűjtött, s azokat egészen a huszita hadak szellemében fegyverkezteté föl.

Midőn itt vele legelőször találkozunk, tanyája szűk völgyben nyúlt el. Váraiból a szabad ég alá lépett! csarnoka vászon- s bőrből volt, s kúpja a tavaszi lég ködös homloka.

A sátrak s részint földalatti kunyhók a Poprád jobb partján vonultak el, azon tájon, hol most a palocsai vár emelkedik, félig új, félig ó falaival, de akkor helyette puszta, középmagasságú dombnál egyéb nem vala látható.

A domb alatt a folyam söprött el nyílsebességgel; körül a magas bérczeken az erdők fái ifjú zölddel valának elfödve.

Giskrának inkább egyszerű, mint pompás sátora a hegyoldalhoz volt támasztva, közel ehhez deszkákból, - mint látszott - csak hirtelen összerótt házacska emelkedett, melynek két, a sátor felé nyiló ablaka üveg helyett hártyákkal volt bevonva, s tetejéből magosan emelkedett a kereszt.

Ezzel szemközt, de kissé alább a tábor hosszában, nyitott eresz volt fölállítva, melynek közepében tűz lobogott, s öblében keskeny, rosszul összeillesztett asztalkák, s egy-egy gyalulatlan lócza látszottak.

Ezen asztalok egyikénél két kopjás ült a Giskra seregéből; előttök sörleves párolgott, s egy nehéz cseh buchti[4] állott; mögöttük a sörárus élete párja csipőire illesztett kezekkel bámult a kelő napra, melynek zománcza arany karikákkal hintette el a bérczek éleit. A tavaszi lég hidegétől pirosra kent férfiak vígan beszélgettek együtt, egy-egy szerelmes tekintetet vetve a kihízott sör-Hébére, ki azokat hasonlókkal viszonozá, néha beleszólva a párbeszédbe.

- Zajácz! - mond az egyik ülő, kinek tekintete valóban haramia volt, s arczában azon durva kegyetlenség mutatkozott, mely a huszita hadakban oly sok kielégítésre s táplálatra talált. Fejét kerek, felhajtott karimájú bőrsüveg födé, s testhez szoruló, majdnem pokróczdurvaságú öltönye alatt azon bő, veres nadrágok egyike lobogott, milyeneket Csehországban az úgynevezett hanákoknál még láthatni. - Procopra mondom és szent Huszra! ti többet tehettetek volna; így kihagyni forráztatni magatokat az oduból, mint ürge verméből, ez gyalázat!

- Hallgass! - felel a másik, kinek arcza, durvasága mellett, némi tréfaszeszélyre gyaníttatott, s öltözete, a hanák bugyogót kivéve, majdnem hasonló volt az előbb szólóéhoz: - mit tehettünk többet? alig voltunk négyszázan öt s több ezer ellen, s addig nem mozdultunk meg, míg a vár füstölgő rommá nem vált! mi kell több?

- Nos? - folytatá az előbb szóló, sörlevesét hörpölgetve - Zokolival mi történt tovább? épen ott hagyád el beszédedet, mikor a királyhoz ment.

- Mit mondott a király neki? azt nem tudom; - felelt a kérdett - azt állítják, hogy kegyét elvesztette; de nem akarván őt halállal büntetni, kiadta neki az utat: ezt egy cseh kopjástól tudom.

- Hallottad-e világosabban, miért kellett Zokolinak bűnhődni? talán titokban velünk tartott? hiszen mondják, rokona urunk nejének.

- Úgyis van! - folytatá a másik. - Szilágyi tulajdon leveleit Zokolinak, melyeket Giskrának írt, a királynak megküldötte: midőn kisült, sőt azok, kikre a levelek átadása bízva volt, mint tanúk jelentek meg előtte, s szemébe mondottak mindent.

- S ő?

- Röviden tagadta, s ármánynak nyilatkoztatá; némelyek a kínzópadot ajánlották előbb, de ebben a király meg nem egyezett.

- S elbocsátotta szárnyára; - ha, ha, ha! a rákot a vízbe fulasztotta. - Úgy ide jő, nincs kétség benne; nem volna jó dolga, ha nem tenné. Szent Huszra! nincs jobb a magunk szőrű embereknek, mint az ily lágyszívű király!

- Csak fejünkre ne nőjjön, Hanák sógor!

A mit Zajácz csak félig tudott s félig gyanított, az valóban úgy történt.

Mátyás egyszerű öltözetben, s ismeretlenül, két hív embere kiséretében érkezett Vadna alá, midőn már a vár alatt a csata ki volt víva. Rozgonyi szokott élénkséggel parancsolá ostromra a sereget. Gyanította a király, hogy a háború oly kényurak ellen, kiket a közhír inkább rablóknak nevezett, mint vitézeknek, kegyetlen s vérengző leend, s ment azon jogszerűségtől, mely nemes ellenek közt létezik. Komoróczi emberei védőt, védetlent támadtak meg, s hadat a hon minden vagyonosa ellen viseltek. Ők nemcsak öltek, gyújtogattak s pusztítottak; hanem kegyetlenségöket azon gúny s kedvtöltés szeszélye tevé borzasztóvá, melynek Vadnán tanúi valánk, s melyet csak bűnbeni mindennapiság, s rögzöttség tesz képzelhetővé s megfejthetővé.

Rozgonyi Sebestyénben hadban edzett lovagi lélek volt, világos képzetekkel hadi rényről, az ellenség s köztei viszonyokról; de nem volt férfiú hidegebb, számítottabb kegyetlenségű, mint ő, ha országos gonosztevők, rendbontók, haramiák ellen vala ügye. - A diadalt ilykor semminek sem vette. Mi dicsőséget hozhat ily hadviselés vitéz férfiúnak? így szólott. Vad állatok ezek, kiktől szétmarczangoltatni vadászi eset, nem harczi viszály; őket letiporni féregpusztítás, nem magas ellen legyőzése. Irtani kell itt az elevenig, s a ledér növényt le kell a húsig nyesni! Nemcsak mondta, de hitte is ezt. Nála nem volt kegyelem: - a fára vele! így üdvözlé az egyes foglyot vezértől peczérig. - Kardra hányjátok! így a többes számot. A vitézség s azon hideg elszántság, mely a cseh szabad-zsákmányosokban annyira mindennapi volt, s mely

derék ellenben Rozgonyit bámulatra ragadá, ezen vérszomjas hienákban, ezen emberaljban s lényszemétben csak felingerlé őt. - Ki a rablók közől egyszer nézett a kevély vasfejű Rozgonyi szemébe, akár csatában, akár sátora mennyezete alatt: az sem eget, sem földet nem látott többé. - Tekintete a halál volt.

Mátyás vezérét példaadás s a kegyelem nemességének még gonoszok ellen is isteni voltának megismertetésével akarta, nem erejében megakasztani, hanem büntetéseikor szelidíteni. Ez volt egyik oka megjelenésének. - Néhány fogoly alant már a fákon függött s ezek közt Bélián, mint láttuk. - Mátyás késett tehát, de még sem késett el egészen, s még segített, a hol lehetett.

Ha az emberiség s szívjóság szép sugallata s jó szándéka teljesíthetésének reménye Mátyást fölmagasztalták, másrészt egy mély vérző sebet hordozott meleg szívében. A legkínosb, legérzékenyebb oldalon volt az megsértve, s lelkében kemény harcz dúlt, nemes bizodalom s a szembetünő okoknak hódolása közt.

Szilágyi Zokolit sohasem szerette, mert sokszor egy neme az öregnek természetes ellene a fiatal érettségnek. Valami megszégyenítőt lát a korosság minden elmebeli felsőségben, ha az fiatalban mutatkozik. Kevés éltes ember van, ki e két eszmét: tapasztalás és okosság össze ne zavarná. Ő Mátyásnak barátságában a lelkes ifjú iránt, királyhoz nem illő magafeledést; Zokolinak visszavonultságában s szerénységében rejtőzködést gyanított. Féltette tőle Mátyást, s azt hitte, hogy Zokoli egész befolyását használandja, a szerénység külszíne alatt, halkal a hatalmat keze közé ragadni, s őt, az aggot, a tanácsteljest, a nagybefolyásút, árnyékba állítni. Végre azt hitte, hogy a tettre vágyó s kissé fellengző levente Mátyást, gondolatlan fiatal szeszélylyel, veszélyes hadakba, mint éretlen dicsvágya mezejére, rántja magával.

Azért várt, és örvendetes volt előtte, midőn Zokolinak Giskrához írt levelei kezéhez jutottak azoktól, kikre a levelek átadása bízva volt; de a kik ármányt gyanítván, azokat a hatalmas kormányzóhoz vitték.

Szilágyi, Mátyásnak előszeretetét ismervén Zokoli iránt, hogy minden kedvezésnek bevágja útját s a kétszínű árulónak menekvésére minden ösvényt elzárjon: nagy nyilvánosságot akart csinálni a dologból. Egyrészt méltó haragból, másrészt maga előtt sem rejthető féltékenység- és kárvágyból; azért a tettet kihirdetteté seregei közt, s a Zokoli neve, mint árulóé, meg volt bélyegezve, mielőtt a király tudná s hátrálhatná.

Mátyás Vadna alá érkezvén, a mészárlásnak végett vetett, s a Zokoli által megkimélt rabokat Budára parancsolta.[5]

Nankelreutherné, ki női fortélya által újra felülkerekedett férjén, diadali örömmel ült be jogaiba. Ábrahám magához tért; a kedvelt valóság valamennyire kiderítette elméjét, de neme az őrültségnek s búskomolyságnak megmaradott kedélyében. Amintha, ki végre felnyitá szemeit, atyjával s Nankelreuthernéval utazott Budára, biztos kiséret mellett.

Mátyás királyi fönséggel ült a Rozgonyi sátrának mennyezete alatt, mellette a vezér állt, és többen a nap hősei közől. Zokolit hivatta maga elébe, ki már a Nankelreuther sértő szavai által fölingerelve, nemes tartással, de hideg kimértséggel lépett a király elébe.

- Zokoli! - mond Mátyás, szemeit azon átható tekintettel nyugtatva az ifjú lovagon, mely bizodalmat s fönséget mutatott egyszerre - ellened nyilvános vád van. - Bizodalmunk irántad meg nem csökkent, mi ismerünk. - Te nyilván védended magadat azok ellen, kik honárulással vádolnak.

Zokoli hallgatott, s tekintetében nyugodtság sugárzott; tartása nemes és szerény volt, de megsértett önérzetét nem tudá eltitkolni arczkifejezésében. Neki ártatlannak kellett lenni, vagy a rögzöttség legmagasb fokán álló, megszokott gonosztevőnek, - ha ez kétszínűség volt.

- Ki vádlóm? uram király! s mi bűnöm? - én semmi vétekről nem tudok; de hiszem, hogy igazságos királyom védelme alatt elégtételt nyerend ártatlanságom - szólt végre.

- Vádlóid ellened bizonyítnak; tehát mielőtt elégtételről lenne szó: czáfold meg őket! - jegyzé meg a király komolyan, de szelid hangon - hogy őket ismerni akarod, helyes! - a vádat s a bizonyítványokat tudnod kell, hogy felelhess, s biráim itélhessenek: - Szilágyi czimborasággal s egyetértéssel vádol a hon legártóbb, legfélelmesb ellenével, Giskrával.

- Valóban! - mond Zokoli meglepetve, keserűn s nem minden gúny nélkül - eddig furcsa bizonyítványait adám ragaszkodásomnak Giskrához! Vadna füstölgő falai, csorba tornyai s tátongó rései mutatják, minő barátja Zokoli Mihály a rablóknak s hona ellenségeinek.

Az ifjú szavaiban, minden keserűségök mellett, egészen ki volt azon tiszteletet fejezve, melyet fejedelme iránt nemcsak mutatott, hanem valóban érzett is.

- Néha - vág közbe Rozgonyi Sebestyén, kinek hite nem oly ingatlan volt, mint a királyé - a gonosz czimboraság ellenség álarczát veszi fel, míg álnok belsőjében barátság s vonzalom lappangnak.

- Te mondád ezt? - kiált fel élénken Zokoli. - Te, bátyám Rozgonyi Sebestyén! - Istenemre! ne feledd soha - ezt te mondád! - Ily alávalóságnak csak képzete sem fér becsületes keblembe, s eszméje szétzúzná lelkemet. Ha van, kit Giskra inkább gyűlöl nálamnál, s kit rabló csapatjai - kimondom, mert itt szólanom kell - inkább rettegnek: legyek bűnös! - De bizonyítványokat, uram király!

- Itt vannak! - mond Mátyás, nyilt tekintetet vetve az ifjú arczára, s eléje tartván egy levelet - ki irása ez?

- Az enyém! - volt a felelet, egy futó tekintet után a levélbe.

- Ne hirtelenkedj! vizsgálat után mondd ki az itéletet magadra - jegyzé meg a király komolyan.

- Ez az én irásom, - ismétlé a kérdett nyugodtan, megtekintvén újra a levelet - s a pecsét is enyém; a mit irtam, nem tagadom. De mit bizonyíthat e levél? - én egyet sem irtam, melynek tartalma ellenem szólhatna.

- Olvasd! - mond a király.

E felszólításra Zokoli a levelet olvasni kezdé:

- Giskrának? - kiált fel hirtelen újra megfordítván a levelet, s pecsétjét, irását megvizsgálván. - Ezt nem én irtam! ez ármány! - De meg kell vallanom, - folytatá keserűen - hogy ügyes kéz volt, mely a hálót szőtte. Igen, az én irásom ez, betűről-betűre, vonalról-vonalra! - Honnan került e levél? - folytatá az ifjú büszkén és nyugodtan.

A körülállók meg voltak e hidegség által lepetve, s kérdő tekintettel meresztették szemeiket rá.

- Honnan e levél? - ismétlé élénkebben - uram király; itt világ kell; ki lehet ellenségem?

- A levél - mond Mátyás - azoktól került, kikre azt bíztad: itt egy másik.

Zokoli azt is keresztül nézte. - Igen, igen! - mond - az ördög keze ügyesebb a jókénál. Hitemre! így ismételni, így utánozni mást, nem tudnék, ha üdvöm függne tőle! s ha akarhatnék ily alávalóságot! - S az, a kire e leveleket bíztam, hol van? hadd jőjjön! hadd nézzek szemei közé, s tekintetem nyiltsága sújtsa le az álnok árulót.

A király intett kezével. Rozgonyi Sebestyén alig fékezhető bámulattal tekintett Zokolira. - Ha - mond - e vád alól kitisztulsz, öcsém - miként szeretem s akarom hinni, - bocsánatot kérek tőled. Így, miként te, nem néz ki áruló, s az egekre! első volnál, ki megsértett királyoddal szemben, ily nyugodtan tekinthetnél körül.

- Megállj bátyám! - mond Zokoli kevélyen - megsértett önérzetnek is megvan a maga féltékenysége; ne illess s ne kérd a bocsánatot, míg a vád szennye terhel engemet. - Ártatlanságom fönségében a gyanú természetét oly undoknak tartom, hogy magamat utálom, míg egy árnyéklata borong rajtam ily nemtelenségnek, - valóságban vagy képzetben, mindegy. - A sátor szárnyai szétváltak, s két egyszerűen öltözött férfiú lépett be.

- Kik vagytok! - mond a király azon fönséggel, melyet az ármány s gonoszság annyira retteg, mert nyiltság, rénytudat vegyül benne s megvetése a gonosznak.

- Ferke Janó nevem - felel az egyik elhalaványodva, de daczos arczkifejezéssel, mint ki magában bízik.

- És te?

- Zágor Pető a nevem, s kopjás vagyok a Szilágyi Mihály uram táborában.

- Ismeritek-e azon urat, ki nektek e leveleket adá, Giskra vezér számára? Nézzetek körül! itt a sátorban van-e, vagy nincsen, s melyik az?

- Ez! - felel Ferke Janó, ujjal Zokolira mutatva - kegyelmed, uram, emlékezni fog rám: a királyválasztás előtti estén voltam Pesten pajtásommal Petővel kegyelmednél; a szobában György volt a gondviselő, ott adattak a levelek kezembe.

Zokoli rábámult, a tanú határozott hangja őt egyelőre elnémította. - Te lettél volna nálam, s e másik itt? - mertek-e erre megesküdni? - én sohasem láttalak benneteket.

- Tagadhatja-e kegyelmed? - mond Zágor Pető - hogy azon este nem volt szobájában, s György nem volt vele? hiszen az egész szobát leírhatom; balra ágya van felvetve, s a szoba közepében czifra szőnyeggel terített asztal áll; gyertya-, tentatartó, nád-iróeszköz volt rajta; ha eskü szükséges, én s pajtásom készek vagyunk rá.

- Hogy otthon voltam este, s György a szobában, és az olyan, miként leirtad: nem tagadhatom; de téged, jó ember, nem láttalak s György sem látott.

- Furcsa! - mond Ferke Janó hevülve, - így tagadni az igazságot; jőjjön György be, mondja kegyelmednek szemébe! ő is itt van.

A király inte kezével.

Zokoli elhallgatott, a düh s bosszúság facsarta keblét össze, marka öklöződött s úgy tetszett neki, mintha le kellene a nyomorultakat sujtani, kik előtte állottak, a rögzöttség szemtelenségével s a biztosított ármány hidegségével.

- György? - kiáltott fel végre - ő is! nem, nem hihetem! ennyire a gonoszság, a hálátlanság nem mehet; hadd jőjjön! s merje szemembe mondani: volt-e azon este s akkor kívüle valaki szobámban, s ha ezen embereket ismerem-e, láttam-e valaha?

- Nyugodtan! - inté a király - ha ártatlan vagy, a mint nem kétlem, ki fog sülni előbb-utóbb.

György, a Zokoli pesti gondviselője, lépett be, izmos, közép idejű férfiú, hosszú halvány arczczal, durva vonásokkal, s rövid, göndör, majdnem szász-alakú hajzattal, s merész, hideg tekintetet vetett urára.

Zokoli eléje lépett, egész nemességével és nyiltsággal nyugtatá szemeit rajta; s e tekintetben annyi szelídség s oly szívszorító rejtett szemrehányás volt, hogy a gonosz szolga ki nem állhatá, s szemeit lesütötte, miután arczát a szégyenülés pirja futotta el.

- Jó hogy itt vagy, szolgám György! - így szólítá meg őt szeliden - ezen emberek azzal vádolnak, hogy előtted adtam nekik leveleket a Giskra számára; te tudhatod legjobban, minő igaztalan ezen állítás, szólj! szégyenítsd meg őket!

György hallgatott, szemeit nem merte fölemelni, ajkai össze voltak szorítva, s belküzdés tükrözé magát vonásaiban.

- Felelj! - bátorítá a király, mély tekintetet vetve a habozóra - de igazat! egy ember jövője, becsülete, mindene forog itt kérdésben; szólj igazat! való-e, a mit a tanúk mondanak?

- Való! - rebegé György.

- Való! - kiált fel keserűn Zokoli - való? - oh, mi tehát nem való a világon? - György! vondd szavadat vissza, légy igaz! nem, te nem lehetsz annyira megromolva; te, kit atyám a porból emelt föl, neveltetett, gazdagított, kinek nálam kényelmes sorsa volt, s kit leghívebb, legigazabb szolgámnak hittelek; György! - tekints rám, ismerem-e én ezen embereket itt? - - Oh, uram király! vessen felséged egy tekintetet e szánandóra itt, egész alakja megczáfolja állítását.

György magához tért. - Uram király! - mond habozva - nehéz egy szolgának, kit ura sohasem bántott meg, sőt jótéteményekkel halmozott, ellene föllépni, mint vádlónak; ez tett habozóvá, s fojtja torkomra vissza a szavakat, de mit tegyek? - ő akarja, hogy szóljak: a vád igaz, a levelek átadása előttem történt, s ezen erszény itt - folytatá, tömött zacskót vonva ki kebléből - volt a hallgatás bére. Tagadja kegyelmed, a mit tett, a mi nyolcz szem közt történt, minek elhallgatásáért fizetett, nem bánom, én az igazat megmondottam.

- Hah! - kiált fel Rozgonyi - mit szólasz erre?

- Mit szóljak? - mond Zokoli kővé válva - szóljanak tetteim, szóljanak azok, kikkel élek, kikkel felnövekedtem, kik gondolatimat tudják; szóljon a király maga! és kegyed, bátyám! - én ártatlan vagyok! - Az ármány nyiltan áll előttem: ezek itt meg vannak vesztegetve, s írásom utánozva; de az élő Istenre! ki felettünk van, minden szó, mely engem vádol, igaztalan!

- A kínzópad - jegyzé meg Zágor Pető - alkalmasint megvallatná kegyelmeddel, a mit tett! - Igaz, mi ármányt gyanítottunk, mi a királynak hű szolgái vagyunk, s Giskra helyett Szilágyi Mihály vezérhez vittük a leveleket.

- Ha a király bűnösnek hisz, - mond Zokoli sötéten - vagy csak pillanatig annak hihetett, - úgy az itélet ki van mondva! s valamint ő hitét bennem elveszthető, úgy én az emberekben; - de nem - e királyi tekintetben, minden szilárdsága mellett megismerem a nagy Hunyadi Mátyást, ki, mivel bizodalmát el nem veti, nem is ingadozik abban. Kínzópad? - folytatá büszkén - ám legyen! Hiszed-e nyomorult? hogy a mit nem tettem, s nem tehetnék, annak vallomását a kínzópad csikarja ki belőlem? arra számítottak? jó, jó, - eredjetek, kicsiny lelkűek, eredjetek! inkább ki birnám én a kinzás minden fokait állani, ha szükség, mint valakit kínoztatni. Ártatlan vagyok! de bűn homálya föd, míg álarczotokat le nem rántom!

- Elég! - mond a király, Zágor Petőhöz intézvén szavait. - Ha igaz e vád, vagy igaztalan? ki fog sülni, minő való, hogy egy Isten él! - Tanácsodra szükség nincsen, rossz szívű ficzkó, vigyázz! ha ármányt kohol lelked, hogy magad oda ne kerülj egykor, hová ezen ifjút szántad, a kínzópadra. - Zokoli Mihály! - folytatá nyugodtan - az első gonosztett, mely királyi székünk elébe jött, az, melylyel te vádoltatol. Mi ártatlannak hiszünk: mert a pokol ármánya nagy, s ellenségeid lehetnek, kik meg akarnak buktatni; de ha e hit lelkünkben él, s ám éljen, mert el kellene azt jobb emberekben vesztenünk, azért igazságosnak kell lenni a királynak. Vádlott vagy, undok gyanú terhe nyomja válladat s közkárhoztatás súlya tipor el, neved nem tiszta többé; - de ne legyen az út védelemre elzárva, te ki fogod magadat a vád alól tisztítani. Az, ki barátunk volt egykor, s kit most annak nem nevezhetünk, önbecsületünkért is szükség, hogy a legtágabb mezőt nyerje ártatlanságának bebizonyitására. Nem börtön odvában, nem! a szabad légben élj! elmehetsz! - A hű Zokoli lelend útat, hűségét kitűntetni, tettek súlyával tiporni le a vád kaján szavait. - A hűtelen! ha volna e fénylő neven ilyen, túlesnék haragunk határin. Én csak becsületszavadat kivánom, hogy első felszólításomra visszatérendesz, hiszem, tisztán.

A jelenlevők közt rosszaló zúgás hallatszott; a király intésére a tanúk kiléptek.

Mátyás élénken járt fel s alá a sátorban, végre megállapodott Rozgonyi Sebestyén előtt. - Kishitűek! - mond nemes fölhevüléssel - mit akartok? - hogy az első koholmány, mely egy ismert férfiú ellen emeli sárkányfejét, legyen elég arra, hogy a ki mindig mint derék honfi s hű polgár állott közelünkben, köznapi gonosztevőként bűnhödjék? Börtön s kínzópad csikarja ki a fájdalomsajtolta vallomást a reszkető ajkakon? s ha a valló ártatlan, a borzasztó kínokat ingyen viselje? Istenemre! hű magyarjaim közepette ármányt, árulást megvetek, mert szíveik a pajzs, mely éltemet födi.

Zokoli föltekintett a királyra, hangja magasztalt lőn. - Nagy vagy, uram király! - mond, - habár nekem vesznem kell is, legyen Istené a köszönet! mert a hon élni fog, s dicső leend alattad! - De kegyességed, uram király, fel nem old kötelességem alól. A Zokoli névnek szűz becsén gyanú borong, vedd szent eskümet, hogy e pillanat óta Zokoli Mihály halva van. Nevemet, mindenemet visszavetem a sorsnak! - ezen arczot itt csak akkor látja nemes királyom s udvara, ha tisztán állhatok előtte.

Ezzel az ifjú föltette sisakját, s leeresztvén annak rostélyát, hirtelen eltávozott.

ELEMÉR A SAS.

Egy ember mi csekély, de ezer tud róla beszélni,
Mint hata, mennyit tett, élte mi hasznu vala.

Goethe, Bajza fordít.

Hanák és Zajácz a Giskra tanyáján vígan folytatták beszélgetésüket. A tavaszi légfolyam hűsen és fűszeresen lehelt a magas fák között s a táborban zaj ébredett; jártak-keltek, s a nyitott fa-színbe többen kezdtek gyülekezni. Ki egyet, ki mást hozott elő, mint az ily élet-vidám kalandor nép. A kövér nőnek s még kövérebb férjének, ki ásítva s nyújtózva bújt elő egy zugolyból, dolguk perczenkint szaporodott.

Egyszerre lódobogás hallatszott s az ivók előtt egy csinos hölgy mutatkozott: lova karcsú volt és deli készületű, ezüstháló borította derekát, s a nemes főn hasonló anyagból folytak le a csillámló czafrangok. A paripa hollófekete volt, mint az éj, a hölgy arcza fehér, mint a derület; öltözete a tavasz zöldébe szorította gyöngéden emelt, könnyű szabású tagjait; kiséretében hat levente. Tiszteletes távolságban haladtak ezek utána: külsejök inkább egyszerű, mint fényes, s fegyverzetük vadászatra, nem komoly csatára számított.

Az ivók mindnyájan felugrottak és süvegeiket emelték le. Volt valami önkénytelen, összhangzó és szokásos e tisztelkedésben, a mi minden feszültségtől s meglepetéstől ment vala. A hölgy kevélyen billente meg fejét, alig fordítva kissé arczát a köszöntőkre. Szép kék szemei, nemes vonásai, s arany fürtei a régi cseh tündérekre emlékeztettek. - Elhaladván, mindnyájan helyet foglaltak újra.

- Hanák - kiált fel Zajácz - ki volt ez?

- Az úr leánya, - felel a kopjás büszkén vetve fel ajkait. - Ugy-e, nem sok terem ilyen!? - kár hogy az ily nép számára mint mi, csak oly vastag Ánkák s Mázsák[6] maradnak, mint sör-árusnénk amott.

- S kik azok kiséretében? - folytatá kérdését Zajácz.

- Lenge nép, cseh és magyar leventék: mint szolgáló ebek csaholják körül, s engedelmeskednek minden intésére: egy szava, mosolya égbe ragadja őket; itt naponkint gyűlnek, s jó szívvel fogadtatnak, mert mióta Rozgonyi s Hédervári pusztítva közelgetnek, s Komoróczit kiugrattak fészkéből, azóta kedves és kivánatos itt a vendég, bárki legyen.

- Hm, okosan! - de mondd! - ki az ott, ki jobbján nyargal az úr leányának, ama deli levente, párdúcz-süvegben sastollal?

- Talafuz, a medve, miként mi nevezzük itt, - viszonzá Hanák.

- Híréből ismerem.

- A hír mindent gyanít, ennél Uderszki is különb legény tettre; azért egyre felelj nekem: te nem rég jöttél a Hédervári táborából, - mondd: mit tudsz a sasról, hogy néz ki?

- Hogy néz ki? honnan tudjam én azt, ki sohasem láttam? A ficzkó közvitézből lett alvezérré, s az ördöggel van czimboraságban, ennyi igaz. Nálunk, hol még a vallásnak ereje van, Rokizána a püspök, minden vitézsége mellett, rég megégette volna.

- Az ördöggel czimboráz? - mondád.

- Nincs különben; tulajdon seregében sem tudja senki, honnan került, s ki fia. Három héttel a Vadna s Galgócz ostroma után vetődött a táborba, s azóta, a hol megjelenik, lépteit győze-

delem követi; hír hírt ér róla; ha kopjásaink hófehér ménjét látják, azonnal futásnak erednek: nincs győzedelem, hol az ő neve nem hangzik, nincs vívott vár, melyre az első zászlót ő ne tűzze.

- Ha! - mond, az asztalra verve, Hanák - csak cséplőink közé kapnók a jámbort, majd megkalapálnók fejét a vérengző ebnek! - Hallom, a foglyokat mind nyársra vonatja.

- Ez nem igaz, vad mlatecz![7] a foglyok közől egyet sem ölet meg, ennek köszönhetem, hogy itt vagyok.

Míg ezek itt a seres kanták közt beszélgettek, Giskrának leánya gyorsan haladott balra, s nemsokára kiért kiséretével egy tágasb völgybe, hol a vadászat kezdődött. A kürtök rivaltak, a kirendelt hajtók már kiáltani kezdettek a bérczek élein, midőn két lovag száguldott az úton elő.

- Megálljatok - kiált rájok a szép hölgy - hová ily bódult sietséggel? szóljatok!

- Asszonyom - felelt az egyik - az Uderszki seregéből jövünk; minden el van veszve! Brezniczét Elemér a sas felgyújtotta; Rozgonyi közelít, negyvennyolcz óra alatt itt lehet, nekünk sietni kell. - Ezzel a lovasok, be nem várva a feleletet, vagy újabb kérdést, tova lovagoltak a Poprád partjai felé.

- Elemér a sas! s mindig csak ő - mond a Giskra leánya magában. Ki lehet ez ifjú, ki egy ezred erejével bír, s a hol van, a győzedelem nyomait követi? Erős a hadban, kegyes a csata után, egyszerű és nagy, deli és vitéz! ki lehet ő? - Mindig e nevet hallom két hold óta már. - Nem lett-e a félelmes Rozgonyi név üres, puszta hang, mióta e királyi szárnyas repül a csatákra? - Ellenség ő, igaz; de látni óhajtom!

A hölgy, kinek itt legtitkosb gondolatit követtük, magas érzelmekben növekedett fel. Atyjától öröklötte bájló szépségét; szenvedélyes csatlakozó volt, mint anyja, de kevély, mint atyja. Gyáva hódolókat látott eddig lábai előtt; ő azokat nem becsülte; szerelem keblében idegen volt, de nem a szeretet: mert atyját s anyját imádta. Lelkét azon regényes szellem, mely a sas név körül sugárzott, meglepte; valami új volt az előtte: egy férfiú magasodott fel képzetében, oly színben s alakban, minő, különössége s újsága által szükségképen hatott kevély magasztalt kedélyére; úgy tetszett nekie, mintha e rejtélyes lovag közelednék azon képzethez, melyet büszke lelke egy lényről fogott fel, kit a hölgy urának nevezhetett. Valami titkos erő, melyről fogalma nem volt, hozta azon képzetet, melyet Sasról alakított elméjében, egy más, szétfolyó színezetű, határozatlan képpel kapcsolatba, mely emlékező tehetségének legbensőjében emelte fel olykor magát: nem szeretve, nem óhajtva; de jelen mégis, visszaidézhetlenül a bosszankodásig - jelen!

Van-e boldogabb időszak? mint amaz életkorány, hol minden eszme egy fejletlen virágkehely, melynek egyenkint látjuk leveleit bontakozni, s szemünk színeiknek pompáját élvezi; hol gyémánt a harmatcsöpp, mely rajtok csillog: ellenséges szörny a bogár, mely illatját iszsza; hol a képzet egy szende tekintetből, egy égi mosolyból regényt sző; hol a jelen egy rejtvény, a mult egy percz, a jövő a paradicsom, melynek kapuja előtt állunk. - E boldog korban volt a leány, kinek titkát lestük ki, kinek szeszélyes képzet-csapongásait kell ábrándhüvelyökből kifejtenünk.

Játéka képzetének, nem volt egyedül a két alak összeszövése, mert a kép, mely lelkében élt, egy futólag látott alakhoz szorult. A soha nem látott Elemérrel kezdé ezt halkkal összeolvasztani, egygyé, s ugyanazzá tenni. A szép leányt kellemetlenül rázta fel ábrándozásából azon bizonyosság, hogy e két alak nem egy, nem lehet egy. A milyen hihetetlennek látszik egyelőre az ily elmesovárgás, oly természetes, oly élet- s világszerű az. A már említett határozatlan kép talán az első volt, mely szemét lepte meg; a másik, a nem látott, első, mely képze-

lődésére hatott. E képeket az eszmék kapcsolata egyesíté, s ez okozá, hogy a kevély férfiút kicsinylő hölgy öntudatlan és akaratlan bibelődött két alakkal, a nélkül, hogy magának számot adna, vagy akarna adni az őt elfoglaló érzet minőségéről.

Néha úgy tetszett nekie, nemétől az önkénytelen önvédelemnek nógatva, hogy Elemért, mint köznapi férfiút, szeretné megtört kevélységgel, kilépve a képzelgés dicsövéből, lábainál látni; de volt egy más szózat szívében, mely a gondatlanul kifejtett vágyat megczáfolta, s titkon feddé hiúságát: hogy azt, kivel elméje megszokott társalkodni, megalacsonyítva, köznaposítva akarja látni, vagy csak képzelni is.

E talányos belső küzdelem a hölgynek kellemetlen volt; el akarta, el szerette azt űzni magától. A hányszor e közvitézből lett ellenséges alvezérnek képe merült fel agyában: az önkénytelen bámulással női önérzete ütközött össze; s bármit gondolt belsőleg, fejét magasbra emelé s érzette, hogy vele szemben büszkébb tudna és akarna lenni, mint valaha.

Míg az érdekes hölgy gondolatainak országában merengett, a követek a Giskra sátorához érkeztek. A vezér bő reggeli mellett ült, több komoly hadi tekintetű férfiúval; előttük hús-neműek, cseh kis lepények tejsűrűvel, nagy gömbölyű buchtik, kenyér, bor és ser állottak.

Giskra fokonkint nevekedő haraggal hallotta a hírt; végre fölkelt, s azon hideg komolysággal tekintett maga körül, melyet az önbizodalom ad.

A jelenet egész hadias volt, s az ottlevők, bár könnyen, vagy félig fegyverkezetten, egyikét látatták azon aggszerű, őshadias képeknek, melyek minden korban megtartják érdeküket. Giskra erőteljes magas férfiú volt, egészséges arczszíne, élénkvilágú kék szemei s alig szürkülő tömött szőke fürtei tartós erőre mutattak, s azon férfias barnaság, mely szabályos, bár kissé vastag vonásain borongott, a nap heve alatt érettet bélyegzé.

Kezeivel intett a követeknek, s azok eltávoztak. Rövid szünet után megszólalt. - Férfiak! - mond - e csatát, s e szenvedélyes kitörését az ifjú gyermekbitorlónak - mert hitemre! nem király ő - egyedül azoknak köszönhetjük, kik mint Walgatha s Komoróczi, a nyílt hadi élet nemes pályájától eltérve, mint haramiák dúltak a szomszéd megyékben. Fokról fokra emelte őket gyors bizodalmam; gazdagok lettek és büszkék - de gyávák; rabolni tudnak: vívni nem; buta, vad kopjások ők, nem vezérek. Nem érezték a vihart meg, mint a gondos holló: minden mennyköve a gyermekzsarnoknak készületlen lelte őket, szégyent hoztak a Giskra névre.

- Váraik romokban hevernek: merre Rozgonyi s Elemér dühöng, minden lángban lobog. - Ezt nem vártam! - Hittem, hogy cselekesznek; de ők keveset, vagy semmit sem tettek. Azért tegyünk mi! - a tanácskozás órája elkondult, fegyverhez kell nyúlnunk! - Talafuz! holnap reggel indulsz, s megtámadod Rozgonyit s Hédervárit; a cséplőket vidd magaddal. Még nem ismerkedtek meg a magyar fők a cseh vasfejű hadaróval, a kétélű karddal, a csatacsillaggal[8] s a lánczos buzogánynyal. - A cséplőkkel előre! nem kell kihagyni jőni a divatból e virgoncz csapkodókat a vén Zsiska s a két Procop idejéből. - Mi várainkba vonulunk vissza. A védelmi rendszert rövid időre elő kell vennünk, mert nyomorult alvezéreink rosszul gazdálkodtak előttünk. A seregnek gyorsan ki kell adni a parancsot. - Hidegvér urak! még elég erősek vagyunk, s a gyülevész magyar hadaknak majd megmutatjuk az utat e völgyekből ki!

A vezérek, vevén Giskra parancsát, azonnal elszéledtek, s néhány percz múlva élénk mozgás hullámzott a táborban; trombiták harsogtak, kürtök rivaltak, a dob pörgött, s a zászlók szélnek fejték szárnyaikat. Giskra sátra előtt hosszú homlok képeződött azon vad gyalogságokból, kiket a huszita hadak óta cséplőknek neveztek. Gömbölyű sisak födte fejeiket, bőr-öltönyeik fölött vas sodrony-ingek borúltak, rövid kard lapult száraikhoz, s kezeikben a veszélyhozó csép volt szorítva, melynek hadarója a nyéllel nehéz bőrszíjakkal egyesítve, elől vaskarikákkal volt ellátva.

A lovas seregnek nehéz lándzsái voltak s aggszerű pisztolyai szarvasszaruágygyal s a lovakat vasláncháló s pikkelyezett bivalbőrtakarók födték.

Túl már a sátrakat szedték. - Midőn Giskra nemes hölgye a tábor-utczába vágtatott, telve találta azokat podgyászoló néppel, tehervonó lovakkal, nehéz szekerekkel. Csak egy sátor állott még bontatlan, s nyílásából Giskra lépett ki. Arany-sisakja már a fején csillogott s könnyű zászló volt kezében; egyik oldalán ennek a kehely, a másikon a Husz képe. Mellette bő veres köpenyegben, széles kétélű karddal állott a sereg hóhéra, s körüle a számos cselédek, kik a tomboló czifra lovakat vezették elő, minden oldalról.

Giskra rövid beszédet tartott: emlékeztetvén vitézeit régi tetteikre. Mindnyájan szenvedélyteljes figyelemmel hallgatták szavait.

Egyszerre kürt rivalt; s mások mintegy felelve hangoztak. - Néhány percz múlva egy ifju lovag hófehér ménen jelent meg; leszállott lováról, s azt egy kopjásnak átadván, közeledett a vezérhez. Egyszerű fekete dolmány fölött sötét-vas ing volt öltve, s oldalán súlyos kard csüngött, rostélyos sisakának föléből magas hófehér kócsag nyúlt fel: minden körülállók tekintete a kevély lovagra volt szegezve.

Végre megállott Giskra előtt s megszólalt. - Üdvöz légy, vezér! - mond. - Egy lovag áll itt, ki bizodalommal s nyiltan közelít hozzád, s néhány komoly szót kiván veled váltani.

- Ki vagy?

- Sasnak neveznek a Hédervári seregében, - felel könnyű udvariassággal a kérdett - egy dandárnak vagyok parancsnoka. Miként látod, lovagi bizodalommal kíséret nélkül jelentem meg előtted, nagy vezér! kiben nemes ellenséget becsülök. Nagy érdek hoz ide; de csak egyedül neked nyithatom meg szívemet.

A sas név, mihelyt a deli lovagnak ajkairól ellebbent, varázshatalmát gyakorlá. - Valamint a csatákban rémülés követé azt: úgy itt is ingadozás s hullámzás mutatkozott a durva cséplők sorain s naptól barnult vezéreken.

A köznép rendkívüli sikerrel, történetünk korában, mindig a babona eszméjét köté össze. A mi lelki erős férfiúi bátorság természetes eredménye volt - s ihlettséget, regényes magasztaltságot legfeljebb magasra feszített szenvedélytől nyert: azt a varázs bűvének, vagy épen az ördög befolyásának tulajdonították. Ezen álhiedelem s a kor butasága néha magasb lelkekre is hatott. Az elhíresedett sasnak roppant ereje s bátorsága elhiteté a köznéppel, hogy neki az ördöggel kell czimborázni. Nem csuda tehát, ha megjelenésekor a babonás megütközés morgásban jelentkezett, s magok a vezérek közt is kétes suttogás hallatszott.

- Minő vakmerőség! - kiáltott fel Corabin, egyik jelesb vezére Giskrának, talpig aczélban s egy arczczal, melyből kevélység és bátorság sugárzott.

- Istenemre! - felelt Jarozláw, egy másik alvezér, hasonló hadi készülettel kövér arczát Sas felé fordítva - a ki az ördöggel czimborál, többet is merhet.

- Ide jönni! - mond az előbb szóló - a bizonyos halálra, megfoghatlan!

- Sas? - kérdé Giskra nyugodtan, önkénytelen meglepetését hirtelen e kevély önbizadalom hideg kifejezésévé olvasztván át. - Mi lehetne az, mit nekem mondhatnál? Hedervárinak egy alvezére? Nem illett volna-e inkább önmagának megjelennie, vagy illendő követséget küldenie?

- Én nem vagyok küldetve, - felel Elemér - magam jöttem egyedül, meg nem bízva másoktól!

- Magad? s mi bírhatott ezen oktalan vakmerőségre? tudod-e, hogy seregemben fejedre bér van téve?

- Tudom! - viszonzá a lovag - de azt is tudom, hogy sehol biztosabban nem lehetek, mint Giskrának közelében, ha magamat nagylelkűségére bízom.

Giskrának leánya közel atyjának sátorához állott meg a lovával. - Arczának kifejezése némi elegyét a tudnivágynak s szenvedélyes bámulatnak mutatá. - Sas feléje fordítá fejét, s a hölgy, egy megfoghatlan remegésnek önkénytelen engedve, azonnal megfordítá lovának fejét s elszáguldott.

Míg Elemér feleletre várt, a távozó hölgy után bámulva, Giskrának elméjében egy eszme merült fel. Ezen ember - így gondolá magában - egyedül jelenik meg előttem; tudja, hogy seregeim mennyire fel vannak ellene bőszülve; hogy fejére bér van téve, s mégis itt van! Nem csalódás - a félelmes Sas egyedül s önkényesen adta magát kezembe. Egy intés, s ő fogoly, vagy halva hever lábaimnál. - De hátha megsértetett? hátha Mátyás úgy bánt vele, mint Zokolival? kit gyáva gyanúra száműzött; ki, ha valóban pártomra akart volna szegődni, rég itt volna. - Igen, ez az ember nálam menedéket keres; s legyen csak egyszer seregeim közt, ez a babonás nép annyira fogja őt imádni s követni, mennyire gyűlöli és futja most.

Ez Giskrának elméjében néhány rövid percz alatt megfordult, s kezével távozást intve a körülállóknak, sátrába visszalépett; Elemér, kinek fejével követést parancsolt, utána.

A seregek megindultak, merre őket a vezér parancsa idézé. - Nemsokára Giskra segédtiszteit, néhány alvezért s a szokott őröket kivéve, a sátor elején tágult a látkör.

A vezér szövethajlékának közepén állott meg, s előtte Elemér, tisztelettel teljes tartással. A sátor szárnyai félre voltak vetve, s őket az az előtt állók láthaták.

- Vezér! - mond az ifjú, leoldva kardját s távol magától egy tábori székhez támasztván azt - én most fegyvertelen vagyok s egészen hatalmadban; ereszszük a nyílás lepleit le, hogy szabadabban szólhassak.

Giskra azonnal megvont egy zsinórt, s a sátor bezáródott. Magukban voltak a hadi tekintetű férfiak, nem látva senkitől. A vezér Elemérnek kardját vette föl s nyújtá neki vissza. - Kösd fel fegyveredet, lovag! - mond udvariasan - mert ha nem követ, nem ellenség: úgy barát vagy és vendégem. Foglalj e tábori széken helyet s mondd, mit akarsz?

- Vezér! - szólt az ifjú, kardját nemes könnyűdséggel felkötve s helyet foglalva - ismétlem, mit az előbb mondék: magam ingeréből, senkitől sem küldetve vagyok itt! - Velem nagy méltatlanság történt a királyi udvarnál!

- Gyermekkirálytól mit várhatnál egyebet, lovag?

- A királytól, csalatkozol, uram! mert lelkemre! ha e király gyermek: ősz aggokat kellene csecsemőknek nevezni. Dicsőség a királynak! ellene panaszom nincs.

- Hogyan?

- Halld tovább! nevem, mint a bűnös hamvai, szóratott a szélnek, s én ártatlan vagyok!

- Hallatlan! s ki míve volt ez?

- Nem tudom! a csapás egy főember kezén keresztül vert, mint az ég köve váratlan, fejemre! nem nevezem azt is, mert ősz fejét becsülve emberedtem; s hiszem, hogy csalatva volt ő, miként a többiek.

- A király elébe jött a dolog, s mit tett az?

- A mit királynak tenni kell. De azért látod, szabad vagyok, mint a szárnyas, melynek nevét viselem.

- S kitisztítottad-e magadat? s tudja-e azt a király?

- Nem, vezér! sokkal mélyebben hevernek szálai a cselszövénynek, mint hogy azoknak végét kezem megfoghatta, sokkal sűrűbben fonódtak sodrai, mint hogy azokat széttéphette volna.

- Nem értelek.

- A név, melyet viselek, önteremtésem; nevet kellett adni magamnak, s annak fényt szerezni. - A földet kirántotta az ármány alólam, - én az égbe röpültem föl - nevem Sas!

- Istenemre! - kiált fel Giskra - a név nem rossz! de a király, a király?

- E nevet ismeri!

- Meg nem foghatom a dolgot, - mond Giskra, a szép termetű lovagra bámulva - s nem üldöz, nem keres senki! - ellenségeid élnek, s ismeretlen maradhattál-e mindeddig?

- Mondd, vezér, - viszonzá Elemér - ráér-e a férfias király ennyi zűrzavarok közt azt fürkészni, mit ő oly sokszor s nemesen megbocsátott, vétséget s árulást személye ellen: s ha volt, ki megismert, az égre! nem vesztettem el hitemet a magyar hűségben, engemet egy sem árult el.

- Mi vezet tehát ide, ifjú lovag? mit akarsz itt? én tisztítsalak-e ki a gyanú alól? - Aligha tehetem! - de megboszullak, ha akarod. - Jer seregeim közé, osztozz diadalaimban. Ha barátod nincs, s neved porba dült: itt e baráti kéz! s nevet is szerezhetsz magadnak. Fridrik császár hatalmas még! semmi nincs elveszve, mert győzhetlen állok én is: s gyáva vezéreim helyett százakat emelhetek ki vad, hadnak edzett seregeim közől!

Elemér felállott. - Vezér! - mond nyugodtan - őszbe vegyültek fürteid, te nagy férfiú vagy, s az embereket ismered, mert ádáz sors romboló vihar közben nevelt nagygyá tégedet. Ha szent fogadás nem tiltaná sisakrostélyomat fölemelni, meggyőződhetnél, hogy arczomban egy vonal sincs, melyből árulást s hívtelenséget olvashatnál. - Igen, seregeid közt akarok én vívni, erős férfiú! zászlóid szárnyai alatt a dicsőség gazdag aratását aratni; férfiúvá érni oldalad mellett! de mint híve nagy királyomnak, kinek hűségeért és dicsőségeért minden ér feszül bennem.

- Hogyan? - szól közbe meglepetve a vezér. - Mátyást jöttél-e dicsérni? itt, esküdt ellensége előtt? - Király-e ő? midőn a trón igaz jogon mást illet, s midőn azon hon, melynek hű fia vagy, az ismeretlen és gyakorlatlan kéz alatt hanyatthomlok rohan vesztének? Nézz szemem közé: nem az a Giskra áll-e előtted, kit Erzsébet királyné szép bizodalommal hívott az országba, kit gazdag, hatalmas úrrá tett; s ki azon percz óta lankadatlan, ha akarod, makacs hűséggel volt barátja az ő s fia barátainak, és ellensége ellenségeinek?

- Mondd, vezér! - felel Elemér - nem ismerted-e martius tizenötödikén, ezelőtt egy évvel, Fridrik császárt magyar királynak el?

- László halála után, igen! mert a hatalmasabban több biztosságot láték azon honra, mely most az enyém is.

- Ne csald meg magadat, nemes férfiú! - viszonzá Elemér - érettebb a te lelked, mint hogy az agg Hunyadi fiában félreismernéd azon királyi tulajdonokat, melyek oly dúsan, oly fönten mutatkoznak.

- Hogy a gyermekben atyja lelke él, meglehet; de eddig tetteit vezérei vitték végbe, nem ő.

- S te mondhatod ezt? - felelt az ifjú. - Nem hagyták-e őt el a hon legvagyonosb, leghatalmasb fejei? A bazini grófok: György és László; Báthori István, Zápolya Imre és István, Upor, Lancz s többek.[9]

- Ezek visszatértek, hallom, - jegyzé meg Giskra némi gúnynyal. - Hűtlenek! itt és ott, a hová szegődtek!

- Igen, vezér! és miként fogadá a királyi férfiú az árulókat?

- Miként szilárd királynak árulókat, - ha azok - nem kell s nem szabad fogadni, - felelt Giskra büszkén.

- A megtérteket sem? - kérdé hirtelen s hevülve Elemér. - Igazad van! - Nem a köznapi királynak, ki személyes rezzentségből gyűlöl, s méltóságát félti a kegyelemben, mely Istentől jő. Nem, ki a hon érdekét sohasem birja a magáé elébe tenni! de Mátyás úgy fogadta őket, miként Isten a megtérő bűnöst; miként egy király, ki azon nagy mesterséget érti: ellenségből barátot varázsolni. - Ő a megtérteknek kedvetlen tekintetét királyi fönséggel s nemes nyiltsággal birja el, midőn személye s az imádott hon közt van a kérdés.

Giskra megütközött: lehet, hogy makacs ragaszkodása egykor adott szavához elfogulttá tevé őt; s ő még soha nyugodtan nem tudott, vagy nem akart a körülmények s tények lényegébe világítani. A mit az ifjú Sas, a kézmozdulatok legnemesb kiséretében, ritka ékesen szólással tárt ki előtte: igazságával s szembeszökő megfoghatóságával értelmét ragadta meg. A mi itt mondatott, arra felelni, azon vitatkozni lehetett! de a tény ingatlan magasodott fel előtte s nagyságának súlyával elnémította őt. Elemér észrevette azon hatást, melyet szavai az agg hősnek kedélyére tettek, s élénk szenvedélylyel folytatá:

- Tekints magad körül, nagy vezér! mondd, mi kivetőt találsz azon férfiúnak tettei közt, ki fellépte óta a trónra, melyet nem kért, nem keresett, nem remélt, mint Isten tartja erős és szilárd lélekkel a kormányt? szólj! gyermek volt-e az, ki a zűrzavarok közepette, darabolt országban, egyszerre három oldalra lobogtatta győzedelmes zászlóit, s vállán hordá három hadviselés gondjait; ki mint győző, szelid, nemes; mint vezető, csüggedetlen; mint király, éber, és mindenre érő; mint honfi, gondolatával, vérével a honé?

- A Szilágyi sorsáról mit mondasz, ifjú - vág közbe Giskra, - nem a vessző alól menekvő hálátlan gyermeknek boszúja volt-e, a mit az agg érdemdús férfiúval tett, jóltevőjével, bátyjával, ki őt jóra tanácsolta? - Úgy látszott, hogy ezen ellenvetés alkalmával a vezérnek arcza tartalomban nyerni kezdett, mint a ki egy ellenvetés sikerében bízik.

Elemér nyugodtan tekintett a vezérre. - Uram! - mond - Giskra, a hatalmas, önálló, győzhetlen Giskra tevé ezen ellenvetést? nem tudná azon vezér, ki oly régen tartja a főnökség gyeplőit erős, ingatlan kézben: mit tesz az, minden nagy czélban, minden nemes merényben megakasztatni s feltartóztatni az aggság kétkedése s féltékeny felsőségi szelleme által? - Istenemre! Szilágyit sajnáltam, miként senki sem inkább; - de azon ifjút, ki tizennyolcz évvel egy értelmi zsarnoknak ezer lánczai alól a lélek ereje által kiemelkedik, bámultam. Őt nagyobbnak, mint e tettkor, nem ismertem! mi lett volna hatalmából, ha e vasfejű öregnek kényurasága, s mondjuk ki egészen: cselszövényes beavatkozása nem tört volna meg azon erődús sziklának homlokán, melyet egy negyedóra előtt gyermeknek neveztél?

- Oh, mondd, hős Giskra! - folytatá Elemér magasztaltsággal - ha a mesés Krokusz, mondáitok tündérkirálya, a sírból lépne föl s állna elődbe a tiszteletes arczczal, ezüst szakállal, szívbelátó szemeivel, és mondaná: Giskra! ne küldd cséplőidet azon seregre, melyet azok égnek összezúzni! - ne vívd ama várat, melyet hősi reményben már kezeid közt tartasz! Bocsásd bérletteidet el s fogd az ekét és szánts és vess! - Borulj a kereszt zsámolyához, és végezd életedet szent csuklya alatt! - Tedd, mit nem akarsz, s hagyd, minek sikerét biztos szemmértéked inkább tudja, mint hiszi! - Mondd! tennéd-e, meghagynád-e állíttatni munkás éltedet a pályatéren, diadal után száguldtában? - s ím! Szilágyi így tanácsolt; s oldalánál az aggkor felsősége, a hatalom, mely kezében volt, s a rokoni viszony, melyet érővé tudott tenni.

Giskra mindig mélyebben merült el gondolataiban; új világ derült agyában, s azon ifjú, kiben gyermeket vetett meg: az napon, az órában, egyszerre mint óriás magasodott föl előtte.

Elemér folytatá: - Annyi köteléket szét tudni tépni; ennyi korlát alól kilépni tizennyolcz évvel, önerején; függésbe tenni a függést követelőt, s azt, mástól megszokottat; legyőzni azon ál-

szégyent, mely a jóltevőből zsarnokká nyújtózó kényurat irtózik korlátaiba visszaijeszteni! - Istenemre! midőn ez nem helyes okért történik is, óriási lelki erőre mutat; hol az ily cselekvést a hon java teszi kötelességgé - ott a lelki erő nagylelkűséggé emelkedik.

- De mondd! - kiált fel Giskra mindenkép leplezni törekedvén növekedő illetődését - törvényes tett volt-e az?

- A szükség sürgető volt, - felelt Elemér - s azon kőszálat, mely országot mentő tettek elébe vetett vállat, idő hiányzott hosszú úton kérdőre vonni. Szilágyinak a hatalom kezében volt, a seregek hűségére esküdve, a hon nagy része pártján! - itt tenni s hirtelen kellett tenni. - Őt Mátyás megkötni, nem elveszteni akarta; Világoson vele hozzá illőleg bántak, mindene volt, csak módja ártani nem. De egyre nem gondoltál, vezér, a mi e tettben is Mátyásnak nemes lelkét bizonyítja; halld: - Mi lett volna könnyebb, mint Szilágyit, kinek annyi ellensége volt, országosan bűnösnek bélyegezni? - Gondolod, hogy nem siettek volna a hon nagyjai a szigorú, büszke Szilágyira a felségsértés, az árulás ítéletét kimondani? - Mátyásnak egy intésébe került volna ez; de a nagylelkű király nem akarta: gyöngédsége tiltá; inkább viselte a felhevülés, a hálátlanság álvádját, mint hogy ősz bátyját a közkárhoztatás súlyával terhelje! - - Nem bámulod-e őt?!

- Valóban derék ügyvédje vagy gonosz uradnak, hű szolga! - kiált fel némi gúnyszeszélylyel Giskra. - Szilágyi szabaddá lett - és te névtelen lappangsz! ő a hibás szabad - te a hibátlan száműzött?

- Az nem vagyok, sem hibátlan törvény előtt: mert a külszin ellenem van. - De mondd, vezér! nem használt-e a tanítás az agg fővezérnek! ha nem is mutatta ő ezt, a kevély, méltóságát érző férfiú, de, az egekre! megismerte azon ifjúban a királyt, kinek addig parancsolni merészkedett. - Béke hamvaival a derék ősznek! a kevi csaták s halála Konstanczinápolyban bizonyítják engedelmességét és hűségét.[10] S te, kevély kényúr! miért daczolsz azon királylyal, ki nyilt karokkal fogadna seregei közt? - Nem tudnád-e te, hogy a hadi koczka forgandó, s miként többi váraid: úgy Zólyom s a még megmaradtak ormaikra fogadhatják a Mátyás zászlóit?

- Ezt mered te nekem, és itt mondani? - riad fel Giskra.

- Merem! - viszonzá nemes nyugalommal az ifjú - mert vendégednek s barátodnak neveztél! merem: mert nincs hős, ki magát győzhetlennek tudná nevezni! A király is vesztett már s épen vesztesége után ragadta meg az elpártoltak szívét a hon szeretete; épen akkor irtóztak vissza veséibe nyúlni a zaklatott országnak, s röpültek a könnyen engesztelhető vitéz, nemes királyhoz.[11] Úgy hiszem, hogy a mit itt mondék, én a megsértett, s miként nevezél, száműzött: nemes szándékból volt mondva. Tekints szét az országban, agg vezér! melynek nyelvét beszéled, kenyerét eszed, öltözete födi deli tagjaidat, melynek emlőin fejlett ki azon angyal, kit nődnek dicsőséggel s szerelemmel nevezesz! Ki a király itt? - Az-e, ki távolról szövi a cselt s nyugtalanító követelései által vért áraszt s a zavart perczenkint növeli? - vagy a hon legdicsőbb férfiának méltó fia, kit a nemzet összes szava örömriadással, egy hangon kiáltott fel királynak? Gondolod-e, hogy a magaslelkű király nem becsüli benned a hőst, a szavához hű lovagot? - hibázasz! - Alvezéreid tetteit s makacsságát kárhoztatja; de a Giskra név nem fénytelen ragyog emlékezetében. - Vezér, most az ideje, letenni a fegyvert vagy nem letenni, oldaladon tartani és seregeiddel azon nemes királyhoz közelíteni, ki mint barátot s bajtárst üdvözlendi a megtérőt e gyászidőkben! - Itt állsz, vezér! hadi dicsőséged s szerencséd egész fényében: meg nem győzettetve mindeddig senkitől, rettegett sokaktól, a hatalommal kezedben, teljes erőben magadat védni: most nagylelkűség lenne a lelkes Mátyásnak pártját megragadni, s mondani: Nem félelem, király! hanem lelked fönségének megismerése hoz egy agg, dicsőségben őszült bajnokot hozzád, olyat, kinek egyszer adott szavában bízhatol, ki siet dicsőségedben osztozni, s a békét, rendet kivívni veled azon honban, melynek fia vagy, s mely sorsát adta ritka bizodalommal kezedbe.

A KÉNYÚR.

Flectere si nequeo superos.
Acheronta movebo.

Virgil.

E czikket történetünket megelőző kornak kell áldoznunk, hogy azon, részint derült színű, részint borzasztó s nagyszerű drámán keresztül, melynek nagyobb része legördült előttünk, minden további feltartóztatás nélkül végig haladhassunk.

Ulászló király idejében, ezernégyszázharmincznyolcz körül, egy hatalmas kényúr lakott Magyarországban, Káldor Elek nevű. Vára a szepességi hegyek közt, sűrű fenyvesekbe rejtve, magas sziklacsúcson fészkelt. Tágas volt az és népes; de tekintete mogorva. Mint vaskorona ült a mohos bércztetőn, s benne élénk zaj zsibongott, mert a lovag, ki ott lakott, szenvedélyes kalandor és vadász volt, s a vigalmakat szerette. Negyvenöt évű lehetett, s az akkori idők szellemében kis királynak tudta magát várában. Néha a nagy Hunyadi seregeiben lobogott zászlója, s hon- s királyért fénylett kardjának aczéla a csatákban. Ezt jókedvében tevé, s mivel épen akarta, - de parancsot s kényszerítést nem tűrt: mert szabadon nőtt fel ősi várában, s parancsolni tanult, nem engedelmeskedni.

Első neje Perényi Anna volt, ki maradék nélkül halván el, Onodi Krisztinát vette el, harmincznyolcz éves korában; s a szép s hozzá hajdanszerű hűséggel ragaszkodó nőtől három gyermeke lett: Kálmán, s az ikrek: Mária és Anna.

Káldor magas termetű, de nem kövér férfiú volt, inkább kerek, mint hosszas képpel, sötét hajjal, lángoló barna szemekkel. Arczának kifejezése nemét a kegyetlen vidorságnak mutatá, mely borzalomnak örül, s melynek baj és veszély - élvezet.

Krisztina szövetségük első éveiben e kevély durvaságot valamennyire lejebb hangolá; s férje, újabb nősülése után, levetkőzé egyelőre azon rabló-lovagi szellemet, mely őt félelmessé tette a vidékben. - De egészen nem tudta őt neje megszelidíteni; s utóbb, főleg viszontorlási egyes bajviadalokban és csatákban egész kegyetlensége kitört. A milyen szivesnek, csatlakozónak mutatkozott fiatal neje iránt: oly daczczal teljes és kemény volt azokhoz, a kik a csata viszonyai közt hatalmába kerültek.

Várfeneke az akkori kornak minden borzalmait magában foglalá: penészes rejtekeket, hol egy hét halált okozott; kaszabörtönöket, melyeknek aljába a belevetett összeaprítva ért le; egy vasszüzet a vár keleti tornyában, melylyel a boszúra kitűzöttnek meg kelle ölelkezni, s mely éles tőrökkel béllelt keblébe kínosan szorította őt halálra.

Pazarul fizetett népének fegyverzete e kegyetlen szellemre mutatott; mert kétélű kardokkal, buzogányokkal, lánczon függő gombbal, horgokkal végződő nyilakkal, hogy a sebből bizonyos halál veszélye nélkül azokat kivonni ne lehessen; s ezekhez hasonlókkal voltak ellátva. A csatákba bőszülten s bortól nehéz fővel vezette őket. Nem ismervén, mi a kegyelem, a foglyokat is csak azért kímélte, hogy rajtok hidegen űzhesse számított boszúját. Várudvarán számos roppant szelindekeket tartott, szögekkel terhelt örvökkel; ezek a rengeteget rázták fel éjjel ugatásukkal, s a csatába követték őt, irtózatos részt véve abban. - Ilyen volt lakköre a kevély Káldornak. Nején s gyermekein kívül egész várában csak egyetlen ember mert nyugodtan s bátran szeme közé nézni: Romanini nevű olasz zarándok, ki még első neje életében került hozzá, s mondhatlan ügyességgel s tapintattal ismerte ki emberét, s hódoltatá hatalma alá.

Romanini ötven évű férfiú lehetett, kisded s a töredékenységig gyöngéd alkotású; de arcza kifejezéssel teljes s néha tekintete szinte rendítő. Magas homlokán, tiszta római nemes arczélében valami rejtélyes fönség volt; igaz, erőtetett, de meglepő, s egészen azoknak szellemében, kik titkos tudományok birtokosai, történetünk korában sokkal több szerencsét tettek mint jelenben tehetnének. - E kalandor, Káldor Eleknek szenvedélyét megértvén a csillagászatra, s kifürkészvén nagy hajlamát a babonára, mint csillagász, ki őt tudományába szándékozott avatni, jelentette magát nála. Okosan számított ő; - s az akkori időkben, fensőbb szellemekkeli viszonyoknak tulajdonított szemfényvesztésekkel, hirtelen meg tudta a kényurat nyerni.

Ő a káldori várban otthon volt, tőle minden cseléd félt; Krisztina maga bizonyos óvakodással társalgott vele, s bár az embert nem szívelhette: nem merte megsérteni.

A mogorva lovag minden üres óráját a rejtélyes olaszszal töltötte a vár fenekében, hol rejtett, boltozatos szoba volt titkos munkálataikra szánva.

Itt avatta be őt a kalandor az alchimia titkaiba. Az arany készítésén s a bölcseség kövének feltalálásában dolgoztak; s mindezek Káldornak sok költségébe kerültek, melyeknek nagyobb részét a ravasz idegen meg tudá magának takarni. - De nemcsak ez volt tanító óráinak tartalma: titkos orvoslások, s a lélek- s ördögidézet minden képtelenségei gyakorlatba hozattak; mindezt a természetes mágia csudáival ismeretes csaló a valószínüség alakjába tudta burkolni. Lassanként a lovag lelkülete különösen képződött ki; benne a kalandor lovagi szeszélylyel, a rejtélyesség s babona vegyült össze; s végre magát álhiedelmeibe belebeszélte s beleálmodta.

Neme az álszégyennek s minden babonással közös makacsságnak tiltá őt valótlannak vallani, sőt hinni, azt is, mit siker nélkül évekig kisértett. - Két életet élt ő: egyet, a rövidebbet, nejével s gyermekeivel, kiket szeretett, mint a zajok közt bármi szenvedélylyel hánykódó csendes révet, a virányborított partokat, hol néha pihenhet, s erőt, kedvet gyűjthet újabb merényekre. Másikat várfenekében szeszélyalkotta képzetek közt.

Durva mindenkihez, vendégeit sem kimélé, s azokkal sértésig alkalmatlan felsőséggel bánt; de neje egy kemény szavát nem hallá, s gyermekeit órákig ringatta ölében.

Kis fia Kálmán, súlyos kardját a földön vonszolta, rövid kopjáján lovagolt; s úr volt a kisded zsarnok, kinek atyja félt kedvét szegni.

Krisztina a vár legvégsőbb szobáiba vonult; ikerlánykái keleti kereveten enyelgtek mellette; arczán a szép deli asszonynak gyermekei nyájasságától feléledt anyai öröm ült, de szive vérzett.

Olykor az együttlét suttogó óráiban, midőn a legvadabb lovag, a nőkellem hatalma alatt szelídülve, engedelmes lesz és jámbor: szólott a szelíd nő férjéhez, s óhajtá a szerelem édes szavaiban, őt várkörében, házi örömök üdve közt látni mindig; s mivel vagyonuk bőven volt, s várukban királyok lehettek: néha csak odavetve, a csend derült egét magasztalván, árulta el féltékenységét Romanini iránt, ki, a kiküzdött napnak súlyai után, férjétől a csendes éjjeleket orozá el.

De mindez sikerre nem vezetett: Káldor a régi maradott, s alig telt egy hét, nap, melyben egy beömlő gulyát a szomszéd falvakból, vagy nyerítő ménest ne hajtottak volna kalózai az udvarba. Nem mehetett vándor bántatlan a vár alatt; s a kereskedőket a vad lovag a harmadik megyéből verte föl olykor: mert vára veszélyhíres lett és került mindenkitől; s jött gazdag zsákmánynyal terhelten, a tágas termekbe hányatta a bársony, selyem, arany s ezüst szöveteket szét. Udvarában, nejétől elkezdve az utolsó cselédig, mindenki rablott szövetekben járt, s idegen kezek termesztményével táplálkozott.

Krisztina sírva öltözködött, s könyűi a keleti gyöngyök szelíd tiszta vizével vegyültek, melyeket férje, havas nyaka s gömbölyű karjai körűl kerített.

Ha a zajos lakomák szűntek, síp, czimbalom, duda elnémultak, s a csendes hold mennyei arczával kémelt a magasból a durva vár keblébe: távol a sötét, folyosók hosszában látta Krisztina Káldort és Romaninit, bő fekete talárban, sajátságos jegyekkel elárasztott övvel s vállszalaggal, lenge mécses világánál haladni; ajtó ajtó után nyilt, s a két bűbájos a várfenék tömkelegei közt tünedezett el, mint földalatti gnómok árnya.

Ha olykor a jámbor nő magában ült, s minden kincsei közt örömtelen életet élt s keblét fohászok emelték: Káldor részvéttel állott meg előtte, s igyekezett édes szavakkal kínos előérzeteit lecsillapítani a mindig bajfélt jövendőt rettegő nőnek. - De Romanini elesett angyalhoz hasonló márványhideg vonásaival állott keresztbefont karokkal egy szögletben, s arczának sátáni kifejezése mondani látszatott: ő az enyém!

Igy teltek a zajos napok, titkos éjjelek. Káldor naponkint vadabb, csatákra szomjasb lett, s éhesb siker után a várfenék sötét műhelyében: mert künn az összeszövetkezett szomszédok mindig ébrebbekké s csatái kétségesebbekké váltak; alant pedig, a Romanini műhelyében, a munkálatok végtelenre nyúltak; minden álmodott siker-sugár új reményt fűzött az előbbihez, s azon szenvedélyteljes éhességét a fürkészetnek szülé, mely az alchimia s magia buvárjain annyira ismeretes.

Ezernégyszázharminczkilenczedikben, aug. ötödikén, Káldor számos bérletteit gyűjté össze, s várában kemény őrizetet hagyván, sietett a szomszéd megyékbe, zsákmányt s kalandot szomjúzva. - Krisztina nagy feszültségben volt, s férjétől ily szorongó szívvel még búcsút sohasem vett. De a vad lovag is, önkénytelen előérzettől elfogódva, a szokottnál sokkal nehezebben vált el kis gyermekeitől s nejétől, kit azonban nyájas szavakkal igyekezett megnyugtatni.

Romanini otthon maradt, s a várnagy élénk figyelemmel őriztette a falakat.

Káldor e közben gyorsan haladott seregével, csataebeinek csaholását mélyen visszhangozták a sziklák, s merre ment, lépteit pusztulás követé. Két hétig volt távol várától; végre a trombiták rivaltak a völgyben, s a lovag jött, de kevesed magával, mert kemény ellenkezésre talált, s seregeit véres főkkel verték el a várak és majorok alól. Nyolczvan lovaggal indult, tizenkettővel tért meg, s keblében boszú s gond ült, s új tervek alakultak.

Szemrehányásokat tett a sorsnak s gondviselésnek: halált esküdt ellenségeinek; mert vára rakva volt kincsekkel, s akkori időben pénzért s jótartásért annyi bérlettet lehete fogadni, a mennyi kellett.

Sötéten haladott Káldor úr; még a vár nem látszhatott, mert a völgynek egy kanyarodása fedte el; szép ebeit sajnálta a dühödt vitéz, melyek a csatában vesztek el, s csak a várban hagyottakra számolt még.

Most meglátom, mit tudsz, Romanini? mond magában; s való-e, vagy mese tündérhatalmad? mert hitemre! ha fegyverem nem használ többé, frigyet kötök a pokollal, s szellemeit riasztom fel.

Éj volt, a lég ívei meghűltek, s a tejútnak lángöve, mint szikrázó fátyol borult a völgyön keresztül; fellege a csókáknak vonult el a vitéz feje fölött, s az úton három nyúl ugrott keresztül szaladtában.

Mind rossz jelek, gondolá a babonás lovag, nógatva lovát, míg a völgy kanyarodását meghaladták, s borzasztó látvány nyilt fel előttök: a várnak ablakai nem világítottak, mint máskor; nem csaholtak az ebek, nem hangzott a zaj: puszta, néma volt minden; az erdő a várszikla körül el volt perzselve; a falak födetlen állottak, s az ablakrésekből nehéz, sűrű füst gomoly-

gott ki. - De nem volt ijedt nép; nem segítve közelgő szomszéd; nem jóltevő felleg, mely kérését értené, s nedves karjait nyitná fel; - a hamvadó romok ellenségesen és hidegen állottak; néma volt a vidék, mint az oroszlán barlangja, melyet mindenki fut és kerül.

Káldort e szemle irtózatos képe szivén ragadta meg; minden feledve volt, csak neje és gyermekei állottak előtte. - Élnek-e? ezt ordította, vagy gondolta ordítani, s ment, mint a féket vesztett vihar; a keskeny sziklaösvényen csörtetett fel, követői utána. A kapu tárva volt, sötét öblében Káldor úrnak hű peczére nyult, kopjával a földhöz szegezve, s körüle az ebek hevertek; merre ment, mindenütt vér és pusztulás.

Leugrott lováról s a hágcsón rohant fel: az előcsarnok karzatain holtak csüngöttek, az udvaron holtak, és mindenütt a halál képe irtózatosan! - Az első teremben feküdt Romanini, mellette egy apród; Káldor sietett előre, mint az őrült: esze távozott már, s léte átok lett; dühe némává tette őt, nem tudott sírni, nem gondolni, csak menni előre, azon tőrbe, melynek hegye szívében fészkelt, s haladtában mélyebben furódott testébe.

A harmadik szobába ért: a hold a födetlen négyszöget kaján világgal ömleszté el, mintegy örülve a romlásnak, mely itt mindenütt terjedett. A kárpitos ágy a lezuhanó gerendáktól össze volt zúzva, a kis gyermekek bölcsőjének egyik vége látszott ki csak a romokból. - Káldort a rémlet leszegezte, szemeit meresztette, s újra futott, nem látva már semmit. Egyszerre valamibe ütközik, önkénytelen tekint oda, s megismeri nejét, a szép Krisztinát. Arcza ép volt, a halál maga kimélte az angyali vonásokat; de teste össze volt törve; mellette a várnagy, vérében, súlyos buzogánynak tört nyelével kezében.

A lovag a halottakra dőlt, míg az őt követők borzasztó csoportozatot képeztek körüle. - «Vége mindennek! - ordított - vége!» - s elnémult.

Így hevert ő hosszasan, míg minden jelenségeivel az őrültségnek vonták őt el a rémítő tanyáról, s távol a hegyek közé vitték egy rejtek falucskába, hol betegen sínlett irtózatos hagymázban, több hónapig.

Bérlett kísérői, fegyvereit, lovait elorozva magukkal a hátramaradt bérért, hűtlenül hagyák oda a szegényt, kinek semmije sem volt! - Kifogyott korpája az ebeknek!

Mikor Káldor a hosszas, kínos betegség után magához kezdett térni, s eszméi világoltak: akkor állott sorsának iszonyúsága előtte. Könnyen meg tudá magának az egészet fejteni, s azon pór, kinek kunyhójában ápolák, igazolá gyanítását. - Míg tudniillik Káldor úr más megyékbe indult: addig szomszédai, kiket oly sokszor megzaklatott, összeesküdtek ellene, két nappal visszaérkezése előtt éjjel a várat rohanták meg; de gyanítni lehetett, hogy az erőhöz ármány is járult, mert nem sokáig tartott a vívás, s minden rommá omlott a bontó kezek alatt. A vár lakói közül, miként azt közönségesen hitték a vidékben, - senki se menekedett meg, kivévén talán egy-két álnok szolgát, kik azt piszkos bérért, ellenség kezére játszották. - Csak azon búsultak a vívók, hogy a vár ura megmaradt.

De bár minden alkalmasint így történt, egyet nem tudtak a közel- s távollevők. Káldornak egy öreg hű szolgája, ki még az Onodi-háztól Krisztinával került a mogorva várba, az első zajra asszonyához rohant; a szoba közepén találta azt féltérden, szétszórt hajjal, körüle gyermekeit, kiket a bölcsőkből tépett fel ijedtében s a remegés kábultságával szorított kebléhez. Az ablakon a láng csapott be már.

- Vidd ezeket - mondá az öreg szolgának a vár rejtekébe, én követlek! - s a szolga kézen fogta a kis Kálmánt, a leánykákat ölbe szorította és sietett egy rejtek-ajtón a várfenékbe; de Krisztina nem követé őt, mert a jövő perczben a várnagy rohant a szobába, s őt nyomban üldözők követék.

A szolga tudta a járást, de fejét az ijedtségben elvesztette, s asszonyáról egészen feledkezve ért a várfenékbe. A sötét földalatti folyosókon tapogatózva haladott tovább s a síró fiucskát őrült sietséggel vonszolván maga után, míg távol a vártól a rejtek nyilásához ért zordon sziklás vidékbe.

Itt tért magához: a gyermekeket a körüle meredező szirtfalaknak egyik üregébe vezette, jobbra azon elfödött nyilástól, melyen kilépett, kérvén a kis Kálmánt, hogy nyugodtan legyen s ne távozzék nővéreitől.

A gyermekek sírva bújtak össze és sírva aludtak el. - Künn dühösen zúgott a vész, ők csendesen pihentek; kis fejecskéik körül arany gyürűkben borult gyöngéd hajzatuk: fölöttük a jó Isten virasztott!

Végre a várba sietett a szolga, azon reményben: hogy még asszonyát megmenti; de többé vissza nem tért.

A gyermekek a nedves szögletben hevertek, s a hideg éjet ott töltötték.

A kis Kálmán ébredett fel legelőbb; a hajnal gyenge sugára világított a szirtodúba, s ő kábultan futott ki abból, rémülten akarván kiáltozni anyját és az öreg szolgát, de szavát az éjjeli rémülésben elvesztette volt. - Erőködött, de hangja visszás nyikogás volt; sírva csúszott tovább az ösvény felé, mely a bozót közt kanyarodott, midőn egyszerre egy magas lovag csörtetett ki a sűrűből; lova horkolva állott meg a gyermek előtt, ki eszméletét félig elvesztve hevert a földön, rémült tekintetét emelve a lovagra. Nemsokára többen érkeztek.

Az idegen mintegy ötven évű lehetett; állát sürű veres szakáll folyá körül, s tekintete vad felsőségi szellemet mutatott.

- Ki vagy? - szólt, a gyermekre tekintve, nemével a részvétnek, mely önkénytelen emelkedett kebléből; de a gyermek szólni nem tudott.

- Néma gyermek! - mond egyik a lovag kiséretéből, s mindnyájan tovább ugrattak. A csoport végén egy öreg fegyveres szolga lovagolt.

- Szegény gyermek! - mormogott az magában - itt hagyjam-e, vagy elvigyem? - ej; mit árt? egy evővel több nem tesz különbséget; - folytatá jó indulattal - én elviszem. Nem pórgyermek, látszik vékony ingecskéjéből; s ki tudja, ha nem vesztek-e itt valahol szülei. Nőm, az igaz, nincsen; de hiszen csak marad számára is valami.

E rövid, inkább gondolt, mint mondott magánbeszéd után az öreg kopjás a gyermeket maga elébe ültette, s gyorsan igyekezett urát utolérni. A gyermek keblére szorította fejét, s az éltes lovaghoz símult, azon belösztön következtében, melylyel, főleg gyermekek, megismerik azokat, kik jóakaróik s őket szeretik. Alakja az idegennek annál kevésbbé volt ijesztő előtte, mivel atyja udvarában többször látott ahhoz hasonlókat.

ESTI LOVAG.

Ah, nincs oly Isten,
Ki sejtené,
Ki néma nyelvem
Megfejtené.
Kereng a tér, föld,
Az ég velem...

Bajza.

Azon éknek befeszítése után történetünk boltozatába, melyet az előbbi czikk képez: biztosan felfoghatjuk annak fonalát.

Míg a leirt változatos eseményeken szárnyalt képzelő tehetségünk keresztül: háromszor ébredt álmából virágkoszorúsan az ifjú tavasz, s az érett férfiúnyár sugárövezte homlokával, hullámzó gabnaföldjeivel. Ugyanannyiszor bőségszarujával az ősz s halotti szemfödelével a szilárd tél: három év telt el. Már Katarina[12] is több hold óta királyi férjénél volt Budán; de a beteges, lanyha lelkületű nő a Mátyás magas lelkét be nem tudá tölteni. Nem a szerelem üdvével, mint vidám nyájas hölgy, ki férje gondolatját találja ki, s az élet borulatát a házi örömek üdvével deríti, - de mint királyné sem vala képes azon magas képzetnek megfelelni, melyet oly lelkes férfiú, mint Mátyás, oly ország királynéjáról, mint hona, fogott fel elméjében.

A király keveset mulatott Budán, mert váratlan termett hol itt, hol ott; de mindig, mindenhol boldogító, lelketadó, tettrehevítő jelenet volt ő. Királyi fényében, vagy ismeretlenül: lépteit áldás, irthatlan emlékezet és siker követé. A királyné iránt egyenes nyiltszivűséget s nemét a szánakozással vegyült csatlakozásnak bizonyítá, mely magyarosan egyenes keblében nem tettetett volt, hanem igaz.

Udvara a királynak ragyogó volt, s páratlan akkor egész Európában. Milyen történeti igazság ez, oly való a nagy férfiúnak egyszerűsége is, midőn magáéi közt, s otthonos körben mulatott. Ott a fényes s közérdekű alkalmakkor aranytól s csillogó kövektől ragyogó, kiséretövedzett nagyszerű Mátyásra senki sem ismerne.

Öltözete tiszta volt mindig, s meglepő ízlésű; de egyszerű, mint minden nagy emberé. Asztala ízes, de nem költséges; s a magyar király, az akkori divat szerint, villa nélkül ette ebédét, oly bámulatos tisztasággal, hogy ujja hegyeit alig érte nedv.[13]

Mindenre ráért ő: mert idejét felosztotta. Mint fiatal, a vidor kedvtöltésre s lovagi gyakorlatokra: olykor egyedül, néha egy-két hű cselédtől kisértetve, kobozta fel az erdőket, vagy űzte a tágas pesti rónákon sólymaival a szárnyas vadakat; vagy állt hótelt bérczeken medvével, bölénynyel szemközt.

Egy szép ifjú vadászt láttak darab idő óta Magyarországon számtalan helységekben, ki barátságos kezet nyújtott bíró uramnak, vagy jegyzőné asszonyomtól az odanyújtott poharat szivesen elfogadta; ki közbenjárását igérte a király udvarában igazságos ügyben; kit hol Mátyás diáknak, hol ifjú vadásznak, hol Székely Mátyásnak neveztek. Igérete készpénz, közbenjárása bizonyos sikert igérő volt. Nem ismerte őt senki közelebbről; nem tudták, honnan jött, ki volt atyja, ki boldog őt emlőin felnevelni? de suttogták, hogy a király cselédei közt egyik a legmegbizottabbak közől: mert szava sokat ér a királynál. - Vagy, mondák: hogy nagyúrnak fia talán, kinek a tisztelet, bókolás terhére esik s örül ember lenni s nagyságát feledni néha.

Titkon sok szelíd leányka szíve vert a kedves vadászért. Hol egy ital vizet kért, vagy pihenve fogott helyet a kapu előtti lóczán, vagy virító kertbe lépett be: üdvöz volt ő, s emlékezetét édes, néha kínos szívvágyak kisérték. De őt mindenki szerette.

A szegény, ki kunyhója előtt, rongyokkal födve, emelte kisírt szemeit éghez, mely oly kéken, oly vidormosolygón borul a szép gazdag földre, s a dúsnak rakott csűrét, czifra cselédeit, pompás várát látta, egy eszme merült fel agyában: miért kell a szorgalomnak sínleni, s a henyeségnek pazar kéjben dobzódni? ha fáradtan, lankadó tagokkal készült rozskenyerét, egyedüli estebédét elkölteni, s gyermekeit tekinté meg, kik olykor szebbek voltak, mint a kevély kényúréi, s ép, deli tagúak, de melyeknek izmait a szükség s sárga gond eltágították; kiknek arczaikra verítékes munkateher éhség és sápadtságot borítottak: akkor titkon óhajtotta, bár jönne az ifjú vadász, állna meg kunyhója előtt, s részvevő nemes arczával, szelid szavaival békéltetné őt ki a nagyok henye boldogságával, kik szánakozni nem tudnak; mert, hajh! nem érzik, miként fáj a szükség.

Volt oka óhajtani ezt, mert, mint a mesés hajdanban, egy jótevő tündér intésére a tél felvonta lepleit, s a havas odúiban a paradicsom tavasza virult fel: úgy tűnt el a szegénység, hol az ifjú vadász azt megpillantotta, s hol a szükség nem gondatlanság következménye, hanem a végzet eredménye volt; aranyai a rejtélyes ifjúnak, mint a szűzek olajos korsója, mindig készen csúsztak a szegénység kezébe át; sohasem fogytak ki, mert az Isten, ki azokat adta, mindig fontolva tette a jót, segítette az érdemest s a henye gonoszt sorsának eresztette. S volt sikere: mert nem félig, hanem egészen, czélszerűen s a baj gyökerén segítőn munkált az adomány, a tanács, a tett.

Jelen történetünk után öt, hat év telt el, míg halkal annyi jótett, váratlan igazságtétel, annyi rögtöni, majdnem varázssegítség végre sejdítteték: ki az egyszerű vadász, a már az ifjúkorból férfiúvá emberedett s még mindig oly gyors a segítségben, oly nyájas szavakban, oly szelid tettekben s áldást terjesztő, merre jár és kel.

A Mátyás uralkodása alatt történt ez! - s minden bajai, háborúi közt a zaklatott honnak, valami szelleme a hajdani aranykornak fuvalt völgyein, bérczein s térein keresztül, s visszhangja századokon áthangzott: a Mátyás kora volt!!

A szelíd királyné Budán, férje gondosságából pompás udvart tartott, semmiben fogyatkozást, hiányt nem ismert, de boldog nem volt. A boldogság a tróntól a kunyhóig az ég ritka adománya, s főleg házassági életben kölcsönös kiméleten, lelki rokonságon, szívnemességen alapul. A királyné férjét minden tekintetben mérhetlen magasságban látta maga felett; lelke nem birt utána emelkedni. A mi Mátyásból hozzáig ereszkedett le ritka szelídséggel s lovagi udvariassággal: az csak annak házköri valója volt; nem a nagy, bámult férfiú; nem a fénykörzött király; nem Európa egyik legmagasabb hőse. Maradott egy szúró tövis a beteges királyi hölgy szívében, mely neki fájdalmat okozott, s ez azon titkos önszemrehányás volt, hogy férjéhez nem szabatott lelke, s nem lehet oly egészen övé, önöne, mint óhajtaná. Az udvari fény terhére volt, s ha csak tehette, annak terhelő feszét kerülte s félte.

Ha Mátyást egyszerű dolmányában, egyik távolabb szobájában látta ülni maga mellett, legboldogabb volt; ilyenkor a gyöngéd király mindent került, mi az előtte már csak szelídségeért is kedves nőt megszégyeníthetné; a mélyebb fontosságú tárgyakat mellőzvén, vele oly dolgokról beszélt, melyeket a királyné is fel birt fogni, s néha szép öntagadással tanácsát, véleményét kérte ki, s kirekesztőleg a szelid, nyájas, előző férj volt.

De ritkán s rövid időre osztozhatott a fáradhatlan, cselekvő férfiú nejével ily örömökben, s szíve akkor is nem telt meg. Volt egy ür abban, melyet oly egyszerű s kevés lelkiemlékű nő be nem tölthetett soha.

Hányszor történik, hogy két, a maga körében tiszteletreméltó személyt látunk ily lelki meghasonlásban. Választásunkban a szem többnyire az első mozdító, s csak akkor, midőn már szeretünk, kezdjük a lelket fürkészni, a szerelem előszeretetével s engedékenységével. S ha évek telnek s a közellét reményeinket czáfolja: egymást vádoljuk; pedig néha minden bajnak oka csak az, hogy nagyon szerettünk! A legtöbb ember szerelmi viszony s házasság közt nem tud különbséget tenni. Az első: sétálás a tavasz virányai közt; az utóbbi: egy hosszú út szárazon és vizen, napfény s vihar közt. Biztos utitársat keresünk, de csak nyájas társalkodót választunk többnyire.

A királyné olykor az agg csillagásznak tündérszépségben növekedő s viruló leányát hivatá magához, s annak ártalmatlan szelíd vigságában hagyá tükrözni gyermekéveit, midőn a betegség magva még csirát nem hajtott keblében, s mondhatlan vonzódás csatlá őt a szelid, nemes gyermekhez. Tizenhat éves volt Izabella már, s mint a rét lilioma, oly karcsú, oly emelt, s mint a liliomé, arcza oly havas, oly ifjúdon fehér és sugárzó. De szebb volt ő a liliomnál, mert rubinok költöztek ajkaira, s arczán a tavasz rózsái égtek gyöngéd biborban; ha, mint a liliom, nem oly szent: - oly ragyogó, oly vidorpiros volt, mint a harmatnyitotta rózsakehely. - A leányka is szerette a királynét. A viszony közte s a magas helyzetű, de ezt örömest nélkülöző nő közt hasonlított ahhoz, mely ő s Mátyás közt létezett, mert a király is egészen a gyermekévek szellemében, mint kedves testvérét, szerette őt, s tréfált, enyelgett vele.

Katalinnak Budán mulatása közben darab idő óta furcsa hír szárnyalt a várban s környékén. - Azt beszélték, hogy a Zugliget egyik keskeny völgyének most is kivehető magányos sziklája közelében egy félig őrült, félig józan öreg tartózkodik, ki ördöggel czimboráz.

Mátyás sokkal felvilágosodottabb ember volt, mint hogy az ily mende-mondáknak nevetséges voltát át ne látná; de lelkületéből megfejthető, hogy ő szeretett mindennek gyökerére menni. A jelen esetben azt annál szükségesbnek vélte, mivel hozzá hivatalos panaszok érkeztek azon babonás öreg ellen, kit nyiltan ördöngösséggel vádoltak.

A király a panaszlókat maga elé hivatván, igyekezett őket, szokott embersége s szelídsége szerint, a vád nevetséges voltáról meggyőzni; de a tizenötödik században az ördög beavatkozása s boszorkányság oly megalapított balvélemények s előitéletek voltak, hogy azokat kiirtani bármi elmefelsőségnek legnehezebb föladatai közé tartozott. Az ily okon kezdett boszorkánytündér- s ördöngös pörök többnyire keservesen végződtek: mert a kínpad borzasztó műszerei, akaratlan csalván ki a hazug vallomást, ez ártatlant a máglyára vezették, hol az borzasztó kínok közt halt meg a század szégyenére. Mátyás gyanítván, hogy törvényes vizsgálat esetében a dolognak ily gyászos kimenetele leend: többször megfordult titkon s ismeretlenül a Zugligetben, teljesen meggyőződve arról, hogy végre is az ördög czimborájában egy őrültet vagy igen is földi csalót fedezend föl. - De észrevételeit, ha tett ilyeket, titkon tartotta s a panaszlókat ideigleni hallgatásra birta.

Ily lovaglásból tért vissza egykor, az oláhországi vajdától nem rég nyert gyönyörű török ménen, mely könnyű járásával, vidámságával s erejével annyira megtetszett neki, hogy gyakrabban lovaglá roppant ólainak bármelyik lovánál. A mostani Ráczvárosba érkezvén, lovát a hegyoldal felé fordította, hogy a kis Izabellának, kit ő holdak óta nem látott már, egy jóestét mondjon, s Bretizláwot magához rendelje, kivel örömest közlötte terveit.

A királyon fénytelen barna dolmány volt, mely csak anyagának finomsága s deli szabása által bizonyítá az ifjú ízlést; fejét kisded zöld bársony-kalpag födte, keskeny nyuszttal prémezve.

Bey, a ló, melyen ült, aranypej volt, hollószín sörénynyel s farkkal, mely mint a zászló emelkedett föl, míg a nemes fő vidoran tekintett szét; fekete keskeny sallang s rövid szőrű medvebőr-takaró volt készülete; a király oldalán könnyű kard csüngött, s elől nyergén keresztül diófa-agyú, fehér csonttal, gyöngyházzal s klárisokkal kirakott rövid lőfegyver volt fektetve.

Így haladott Bretizláw háza felé. Mintegy kilencz óra lehetett este, s a tavaszi égbolton Pest felől a teli hold ragyogott. Miként a király a csillagásznak laka felé haladott: a tekintet perczenkint nyiltabbá vált. Az alacsony házikók közől magas szilfák emelkedtek; de a Bretizláw lakának homlokzata tisztán fehérlett előtte, a hold oldalvást borította azt el varázsfényével. Balra Buda emelkedett, s szemben alant a széles Dunának szőke habjai lejtettek, s Pestnek egy-két tornya, falainak egy része s a váczi kapu valának kivehetők.

Már a ház közelébe érkezett, midőn a nappalian tiszta lég világában Izabella szép mellszobrát látta az ablakból kikönyökölni. - Természete a gyermekkornak, hogy minden hosszasb nemlátás után az alak valami meglepőt mutat: a vonások vagy szépülnek, vagy rutulnak; a termet nyúlik vagy domborodik, szóval: fejlődést látunk vagy sikerére vagy kárára. - Izabella, így az ablakban könyökölve, arczával, melyet, már a király megszokott mindig szebbnek látni, nem kevéssé lepte meg őt. Azon néhány hold alatt, melyet Mátyás távol Budától, vagy ott, elfoglalva országos dolgaival, töltött, a gyermekből szűz kezde fejledezni, és azon gyermekdedség, mely még most is követelé jogait a hölgy arczában, valami szerfelett nemes kifejezéssel jött kapcsolatba.

Mátyás az ablakhoz lovagolt, s oldalt fordítván szép ménét, oly közel volt Izabellához, mintha egy kereveten ülnének egymás mellett. A gyermek már távolról megismerte a lovagot, s vidáman, mosolygó arczczal inté kezecskéivel üdvözletét.

- Jó estét! - mond a lovag.

- Ez - felel a gyermek - minden tekintetben a jobbak sorában leend, mert öt hold óta a legkedvesebb. Felségedet oly rég nem tiszteltük! de sokszor, igen sokszor emlegettük!

- Te szépülsz, gyermek! - mond Mátyás nyájasan, - s ha igazat olvasok arczodból, javulsz is. Légy üdvöz nekem, kis húgom, s hadd, hogy legelőbb is köszönjem meg neked azon vidító órákat, melyeket a királynénak szereztél, a ki testvér gyanánt szeret.

- Ah! - kiált fel a leányka, - a jó, az angyali királyné; egész estéket valék szerencsés tisztelő társaságában tölteni, s oly sokat beszéltünk együtt Prágáról, a jó csehekről, felségedről, és mindig újra felségedről! - Szép dolog királynak lenni; de a szelíd, jó felséges asszony kedvesen emlékezik azon időkre, midőn Mátyást, az apródot, mindennap láthatta maga körül.

A király egy halk sóhajt fojta el keblében. A szép Katalin - mert szelíd s nőileg gyengéd volt alakja s arcza szép, bár szenvedő s kínos mosolytól kisért - nem volt azon szentírási hölgy, mint Giskrának nemes neje, a kedves Rozgonyi Anna; nem feledett ő mindent férjénél, s félszívvel, féllélekkel Prágán, atyja házán s a durván-szíves cseheken csüngött.

- Itthon van-e atyád, kedvesem? - kérdé Mátyás, el akarván a beszédet vonni oly tárgyakról, melynek édét sok üröm nélkül nem élvezheté soha.

- Ő - felel Izabella vidáman - az ily fűszeres estéket, mikor az ég nagy könyve tárva áll csillagbetűivel, nem hagyja tekintet nélkül: vagy tornyában ül látcsői közt, vagy az ősz Gellért homlokán kémel a csendes égbe fel. - A hölgy harmatújjaival fésülte a nemes ménnek selyemsörényét, kis kezeivel veregette homlokát, s az egész jeleneten oly regényes valami volt, hogy nem lehete a két alakot bámulás s elragadtatás nélkül nézni.

- Atyáddal közleni valóim vannak, jó gyermek! szeretném, ha holnap hét óra tájban hozzám jönne.

- Örömmel fogja tenni! - felelt a leányka - nem lesz-e szerencsénk idebenn? - folytatá. - A toronyba szaladok, s ha ott van atyám, lehivom.

- Maradj, - szólt a király, - beszélgessünk még egy kissé együtt. Mondd, leányka, mit tettél, mióta nem láttalak? - szépültél, nőttél, ezt látom, néhány csillaggal többet ismersz talán? szólj, vidámak-e még az enyémnek sugárai? s oly közel áll-e a tiedhez, mint hajdan Prágában?

- Oh, közel, közel, - felelt Izabella ábrándos fejbillentéssel, - közelebb, mint valaha s tisztán ragyognak mindketten, s sugaraik néha összekereszteznek. - A leányka elgondolkozott, maga sem tudta, miért; egy ismeretlen érzés honolt az ő keblében, tiszta, gyermekded, vidító, örömteljes; de vegyült egy rejtélyes vágygyal, tárgy és czél nélkül. - Minő nemes paripa ez? - szólt végre eszmélve, végig vonván kezeit a keleti állat hattyúnyakán.

- És szelid, - felelt a király, - egy gyermek ülhetne hátán; mernél-e ráülni?

- Miért nem, - felelt Izabella szeliden.

- Jer! - folytatá vidáman Mátyás, - tegyünk egy kisérletet, ülj ide a nyeregbe elém. - Ezt mondván lőszerét hátravetette.

- Ah! - kiált fel Izabella nevetve s az ötlet újságától felvidulva. - Felséged tréfál!

- Miért, gyermekem? - bátorság! lépj a székről a széles ablakpárkányára, majd én ide emellek; jer, Bella! - folytatá, vígan biztatva a gyermeket, kinek a tréfa incselkedni látszatott. - Nézd, végig eresztem a kantárt, a ló szabadon áll, mint talán egykor a damaszki pusztán; lám, nem is mocczan, jer, jer!

E közben Bretizláw, kinek a király jelenlétét alkalmasint valamelyik cseléde hírül adta, a toronyból lesietett, nehány percz óta már a szobában s a király beszédének tanuja volt.

Az öreg hallatlan jött a szőnyeggel borított padlaton leánya mögé; a király észrevette, - de az aggnak intésére nem árulta el jelenlétét. Az öreg, Mátyásnak enyelgésével egyetértőleg intett, hogy biztassa Izabellát.

- Ah! - mond a leány, - de mit mond atyám?

- Gyermek! mit mondana? örülni fog bátorságodon.

- Megengedem, Bella, - szól közbe a csillagász nevetve.

- Hát atyám itt van? - kiált fel kissé összerázkódva és elpirulva, - ha meg kell lennie, - tevé vidáman hozzá - miért nem?

- Várj! - szól atyja, ezzel felsegítette a gyermeket egy székre s onnan az ablak párkányára.

- Közelebb a lovat! - mond Izabella - kissé mégis félek.

- Semmi baj! - felelt a király, közelebb vezetve oldalát lovának az ablakhoz, Izabella ott állott remegve s Mátyás erős karjait nyújtá utána s átölelte a karcsú derékot. A leányka gömbölyű karját helyzé az ifjú vállára, fejét hajtá felé s harmatarcza Mátyásnak sűrű hajfodraira lapult. Egy férfias emelintés után a légkönnyű alak a nyeregben ült; karját a király nyaka körül füzé s arcza a gyermeki kor édes mosolyával s vidámságával volt a lovagra felemelve. - Ah! - kiáltott fel a helyzet újságától meglepetve.

A király rövidre vonta a kantárt, megfordította a mén fejét s vágtatva száguldott a Zugliget irányában az úton elő.

Hasonlított a deli lovag, a bájos gyermekkel, a hold ezüstétől kéken folyva körül, egyhez a hajdani meséskor kalandorai közől, kiknek őserdőkben ezredes bükkök alatt egy lenge driász olvad keblökre; vagy egy szerető hőshöz, ki tündérvárból rablotta el szerelme gyöngyét.

LÉLEKIDÉZET.

Ő egyedül, ki nekem semmivel sem tartozik, hű maradott.

Delavigne.

Jelenj meg! jelenj meg! jelenj meg!

Shakespeare.

Néhány hét röpült el újra. Budán, Pesten minden kedély nemében a feszültségnek s magasztaltságnak volt. Újabb győzedelmi hírek s mozgalmak foglalák az elméket; az esetekben gazdag év haladott. - A természet kitárta dús keblét, bő aratás reménye vidítá a népet ott, hol virágzó kalászai távol estek a had sarlójától, mely arat, hol nem vetett. A rétek buján zöldeltek; a borág kevély levélpompában rejtegeté a jövő termés gyermekfürteit. A nép jó évet várt. Vidor dalok hangzottak hegyen, völgyön; s ha néha a rekkenő hőség a szépreményt aszálylyal fenyegeté: a fellegek összevonultak, az ég gazdag csatornái nyiltak fel s önték az áldást a szomjú rétekre.

Ily zivatar emelkedett egy napon a Zugliget felől sötét, sűrű fellegekben, melyek a csererdő lombjain látszottak heverni. A lég rekkenő volt; lanyha árja azon nemét az ólomnehezéknek önté a szemhéjakra, mely nyári napokban honunk vidékein oly ismeretes. Egy hét óta nem volt eső, s mindenki üdvözlé a közelgő fellegeket. A varjak magasra szálltak fel: a lúdsereg tollázódva s gágogva emelé hosszú nyakát ég felé s vidáman sipegett. A szél felriadt: neki dőlt a szőke Dunának, felborzogatta a csererdőket, s a Rákos felől porfellegeket emelt, egész Pestet sárga palástba burkolva.

Két vándor haladott gyorsan a Zugliget felé. Arczaik keletien barnák voltak s öltözetük egyszerű; messziről jöhettek a jámborok: mert saruikat por födé s öltözetük avult kinézésű volt. Az első mintegy negyvenöt évűnek látszott, hosszú fekete szakáll födé arczának nagyobb részét, csak egy nemesszabású orr s két élénk, szépvágású szem maradtak födetlen. A mellette gyorsan haladó lény öreg legény volt már: bőrsüvege alól ősz fürtök csigáztak ki: ajkát, állát rövid, majdnem fehér gyűrűkbe gördült szakáll borítá.

- Nem lehetünk távol már, - mond az idősb, - félóra alatt elérkezünk a magányos házhoz.

- Mind igaz-e, a mit mondanak, Gáspár!? - jegyzé meg a másik, - mondd nekem, mit tudsz még azon bűvös öregről?

- Évek óta tartózkodik itt; a Rozgonyiaktól bérlett ki egy majorházat, melyet azok pusztulni hagytak volt; néhány cseléddel él, kik mindnyájan mint ördögök néznek ki, - ha nem azok? A ki tanácsért folyamodik a vén varázslóhoz, vigasz nélkül nem hagyja el őt; a vidéki betegek bucsút járnak hozzá, s ő segít; de, mint mondják, jól megfizetteti magát.

- Engemet egyéb bánt, szolgám; nekem boszú kell s hatalom! hogy régi erőmmel birjak, s a galgóczi és vadnai várak helyett másokat emelhessek. Ha Isten nem segít, kihez imádkozni nem tudok: - hitemre! a sátánnak kötöm le lelkemet, az segítsen, vagy tanácsoljon. - De rá nem szedetem magamat, mert én csalót gyanítok. - Ha pokolra az utat tudná, mint mondod: miért a jutalom? a sátán gazdagon fizet.

- Uram! nagy dolgokat beszél a nép azon csodás öregről. A hozzájuthatás bére aligha cselédei kezére nem ragad; de hallja kegyelmed tovább. Esténkint, - mondják, - mikor a csillagok

ezredei felnyilnak az égen s a hold emelkedik: a magányos szikla tetején áll ő, mely a Zugligetben egy völgy fenekét képezi. De nemcsak a világló éjeken: - ha zápor olvad az égből, ha villámárban lobog az, ha sötét, mint tűzfosztott korom: ő ott áll: - A vihar játszik szakállával s hányja hosszú öltözetének fekete redőit. - Félelmes őt látni ilyenkor: egy cseléde sem követi, csak a kik történetesen pillantották meg, mondják, hogy kezeit nyújtja ki, s érthetetlen szavakban az ördöggel s a garabonczás diákkal beszél akkor.

- Igaz-e, hogy jósolni tud? - jegyzé meg az előbb szóló, nem minden gúny nélkül; de nem is menten némi babonás elfogultságtól.

- Holta óráját megmondja kegyelmednek, uram: sorsát előadja napról-napra; a rejtett kincseket födözi fel! így mondja a nép: mi igaz ebben, nem tudom, de...

- De - felel az ifjabb - a kisérletet megérdemli. Mit veszthetek? ha annyi a boszorkány az országban, hogy csak néhány héttel a Mátyás választása előtt egyszerre hármat égettek meg Győrött, kik mindnyájan magukra vallottak a kinzópadon: miért ne tudna ez is többet kettőnél? - Jövőmet akarom látni; tudni, ki volt atyám és anyám! - tevé egy sóhajjal hozzá - mert az évek hosszú sora nem mosta el egészen a gyermekkori képeket elmémből. Oh, ha ő azt tudná! - Az ördögbe; sorsot akarok kivívni magamnak, - fel akarom keresni Zokoli Mihályt, ki oly sokszor csapta le a gazdag martalékot kalózaim kezéről; ki a Rozgonyi zászlóját első ütötte fel a füstölgő Vadna rovátkáira. Fel kell őt lelnem, ha a pokol odvaiban kullog; tőrt forgatok meg keblében! ő az én ördögöm! - Mi a boszú, mely őt érte? - egy csepp haragom tengerében; neki izenkint kell elpihegni átkos életét. Ilkámat akarom kézhez keríteni! Mindezekben ördög nélkül is segíthet a vén remete, ha embere szerepének; de ha tanácsot nem tud adni, nyakát tekerem ki! - Mit tegyek? úgy is már menedék nincsen; mint a tévedt juhot a farkasok, úgy űznek az oláh király emberei engemet. Kettős sövényt vont az ármány körülem, s a kullogó kémek serege mintegy szűk utczába szorított. - Mindenütt futottam előlük, s most itt vagyok.

Miként a két vándor haladott, az út keskenyebbé vált, a fellegek fekete korma mint füstár hevert a szoros torkolaton. Az ég bőgni kezdett, villámai iszonyún világítottak. - Mintegy kilencz óra lehetett.

Vándoraink mindig gyorsíták lépteiket. Egyszerre roppant zuhanás hallatszott; a nehéz fellegek boltozatai összetörtek, s azok mint szakadó tenger rohantak a völgybe alá; az erdő óriásit, mint gyönge kalászokat söprötték le magukkal, s a völgyet elborítva, hatalmas folyónként zúgtak, rontva és bontva mindent. Hol a felhőtömeg ketté repedt: az ég azurja nyilt fel s a hold a magasról világította a rombolást. Hulltában üríté ki magát a felleg, villámai Pestet s Budát reszkettették meg.

Vándoraink a fellegszakadás borzasztó pillanatában százados cser alatt állottak, jó magosan a hegy oldalában. Őket a veszély, melynek ereje szemben velek rombolt, nem érhette; de a sziveik hallhatólag dobogtak, s karjaik az agg sudarnak kérgébe fogództak.

- A vész iszonyú! - mond az ifjabb, - itt nem maradhatunk; jer előre, vagy hátra.

- Azt hiszem, - felel az idősb, bőrig ázott tagjait rázva s dideregve - itt a gerinczen kikerülhetjük a vizet, s a majorházig érhetünk, mely magasan fekszik a hegyoldalban, s alkalmasint a vihar által nem szenvedett.

- Hiszem azt! - mond a másik babonás elfogultsággal, melyet a hirtelen vész még növelni látszatott. - Hátha a vihart az öreg kavarította? csak lesz esze a maga lakát megkimélni.

Megindultak, folytatva párbeszédöket; az ifjabb a bőszavú öregnek hosszas mondataira rövid feleleteket adott; a másik pedig minden mesét és babonát, melyet a vidékben az öregről hallott, elbeszélt Komoróczinak, kit már nevén nevezhetünk.

Végre a völgy kanyarodott: a vidék itt zacskóalakú volt. - Fenekét a homály ki nem engedé venni: jobb oldalán középmagasságú bérczeken vonult el az ösvény, melyen vándoraink haladtak; szemben a magányos lak tűnt szemeikbe, melyről az előbb Gáspár szólott. Komoróczi az épületre bámult, hosszú, keskeny ablaksora világítlan volt: mintegy huszonöt ölnyi hosszaságú lehetett a majorház. Tekintete avult, kéményei töredezettek, zsindelyfödele sokszorosan foltozott és újított. Falai veres és hamuszín nagy koczkákra kikenve, - de a színek csak itt-ott valának épségben. Néhány tölgy állott a ház előtt s koronáik gallyai a zöldes, penészszel s muharral lepett födelen hevertek.

Komoróczi nemével a vallásos elfogódásnak járatá e bűvös lakon szemeit, mely az ég tiszta részéről világító holdnak fényében úszott, s baljóslatú tekintetével, babonás lelkében a rablónak, minden meséit s balhiedelmeit korának felrázta. Az öreg Gáspár hirtelen megállott a sikamló ösvényen, melyen haladtak, lábai földbe látszottak gyökerezni, s szemei, kidiózva öbleikből, a magányos sziklára valának szegezve, mely mohos ékezeteivel mint csonka torony emelkedett a völgy víláguló fenekéből a bércz aljától annak közepéig.

Éles csattanás dördült a völgyön keresztül s a villám a festői sziklacsúcs mögött egy kevély csert repesztett ketté; kékes-veresen lövelt a láng fel, s a fának üszkei szikrákat szórtak.

Az öreg megragadá Komoróczi karját s a sziklára mutatott, melyhez igen közel voltak már. Meglepetve szünteté lépteit a rabló, s valóban borzasztó is volt, a mit látott.

A szirttetőn egy magas alak állott: hosszú setét talár folyt le tagjairól, s tiszteletes hószakáll nyúlt le övén alól; a félig hajtalan fő födetlen volt, s görcsös bot a feszült jobba szorítva. Miként a recsegő csernek lángja mögötte az erdőt fénybe borította, mint lángszellem tünt az agg férfiú fel, fölötte hollók károgva s csattogva kerengeltek.

- Ott áll! - mond az öreg szolga, majdnem reszketve, - csitt! most nem lenne üdvös hozzá közelíteni, mert párbeszédet tart a gonoszszal.

A bűvös férfiú a villámcsapást észre sem látszott venni; arcza nyugodt volt, s azon a mély keservnek őrültsége ült. Közelítsük meg őt, hallgassuk ki szavait, melyeket a két vándor, távolsága miatt nem hallhatott.

Az aggnak ajkai körül halk vonaglás reszket, s egész tekintete oly keserűn bús, hogy a szivet ragadja meg.

- Szép gyermekeim! az ágy vetve; - rebegte, - nyugodjatok! nézzétek, kis anyátok alszik már. A kárpitos ágynak patyolatfellegei össze vannak vonulva; nem látni semmit, semmit! - Eredjetek! halljátok-e? egy - kettő - három - négy - öt - hat - hét - nyolcz - kilencz! - - - s midőn így e számokat sorolta elő: hangja minden utóbbinál emelkedett, s a dühös szélnek szűnperczében a nyolcz s a kilenczet oly élénk erővel ejté ki, hogy azt vándoraink is meghallották.

- Én borzadok, - mond az öreg szolga.

- Csendesen! - suttogott Komoróczi, - úgy tetszik, mintha indulna; tartsuk szemmel.

Valóban az agg megfordult, még egyszer nyájasan intett fejével «jó éjtszakát!» - susogta, s a sziklán felfelé haladott, mint az álomjáró, s oly biztosan helyezé lábait a keskeny ormokra s sziklaékezetekre, mint a gím vagy zerge a megszokott szirteken.

Leérvén a hegy oldalához, a magányos ház felé vevé útját, némán, öntudatlan.

- Kövessük! - mond Komoróczi, a jelenet különösségétől felizgatva. - Nem tudom, mi űz; de látnom, ismernem kell őt... jer öreg!

A remete, kivel már egykor a Gellért csúcson találkoztunk, bevonult lakába, melynek egyik keskeny ajtaja felpattant előtte, látatlan kéztől vagy észrevétlen nyomástól. Vándoraink néhány percz mulva a sötét ajtó előtt állottak.

Hosszú szünet után, mely alatt maguk közt halkal suttogtak, Komoróczi tőre markolatával élénken koczogtatott. - Újra szünet lőn: úgy tetszett nekik, mintha egy kongó hosszú folyosón közeledő lépteket hallanának. Végre megnyilt az ajtó, s egy alacsony ősz férfiú jelent meg a küszöbön.

- Kik vagytok? - mond kemény, visszaidéző hangon.

- Vándorok! - felelt Komoróczi szokott kevélységgel s fönséggel, mely főleg szolgai lények előtt hatását ritkán hibázza el - a vihar lepett itt bennünket, menedéket keresünk; még lanyhádzik az eső, a fellegek sűrűdnek újra; éji nyughelyet kérünk.

A szolga - mert az lehetett - figyelemmel szegezte szemeit az átázott vendégekre.

- Itt minden kóbor számára nem nyílik ajtó, - mond daczczal.

Komoróczi valamit nyomott a beszélő markába, ki azt készen látszott az adomány átvételére tartani.

- Hm! - folytatá ez, az ajándék elfogadása után, - talán van mégis egy üres szoba a bal szárnyon, hol reggelig pihenhetnek kelmetek.

Kevésbbé bátort, mint Komoróczi, a szólónak rejtélyes megjelenése óvakodóvá tenné, s aligha sokan az ily szárazon ajánlott puszta éji nyughelyet elfogadták volna; de ő nem volt az az ember, kit ellenek visszaijeszthettek. - A szállást - felel könnyedén - elfogadjuk: de mi uraddal akarunk szólani, fontos ügyben jövünk ide, s nem üres kézzel.

A szolgának mindinkább derültek marczona vonásai, s szelídebben folytatá: - Kívánságtok teljesülhet, bár urunk ily későn nem örömest fogad látogatókat. Ilykor olvas és dolgozik; azonban lépjetek beljebb, a szobában pihenhettek, majd feleletet hozok. - Ezzel mindnyájan a lak beljébe tüntek el, s a sötét ajtó becsapódott.

Egy hosszú óra telhetett el, s vándorainkat újra látjuk; de nem azon üres szobának falai közt, hová őket a lak öreg szolgája egyelőre vezeté, hanem meglepő alakú teremben. Falai e hosszas négyszögnek szőnyegekkel voltak borítva, melyeknek színei valaha elevenek s látszók lehettek; de az évek súlya alatt megsötétültek, inkább szenny-, mint füsttől. A tető barna gerendákból állott, melyeket hosszú, vastag mestergerenda tartott; közepe tája ennek a tűzzel beléedzett ezerháromszázharminczhárom évi számot láttatá, két oldalán kigyóalakú czikornyákkal.

Három magas, sűrűn rostélyozott ablaka volt az aggszerű teremnek, vastag s középök táján majdnem domború zöldes üvegkarikákkal ólom közé szorítva. Előttük a többi készületnél valamivel újabb, durva veres kárpitok függtek, s az igen magas hajlék ezen oldalának majdnem sátoralakot adának. Az ablakokkal szemközti falnak színhagyott s száltmutató szőnyegein sorban fekete táblák függöttek aranyos jelmondatokkal, melyeknek nagy része már olvashatlan volt; tovább egy tág kandalló a szögletben: széles párkánya különös műszerekkel volt megrakva, részint olvasztásra, részint szűrésre s lombikozásra.

A falak aljában ládák, magas támaszú sárga metszett szőrbársony-székek s fiókos szekrények állottak. A terem közepében két kerek asztal, szürke, durva posztóval födött, melyeknek elseje üres, míg a másikon három roppant, fehér bőrbe kötött könyv vala kivehető; egyike ezen könyveknek nehéz vaslánczokkal volt terhelve, s rajta durva készítésű lakat csüngött; mellette szürkés, repedezett halálfő. Négyszeres kanóczú mécses zöld rézből volt a könyvek mellé

téve. Itt-ott pergamen-tekercsek, egy tört sárga, sárkányokkal festett viaszgyertya s kissé meggörbült, kéregfosztott vékony mogyoró-vessző hevert.

Egy szöglethez illesztett fogasról néhány nehéz véd- és támadófegyver csüngött; közel ehhez csillagfényű vasfegyverzet, egész készülettel, mint: mell- és hátvas, kar- és láblapok, sisak, lándzsa, kard s egy széles paizs, melyen három ezüst gyűrű látszatott veres mezőben egy nyílvesszőre fűzve, az egyik oldalon, s egy tört vaskard, kék mezőben, a másikban.

A benyomás, melyet e rendszeretlen avult s mégis tiszta, s a mint látszott, gondos rendben tartott bútorozás előidézett, valami elfogódást hozott a kedélybe, s az elmének regényes és babonás táplálékot nyujtott.

A jelen pillanatban a teremben csak három személy volt: azon rejtélyes agg, kit a sziklán a vihar közepette pillantánk meg, s az előttünk már ismert két vándor.

Az öreg ház ura széles karszékben ült, közel a kandallóhoz: ősz feje jobb vállára hanyatlott, s kevély, kemény, de szabályos vonásain neme a kábult odaengedésnek borongott. Úgy nézett ki, mint azon szerencsétlenek egyike, kiket a nyavalyák legsúlyosbika, s azért jelelten nehéznek nevezett, csigázott el; s kik az ébredés lankadtságával borzadva kezdenek eszmélni.

Közel hozzá Komoróczi ült kerek támaszatlan székecskén, s háta mögött az öreg Gáspár foglalt helyet. A csoportozat, a mécses halvány sugáritól világosítva, jeles tárgyat adott volna egy festőnek, mind a hely különössége, az alakok sajátsága, mind végre a világítás tekintetében; mert a halkal lobogó fény az öreg szenvedőnek redőtelt képét egészen kivilágítá, míg a két vándornak arcza árnyban volt.

- S mit tevél? - kérdé a lak ura, egy sötét, majdnem mérges tekintetet lövelve a kérdettre.

Komoróczi, ki egy régebben kezdett előadást látszatott odább fűzni, nyugodtan folytatá:

- Midőn birtokaimat a dühös Rozgonyi feldúlta, Galgócz- s Vadnának csak bordái meredtek kisértetien az égbe, s hű társam Walgatha fogva ült Budán: akkor seregeim mind szerteszaladtak. Midőn később Patakból, Sárosból, Breczniczéből kiszorultam, Giskrához siettem: mindenütt el volt utam állva, mindenütt tőr s árulás környezett; a szolga, kit fizettem, a bérlett, ki kenyeremen hízott; a földmívelő, kinek alacsony répáit olykor aranynyal mértem fel; mindenki! - kiáltott a rablólovag kínos-dühösen - odahagyott! Isten és ember! - Éhezve s szomjan, tört tagokkal, a boszú vonaglásával zúzott keblemben, kerestem a vadont s az éjet! - mert az embereket s a napot kellett a száműzött Komoróczinak futni, kit az emberek csak rettegni tudtak, nem szeretni. Ezen egy itt! szolgáim legalacsonyabbika, kire egy csataebemet nem mertem volna bízni, ki kéményeimet s a szemetet takarította, ki ólaim szögletében vonta magát nedves szalmán pihenni, kit lábbal rugdostam fel, ha a munka ájult álomba fojtotta; - ezen eb itt! volt az egyetlen, ki engemet el nem hagyott! - Komoróczi egy fájdalmas, önváddal teljes tekintetet vetett a szolgára.

- S Giskra, Giskra? - szólt közbe a vén varázsló, egy, a gerendás tetőről lecsüngő kötél segítségével fölemelkedve üléséből.

- Ő - felel a rabló megvetőleg - zólyomi várában nyujtózik!... kevély kivívott győzedelmeire, melyeket nekem s több vezéreinek köszönhet. Ha ha ha! - folytatá, keserűn nevetve - míg telt zsákokkal nyargaltak gyors futáraim a felsővidéki várakba, vagy fatornyaiba, vagy táborába, s a gazdag martalékot vitték: Istenemre! - nem volt különb ember akkor, mint Komoróczi; míg a vándor tőzsérek tiszta vizű keleti gyöngyei égtek szelíd tűzzel a Giskra kevély leányának hattyúnyakán: üdvöz volt akkor a vad táborban, ki Vadnáról jött, vagy a galgóczi várból hozott hírt. Most - - megváltozott a dolog: a szerencsés rablóvezért korona várta, a legyőzöttet szégyen s megvetés! - Életemet vetettem a vén Giskrának oda számtalan csatákban, mint ki a

fát veti a lobogó máglya közé; hajh! akkor ujjal mutatott rám s mondotta: - oda nézzetek, ez Komoróczi!

- Alacsony, alacsony nyomorult! - kiált fel az öreg remete tajtékzó ajkakkal - gyilkos, égető, nőölő, gyermekvesztő gonosz tolvaj te! - Giskra, Giskra! magamat utálom benned; raboltam én is, de nőt, gyermeket nem öltem! - folytatá fölegyenenesedve. - Hát a boszút kikerülnéd te zólyomi fészkedben? - s vad táborodban bűnben rögzött vén eb, te! - sem magyar, sem cseh, kiköpve egyik országból, émelygést okozsz a másikban; szennyes kincsleső sárkány! pogány - kehelyimádó eretnek! - ah, ha ide keríthetnélek, ide, ide, ide! - mert cséplőidet ismertem meg a holtak közt váramban, s kezed nyomát. - - Az öreg hátraszédült ülésébe. Hosszú szünet után folytatá, a kevély kényúrhoz intézve szavait: - Mit akarsz most? űzött vad! kirablott rabló! nyomorult nyomorító! kifosztott fosztogató! kinek egyebe nincsen a vendégfalatnál s a boszú ingerénél; kinek födele a zivataros ég, nyughelye a rejtek, hol őt az éj érte be - szólj, mit kivánsz te tőlem? Nézd, szegény vagyok én is. - Ah! nekem nagy, háromszoros kincsem volt s egy angyalom! ki azt őrzé: s nekem kevés volt, mint a kincs maga; - nézd! e sötét falak fogadtak korhadt ölükbe. Mim van nekem, mit mással oszthatnék meg!?

- Tudományod, tanácsod! ezt jöttem kérni, ezt keresni nálad.

- Tudomány?! - mond az agg keserűn nevetve. - Ah! az ember mindig keres, hisz, remél és vár, s az élet oly szegény, viharos és puszta. Az ember a földet elhagyja vakhitében s a babona szárnyain mereng a szellemek országán keresztül; a lég szellemeivel szól; párbeszédet tart sötét gnómokkal, s a tűz szalamandráival fog kezet - jót tenni, vagy ártani, élvezni vagy álmodni. - Oh, az élet szegény! szegény és koldus! - A sors a kezet nyújtónak egy nyomorú batkát vet vigasztalására, s ki mondhatja meg, ha a mit buzgó hiedelmében álmodik, idéz, teremt elő: valóság-e az? nem agya-alkotta lény, igaztalan, mint a csalfa remény, s szétfolyó, mint az éji rém, s lenge álom szilárd valóság helyett!

- Ah! - kiált fel Komoróczi - magad kétkedel, öreg! tudományodon? s magad tétovában vagy álom s valóság között? s nem tudod: árny-e vagy igaz, mivel s kivel tartod éji párbeszédedet?

- Mit tud az ember? te kevély halandó! - felelt sötéten az öreg. - Tudod-e, hogy élsz? tudod-e, hogy a világ létezik? - mi vagy te? egy odavetett eszme, egy lobbanó szikra a nagy mindenségben, mely lát, gondol és képzel; s mindazt, mit lát és hisz, nem tudja: valóság-e vagy álom? az-e ő, a minek önmagát látja? vagy egy athom, - lényeket alkotó, - melyek nincsenek!

- Ha hiedelemmel megelégszel tudás helyett; ha veszed úgy, mint adhatom azt, mit egykor valónak hittem, s a mit most - magam is kétkedve valóságán - birok: ám legyen. - Szólj, kikkel én szólok éjféli rémórákban, míg mások pihennek; - tarts párbeszédet régen megholtakkal, kik sírjaikból susognak fel hozzám; - a sátánt lásd borzadalmai s hatalma közt, miként nekem jelenik meg olykor, s tégy kérdést a jövendőnek! - Ember, ember! nincs a tudásban boldogság, nyugalom s enyh; intelek! - ne add reményedet s elfödött jövendődet a nyomorult sivatag valóért: a sors ajtaja, visszacsapódtában, a vizsga fejét zúzza össze.

- Legyen! - mond Komoróczi sötéten - atyámat s anyámat akarom látni, s két testvéremet! jövőmnek kivánok szeme közé tekinteni, a sorsot hívom ki, jelenjék meg előttem sivár valóságában, mit bánom én!?

- S atyád nincsen s anyád nincsen? - mond az agg elmélyedve - s két testvért óhajtasz vissza, vad gyilkos, égető, rossz rabló te! Hát neked is édes az elveszettek szent emlékezete? s öt közül te is egyedül állasz a világban? s távolabb a révtől, mint én, mert ifjabb vagy! - Az öreg fölemelkedett újra, s némán lépett el Komoróczi mellett, miként haladott csendes kisérteti mentében, bő talárja a padlón suhogott. A teremnek egyik szögletében egy lecsüngő zsineget rántott meg, s csendesen folytatá útját fel s alá.

Egyik alacsony állványon, mely üléséhez közel esett, s könyvekkel s cseréptáblákkal volt megrakva, fövényóra állott, egészen az akkori kor divata szerint, két, véggel egymásra fordított tölcséralakú zöld üvegből készülve, melyeket ólompántok s oszlopok szorítának össze, az egésznek hengeralakot adva. Annyira állott ez a rejtélyes öregtől, hogy fövénye lefolyván a párbeszéd alatt, mely végzetének tanui valánk, már kétszer megfordította, s úgy tevé azt most harmadszor.

- Az óra közelg, - mond az öreg varázsló - tárva lesz a titok előttetek; de némák s vigyázók legyetek! Sokat ne remélj! a sors fukar vallomásaiban s koldus adományaiban: a halandónak csak sejdítést ád, azt is szűk kézzel, tudás helyett; de fövénymagvai drága gyöngyök, ki azokat használni tudja. - Kövessetek!

A szóló azon asztalhoz közeledett, melyen a mécses égett s a könyvek voltak helyezve. Fiókját húzta ki s abból egy igen vastag, sajátságos jegyekkel czifrázott sárga viaszgyertyát kivonván, azt a mécses lobogványánál meggyújtotta s Komoróczinak átadá; ezután a lánczczal terhelt könyvnek lakatját nyitá föl egy kis kulcscsal, mely szíjövéről csüngött le, s a könyvet az öreg szolgának nyújtá kezébe. Végre a gyertyát átvevén újra, a mécses világait fújta el egyenkint.

Egy, eddig vándorainktól észre nem vett ajtót, melyet, mint a falakat, szőnyeg borítá, nyitott fel, s ezen által egy sötét, keskeny folyosóba behaladott. - Kövessetek! - ismétlé s Komoróczi elől, a szolga a nehéz könyvvel utána, követék őt. Egy percz múlva a mogorva terem néma és sötét lőn.

Csendesen lejtettek: az agg, a bűvös gyertyával elől, óriási gnómhoz hasonlított; előttük s mögöttük sötét éj terült.

Nemsokára mélybe csigázó hágcsóhoz értek: széles fokain a földalatti nedv csillogott, s szaglásukat avult penész hatá meg. A keskeny hágcsó alján az út jobbra kanyarodott, s az alacsony boltozat hosszan látszatott a föld gyomrába behatni. Komoróczinak úgy tetszett, mintha néhányszor kerülték volna már meg egy tág folyosó gyűrűjét; de némán ment s elméje kábultan várá mindezeknek eredményét.

Számításuk szerint, melyet az unalom s tudnivágy alkalmasint hosszabbítottak: fél negyedórát haladtak már, midőn egy, vassal egészen beborított ajtóhoz értek.

Az agg vezetőnek hármas kocczantására az ajtó szárnyai kétfelé váltak, s vándoraink magukat határozatlan körű földalatti boltban találták, melynek tárgyai, egyetlen mécstől s az agg kezében hamvasan lobogó gyertyától világítva, csak egyenkint s későbben fejledeztek ki.

Néhány lépést tettek előre: a varázsló a gyertyát elfújta s így a sötétet csak a mécses derítette kétesen.

Lanyha füstfolyam gomolygott vándoraink körül s szaglásukat nehéz, átható töménygőz üté meg.

- Készen vagy-e, famulus? - kérdé az agg a terem közepe táján megállva, míg követői különösen meglepetve vártak feleletére a famulusnak, kit a félig derengő világban s füst közben észre nem vettek.

- Igen! - felelt egy mély szózat, s Komoróczi közel az öreghez azon emberre ismert, ki őt a lak ajtajánál fogadá. Fél térden volt ez s a kérdőre emelt fővel. Később, midőn a szemek a sötéthez szoktak, már a tárgyak is bontakoztak előttök.

A boltozat, melyben négyen voltak, köralakú, tágas és magas volt, közepénél valamivel mélyebben négyszögű állványon gránitból durván vésett szobor vala kivehető, kemény jelelt vonásokkal, hasonló valamennyire egy határistenhez a római korból; fejének tetején kékes

kisérteti lángja lobogott az egyetlen mécsesnek. A falak sötétek voltak, s rajtok semmi ajtó vagy nyilás nem látszott; egy kerek, nehéz faragásokkal s avult aranyozással terhelt asztalka állott jobbra a szobortól, rajta rozsdás kard volt végig fektetve, mellette két oldalcsont s egy roppant fövényóra, melynek durva homokja hallható sipegéssel szemzett lefelé. A nehéz, izmos boltozatok s az egész rejtélyes hely, épen egyszerűsége miatt, képes volt a legegykedvűebb kedélyre hatni.

Alja tiszta, finom fehér homok volt, sűrűn összeverve s egybefüggése által majdnem fénylő tapaszhoz hasonlított.

Kellő közepén e földalatti boltnak térdelt a famulus, kinek kemény, gúnynyal vegyült arczkifejezése jelenben neki vadult s félig őrült, félig magasztalt tekintetnek ada helyet; közelében néhány serleg és szelencze állott s kezében szenet tartott. Körüle figyelmesb vizsgálat után egy tágas kört lehete kivenni, a homokba szénnel rajzolva s sajátságos betűkkel s jegyekkel terhelve.

- Félre! - mond az öreg Komoróczinak s követőjének intve, kik azonnal a körtől jobbra vonultak s csendesen állottak. - Te is lépj ki, - folytatá - s a famulus kissé nehezen emelkedve föl görnyedő térdeléséből, kilépett a körből, szemeit figyelemmel függesztvén hol a körre, hol egy kérdő s jóváhagyást követelő tekintettel, az öregre.

- Igen! - mond az öreg, a rozsdás egyenes kardot fölvevén az asztalról s a kör jeleit vizsgálva, - ez a szénkör! meghintéd-e szentelt vízzel a szenet?

- Igen, - felelt a famulus, szemeivel kisérve a kard végét.

Az öreg folytatá, a kör körül jártatva szemeit: - *Az üdvezítő pedig megindulván, közöttük állott meg, s ők megismerték őt!*[14] Jól van, - folytatá - a fecskendezés van tehát még hátra.

- Úgy van! - felelt a famulus.

- Add a szentelt edényt kezembe, s a rókafarkot, mely éjfélkor lövetett s karácsony után a kilenczedik éjen vágatott le.

A szolga úgy tőn, miként parancsolva volt: s az öreg a rókafarkat megnedvesítvén a kezébe adott edényből, fölegyenesedett. - Valami méltósággal teljes volt alakján, s egész megjelenése, aggszerű vonásaival s tág talárjában, a mécses kétes fényétől alig világítva, képes volt a tömjénfüsttől úgyis kissé kábult főket babonás félelemmel eltölteni.

Csendesen lépte körül a tágas kört, vigyázva helyezvén lábait a varázsjegyek közt, nehogy azokat megcsonkítsa. Midőn mindent részletes figyelemmel megtekintett, közel a szoborhoz megállott, s mély, majdnem földalatti hangon így kezdé a varázst:

«Úr a magasban! ki erős lábbal taposod a sárkányt, s kinek angyala tüzes karddal védi a paradicsom kapuit: te láttad a sátánt és Lucifert, Belzebubot és Leviatant, Elimit és Astorutot, mint hulló csillagokat leesni az égből: ím te vagy az, ki a hatalmat adtad nekem, hogy a sárkányt lábaim elébe idézzem. Segíts! segíts! segíts, uram! Ely - Elohe - Elohim - Elion! semmi se ártson nekünk! Segíts! segíts Sebahot! - Adonay - Jah! Saday - Tetragammaton.»[15]

Elvégezvén szavait, újra megkerülte a kört s folytatá rövid szünet után:

«Mennynek fejedelmi! nyissátok a gyémántkapukat fel, s a dicsőség királya ki fog azokon lépni.»

Az öreg elhallgatott, s egy néma hosszabb szünet lőn.

- A munka kész! - kiáltá fel az öreg. - Föld fiai! lépjetek a körbe be, és hallgassatok, ha inteni fogok. Bármit láttok, némán maradjatok: mert a szó a horog, melybe a sátán a körmeit akaszthatja; s kit ő megragad, vége van annak! - Itt nem árthat nektek semmi: az ősz szirteket, mint

könnyű kérget szétmorzsolja a gonosz; de e körnek hatásával az egész pokol nem bír. - Famulus! nézd meg, legyöngyözött-e a homok az órában, s éjfél van-e? - az utolsó fövény hullásával kezdődik a felszólítás.

A famulus a kis asztalka mellé állott, s Komoróczi félelmetlenül tekintett maga körül, míg szolgájának minden tagja reszketett.

- Kit kivánsz látni? - kérdé az agg Komoróczihoz fordulva.

- Atyámat! - felel élénken a kérdett.

- Midőn a felszólítás szavait elvégeztem, - jegyzé meg a varázsló - nevezd háromszor atyádnak nevét.

- Nevét? - mond Komoróczi - ha azt tudnám.

- Hogyan? hát nevét sem tudod te, s nem atyád nevét viseled?

- Nem! - mond a rabló keserűn, - mint hét éves vesztettem el őt.

- Mint hét éves? - kérdé nyugtalanul az öreg Komoróczira bámulva.

A famulus megszólalt: - A föveny legördült.

Mihelyt a famulus e szókat ejté ki: az öregnek arcza lángolni kezdett, s feledve mindent, babonás magasztaltsággal felnyitá a könyvet, melyet a Komoróczi szolgájától átvett; hallgatást intett, s olvasá, mi következik:

«Én Julius magus, hajdani nevemmel Káldor Elek felidézlek, a mindenek teremtője nevében, jó vagy gonosz lélek! ki a földön e férfiút fiadnak nevezted! valóságos vagy vélt atyja, kárhozott vagy üdvezült: harmadik felszólításomra jelenj meg! - Kis szünet után emeltebb hangon folytatá: - *Az élő Isten nevében s az Otheon, Athanatos - Issiray - Agla - Pentagammaton szavak erejénél jelenj meg! - - szelíd és kedveltető alakban, nem mint ijesztő; s ne merj semmit elkövetni, a mi rémítene engemet és ezeket itt, kik a Luciat Tetragammaton - On - Alpha - Omega - Lux - Mugiens - Premoton és Timulaton szavak védelme alatt vagyunk.»*[16]

Míg az öreg olvasott, a Komoróczi szolgájának homlokán gyöngyözött a veríték; fölgerjedt szeszélye ezer kisérteti alakot játszott elébe. Végre szemeit húnyta be s ajkai vonaglottak.

- *Jőjj! és felelj!* - folytatá Julius magus - *minden kérdésére e férfiúnak és nekem! adj tudósítást a multról, jelenről és jövőről!*

- *Ismeretlen atya! az Enga - Habdanum - Ingodum - Obu - Englabis szavak erejénél parancsolom és mondom, és kényszerítelek! - Agla! - Agla! - Agla! - Adonay! - Adonay! Veni! - Veni! - Veni!*[17]

Komoróczi nyugodtan állott s szünet lőn.

Gáspár urának karját ragadta meg, s a terem egyik szögletére mutatott.

Komoróczi semmit sem látott, gúnymosolylyal szegzé szemét az agg varázslóra s a megnémult szolgára.

- *Pártos lélek!* - mond az öreg előre lépve - *utoljára az Adonay Tetragammaton leghatalmasabb erejű szavakra kényszerítlek! jelenj meg! Veni! - veni! - veni!*

Ezen pillanatban a boltozat egyik eddig észre nem vett ajtaja felpattant s megjelent - - -

AZ ATYA.

Lépted s ruhád fény-származást mutatnak.
S ama nagyok közől egyikre, kiknek
Várfödte ormaik szép völgyeinkre
Lenéznek. -

Byron Manfred. P. Horváth Láz. ford.

Egy ifjú lovag; sisakrostélya föl volt emelve, s egyét láttatá azon arczoknak, melyek nem annyira vonásaik szépsége, mint az azokból áradó lélek fönsége által, emberien túliaknak tetszenek váratlan jelenetekben, s az élet nagy s elhatározó pillanatiban. A nemes föveg ezüst pántjai alól gazdag hajhullámok gördültek ki; az egyszerű barna dolmányt elől testhez szoruló vért födte aranyozott ékalakú éllel közepében; hosszú egyenes kard csüngött oldalán; s miként a kör előtt megállott, tekintete mondhatlan méltósággal s nemével a szánakozó gúnynak, szállt személyről-személyre.

- Ki vagy? - kiált az öreg varázsló, majdnem elvesztvén lélekjelenlétét.

- A kit szólítál, jámbor! - mond az ifjú - nem ijesztő alakban, miként óhajtád, atyja ezen férfiúnak itt s mindnyájatoknak, kik, mint hű fiak s igazbanjárók, bennem az atyát akarjátok megismerni.

Komoróczi az első pillanatban sejdíté már, hogy a jelenet nem szellemi; hogy annak anyaga földi, s ármányt gyanított; de oly vakmerő, elszánt férfiú, mint ő, a veszélytől soha sem rettent meg. E jámbor lelket - mormogott magában - meg kell kísértenem. - Üdvözlek, atyám! - mond, a megjelenthez intézve szavát - első kérdésem az hozzád: minő nevet viselsz?

- Nemcsak atyád, birád is vagyok, rabló! - felelt nyugodtan a kérdett. - Istenemre! kinek kénye oly véresen rombolt ártatlanokon, mint a tiéd, az atyját megtagadta; ismerj rám, Komoróczi! a király áll előtted!

- A király! kiáltanak fel mindnyájan a legnagyobb meglepetéssel.

Az öreg a szobor állványáig tántorgott, s annak párkányára hajtotta fejét; Komoróczinak szolgája féltérdre rogyott; a rabló nyugodtan előre vonta kardját. - Itt - kiált fel - egy lovagot látok, sisakkal és karddal - a királyt nem ismerem! Mint gyermeknek egykor, az Erzsébet név, később a Lászlóé csendült fülembe; mióta e szent nevek elhunytak, király nincsen! - csak üldöző, ki véres karddal zaklatja ki a hon legerősbjeit sasfészkeikből! ki a kevély várakat rontja le, s népét palotákba költözteti!

- Igen! - felelt a király hidegen - a rablók fészkei széthányattak; de a nemes lovag vára, kevély tornyaival, mindenütt áll még. Az itélet órája jelen, add fegyveredet ide s várd a biró szavait!

- Adni? - mond Komoróczi gúnymosolylyal - még nem tekintettem oly férfiúnak szeme közé, kinek szavára kardomat adnám oda! - Én itt benned a királyt nem ismerem! mindenemet elrablottad, beszterczei gróf! - e kard sajátom csak, jer s vedd ki kezemből.

Mátyás azzal a hideg, rögtöni bátorsággal, melyet atyjától öröklött, ragadta mellben Komoróczit s egy fordítással kardját csavarta ki kezéből.

A vad lovag önkénytelen tántorgott hátra, s két eddig láthatlan ajtón betóduló fegyveresek karjai közé hanyatlott, kik őt dühös védelem után fogták körül.

Szótlan állott a rabló legyőzőinek aczélmarkai között, oly mondhatlan kifejezésével a boszúnak s megvetésnek, hogy őt irtózás nélkül nézni nem lehetett.

Mátyás csendet intett. - Öreg! - mond, harag nélkül fordulva az agg varázslóhoz - ismerlek: hét éve már, hogy itt vagy, neved Káldor; három éve, hogy a hon kormányán ülök, szólj! miért nem folyamodtál hozzám? - Téged Erzsébet idejében kiraboltak, rajtad kemény csapás történt: te nődet s három gyermekedet vesztetted el.

Az öreg feje keblére hanyatlott.

- Egy fiad volt hét éves s két leánykád, úgy-e? - folytatá a király.

Komoróczi figyelmezni kezdett.

- Egy fiad s két leányod! mondd, öreg, hová lettek ezek!

- Ah! - kiált fel a rabló - ha ez lehetne! - három gyermeke volt ezen öregnek itt, s egy hét éves fia? - kinek nyakában Mária-kép csüngött, mely ha aranyból lenne, nem maradt volna meg oly soká; - szólj! az élő Istenre, öreg, nem úgy volt-e.

- Úgy! - sóhajtott fel Káldor, Komoróczira bámulva - s a kép! s a kép? - kiáltott feszülve.

- Tépjétek szét keblemen a dolmányt, férfiak! - mond Komoróczi őrült magasztaltsággal, s arczában elegye a felriadt érzés- és örömnek vala kifejezve. - Itt, itt! - szívemen a jel. - - - Oda nézzetek, emberek! azon öreg ott! - az én atyám!

- Fiam! - kiáltott fel Káldor, Komoróczira szegezvén kétkedő tekintetét, s halvány arczában az öröm bibora terjedt. - Nem, nem lehet! te Komoróczi? a vérengző rabló, a kevély, hatalmas kényúr, kinek neve a pesti külvárosokig hangzott, s tornyait reszketteté meg? - Ha te vagy a király, ama fénylő vérttel szíveden, nézz ide, egy rabló ez - - de fiam! hadd őt keblemre jőni! - oh király! húsz éve már, hogy e szem sírni nem tudott, - itt könyük gördülnek!

- Atyám! - szól Komoróczi, az ingerültség óriási erejével hátranyomván megfogóit s atyja térdeihez omolva. - Te vagy az én atyám! - tehát létezik e széles világon egy élő lény, mely közel van szívemhez? - nem árva többé a levert rabló? - - Mit akarsz te, kegyetlen ember, ki itt magadat királynak nevezed? azért adtad-e az atyát fiának, a fiát atyjának, hogy őket elszakítsd egymástól? - Itt vagyok, a sorssal számot vetettem! - miként nem tudtam, mi a kegyelem, nem fogadom azt el tőled; - de ember vagy! - neked is volt atyád, nagyobb náladnál, kit, mint gyermek, Istennek hittem. - Engedj egy hetet nekem, hogy lehessek fiú és ember! egy puszta, nyomorú hetet, - egyetlent! - hogy ezen öreggel szólhassak, hogy ősz feje vállamon nyughasson, hogy őrizhessem álmát, s kezeit illethessék ajkaim! - Húsz éve már, hogy árva vagyok! egy hetet kérek, - s fejemet adom érte!

A rabló dühösségében, mely kínnal s nemével a kábultan fejledező érzékenységnek vegyült, a királyt meglepte. Vizsgáló tekintetet vetett az öreg varázslóra, ki a Komoróczi nyakán függött, s fiának arczát vizsgálta, magába mélyedve. - Egy fiam volt! - rebegett félőrülten Káldor - Kálmánnak hitták őt; a gyermek szőke volt, s ha élne, most alig lenne huszonhét éves. E férfiú volna az én fiam? - Ah, mondd! a negyven év redőit s a hosszú szakállt mi adta neked? - hová tetted kis húgaidat? - szólj! - mert a hit kétes bennem, s talán minden újra csak álom?

- Ide nézz! - felelt élénken a kérdett - letépem az álszakállt arczomról, az öröm bódulttá tesz! Ezzel álhaját és szakállát keríté le arczáról, s egy szép ifjú állott a király előtt.

- Fiam! - kiáltott az öreg.

- Igen, én vagyok fiad! - oh, nézzetek ide! én ennek az embernek fia vagyok! - a burok lezuhan szemeimről: emlékezem, hogy egykor kevély várban laktam s tagjaimat fényes ruhák födék; egy szelíd hölgy állott mellettem, s fürtjeimet választá kétfelé ezüst fésűvel!

- Anyád volt! - nyögött az öreg.

- E jelenet maradott meg eszemben, - folytatá Komoróczi - a vár fénye s néhány roppant ebnek csaholása.

- A csataebeké! - jegyzé meg az atya, a rabló fejét simogatva s könyűvel ázott arczát fiának sűrű fürteire nyugtatva.

- Emlékezem zajra, tűzre! - folytatá ez, mintegy összeszedve emlékezetének elmosódott képeit. - Igen, egy öreg szolga ragadott fel két gyermeket és engemet az ágyból, - füleimben egy halálsikoltás cseng ez óráig! - E kéz, mely száz férfiút terített le, nőt nem tudott ölni: mert ama sikoltás csengett fülembe! - Ha anyám nevében kérnétek éltemet, odaadnám! - A rabló a végszavakat majdnem suttogva mondotta ki.

- Anyád sikoltása volt az! - rebegte kinosan az öreg, két térdre esve s fiát ölelve át - ah! - világos minden! minden!

A király s a körülállók némán hallgaták a nyilatkozást. Volt valami tündérileg igéző e jelenetben, mi a szívet ragadta meg. A kisérők szövétnekei kisérteti fényt árasztottak e komoly kőívekre, s az egésznek hatásteljes tekintetet adtak.

Mátyás mély részvéttel állott a két beszélő előtt; szivében kemény küzdés volt. - Komoróczi Isten- s emberi törvény s az örök szent igazság következésében, százszoros halált érdemlett. Rablás, nyiltan s orozva ölés, gyujtogatás, rendbontás; szóval: minden, a mi bűn s országos gonosztett, őt halálra itélte. Őt komor végzet sujtá azon körbe, hol rablóvá nőtt fel; sorsa őt némileg mentheté ugyan: de a tettek kiáltottak. - Igy, atyja előtt állva s annak térdeit körülölelve, a vad rabló a király szivét érdeklé, ki nem nézhette szánakodás nélkül, s keblében hatalmas szózat kelt föl a fiú védelmére a rabló ellen.

- Komoróczi! - mond Mátyás - teljék kívánságod: egy hetet engedek; de egy hét múlva itélőszék előtt állandasz, s tetteidről számolni fogsz.

- Egy hétig élek! - mond Komoróczi - akkor meghalok! - legyen úgy! - Kérdezni akarsz engemet? - - Mit vársz te tőlem feleletül? mint a lopó adjak számot a batkákról, melyeket az erszényből kiürítettem; a gyűrűket s karpereczeket soroljam elő, melyeket a hókezekről fejtettem le? - A Komoróczi név széthangzik az országban! - Karddal oldalamon, mint nyilt ellenség vívtam veled! itéljen az Isten közöttünk.

- Nem az itélőszék előtt állasz most, - felel szelíden a király - e percztől kezdve egy hétig a fiút akarom benned tekinteni, nem mást! Mondd, mit tudsz sorsodról még, testvéreid élnek-e?

- Hagyj engemet most! mit tudom én, egy hetet adtál, oh, ne csipkedd perczeit vissza, engedd azt ezen öregnek élnem!

- Nem leszek fukar az idővel, Komoróczi - mond Mátyás. - Te, ki az életért esdeklőnek a perczet tagadtad meg! vedd tőlem az életet: élj! de úgy, hogy ártani ne tudhass.

- Élni! - kiált fel meglepetve a rabló, s szemei kétkedve voltak a király nemes vonásaira szegezve. - Rövid szünet után folytatá: - Igen, te a király vagy! - a rablótól halál jő: a király életet ad! - Atyám! nézd ezen embert itt, - én gyűlöltem őt: mert mint a szirt állott előttem, s fegyverem éle gerinczein tompult el; megvetettem: mert gyermeknek hittem, kit ölben ringat a cselszövény s péppel édelgett a hizelgés, s ez az ember - leggonoszabb ellenségének életet tud adni!

- Oh királyom! - mond az öreg, a Mátyás dolmányának szárnyait megragadva, miért kelle húsz évvel jobbkor születnem?

- Téged kábult babonás! - mond a király méltósággal teljes tartással - szánlak; de átkos szemfényvesztésed bűnhödésre érdemes: nem mivel boszorkányokat hiszesz, nem, mert azok nincsenek; nem mivel az ördögöt idézed elő: mert mélyen pokol odvaiban van az, Üdvezitőnk

hatalmától lelánczolva; - s ha meghivásodra előáll: agyad alkotta őt, s képe képzeted réme, nem valóság. - A gyáva babonást, kit a rezgő levél remegtet, megvetem! - De te nem magadnak ártasz csak: te a babonát terjeszted; te a gyávákat csábítod s rossz ember vagy, pedig az Isten jónak teremtett! Alig hihetem, hogy józan észszel ember ennyire törpülhessen: nyomorult! te őrült vagy!

Az öreg, a babona vakhitében, gúnynyal s tagadólag rázta fejét. - A király egyik főemberéhez fordult:

- Vigyétek őket még az éjjel Visegrádra; szoros felügyelet legyen rájok. Ezen ifjúnak itt, míg jobban megismerkedünk, lánczot tegyetek kezeire, lábaira: mert nem üdvös azoknak szabadon lenni. Ki szavát annyiszor megszegte, mint ő, annak hitele nincs. Ezen aggot itt, tartsátok jól; könyveit, bútorait, s mindenét, mi őt őrültségére emlékeztetné, égessétek össze; e babonás lakot dúljátok fel; romjait hordjátok el, s üres helyét boríttassátok kövér gyeppel be, hogy nyoma se maradjon. Árát megfizetem én. Irtódjék emlékezete ki, miként akarnám, hogy a babona s a buta álhiedelem veszne el s terjedne világ mindenhová.

- Szobája e gyermekes vén ábrándozónak, - folytatá a király szelídebben - kórház legyen; adjatok ezen ifjúnak itt dolgot, hogy a mit egyik húsz éven elhenyélt, a másik kárt tett, - némi részben pótlódjék. - Ha reményt nyujt egyik, vagy másik ördögből - mert, Istenemre! csak ily nemében az ördögnek e földön hiszek - emberré válni, ha újra születtek a jónak: akkor! - de elég! - távozzatok!

A király parancsa szorosan teljesíttetett: másnap már Komoróczi, atyjával Visegrádon a Salamon tornyába volt zárva.

A zugligeti ház szétbontatott. - A minek értéke volt s babonára nem vala használható, azt a király Visegrádra küldette az öreg Káldornak. - A lak s az alatta terülő földalatti rejtekek s pinczék üregei a földdel tétettek egyenlőkké. Három hét múlva a garaszolt házhelyen harmattól csillogó gyep terjedett, s az egész lak, mint varázsvesszővel illetve, eltűnt örökre.

Gyanítható, hogy az öreg Káldornak cselédei közt volt, ki a király megbizottainak a lak rejtekeit felfödözte; vagy talán épen egy lélekidézeti jelenetet várt, hogy azt hírül adhatván, tetten érést eszközöljön. - Akkor tájban legalább közönségesen azt hitték.

A király az igazságtétel után kiséretével csendesen haladott a Zugligetből ki Buda felé. Balján Galeotti lovagolt: olasz tudós s egyike azon külföldieknek, kiket egyrészt a tudományokat kedvelő királynak kedvezései, másrészt titkos cselszövények csaltak közelébe, s kik néha a magyar nyiltszivűséget álnokul használták arra, hogy egy tervet csirájában kikémlelvén, annak sikere ellen gátot emelhessenek. - Galeotti azonban, bár nem ment áskálódásaitól, kik Mátyás előtt sokszor törekedtek őt gyanuba hozni: dicséretes kivétel gyanánt fénylett a lenge külföldi sereg s főleg az özönnel jövő-menő olaszok közt. Hév ragaszkodás a király személyéhez, nyiltszivűség, s az akkori időben nevezetes jártasság a tudományokban, főleg a csillagászatban, tevék őt Mátyásnak leggyakrabban látott s legkedvesebb emberei egyikének.

A fellegek a szűk, de festői völgy felett elvonultak, s a lég, áthatva a vihar utáni fűszertől, mely a virágok illatát emelé ki, tiszta volt és ragyogó; a fák levelein a teli esőcseppek égni látszottak, s mint háború után a csendes béke, úgy szunnyadott a szűz éj a derült, ifjudon-zöldelő természet keblén.

A király nem volt vidám, mint soha nem, mikor igazságszeretete őt büntetni kényszeríté. De egyéb is emésztette. - Ő Katalinban senyvedő virágot látott, csak azért virulva, hogy keblén hervadjon el; s bár sem a nőt ifjú heve, sem a királynét magas lelke nem szereté: föltalálta benne a hű férj, a nemeslelkű férfiú s az ember a tárgyat, a legmélyebb, legszínletlenebb részvétre. - A királynén, darab idő óta, veszedelmes jelenségei mutatkoztak a tüdővésznek.

Mindazok, kiket a részvevő Mátyás neje egészségi állapotáról tudakolt ki: őt annak bizonyos kora halálával ijesztették. - Feltehetjük ily férjről, hogy egy lényt, ki őt szerette, ki hozzá csatlakozott, óránkint, perczenkint enyészni látni, országos gondjai s nagy tervei közepette is fájdalommal töltötte el szívét. - Maradékra remény nem volt így s e házasság a jövendőre nézve is fontosságát elvesztette; de Mátyás sokkal nemesebben gondolkodott, mint hogy valaha, csak egy tekintettel is, elárulná az iránti aggodalmát. Bár őt orvosai bizonyossá tették, hogy Katalin képtelen a királynéi magas nevet az anyai, szívhez szóló s boldogító nevezettel egygyé olvasztani.

Galeotti gyakrabban volt a királylyal, mint hogy lelki állapotja előtte titok maradhatna; de ő nem örömest pendített meg oly húrt, melynek rezgése fájdalmas. Ment volt a művelt tudós azon szívetlenek módjától, kik a lelkiképen szenvedő király előtt olykor elválásról s a hon javára biztosb nősülésről ejtenek szót.

A jelen pillanatban Mátyást kedvetlennek látván, igyekezett őt felvidítani, a nélkül, hogy tárgyakat érintene, melyek emlegetése kedvetlenségét öregbíthetné.

- Felséges uram! - mond az udvarias olasz, - nevezetes rejtély lenne a megfejtésre: mennyire bűnös, következőleg büntetésre érdemes azon babonás ördögidéző, kit felséged, megjelenése által, kirázott fogalmából?

A király könnyű sóhaj után lélekzetet látszék venni, mint ki mellén feszülést érez. Szokása szerint, midőn kedves embereivel beszélgetett, utánozhatlan nyájassággal s vidáman fordult a szólóhoz, - Lássuk, Galeotti! - mond - mit tudna itt elválasztani s következtetni bölcseséged? minő erkölcsi vád terhe alá jöhet egy elfacsart elméjű babonás agg, ki jól vélve hisz el mindent, a mit a hagyomások ava sötétség penészeként szivárogtatott a tizenkettedik századból a jelenkorig?

- A király, - felel Galeotti, urát francziás, a lengyel udvarból még László idejében Magyarországig költözött modor szerint szólítván meg, - kérdésébe, szokott elmessége s mélysége szerint, majdnem beleszőtte a feleletet. - Valóban, én azt hiszem, hogy az öreg Káldor azon nemében van az őrültségnek, melyet a király igen éles tapintattal lobbantott szemére s melynek fejtegetésében a minap, midőn Janus Pannoniusszal s Vitézzel vitatkoztunk, felséged velem egy véleményben volt.

- Emlékezem! - a boszorkányokról volt szó, - jegyzé meg vidáman Mátyás - Gara, Bánfi, Ujlaki is jelen voltak s az utóbbi több nevezetes pört említett, melyekben a vádlott személyek nem mindig a kínzópadon, hanem néha önkényt is, tettek vallomásokat.

- A három úrral - viszonzá Galeotti nevetve - valóban nehéz e tárgyról vitatkozni: ők az ördög hatalmában hisznek. Lélektani tekintetből az emberi elmének ilyen ficzamlásai érdekes vizsgálatokra vezetnek. Tény, hogy ördögczimboraság miatt vádolt személyek körülállásosan adták elő, sőt esküvel erősítették ismeretségöket a gonoszszal; összejövetelüket a szentgellérti boszorkány-szabathokon[18] s több afféléket: a mi egyenesen odamutat, hogy e neme a kábultságnak érzéki hiba s valóságos betegség. Talán azon altató s kábító szerek sokszori használásának következése, melyekkel ezen őrültek magukat kenni szokták; puszta csalás semmiesetre nem; ily összehangzás tettben s vallomásban, egymással oly távoli helyeken, a csalás eszméjével, főleg buta, babonás népben - össze nem fér.

- Megvallom, - felel a király - hogy én ezen előítéletet annyira berögzöttnek hiszem, mikép gyógyítását alkalmasint későbbi századtól várhatni csak. Azonban e jóltevő fordulatot elősegítni kötelesség. Tudod-e Galeotti, hogy a hol ok s bizonyítványok sikernélküliek vagy elmét s érzéki kört haladók, ott a dolgon keresztülnyúlni s a balitéletnek utait kell elzárni?

- Sok kormány- s életbölcseség van annak elméletében, a mit a király mond, - viszonzá a bölcs, - de gyakorlatban, úgy vélem, egy volna a legnehezebb feladatok közől a kivitel.

- Úgy-e? - felel Mátyás mindig vidámabban. - Lásd, Galeotti, - én mindig úgy hittem, hogy a munka nehéz volta s terhe emeli a siker becsét. A mi köznapi, nem ad nemes élvezetet a léleknek. Nem nevetnél-e, ha egy ütközetben sorban látnál kopjásaimmal állani, engemet a királyt, mint közvitézt? - Vagy azt, ki egy csarnok tervét rendezi, mint egyszerű napszámost, téglát hordani? - Nehéz? - hiszen ez a munka öröme! Szeret-e bajnok gyávával vívni; s nem teszi-e kivánttá az erőfejlést a kivitel kétsége? - De térjünk a tárgyhoz. A vakokkal például a zöld és kék szín közti különbséget megértetni nem kis feladat volna! - Hallj egy hasonlítást, például ha mondanám valakinek: atyafi! midőn e szilva itt zöld, akkor lázt okoz; várj, míg kékké érik s a harmat hamva borul rá, akkor ehetsz belőle kár nélkül.

- Nos, - mond Galeotti - a hasonlítás találó; s az alkalmazás?

- Utszéli; - felel a király nevetve - fejtsd meg.

Galeotti soká gondolkodott.

- Lásd! - kiált fel Mátyás - az emberi elme fonákságai közé tartozik, a feloldást mindig messze keresni a tárgytól. A dolog egyszerű: - én a helyett, hogy csak egy órát vesztenék magyarázatra buta emberekkel vagy vásott lényekkel, őket minden további előzmény nélkül a kerttől s a szilvától tiltanám el; azaz: a kert körül magas falat vonatnék s az ajtóra kemény lakatot tétetnék; nem felelek róla, hogy a kerítést áthágok egyike valamelyik szilvafán nem függne egyelőre, ha az éretlen gyümölcs mérgétűl ezreket kellene megóvnom.

- Még mindig elmélet áll itt előttem s a király, könnyű szavalatával, a dolgot bővebben szükség, hogy kifejtse. A tilalom gyakorlata épen a nehéz.

- A hogy veszi az ember, - viszonzá Mátyás. - Mikor Erzsébet idejében Giskra hatalmával vissza kezdett élni s barátból, gonosz alvezérei által a hon ellenségévé változott: mennyit tanácskoztak az Erzsébet udvarában! ki aligha meg nem unta végre a hívott vendégnek hivatlan gyakoriságát. A Cilii gróf maga nem egyszer okoskodott, tervelt azon szabadzsákmányos ellen, kinek terjedő híre - mint minden középszerűn túli - őt sértette. Mi volt a következés? Giskra a felső vidékek ura lett, majdnem királyi hatalommal s a cseh rablók főnökei a hon keblébe fészkelték magukat. Egy gyorsan sarjadzó növény lett a háború, melyet az egyik s a másik rész vérrel öntözött: míg a kétkedő kertész, az éles sarlót tartva kezében, messziről számlálgatta a szívfű levelein: vágjon-e a gyökér alá, vagy ne? Így állottak a dolgok, mikor én Budára jöttem. - Egy parancs! s az akarat ereje s lám! több harmincz rablóvárnál romjaiban hever! Giskra Zólyomra s fatáboraiba szorult; cséplői megapadtak, mint az aratók száraz tél után. - Értesz-e már?

- Valóban, - mond Galeotti, a királyra bámulva - felséged ott ragadja meg a dolgot, hol az üstökön lehet kapni, mint az alkalmat. De bárminő sikerrel rombolt is a Rozgonyi hada a zsákmányosok gyilkos fészkei körül: azon ezerfejű sárkányt, melynek neve bal- s előitélet, babona s vakhit, Istenemre! nincs emberi kéz, mely megfojthassa.

- Ember! - szólt Mátyás az ő szokott fönségével, midőn a lélekre akart hatni - nem tudod-e, hogy kötelesség e földön a haladás s a tökélyre törekvés? ki mennyemet nyitnám meg s angyalaim légióit mutatnám az ég azúrjában, emelt lángoló kardokkal s hogy csak annyit akarok, a mennyit lehet és szabad tennem? - Pillanat műve-e azon hosszú kínos út a tökélyre, melynek vezértűzoszlopa a természet homlokán lobog? - Ezredek tűntek el, s mi haladunk s hulltunk; s hol állunk most? - Nem századok haladásának gyümölcse-e dolmányomnak e gombocskája, melyen egy római imperator bámult volna egykor? - Igen! megkezdeni a munkát is érdem, Galeotti! ha le sem győzzük a sárkányt, melyet győzhetlennek neveztél;

vagy századok sujtása töri meg szíjas életét; de orrára verjünk mindenütt, hol veres taréja mutatkozik; körmeit vagdaljuk le, hová hártyás lábait nyujtja s szemébe szúrjunk, hová annak igéző sugári szédítve lövelnek. Az örökös támadó ellen örökös háborút kell folytatni s első hátrálásakor emelt buzogánynyal, mint a fergeteg, rohanni meg őt s üldözni kifogyhatlanul! hogy vissza ne fordulhasson; s mint a szarvas, kit a vadász kerget a vadon tömkelegein keresztül: végre kiállva a verítékes rohanástól, az üldöző lábai előtt rogyjék össze s kése egy késő századnak verje agyán keresztül a haláldöfést.

Mátyás alatt kevés aggasztó következései voltak a boszorkánypöröknek; de sikerre vezettek; mert a vádlottra s figyelőkre inkább szégyenítők, mint veszélyesek voltak. E nemét az ábrándozóknak a király elhatározottan mint rossz szándékú rablókat vagy lelki betegeket s őrülteket tekintette s így - vagy büntette a nélkül, hogy máglyán veszszenek el, vagy kórházba záratta. De élénken s minden szugolyban üldözte s gátolta a babonát, kifogyhatlan makacssággal inkább, mint valaha; s bátran el lehet mondani, hogy e folytonos üldözés előkészítette útját azon jóltevő világosságnak, mely később az ily babonákat, mint nevetség tárgyát tekinteté, s az azzal foglalkozókat mint csalókat vagy tudatlan kábultakat tanítá megvetni.

Mintegy két óra lehetett éjfél után, midőn a király mindig beszélgetve Budára érkezett.

Reggel a felkeléskor sokan jelentek meg személye körül. Ő ezen ős udvari tisztelkedési szokást fejedelmi fenséggel s meglepő tapintattal gyakorlá. Valóban nevezetes vegyületét lehete ily alkalomkor látni a nyájas feszültség nélküli beszédeknek, azon nagyra terjedő dolog- s tervfelfogásnak s azon kellemes társalkodói könnyűségnek, mely Mátyásnak annyira sajátja volt.[19]

Felöltözködvén a király, reggelizett. Ezt ő többnyire valamelyik ablakának közelében, kis asztalka mellett tevé: a reggeli gyümölcsből, főleg fügékből s ha idő engedte, dinnyéből állott. Elvégezvén ezt, maga elébe bocsátotta mindazokat, kiknek sürgető követeléseik voltak, vagy kik rövid időre látogatták meg fényes udvarát.

Jelenben egy lovagot jelentettek a királynak, ki az akkori szellemben ismeretlen kivánt maradni, fogadás következésében; de a királynak fontos tudósításokat hozott.

Mátyás előparancsolta a kalandort, s a terem közepében terített szőnyegre lépvén, fényes látogatóinak közepette nyugodtan várta a jövőt.

Az udvari tisztek egyike az ajtót nyitotta ki s egy deli lovag jelent meg: lépte udvari könnyűséghez s biztossághoz szokott; termete nemes és emelt, fegyverzete fénytelen vas, de ízléssel vert s úri készületű volt; sisakrostélya leeresztve. Így állott, szerény illedelemmel hajtván meg magát Mátyás előtt. A jelenlevők elegyével a meglepetésnek s tudnivágynak nyugtatták a szép termetű férfiún szemeiket.

A lovag némán maradott s egy-két pecséttel erősített pergamen-tekercset nyújtott át a királynak, melynek hátán, az akkori divat szerint, az író neve is olvasható vala.

- *Giskra!* - kiált fel meglepetve a király.

SALAMON TORNYA.

- - nem kerülnek mély sebeket s halált,
Ki halni tud, nincs járom erős nyakán.
Néked tenéked - - - szabadság,
Áldozik a - - - - kifolyt vér.

Kölcsey Ferencz.

Mátyás felvágta a két pecsét közti színes zsineget s legördítvén a tekercset, annak tartalmát átfutotta. Olvasás közben arcza mindinkább sugárzott; végre körültekintett.

- Urak! - szól igen derült kedvvel - a nemes ismeretlen lovag nekünk kedves tudósítást hozott; az elszakadottak rendre térnek vissza s ellenségink barátainkká válnak!

- Giskra! - kiáltának fel néhányan a jelenlevők közül - hihetetlen! ez határos a varázszsal.

- Úgy van! - folytatá Mátyás. Ő, Giskra; - birtokában a zólyomi várnak, melyet kezei közt hagyánk,[20] s a felső vidékek nagy részének: zord sereggel bérében s néhány vívatlan faerősségével, melyeket a Rozgonyi emberei, gondolom, igen is ismernek; szóval: teljes erőben ellentállani! s ím! - békekezet nyújt, lovagi bizodalommal, nemesen s hozzánk illőleg s így elfogadhatólag. - Halljátok, urak, mit ír! Erre a király Bretizláwnak, a csillagásznak, a pergamenlapot átnyujtá.

- Téged, öreg, ég biztosa, illet az olvasás! - folytatá - mert nem régiben váratlan örömet jóslál a csillagokból számomra; bár fénylő vándoraid nem egyszer szedtek már rá!

- Vagy mi nem értettük őket, - tevé az öreg ihletve hozzá.

- A hogy akarod: vagy mi tehát nem tudtunk az ég tárt könyvéből olvasni. Most igazat, kedves igazat szóltak azok; olvasd!

A csillagász, kinek öregsége s éji vizsgálatai daczára, igen jó szemei voltak, közelebb állott az ablakhoz s olvasá:

«Felséges úr!»

- Tetteim oly ismeretesek, mint hűségem Erzsébet királyné s örököse, László iránt: sem kiemelni azokat, sem menteni ezt, nem akarom. - Midőn a lengyel Magyarországba ütött, a helyzet tevé törvénynyé, semmit sem mulasztani el, mi hatalmamat nevelhetné, mert fejem s birtokom forgott a koczkán. Seregeim - nem tagadom - sok rosszat okoztak, részint akaratom ellen, részint mivel őket olykor kényökre kelle hagynom, hogy hűségökről bizonyos lehessek; mert ily sereggel valék csak képes a lengyeleket többször, atyádat kétszer meggyőzni s a bevett tartományokat birni ez óráig. - Ha László élne, híve maradnék; ő meghalt. Téged az ég csudás végzete tett a trónra, ifjú király, s arra érdemes vagy mind hatalmad-, mind erőd- s szelidségedért. Én az emberiség ellen vétenék, ha tovább engednném Magyarországban dúlni seregeimet s az Isten végzése ellen törekednném. Illőbb s igazságosb, a mit tenni akarok. - Im, király úr! ezennel békekezet nyujtok neked s valamint atyádban a nemes ellenséget becsültem, László bátyádban egy bajnok balsorsát könnyeztem meg: úgy nyiltan vallom itt hódolatomat királyi tulajdonaidnak, kora érettségednek s ritka vitézi lelkednek! Te hős erővel szertezúztad azon kényurakat, kik pártolásom alatt, de visszaélve azzal, inséget s nyomort árasztottak a honra. Én vagyok az egyedüli, kit meg nem győztél, ki még szabad vagyok s neked ellent is állhatnék! - De az is vagyok, ki jövendőd dicsőségét látom előre s égek zászlóid alatt a nemes pályán követni tetteidet. Becsüllek, uram király! bár nem retteglek! - Birtokomat átadom

ezennel: a városokat, várakat, szóval mindent, föltétel s egyezkedés nélkül. Személyemmel pedig parancsolj! - Éljen a király![21]

- Éljen! - ismétlék mindnyájan.

- S te, derék lovag! - szólt illetődve Mátyás, az elfödött arczú ifjúhoz intézve szavait - ily jó hír meghozója, mondd, ki vagy? A lovagi törvény szent és tiszteletes előttem; atyám csapott lovaggá! - azért nem kényszerítlek szólásra, ha fogadásod ellen van az; de örülnék ily hír meghozójának vonásait láthatni.

- Uram! - felelt a lovag, a mint látszott, szándékosan változtatott hangon. - Éljen a király! - Ezzel tiszteletteljes meghajtás után, az udvari rendszer ellen ugyan, a fejedelmi intés előtt, de az akkor divatos elsőségei következésében az ily regényesen rejtélyes lovagoknak, hirtelen eltávozott.

- Ismeritek ezen alakot? - mond a király körültekintve.

Mindnyájan hallgattak.

A király a tekercset összegördítette. - Én ismerem, - szólt nyugodt-vidáman.

A jelenlevők arczán élénk tudnivágy vala kifejezve; a király mosolygott. Kérdeni őt illetlen lenne, ajkairól lesték a szót.

Mátyás hallgatott.

- Deák Imre! - mond végre, a tárgyat röviden megszüntetve. - Te Giskrát ismered; a csatatéren néztetek egymás szemébe: te feleletemet viended. - Ezzel a király visszavonult s Deák vagy Zápolya Imre követé őt.

*

Az idő telt. Magyarországon élénk mozgás volt; a korona váltságára, mely még mindig a császár kezében volt, egy-egy aranyat határozott az ország egy nemes személyre, mint önkénytes adományt. A bosnyák király, a velenczeiek s raguzaiak az üdvös czélra kezet fogtak. Túl a török készült; a Duna ozman hajók alatt nyögött; Rozgonyi, Bátori, Zokoli Péter fegyverben állottak, s a király, magas lelkével mindenütt jelen, mindenütt intő ujjal, emelt karddal s átható tekintettel; Szegedről Budára, onnan Tordára repült inkább, mint ment. Radulyt, ki ellen a kegyetlen Wlad vívott, oláhországi vajdává tevé s Wladot Budára küldé fogva.

Aly bég e közben százötvenezer törökkel közeledett. Zokoli Péter állott hirtelen összegyűjtött népével fogadására készen.

Így viharzott a látkör Magyarország fölött, midőn több holddal a Komoróczi elfogása után egy éjjel Visegrádban a Salamon tornyának egyik keskeny ablakában a mécses világa derengett. A kevély várnak fényes vitorlái az esti csillagvilágba csak szökdelő sugárokat löveltek néha; mögöttük sűrű lombos erdő terjengett s alant a tág Duna szőnyege csendes és néptelen. - Egy volt e szótlan éj azon álomra szenderítő nyári éjek közől, melyek honunkban oly ismeretesek.

A várközeli erdőben minden néma volt, csak néha, a közelgő baglyot érezve, emelkedtek föl csattogva a varjak éji nyughelyökből; s alant a nemes folyam csendes árjai fodorhullámokban loccsantak a partokhoz. A Duna itt oly széles, hogy főleg, ha kissé áradásban van, terjedt tengertóhoz hasonló s az egész vidék egy a legfestőibb tájai közől a szép s gazdag Magyarországnak. A vár sziklacsúcson fészkel, mely menedékes hegylánczból rúg ki. Falai s erősségei a Dunáig nyúlnak alá. A Salamon tornya az alsó körfalnak egyik szögletét képezi. A Duna a szikla tövében foly s azon túl mérhetlen róna nyúlik el, berkekkel falvakkal elhintve.

Mintegy tizenegy óra lehetett éjfél előtt, midőn kelet felől sötét fellegek viharszárnyakon röpültek elő, s elborítván a csillagos ég harangját, mindent fekete palástjokba kerítettek. A váczi oldalról egy lenge sajka evezett Visegrád felé; oly keskeny volt az, hogy odvában alig fért el két ember; de jelenben csak egy evező ült az egyik végén s a töredékeny lélekvesztőt annyira lenyomta terhével, hogy annak orra magasan emelkedett föl a folyam tükréből. Halkal közeledett a várnak azon részéhez, hol a Salamon tornya áll, melyet, Pestről indulva a Dunán, balra láthatni mai napig is az óránkint pusztuló nagyszerű romok közt.

A közelgő fellegek nyomása a szelet ébreszté föl, mely sípolva s dühösen zúgott a sűrű erdőben s villámgyorsasággal kergeté a toronyvitorlákat s szélkakasokat sarkaikban. Arczát az evezőnek nem lehete kivenni; azonban, mennyire kissé görnyedt állásából kitetszett, koros embernek kelle lennie. Néhány percz múlva a parthoz ért, a sajkát földbevert czövekhez kötötte, kilépett a szárazra s szemeit egyenesen a Salamon tornyának világított ablakára szegezte. Kezében íj volt s öve mellé két nyílvessző szúrva; ezen kívül hóna alatt csomót vitt, melynek milétét a sötétben nehéz lett volna megtudni. Rövid szünet után felkapaszkodott azon sziklára, melyen a torony gyökerezett s oly állást vőn, hogy az ablakra tekinthessen. Így időzött darabig; körüle a vihar dúlt s néha a dűlő fák zuhanása dördült meg a szomszéd bérczeken.

- Itt bátorságban vagyok! - mormogá magában s ezzel a torony aljához ült le s a hóna alatti csomót vette elő. Ez, közelebb vizsgálva, kötélhágcsónak mutatkozott. A rejtélyes sajkás félretette azt s egy vékony zsinórt vont ki kebléből s ujjával pattogtatva kisértvén annak erejét, keményen a hágcsó végéhez kötözte; ekkor az egyik nyílvesszőt vonta ki övéből s a zsinórnak másik végét ahhoz hurkolta. Ej! - dörmögött - ez a zsinór igen nehéz, a vessző fel nem birja; csak jobb lesz egyelőre a zsinórra is valami vékonyabbat kötni. Emberünk, kinek oldalzsebei egész tárházat látszottak képezni, rövid keresgélés után egy gombolyagfonalat húzott ki dolmánya alól; jobb kezéből azonnal motolla vált s néhány öl fonal hirtelen le lőn kerítve. - Most - így okoskodott magában - ezt a zsinór végéhez bogozom - így! a fonalat kétségtelenül felbirja a nyilvessző, a fonal a zsinórt, a zsinór a lábtót. - - De, hátha Komoróczi uram nincs magában s őrei mellette hálnak? - hogyan akkor? - Hm! - - egy vashegyű nyílvessző nem utolsó fegyver bátor kézben. - Teringettét! egy tövis a szilárd hölgy ujjai közt szemet szúrhat ki! aztán őkelmére is kell valamit számítani! - Elég, hogy itt vagyok s mindenek fölött, - tevé, csattintva ujjával, hozzá - hogy az ég elborult s egy jó hágcsóval s leleményesb fővel láthatlan ide juthaték.

Az öregben, suttogó hangjának ellenére, ráismerünk már azon szolgára, ki Komoróczival a Zugligetbe érkezett. - Midőn a király fegyveresei kezeiket a rablóra tették, a hű inas a zavarban, mint kis figyelmű személy, kilopódzott a földalatti rejtekből, s midőn nemsokára urát vitték el fogva, annak lépteit követte titkon; később Váczon bővebb tudósítást szerzett magának, s azonnal szabadításról kezde gondolkozni.

Az öreg, végre elvégezvén munkáját, nehézkesen emelkedett fel ülőhelyéből. - «Huh! - mond babonás félelemmel - ha eszembe jut, hogy ama vén ördögborda Káldor itt van közel, összerázkódom! - de hiszen uramnak atyja, s így nem árthat neki. - Még kissé késnem kell, mert lépteket hallok a falon. - Csitt! - semmi! - mond magában - a dühös szél csavargatja a tölgyeket».

Így telhetett el negyedóra, midőn a szolga a másik nyílvesszőt kivonván övéből s azt jólrosszúl íjára illesztvén, a világított és mint czél, minden tekintetben elég tág ablakra irányozta.

*

Míg ez a Salamon tornyán kívül történt, addig az abban mulatókat megtekinthetjük; ketten voltak azok, egyik az öreg Káldor, ki végre kinyerte, hogy fiának lábairól a lánczot levegyék, a másik Komoróczi.

A szoba, mely a Salamon tornyának, a pitvarral, egész első emeletét foglalá el: puszta, meztelen, de tisztán söprött sötét falakat láttatott. - Egy szögletben kandalló volt, jelenben tűz nélkül, mely a hév nyári napokban szükségtelenné vált; ezzel szemben széles fa-lócza vonult el, melynek egyik vége a szoba szögletét tölte ki; ehhez hasonló volt, az előbbenivel átellenben helyezve, két fenyőszék, kékre festve, veres szívlyukakkal támaszain; egy négyszög asztal, keresztbe rótt széles deszkalábakkal állott a szoba közepében, rajta egy serleg bor, mécses s fél barna kenyér.

Az egyik lóczán végignyúlva hevert az agg Káldor, álla a könyöklőnek hústalan kezére volt támasztva; szakálla, kezét félig elfödvén, a lóczáról függött le. Szemben vele keresztbevetett lábakkal ült Komoróczi a másikon.

- Mennyi ideje lehet már, hogy itt vagyunk, fiam Kálmán? - kérdé az öreg.

- Négy hónapja már, atyám!

- Sok idő annak, - felel Káldor - ki a rabságot meg nem szokta; kevés, kinek az életben megadatott, minek leginkább örül. - Fiam! nem unod-e öreg atyádat?

- Oh atyám! - szólt Komoróczi - nem tagadom, a király nagylelkűsége meglepett, s kegyelemadásának első pillanatában azt hittem, hogy jótéteménye felülhaladta várakozásomat. Most nem úgy látom.

- Hogyan? - mond az öreg azon komor odabámulással, mely a félőrültségnek következése.

- Lásd, atyám! - mit vethet a király szememre? - Kegyetlenséget? - kegyes volt-e Rozgonyi? kegyesek-e vezérei? kegyes-e ő maga? nem sínlenek-e - miként hallottuk - Wlad és Walgatha a budai tömlöczben? ki oly vétkes, mint én; voltam-e hibásabb azon számtalan kényuraknál, kik rablóváraikban laktak: mint Vág-Beszterczén a Podmaniczkiak, a Pongráczok s mások? - Én hadi fogoly vagyok legfölebb, s engemet a király kegye, ha nem csalatkozom, örök rabsággal fenyeget.

- S ha úgy - mit remélsz? van-e innen szabadulás? - felel az öreg - szirt hever alattunk, s őrök mindenfelől! végre is a király kegyelmére szorulunk!

- Szorulni! - kiált fel Komoróczi büszkén - hah! hogy hinnem kell a hihetetlent, hogy én valaha másra szorulhassak! - Szabadulni! ez az, a min fárasztom eszemet holdak óta; de miként hagyjalak téged itt, öreg, a boszúló kezek közt? hiszen te az én atyám vagy!

- Rajtam ne aggódjál, vad gyermek, ha szabadulsz: mi gondom az életre? - Ha még remény derülne valahonnan! - Tudod-e, fiam, a mit olykor mondál nekem magányos óráinkban? midőn - miként ma - a mécses betegen pislogott s az őrök a szögletekbe vonultak, mert a vész süvöltött, a szélkakas csikorgott s a felvonóhíd deszkái a kőpárkányokhoz vergődve, dübörgöttek; egy barlangról szóltál s egy öreg emberről s két gyermekről; bizonyosan nővérid voltak azok. Ha ők élnének! volna, a mi az élethez kötne; a viszontlátás pillanata! de hiszen álmok ezek!

- Emlékezem, öreg! - tisztán; mert tudod te, hogy a gyermekévek emlékezete eleven, mint a nap, s az agyba edzi magát irthatatlanul. A fiatal s érett férfiú feled; a gyermeknapok üdvét egy pokla a hosszú életküzdésnek ki nem törli az elméből.

A férfiú, mint a látó és halló, az élet képei s viszonyai közt elágazott életet él, ezer tárgy hat lelkére, egyik a másikat emészti fel; ő indulatok, szenvedélyek embere, melyek ragadnak s a lelket egészen elfoglalják; - ő él, az életre nem figyelve, sajkája a széles folyón lebeg; de

szemei nem nyugosznak annak hullámain, a tekintet a nyargaló partokon szárnyal; - neki felednie kell! - A gyermek élve él; neki az élet mindene, a legegyszerűbb esemény nála időszakot képez; ő nem feledhet, mert nála kezdődik az élet.

- A nő, - folytatá Komoróczi - melynek sikoltása hangzott fülembe, anyám volt! - tehát volt, ki szívén hordta a vad szabadzsákmányost, ki álmát őrizte remegő gonddal, ki sírt egy sóhaján, s mosolyára üdvözült! - Öreg! e lehetőségnek képzete fordítja ki kedélyemet rozsdás sarkaiból, önt írt lelkemre, mely üres és holt. - Oh, hidd, vannak pillanataim, melyekben hiszem, talán óhajtom, mit tudom én! bár ott szunnyadnék az anyai szíven, melynek dobogását alig tudom képzelni. Öreg, öreg! leírtad te nekem azon angyalt, ki anyám volt, s képe elevenen van összealkotva elmémben, a multnak élvonala s jelen leírásod forrtak össze! én őt égben, pokolban megismerném. Testvéreimre emlékezem, mint kis bábokra, talányos arczukkal, melyeknek vonásaik mint kétes köd keringelnek előttem. - Tudom, mint egy álom változó jelenetét, hogy sötét barlangból rohantam ki, szólni, kiáltani akarva s nem tudva, s engemet valami ütés vagy szúrás - nem tudom mi - levert lábaimról, s midőn ébredtem, egy agg lovag állott előttem; de hiszen hányszor hallád ezt már.

- Oh beszélj! gördítsd a mult képét előmbe, új az mindig, mert - hajh! - fejem gyenge már, a mit tegnap mondál, alig dereng előmbe.

- Halld hát: zajos lakba jöttem én, hol sok ember járt s kelt; az udvaron akasztottak függöttek. Néha fegyverropogás és kardcsörgés hangzott. Én sötét ólakban, lovak körül jártam; - már itt világosb az emlékezet - durva cselédek rugdostak lábaikkal. Egykor felragadott az egyik s fenyegetett, hogy a vár rovátkáiról a mélységbe sodor, mert föl nem költöttem délben az ittast, s ő étlen maradott. Lábaimnál tartott, az irtózatos, a szédítő mélység fölött! - most is borzadok. - De halld: az ijedtség mint fagylaló zuhatag rombolt idegeimen keresztül s én, ki néma voltam addig, érzem a hangot fejledezni torkomban és segélyért ordítottam! - nyelvem használatát visszanyertem!

- Keveset tudtam szólani, mert alig lehettem hét éves, - így mondák a cselédek nekem - midőn megtaláltak. Szavam hallván, a szolga, bámulva tekintett rám s élni hagyott. - A szózat hatalmával a serdülő kornak vidorsága szállt keblembe; kettőzött hévvel végeztem szolgálatomat; a vad cselédség szeretni kezdett, mert kedvökben jártam, s mert - tevé keserűn hozzá - jobban használhatott.

- S az úr, öreg Komoróczi Péter, figyelmes lőn irántam; mint tizenöt évű vittem súlyos kardját az első csatába oldalamon; vakmerőségem megnyerte szívét az öreg úrnak, elválhatlanná levék tőle. Olykor hosszú estéken lovagomat, ki nő nélkül állott a világon - víg beszélyekkel derítettem föl.

- Így loptam magamat szívébe, s ő fiának fogadott s nevét adá nekem.

- Mondd, fiam! testvéreidnek semmi hírét nem hallottad?

- Nem, a mint oly sokszor mondottam már. Ők alkalmasint elvesztek, miként én vesztem volna el, váratlan segítség nélkül.

Az öreg búsan eresztette le fejét. - Igazad lehet! fejem gyenge s feledékeny; de szólj! midőn mindenekből kifosztottak, váraid romokká dűltek, miért nem folyamodtál az öreg Komoróczi Péterhez te s a másik gyámfia, Walgatha?

- Hm! - felelt Komoróczi különös tekintettel, melyben békétlen önvád s keserű gúny vegyültek - miért? - mert átok van rajtam, atyám, s hálátlan valék. Walgathával vígan éltük napjainkat s az öreg vitézzel keveset gondoltunk. Ha a martalékból részt kért fukarsága, vagy tetteinket korholta agg keménysége: mi orra alatt paczkáztunk; hiszen Vadna s Galgócz a mienk volt, s több, ezer bérlettnél függött intésünktől.

- Hálátlanok! - mormogá az öreg magában.

- Lehet; - felelt hideg keménységgel Komoróczi - mit tehetek én róla? - mint ebbel bántak velem az emberek, míg néma s buta voltam s hasznomat nem vehették; a kegyelem kenyérhéját rágtam s az ebéd csontjairól fejtettem fogaimmal le a sovány inadékot. - Gyűlölni tanultam az embereket, mert haszonvágy vezeti őket. - Az a Komoróczi, ki a néma gyermeket hagyta rugdostatni cselédeivel, bennem, - midőn hasznomat gondolta vehetni, csak magát szerette. Higyj nekem, atyám! csak anyai keblen s apai szem előtt szól az ember a teremtmény keblében; az idegen szeméten csirázó növény dúsan és buján tenyészik, de nemes gyümölcsöt nem terem.

- S te, - szól az öreg - ki ezt mondani s gondolni tudod, játszád ki szerencsédet kezedből? az agg Komoróczi Péter megmentette volna a hálás gyámfiút; a hálátlan kígyót, kit keblén melengetett, feledte, s méltán!

- Most atyám van! s szavaid a sikoltó anya alakját emelték ki a mult sötétéből, most tudnék talán hálás lenni, öreg! - talán? - de a szabadság az én elemem; itt e komor boltozatok alatt jó nem vagyok, nem rossz! itt tengek, mert cselekvés nélkül hever akaratom, s átkaim e falakat meg nem rázzák! - Lenne szalma itt: rég leereszkedtem volna tekercsein; vagy bármi durva szövet: rég szalagokra téphetém, s szabad volnék s hoznék szabadítást neked! itt semmi sincs, a toronyból élve nem érnék a szirtig alá.

- Béketürés; - mond az öreg - oh, szólj! mekkorák voltak hugaid? úgy-e szőke gyűrűk ömlöttek fejeikre? s a kis Anna szemei kékek voltak, mint az ég boltja, s szelidek, mint a gerle szemei?

Komoróczi elgondolkozott. Atyjának kedvencz tárgyára már oly sokszor felelt, s mindig újra felelt. A multnak járatlan sötétében lába már biztos lépteket nyert; úgy tetszett neki: a mit részint emlékezete, részint szeszélye szőtt össze, hogy az mind úgy volt a valóságban. Néha képzelé, hogy hugainak angyal fejecskéje mosolyog rá, s a durva rabló szívét lágyulni érzé.

Épen készült emlékezetéből egy vigasztaló feleletet előálmodni öreg atyja számára, midőn a toronyablaknak üvege megcsördült s egy nyílvessző röpült külről a szobába be, s miként hulltában ívet képezett, a Komoróczi czombjába fúródott.

Dühösen ragadta ki azt a könnyű, de vérző sebből a rabló. - Ha! - mond - árulók! így vesztitek el azokat, kiknek életet igértek? - s midőn dühösen az ablak felé rohanna, a nyílvesszőn egy pergamendarabkát vett észre. - Mi ez? - szól magában, a mécs közelében állva meg s a szelet irását olvasva: - atyám! segedelem! halld, mi van itt írva: «Hű ebed, Gáspár, segítséget hoz! adj jelt s egy második nyílvessző a kötélhágcsó zsinegét röpíti a toronyba».

- Itt nincs veszteni idő! - mond az ifjú, nem várva az öregnek feleletét, ki kábultan emelkedett föl a kemény lóczáról s kezde az első ijedtségből magához térni.

Komoróczi a mécsest ragadta s az ablak előtt csóválta meg halkal; azzal atyjának intett s mindketten oly állást vőnek, hogy a berepülő nyílvessző őket ne érhesse. Az ifjú a lámpát állítá félre, hogy a szélvonal el ne oltsa, s az ablakot nyitá fel. Néhány percz mulva nyíl sivított be a nyitott ablakon; Komoróczi élénken felragadta azt s a fonalat megtalálta végén. Közelebb lépett az ablakhoz.

- Te vagy-e, vén Gáspár? - suttogott le. A szél dühösen rohant az ablakon át a toronyba be, s a mécsest eloltaná, ha azt hátrább nem állítják.

- Én! - hangzott alulról alig érthetőleg. - Siess, uram! mert a falakon lépteket hallok.

- Egy kérdést még - beszél Komoróczi gyorsan le: - Atyám van itt, megmenthetem-e?

- Ha evezni tudsz, uram, meg! - felelt Gáspár - mert sajkámba, úgy hiszem, csak kettő fér; én majd itt a bérczeken vesztek utat; de gyorsan! vond a fonalat!

A rabló azonnal húzni kezdé a fonalat fölfelé; nemsokára egy jó vastag zsinór végét érte, s azt is feljebb vonván, végre a hágcsó nehezét kezdé érezni; megragadta erős kézzel a zsinórt s néhány percz mulva a kötélhágcsó első pálczafoka akadott kezébe. Azonnal megerősítette azt, sokszorosan kerítvén körüle a zsinórt az ablak párkányához, melyet kissé hátrafeszített, hogy közén a köteléket átvonhassa.

- Atyám! - suttogott - az út kész; eredj, kezd meg! én követlek.

- Eredj te előre! - felelt az öreg sötéten - ifjú vagy s majd engem gyámolíthatsz.

Ezen pillanatban lépteket hallának; a torony pitvarának ajtaja csikorogva nyilt fel.

- Siess! - kiált megrémülve az agg Káldor - már a pitvarban a poroszlók!

- Eredj előre, atyám!

- Nem - felel makacsul az öreg - szaladj! követlek! ha nem tehetném: mint szabad, előbb segíthetsz rajtam is.

- Te akartad! - mond Komoróczi nemével a békétlenségnek, a sürgető veszélytől üzetve. - Fujd a mécsest el s jer, emelkedjél ide az asztalra, hogy közelebb légy az ablakhoz. - Komoróczi atyját az asztalra segítette. - Te követni fogsz - mond gyorsan - vagy visszatérek!

E közben már a torony ajtajában csikorgott a kulcs s az őrök morgása hallatszott. - Komoróczi az asztalról az ablakba kapaszkodott; s midőn a torony ajtaját csörtetve tolta be a külső erőszak, már ő kívül a kötélhágcsón volt; csak egyik keze és süvegének teteje látszott az ablak párkányának irányában egy pillanatra; kezével az atyjáét tartá, segítve s vonva őt maga után.

A várnagy egyik biztosa több poroszló kiséretében rohant be.

- Mi történik itt? - ordított ez, dühösen tekintve maga körül, míg ketten a poroszlók közül lámpásaikat emelték föl világítva.

Az öreg Káldor már az ablak párkányára kapaszkodott. Még egyszer hátratekintett; hosszú szakállát dühösen kanyargatta a szél; arczának kifejezése irtózatos volt; s miként a lámpák halvány fénye folyt el azon: sírból felkelő rémhez hasonlított.

- Hah! te tündér! ördöngös eb! - hová tetted fiadat? - riadott a biztos rá. - Eltűnt Komoróczi! - ez boszorkányság!

Az öreg, az első meglepetést használni akarván, annyi lélekjelenléttel, mennyit az ily alkalmakkori erőfejtés nyújt, emelte egyik lábát az ablakon ki.

- Zúzzuk össze! - kiáltottak a poroszlók, az asztal felé rohanva, ki nem akarván szalasztani a menekvőt kezeikből.

Egyik, hosszú kopjáját emelte föl s az öreg nyakába döfte oly erővel, hogy a kötélhágcsó fokait lábával kereső Káldor az ablakpárkányt, melyhez egyik kezével fogódzott, elbocsájtván, az egyensúlyt veszté el s hanyatthomlok zuhant a mélységbe alá.

A CSILLAGÁSZ ÉS GYERMEKE.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

Horatius.

Menni, igen, menni akarok, és gondolatim mind.

Klopstock.

Újra egy évet haladtunk; az idő, merész röptében, fontos történetek tanúja volt, melyekben egyik főszerepet Mátyás király vitte. Mi őt, bár itt a regényesség bájszínezetében lejtett el előttünk, meg nem foszthatjuk egészen azon történeti kerítvénytől, mely nagyszerű személyességét kiegészíti; e dicssugáröv híján csak félig foghatnók meg, csak félig értenők. De a történetek viszonyainak regényünk menetelére is majdnem közvetlen befolyásuk volt.

Giskra már a király részén volt, szintoly elhatározottan híve adott szava után, mint egykor Erzsébetnek.[22]

A Mahomet zászlóját újra lobogtató ozmanok ellen gyors készületek éledtek az egész országban; Velencze segélyt igért; a péterváradi országgyűlés minden kaputól egy aranyat határozott.[23] A seregek gyűltek: egy része Raguza segedelmére sietett, a másikkal a hős király Boszniát hódoltatta meg, huszonhét várossal, s Zápolya-Deák Imrét tevé kormányzóvá.[24] Elemér a sas, kit a Rozgonyi s Hédervári hadai közt láttunk, később egy osztályt vezérlett Zokoli Péternek, a történetünk elején említett Zokoli Mihály bátyjának seregében, s Ali bég ellen vívott Futaknál; onnan a diadal után a Pongrácz hadaival Temesvárnál.[25]

A Sas neve oly rettentő lett a török előtt, hogy jelenléte a királyi seregek közt a diadalt látszott biztosítani, s a fővezérek mindenkép igyekeztek a királytól a nemes lovagot segédül kinyerni.

Az érdek, melyet e bátor, regényes szellemű ismeretlen hősnek tettei idéztek elő, még nagyobbodott azon állandóság által, melylyel arczát titkolá. Csak olykor magában s meghitt barátai közt vette le a rostélyt sisakjáról.

Végre ezernégyszázhatvanháromban, Jaicza ostrománál[26] érte őt egy nyíl oldalban, midőn első a vár rovátkain tűzte fel a zászlót oda. A hős királynak s Zápolya Imrének szemeik előtt a falak ormairól hozták őt le vállaikon az agg vitézek, kiket dicsőségre vezetett. - A királyi sátrak egyikében vette le a sisakot a nemes főről s könnyű bársonyálarczczal cserélte föl, melyet otthon szokott viselni.

A seb veszélyes volt, az életben maradhatás reménye kétes. - Mátyás látni akarta őt; a parancsnak engedni kelletett: nem volt ürügy azt elhárítani. A látogatás másnapra halasztatott.

A kivívott Jaicza falai közt látjuk a sebesültet egy nappal később, törökösen párnákkal kerített s gazdag szőnyeggel borított szobában.

Itt a dagadó kereveten elnyúlva, hősi tűz még a szép szemekben - de a halál lankadtsága a nemes tagokon nyugszik; feje alatt veres tábori vánkos, lepedője fénylő tigrisbőr s takarója könnyű zöld nyári köpeny.

Feje könyökére volt nyugasztva, szemei az ajtón függöttek, s előtte az orvos állott: egy olasz, barna arczczal, fekete szakállal s bokáig érő redős kék selyemöltözetben, melyet derekához fekete kendő övedzett.

Az ajtó megnyilt s a király visszaidézve kisérőit, a szobába lépett egyedül, még a csata hevétől lángoló arczczal, egyszerű barna dolmányában s fodros inggallérral, nyakkendő nélkül, szép keleti karddal oldalán.

- Elemér, - mond a király - miért ezen álarcz barátod közelében? nem vagyok-e meghitteid sorában, kik arczodat födetlen láthatják? Te vagy! - ki lehetne más? - te - -

Elemér hirtelen emelte föl, hallgatást kérve, kezeit. - Mátyás szokott élénk részvéttel sietett a fekvőhöz s ágya fejénél foglalt helyet. - Hallgatok, - mond szeliden - makacs! - S azután részletes gondossággal tudakozódott sebéről, szükségeiről s kezét tartá kezében.

Elemér elfogódott, ajkain a szavak lebegtek, melyeket ki nem tudott mondani.

- Ne szólj! - folytatá a király - lépj homályodból ki; van-e oly vak seregeim közt, ki hűségeden kételkedhetnék? te hű magyar ifjú! ki életedet minden csatában odavetetted, mindenütt első, mindenütt győző! Ne szólj, a szó fáraszt; mit mondhatnál nekem? hiszen én mindent tudok.

Elemér nemes nyiltsággal nézett a királyra; szóló volt a tekintet, melyet a hálás Mátyásra függesztett, s ez százszorosan s érthetőbben mondá, mint azt szavak mondhatták: - kétkedel-e még bennem?!

- Tevém-e azt valaha? - felelt, a kérdő nyilt tekintetét értve, a király. - Ha hollétedet nem fürkésztem s tiltottam fürkészni: bizodalmamat fejti az meg. Budán ismertem rád s midőn a Sas nevet ezeríté a dicsőség viszhangja, lelkemben azon vágy ébredt: bár ő volna! és kisért, mint elutasíthatlan rögeszme!

Az orvos nem minden remény nélkül volt, s a következés több heti szenvedés után bizonyította helyes számítását; a királytól ezer darab aranyat s gyémántokkal ékesített képét Szilágyi Erzsébetnek elefántagyarból, nyerte ajándékul.[27]

A királynak minden kérése sikertelen maradott, hogy a regényes kalandort valódi személyében föllépésre birja. A makacssággal határos szilárd eltökéléssel mellőzte Elemér az egyenes feleletet. - Ha árulás gyanúja van azon, - mond fönséggel - kit felséged ezen álarcz alatt gyanít: minden, a mit eddig tettem, csak azt bizonyíthatja, hogy árulását megbánta, megjavult s párvonalban áll Garával, Ujlakival s másokkal, kik visszatértök után ragaszkodást, tetterőt és hűséget bizonyítanak; de nem azt: hogy ártatlan!

- Ki merne ezen kétkedni, ha én mint barátomat üdvözöllek? - mond a király hevülve.

- Minden ellensége királyomnak, minden irígye dicsőségemnek. De szabad-e lovagnak eskü szegni? szabad-e arczot mutatni, melyen szenny borong, míg nem áll tisztán, megczáfolva s a közvélemény oldja fel az anathemát?

- S ha ez sohasem történik.

- Él egy hit bennem! - mondá az ifjú, - van örök igazság! De elég, uram király, - mond Elemér kissé ellankadva, - én itt mint ügyvéd szólok.

A király e lelkület szilárdságot minden túlsága s magasztaltsága mellett is nem tudta nem bámulni; kezet nyújta az ifjúnak: - Jól van! - mond. - Hiszem, igen! van egy örök igazság s te tisztán fogsz előttem állani; de bárminő néven: legközelebb szívemhez.

A lovag arcza elfödve maradott, midőn seregei között megjelent mint vezér már: mellén a király képével, oldalán a Harám bég kardjával, kit személyesen fogott el megsebesülése előtt Jaicza falain.[28]

*

Hosszú zivatarok után a legterhesebb feltételek alatt béke köttetett Fridrik császárral.[29] Mátyás a hon körülményeit ismerte s átlátta: hogy jelenben nagyárú béke is nyereség.

Igy történt, hogy a császár Mátyás királyt fiának fogadta s gyermektelen halála esetében a korona a császárra, vagy fiai egyikére lőn szállandó: végre, hogy a már is sír felé hanyatló Katalin meghalván, a király másodszori nősülésről lemondott.[30] A császár, miként a következő ezernégyszázhatvannegyedik év megbizonyítá, nem rosszul számított, mert a szelíd Katalin márczius eleje felé átszenderült azon jobb életbe, hová őt testi s lelki szenvedései közben titkos, édesen kínos vágy ragadá.

A csillagász gyermeke, a kedves Izabella, a beteg királynénak perczeit leste; ágya mellől nem mozdult s a szelid Katalin végóráinak enyhét a szűzien deli, felvirult hölgynek köszönheté, ki egészen kifejlett szépségével mindent felülmult, mit valaha szem elragadót, bájost és hódítót látott s természetes szerénysége tulajdonait nemével a dicsnek övedzé.

A korona már kezében volt Mátyásnak. A koronázás napja márczius huszonkilenczedikére Székesfehérvárba határozva, midőn a király nejének veszélyes állapotjáról tudósíttatott. Sietve röpült Budára Fehérvárról; az ünnepélyt el akarta halasztani, de a nap ki levén tűzve s annyi idegen udvarok róla értesítve, nem teheté. A hű férj megjelenése az utolsó örömsugár volt, mely az angyalian jámbor nőnek lelkében világolt, - de a bájfellobbanást a halál követte. A jobb, bár egyszerűbb sorsra született hölgy nemes férjének vállán lehelte ki életét.[31]

Kimúlta szelid volt, mint élete: jobbja a király kezét szorította, baljában a zokogó Izabella keze volt. Egy hirtelen rándulat után húnytak el szemei, - s ő nem volt többé. Az utolsó vonaglásban történetesen két kezét összevonván, a kínosan elfogódott királynak s az ájult Izabellának kezeik egymásra estek.

E veszteséget Mátyás erős lélekkel, de valódi, színletlen érzékenységgel viselé. A kora kimúltat fényesen temetteté el a király; a nőt a szelíd jóindulatú férj titkon s nem látva senkitől, sírjánál látogatá meg s annak hideg márványára egy szánakodó s igen igen keserű köny csöppent.

Izabella fájdalmát nehéz leírni: valami sejtés fészkelte magát keblébe, neme a kínos előérzetnek; úgy tettszett neki, mintha önsorsát tükrözné a kora elhúnytnak rövid életálma. A leányka szivében sok másként állott már. Holdak teltek el, míg fájdalma enyhült valamennyire s az életöröm a mosolyt visszaköltözteté ajkaira. De nem a hajdani vidor, gyermekien elfogulatlan volt az; valami ábránd, magábaszállt nehézkedett ezen angyali mosolyon s a mennyit annak derült vidámságából vont le, annyival sokítá annak báját.

Mióta Izabella a király keblén mint gyermek nyugodott tréfás lovaglásakor, az idő haladott. A prágai leánykát, ki kis állacskáját nyugasztá kezében s a sötét torony ívei alatt vitatkozott s feleselt atyjával, senki sem ismerte volna meg benne; nem a vidor serdülő hölgyet, ki a leánykor előestéjén a holdvilágította éjjelen, mint lenge szellem lebegett a király lován el. Akkor is már domborodott a hókebel, s a szép termet hullámai bájlók valának s a király szeme e fakadó igézetre olvadt. Szíve - maga sem tudta miért - gyorsabban vert, és soká, igen soká látta ő az angyali arczot vidor félelemmel magához feltekinteni; érezte a selyemkarnak bársonyát nyaka körül, álmaiban lengett körüle a szelíd termet s a kis kezek s keskeny lábacskák.

Izabellának gyermeki szendeségét s odaengedését mondhatlan nemesség váltá fel arczának kifejezésében. A vonások ugyanazok maradtak, de kétesség borulatából kilépve, a hajdan nemes alakjaira emlékeztettek: a sötét, szépvágású szemek, a keskeny egyenes orr s az egész gyönyörű arcz, gödröcskéivel, kerek állával, derült homlokával. Őt nem lehete bámulás nélkül tekinteni!

Kedélye, bár nyájas és szelíd, sokkal komolyabb volt, mint azelőtt s szívében egy kétes, talányos indulat honolt, melyről magának számot nem tudott adni; ábránddá tevé ez őt olykor, de mélyeit nem merte fürkészni; úgy tetszett neki, mintha alant az érzés örvényében feneketlen ür ásítna.

Azon estén, midőn a Mátyás nyergében láttuk, rajta nagy változás történt. Eleintén vágyott világ végeig így ülni, a nagy király keblén nyugvó fővel s szívéhez szorítva tartván azon férfiút, kit annyira szeretett, imádott, a nélkül, hogy azt tudná s akarná. De alig haladott a nemes mén kissé odább: a minden gyöngédebb lelkű hölgygyel született illő érzete s neme az átalló elfogódásnak készté őt, a királyt visszatérésre kérni. Ezen önkénytelen mozdulat keblében őt magát meglepte s egy belső vitatkozása a vád- s czáfolatnak hallatá titkos szózatát keblében. Először életében volt Mátyás több, mint lelki rokon; - először tetszett neki, hogy illő tőle elválnia, hogy ölelése pirító, - hogy - - - ah, de erre eszme, szó, kitétel nem volt!

Ugyanazon érzés lepte meg az ifjú, még soha nem szerelmes királyt, s elválásuk a ház kapujánál sokkal komolyabb, sejtőibb szellemű s szótlanabb volt, mint azt a vidám tréfa s kedvcsapongás megfejtheté, melylyel a lovaglás kezdődött.

Valamint Mátyás keblében e regényes helyzetnek s mondhatlan bájú jelenetnek édes emléke sokáig megmaradott s csak országos gondjai közepette kezdett hátravonulni: úgy a gyermek-leányka sem feledheté azt. Alig várta, hogy lágy vánkosai közé heverhessen, hogy mécsesét elfujhassa s az ablakon bemosolygó szelíd holdnak sugarainál ébren álmodja újra az egész jelenetet keresztül.

Úgy rémlett előtte, mintha sebes száguldtában az ifjú, mikor fejecskéje oly közel esett ajkaihoz, egy könnyű csókot nyomott volna homlokára. - - Ez máskor is történt: mert Mátyás Izabellát mint gyermeket tekinté; mégis egy titkos érzet susogá, mintha ily csókot mások előtt a szemérem tiltana elfogadni. Kedves képzelődései közben aludt el. Nem volt még tiszta keblében az iránt: mit érez, mi lepte meg; s éjjel az est jelenetei jöttek elő álmában s ott hevert újra a király karjai közt. Körüle vész dühöngött s ő szorosan s mindig szorosabban ölelte át a lovag derekát s a ló nyargalt majd sötét völgyeken, hogy a kövecs szikrát szórt lábai alatt, majd széles folyókon keresztül, melyeknek hullámai összevertek feje fölött; s ő rettegve haladott félájultan, félkábultan, mindig ölében a deli ifjúnak s úgy tetszett neki, mintha a király ajkai érintenék az övét s egy soha nem érzett kéjözön futna minden idegén keresztül s midőn hevült képzete mintegy elalélva nyöge fel az édes, ismeretlen gyönyör alatt: fölébredett.

A selyempamlag félig letüremlett, hókeblével a kelő nap első biborsugári enyelegtek s a lányka ajkai havas karjába voltak csókra tapadva.

Ezen éj óta gondolkozóbb lett. Ha a király látta, a mi igen ritkán s rövid időre történhetett csak, arczát láng borította el s önkénytelen alakultak álmainak tündérképei lelkében. Néha gondolta, hogy futnia kellene s őrizkednie önmagától; csak azon otthonos nevelés s örökös foglalatosság, mely neki ritkán engede rést képzeleteivel bíbelődni, teszi megfoghatóvá, hogy még mindig nem tudott nevet adni érzetének. Vonzódását a királyhoz növekedni látta; de annak, mi a szerelem, természetét nem ismerve, gyermekien engedte oda magát egy indulatnak, mely szívében névtelen párosult azon szenvedélyességgel s képzetének azon regényes irányzatával, mely őt oly sajátságossá, oly érdekessé tevé. Szeretett, nem tagadá magától, sőt néha felvillant elméjében, hogy ő a királyt nem ismerte eddig; hogy a minek őt most látja, az egészen más s nagyobbszerű, érdekesebb, mint egykor volt gyermekkori barátja előtte. - Igen, igen! - mond magában - ez az elme érettsége, most fel tudom a nagy férfiúnak érdemét fogni, most méltánylani tetteit; lehet-e őt nem bámulnom, szeretnem? - De szeretet s szerelem közt a szűzien tiszta hölgy még nem tudta a különbséget. Az ifjuság akkor időben országos harczokkal volt elfoglalva s bár a szép Izabella gyakran jelent meg az udvarnál, többnyire csak a beteges királyné belső szobáiban mulatott. Ha néha nagyobb gyülekezetben volt is, sokkal

kevésbbé ismerték őt, mint hogy a Budán megforduló ifjak közül valamelyik elhatározottan vonulna közelébe, bár őt igen is sokan vették észre s bámulták. Voltak azonban órái, hol indulatának természete őt aggodalomba hozá; hol a királyné helyzetét, mint nőét, összehasonlítá sorsával; hol eszmék merültek fel agyában, melyeket hirtelen idézett vissza, mintegy elrettenve azon érzés hevétől s természetétől, mely szívében élt már. Ez a titkos sejtés megvan a lélekben: a mi helytelen, annak valami jóslói előérzete van, mely lelkünket visszatartóztatja; csak az élet viharába kitaszítva, veszti el később ezen érzékeny rúgósságot.

Izabellánál a király viszonya nejéhez, a nélkül, hogy tisztán tudná: miért, egy néma tiltást képezett, melynek minősége kétes borulatban derengett előtte.

A királyné halála után hat holddal látta csak Mátyást, ki bármiként iparkodott az egykori gyermekded modort elővenni, nem tudta magát abban feltalálni. A szépség, az erkölcsi tisztaság s a hölgyi báj gyakorlák hatalmukat; s a király rejthetetlen tisztelettel s tartózkodással közelített azon lényhez, kit egykor ölében ringatott s az édes, bizodalmas te néven szólított. De egyrészt a királynak akkori színletlen keserűsége nejének halálán, másrészt neme a helyes érzetének nem engedé, hogy Izabellával sok időt töltsön. El lehet mondani, hogy Mátyásnak azon kínos órákban, midőn a szelíd teremtést mint neje őrangyalát látta patyolatredőiben az ágy melletti zsámolyon térdelni s Katalinnak sóhajtásait lesni, valami földien túli hatotta meg keblét? szentségtörésnek tartotta volna, földi kéjt élvezni azon éginek közelében, kit legangyalibb foglalatosságában csak imádnia, csak bámulnia volt szabad.

Az öreg Bretizláv szokott nyiltszívűséggel üdvözlé a királyt. Megjelenésekor Izabella egy ablak közelében ült s midőn jöttét hallá, arcza lángra gyúlt, keblét emelkedni érzé; de összeszedte magát s tisztelettel teljes udvariassággal kelt föl székéből.

Mátyás szívig ható tekintetet vetett rá s megállott, szótlan bámulva a hölgyre, kit a fájdalom sápadtsága s a mély gyász ezerszerte érdekesebbé tettek, mint valaha volt. E pillanatban érezte a király legelőször életében, hogy szeret, s neme a büszke öntudatnak dicsőíté szerelmét; mert meg volt arról győződve, hogy sem szebb, sem nemesebb tárgyat szíve nem választhatott. Mindez, úgyszólván, rövid percz alatt villant elméjén keresztül; a jövőben azon hézag mélye ásított fel körüle, mely őt a nemes angyali hölgytől választá el.

Mióta Izabella a királyt nem látta, megbarnult az; arcza férfiasabb volt, mint eddig; álla körül selyem-gyűrűkben kezde borulni ifjú szakálla s tekintete mind szilárdságban, mind nemességben nyert. A leány odahalt volna tekintetében, annyira meglepte őt ezen érdekes külső; de egy ritka tapintat, mely neki sajátja volt, megtaláltatá vele a helyes mértéket s a nélkül, hogy a régi, gyermekien-bizodalmas s meghitt modorba esnék vissza, nemes, jól nevelt s nagyok társaságához szokott illedelemmel fogadta s mulattatá nagy vendégét. Mátyás, akaratja ellen, a hosszú estét Bretizláwnál töltötte s Izabellától igen igen nehezen tudott megválni.

Midőn végre eltávozott, a leányka keblét szokatlan nyomás feszíté, kínos és édes mégis. Úgy tetszett neki, mintha akkor ébredne, mintha szólnia nem lehetne, s az éjet jobb lenne átvirrasztani.

Terhelve érzé magát, szeretett volna egyedül lenni; végre karszékébe ereszkedett, ajkai körül halk reszketegség mutatkozott, szemei könyűkkel teltek el: - ő szeretett!! s mennyei mosolya édes könyekben úszott.

Bretizláw hosszú tekintetet vetett leányára s kezét ragadta meg. - Izabella! - mond komoly hangon, - gyermekem! te nyugtalan vagy. - Vannak az emberi szívnek újdon, a fiatal elme által föl nem fogható mozdulatai, melyeknek nem bir szavak által életet, alakot adni. Azon indulat, mely ifjú kebelben ködfoltocska, fellegpont a távolban; de méhében vihart rejt, az aggkor előtt ismeretes. - A poroszlop alatt a síma rónán az ellenségnek elmosódott kétes alakjai nem észrevétlenek a gyakorlott vezér előtt. - A virágos partok szélein loccsanó hullám-

gyöngyökben a közelgő vésznek nedves sörényét s víztornyait látja a hajós tapasztalt szeme. Hallgatnom lehetne, kellene, talán még; de életem fölött magasb hatalom gyakorolja hatását: én sorsodat s az enyémet a csillagokból olvasom s szólnom kell. Ne csüggedj, leányom! nem örömtelen a tiéd, - folytatá mély sóhaj után az öreg. - Hol utaidban ellenek tornyosodnak, ott az ég csillogó szemei roszszul szerkeződnek s intenek! ezt megérteni a vizsgáló hatalmában van: mert nem mindig kikerülhetlent jósolnak a magas égi testek.

A hölgy szemeit atyjára mereszté: mit fog hallani, mi az, a mi előtte áll? nem tudta.

Atyja szivesen szorította meg leányának kezét, ki hallhatólag érzé szivét dobogni.

- Emeld arczodat hozzám! - mond az öreg - nézz szemeiddel oly nyíltan, oly bizodalommal az enyémbe, miként szoktál mindig. - Igy, Bella! - Egy komoly szóm van hozzád.

A leányka majdnem reszketett.

Bretizláw oly arczkifejezéssel, melyből látható volt, mennyire bizonyos annak valóságában, a mit mondand, nyugtatá néhány perczig tekintetét gyermekén. - Izabella! - szólt végre, - te szeretsz.

A hölgy arczát vér borította el, különös érzés merült fel keblében: neheztelés neme volt az, némi könnyebbüléstől követve, mint ki előtt egy képet takarunk fel, melyet szándékosan födve tartott; melynek tekintetétől fél s mégis ellenállhatlan vágyat érez a leplet szellőztetni; s ha más teszi azt: minden neheztelés mellett egy titkos óhajtást teljesített. - - Úgy tetszett neki, mintha nehéz kő gördülne szivén keresztül s kínos futó nyomás után újra valamivel szabadabban lehelne. A szó ki volt mondva, a rejtély fejtve, a sötét elűzve; keblében világlott, atyja olvasta benne, a mit a leányka érezni igen, de megnevezni nem tudott, nem mert.

- Te szeretsz! - ismétlé atyja. - Szereted azt, kit szeretek én is, a legnemesebb férfiút; te szereted őt s ő imád tégedet! igen - ő is, Bella!

Szive le volt nyomva a hölgynek; de fájdalmán keresztül egy kéjérzet zajlott, melynek édét, büszkeségét és boldogságát nincs toll, mely leírni tudná.

- Ő szeret! - folytatá a csillagász, - e tudomás emelje föl kedélyedet. Érzésed nemes, mint az övé; őt a szerelem szintúgy meglepte, mint tégedet; de ti mindketten egy örvény szélén álltok. Én ismerem őt; ő szeretni fog mindig, - s épen azért, mivel őt és téged ismerlek: mertem s kellett szólanom. Bella! ily férfiú szerelmének birtoka adjon erőt neked róla lemondani.

A leányka kis szünet után, mely alatt gondolatait rendezé elméjében, atyjához közelített. - Atyám! - mond elfogódott hangon, de határozottan, - értelek! megbocsátom neked, hogy a mi álom volt keblemben, azt te a nyilatkozó szónak hatalmával valóvá teremtetted; megbocsátom, hogy azon édes nyugalmat, mely lelkemben honolt, elűzted onnan s egy örvényt nyitottál előttem, melynek mélyébe szédelegve tekintek.

- Izabella!

- Hadd elvégeznem, a mit mondani akarok s ne vádolj! Hidd nekem! tudom én most, hogy szerelem volt az, a mi keblemet édes hatalmával vonzá azon ifjúhoz, kit megismerni, méltánylani, csodálni te tanítál; de ezen érzés szivemben a földi salak kérgétől ment volt; több barátságnál: szív-, lélekrokonság volt az s azon szenvedélyes csatlakozás, mely egy jobb életben létezik lélek és lélek, szellem és szellem, angyal és angyal közt. A földi fürkésző, találgató szónak hatalma rántott le mennyemből, melynek dicsősége felé néha egy merész pillanatot vetettem; de fénye szemeimet elvakította, nem! én soha abba nem tekinthettem volna. Igaz s te így akartad: mert szólottál. Atyám - én szeretek! Szerettem már régen; de épen mivel indulatomnak neve nem volt, álltam bátorságban.

Bretizláw meglepetve bámult leányára, kinek arcza sugárzott.

- Szeretek! s lehet-e nem szeretnem? Te tudod atyám, hogy zsenge koromtól óta szerettem őt. Valahányszor örültem, képe állott előttem; s ha nagyról, szépről hallok, ő az s tettei! S te magad is, jó atyám! nem tértél-e beszédedben mindig vissza hozzá, mint a vándorcsillag a naphoz? s nem volt-e jövőd minden reménye kapcsolatban azon ifjúval, kit szeretek? mint fogoly - mint apród - mint király, mindig bámultabb! - Ah! taníts ily férfiút feledni! Mi köze érzésemnek mindazzal, mit földi körülmények s viszonyok tolhatnának szerelmem óriása elébe? kit gyermekből, árnyékból teremtél egyetlen szóval oly nagygyá, oly oszlopszerűvé, hogy neked s magamnak remegni kellene tőle, ha nem volnék Izabella s nem neveltél volna többnek, mint hölgynek.

- Leányom! - mond komolyan a csillagász, szavaid végét várom s késem feleletemmel; mert, Islenemre! különös szövedéke ez a mélységnek s ábrándozásnak. Mint szemrehányás hangzik az előzmény! Jó, én nyugodtan akarom elvárni a befejezést.

Izabella folytatá: - Ismered-e Mátyást? Nem, te nem ismered őt, mert nem remegnél s hagytál volna engem lelkem sugallását követni s ifjú szép álmát fonni odább. Tőlem sem félhetél, mert én, miként ő, nemtelen szerelmet nem érezhetek. Arczában olvasok, a mióta tudom, hogy szeretek; rejtélyes jelek voltak nekem tekintetei, lelkes szavai, édes mosolya! - most nyilt könyv a szem, a homlok, az ajkak. - - Ne rettegj tőle, atyám! de ne is szólj neki, ne gyújtsd meg keblében a szövétneket, miként az enyémben meggyújtottad azt. Szerelmemnek ura vagyok, ezt esküszöm neked, míg annak szent titka az enyém; - de ismétlem, őrizkedj Mátyással megtudatni, hogy szeretem! - mert ha ő azt tudná, gyanítná: - minket a korona, te s az egész terjedt mindenség nem választana el többé, ha Mátyást ismerem?! pedig ki ismeri őt, ha én nem?

- Leányom! értettelek-e? - nem, nem értettelek; Bella, ki szerelmének ura, miként állíthatja, hogy megszűnnék az lenni, ha Mátyás előtt tudva leend szerelme?

- Meg! - felel Izabella kevélyen.

- Meg! s kész volnál mindent feláldozni szerelmednek?

- Mindent!

- Úgy nem ismertelek, gyenge leány! úgy nem vagy az, kinek hittelek.

- Nem ismertél? Oh atyám! nem te mondottad-e mindig, hogy az emberek szerelme a csillagokba van írva, s hogy a földi erő, mit Isten kötött össze, föl nem oldozhatja? nem ezt mondottad-e? - s most akarod, hogy tegyem a lehetetlent! - Tudom, mit felelhetsz nekem, hogy a csillagokban kétkedtem néha. Igen, a hit a csillagokban kétes; de a hit a szerelemben nem csal soha; a hol a hit megszűnik, elhalt a szerelem. Emlékezzél önszavaidra! ki tanított a dolgokat úgy tekinteni, miként én tekintem? nem volt-e magasztaltság egész életem? s most tagadjam meg azon eszméket, melyek velem nőttek s véremmé váltak? - Megbocsáss, ha vannak az életben pillanatok, melyek ihlettsége közben a halandó földiség egész kicsinységében tűzi ki magát előnkbe; megbocsáss, ha arra emlékeztetlek, mit a büszke férfiú oly sokszor feled: ember vagy, atyám! halandó, határozott elméjű ember, kinek lelke azon indulatok ezrei közt, melyek keblünket körülhullámozzák, egyetlent, egyetlen-egyet sem képes egész mivoltában, egész mélységében felfogni, kikapni az életből; - és te a szerelmet akarod ismerni? te korlátokat akarsz szabni egy indulatnak, mely örök, végtelen, mint a mindenség gyűrűje; az egész természetet folyja, s övedzi körül, azt összetartja; mely a minden, az Isten maga!

- Leányom! csillagaitok közelléte még nem jósol szerelmet: az enyim is közel van a nagy királyéhoz. A mi belőled szól, nem természetes, nem való, - fellengő magasztaltság az! - s ábrándozásaid azok, melyek nem ismerik a korlátokat! A lélek ereje jő Istentől; kiben ész s

lelkület van, az tud határokat vonni indulatinak s szokott azoknak hódolni. Ezt tudni a való szabadság! mert önalkotta kerítvény közt kéjelg annak lehellete, ki erejét ismeri, s abban bízik; ki magáért felelhet, az az erős, a szabad!

- Szabad? mondád atyám! - a szavakból annyi telik ki! - de hát nem szabad-e többé, a ki szeret? - lehet-e nemes kebelben nemtelen szerelem? s férhet-e nemes szerelemmel a szolgaság eszméje össze? - Vesd az égnek szemére, hogy távola kéken mosolyg; a növényt kárhoztasd, hogy a nap éltető sugaraitól hegyei bújnak ki, hogy vígan és zölden emelkednek a légbe föl, nyúlnak ágakká, virágoznak, gyümölcseiket a nyár heve aranyozza; vesd keblednek szemére, hogy lehel - a szívnek, hogy szeret! - Ne vádolj fellengéssel engemet; a pillanat hatalma szavaimba önté a magasztaltság erejét; de szívem a régi, érzésem való. - Gondold helyzetemben magadat. Képzeld a nagy királyt s engemet, az egyszerű csillagász gyermekét - tedd hozzá, hogy királysága minden fényével a legkedvesb, mi szívemhez szól! - megfoghatsz-e? bámulod-e? ha ily férfiútól szerettetni, ily férfiút szerethetni üdvözít! túlemel magamon! őrültté tesz! - Szeretetében az egész honnal osztozom! - szerelme! - az az enyém! egy és oszthatlan - az enyém egyedül, kirekesztőleg! Érted-e ezt, atyám? - hiszen te mondád! s e kincset, sajátomat, ne tudjam becsülni! óvni! védni!

- Jó! ki tagadja a szerelem hatalmát; de korlátlan-e az? - nem ismer-e a természet maga rendszert, mely határ és szabály? - Szeress! Hölgy, mily te vagy, csak az élettel szűnik szeretni, de - - -

- Azzal sem! - és sohasem! - vág közbe Izabella. - De te meg nem foghatál, nem értettél engem. - Ha Mátyás megszólal; ha megtudja, hogy szeretem; ha előmbe lép azon ifjú, kié vagyok, ki Istenem, kit bálványozok, - s kezemet ragadja meg, s lelkes szemeit az enyémekre függesztve kérdi: Bella, én lelkedben olvastam, szívem hölgye! életem élete! szeretsz-e?

- Te hallgatni fogsz!

- Hallgatni? - tehát igaztalan lenni, ha a hallgatást Mátyás tagadólag veszi; - s mindent megmondani, ha ő azt annak tartja, a mi valóban: néma vallomásnak, - s ha annak veszi, pedig úgy fogja ő azt értetni: mit akkor? - Ha szerelme föllobog: ha látom, hogy üdvét tőlem várja; ha hatalmamban áll azt, kit lelkem teljességéből szeretek, boldogítni!? - hidegen s keserűen vonjam-e magamat vissza? hallgassak tovább is, míg ő eped, míg szótlanságom a halál: - egy szavam az üdvösség!?

- Így ismered te a szerelmet - s te csak most kezdesz szeretni! - én meg nem foghatlak!

- Most tudom hogy szeretet, a mit éreztem; de nem most kezdek én szeretni s ha igen: nem mondottam-e, atyám! hogy az Isten a szeretet, ki mindentudó! - s te bámulsz, hogy midőn az Isten szállt keblembe, én őt megismerém, - fénye, dicsősége felragyog körülem s mennye, angyali karaival, tárva áll előttem?

- Mit akarsz tenni, leányom? - kiált fel Bretizláw majdnem indulatosan - szenvedélyességed elrémít engem!

- A szerelem birtokom még, ezt mondám már atyám! - Ha Mátyással szólsz: szűnik az lenni; lényem átolvad az övébe, én akkor övé, - ő leszek. Szivével érzendek, agyával gondolkozom, lelkével akarok! - Mit tudok többet neked mondani? - lelkem mélyét tártam fel előtted; - tehetek én arról, ha annak betűit nem érted, sorain káprázó szemeid eltévednek? de légy nyugodt s érts meg! Én távozom: teljesül, a mit akartál; - megyek, mert csak ez tarthat meg indulataim birtokában. - Lemondani róla? nem - én soha le nem mondok.

Az öreg csillagász megölelte leányát. Hogy távozni fogsz, azt vártam tőled; - szólt valamennyire könnyebbedve, - mindazokra, miket mondál, felelhetnék neked; de arra oly pillanatot szántam, melyben az első benyomás hevén túl leszesz s lelked nyugodtabb. Akkor aligha magad azoknak, miket állítál, egy részét nem fogod túlságosnak vallani, a másikon pirulni.

- Atyám, - felel Izabella mély önérzettel, - mit e pillanatban hiszek és vallok, azt hiendem holtig! - Gondolod-e, hogy érzésemben egy árnyéklat legyen, melyért pirulnom kellene? - Szerelmem szentség! ez dicsőségem s büszkeségem! - Ha nincsen erőm Mátyástól elválni, ha ő maga parancsolja s kéri szeretve maradásomat: ne kárhoztass! - Miért akarod te a hölgyszívet ismerni? - Igen! épen az, mit a férfiúi büszke negéd gyöngeségnek kárhoztat bennünk, az a mi erőnk; mi szeretni születtünk, nekünk nem szeretni annyit tesz, mint magunkat megtagadni, mint élve nem akarni lenni! - De ha erőmbe kétkedel: tedd szerelmemet próbára! - Ki nemes szerelemnek nemesen fel tud mindent áldozni, oh, hidd! nem gyenge az; ki az előítéleteken elkezdve, azon álszokásokon keresztül, melyekről az eszme s nézet minden égaljban más, egészen a valóságig, az életig mindent fel tud áldozni! - ha ez gyenge: úgy hol az erő? - ki az erős?

- Okoskodni tanultál tőlem, Izabella, nem szálat hasogatni; - mond Bretizláw hidegen s majdnem gúnynyal; - szíved magvába láttam, lelkemre! nem tudom: gyöngéd érzet vagy érzelgő ábrándozás, szerelemdüh vagy lelki nemesség, a mi belőled szól? de annyit tudok, hogy nagy ideje távoznod! - Készülj: még ma indulsz!

AMINHA.

Antonio.

- - - Különös ujságokat mondhatok
melyekről nem is álmodhatál.

Leonato.

Jók-e?

Antonio.

A kimenetel mutatja meg; legalább
öltözetök jó, külről szépen mutatkoznak.

Shakespeare.

Izabella eltávozott; atyja őt maga vitte Boroszlóra, hol egyik rokonának gondviselésére bízta, maga pedig visszatért Budára.

Minden, a mi túlfeszült s fellengéssel párosul, némileg a természet szokott menetén kívül vagy túlesik, s el kell múlnia. Így okoskodott magában a derék csillagász, s végre leánya jobb meggyőződésére számított az első heves benyomások elmultával.

*

A szép Ilka, a mint azt a tőle semmi esetre el nem vitatható lelki erőből gyaníthatjuk, melyet már volt alkalmunk tapasztalni: házikörében a hajdani szerepet s felsőségi szellemet újra gyakorlatba hozta. - Férje nem kevés hajlamot mutatott a féltékenységre; de a fürge nő, tudván, hogy minden jó kezdettől függ: férjével együttlétének első pillanatait is hasznára fordította, s felülkerekedett; azaz a helyett, hogy férjétől engedné magát a vadnai mulatásért s azon kétes szerepért, melyet ott játszott, kikérdeztetni, valódi asszonyi tapintattal féltékenység álarczát vevé magára, s a derék Nabuchodonozort szalmaözvegységének minden perczeiről szoros kérdőre vonta. Szavaitól s feleleteitől a hitelt csintalanul megtagadta; hűtlenséggel s kevés szeretettel maga iránt vádolván, annyira sövény közé szorítá a komoly lovagot, hogy az minden elmésségét elővette, e gonosz gyanúpör alól kimenekedhetni.

Ilka remekül játszotta szerepét, s lehet, hogy az akkori zivataros időkben a hajdani, szénaevésre kárhoztatott királynak druszája nem is mindig maradott hű azon parancshoz, mely a többiek középsőjén épen túlesik.

Mihelyt vette észre neje a dolognak régi emlékben létét: azonnal a vitatkozási tárgyak, mint a tenger szélvész után, ki kezdének sikulni s egyenleni; ő végre egészen honn találá magát. Később üres óráiban némely dolgokon törte, a maga módja szerint, fejét, s azon tárgyakkal bibelődött, melyeket még ama veszélyhíres várba vett űzőbe. Majdnem bizonyosnak hitte, hogy az ifjú Wratizláw, ki már a király választása előtt s közben sokszerűen igyekezett kegyét megnyerni, s később Vadnán is megjelent éjjel szobájában - nem más, mint Komoróczi maga. Innen megfejthető bizodalmatlansága Wratizláw iránt, ki mindenesetre igen elfogadható ajánlattal közelített hozzá: a szabadulhatásával. Mert ha Wratizláwot valóban annak hinné, kinek az magát nevezte, oktalanság lett volna ajánlatát, főleg oly jellemű s tapintatú nőnek, milyen Ilka volt, el nem fogadni, ki ha sajátságainak meglepő ujságával a gonosz, megrögzött rablóra, Komoróczira is tudott hatni, sőt ezen öntudatban, úgy szólván, vakmerő volt; bizonyosan gondolhatta, hogy a fiatal, édelgő cseh lovaggal még előbb czélt érend, s ezt szintúgy, mint amazt, a szükséges korlátok közt tarthatja.

De már jóval azelőtt, hogy Wratizláw nekie megjelent, kezdé Ilka észrevenni, hogy sem a bozontos hajzat, sem a szem vaksága Komoróczinál nem való; mert bár mindezen álszerek remekül készültek s az akkori idők szellemében az ily változtatások eszközlésére elegendő csalékonysággal bírtak: mégis Ilkának hosszabb együttléte a rablóval, észrevéteté vele azon ellentétet, mely főleg az éles női szemet s figyelmet ki nem kerüli, a durva lovagnak bozontos haja, szakálla, s bőrének, vonásainak fiatal gyöngédsége közt. Ezekhez még egy sajátságos, nem könnyen eltéveszthető kettős anyajegy a bal fülén járult, melyet Budán Wratizláwon vett észre.

De volt egy érzés keblében, melyről nem tudott tisztán számot adni magának. Wratizláw, mint udvarló iránt, láttuk: elhatározott idegenkedést érzett. Meglehet, hogy az édelgő lovagnak negélyteljes nyájassága neki visszatetszett, vagy azon szenvedélyes csatlakozás, melyet Ilka, főleg házassága első korában, derék férje iránt érzett, okozta, hogy Wratizláwnak udvarlása nemcsak kellemetlen, hanem egyáltalában alkalmatlan is volt neki.

Ő ezen idegenkedését a pirosló cseh leventétől, mint udvarlótól, igen is értette; de nem tudá megfejteni magának nemét a vonzódásnak e rejtélyes személy iránt, mely őt akaratlan meglepé s faggatá. Női hiúság volt-e itt a fenékszín, vagy önkénytelen vonzalom, mely a kedélyt néha öntudatlan lepi meg, nem választhatá el s nem értette. - Budán sokan azt állították, hogy Ilka és a cseh lovag közt meglepő hasonlatosság van, főleg arczélben. Ezt Nankelreutherné kénytelen volt igaznak elismerni, mert talán ő volt az első, ki ezen észrevételt maga tette. A hasonlatosság neki hizelkedett, mert főleg arczéle Wratizláwnak ritka aggszerűséggel s nemességgel birt; de minden hiuság mellett a tetszeni szerető nőnek, jól érzette, hogy nem ez az, a mi őt Wratizláwhoz vonja.

Még Vadnán történt egykor, hogy Komoróczinak álszakálla elválván, arcza és szakálla közt Ilka hézagot vett észre, a mi őt az iránt, mit addig csak hitt, szinte bizonyossá tette. - Ugyanakkor azon kétes vonzalom, mely közte s Wratizláw közt volt, szintén átlátszott Komoróczira, ha ennek gonosz kedélye s kegyetlen szíve Ilkát el nem idegenítnék tőle, s azon rokonérzet nemét is, melylyel ő Wratizláw iránt viseltetett, meg nem tompították volna.

Kiszabadulása után Vadnáról, férje őt Budára költöztette, hol a királyi laknak közelében, s a mindig éber szemmel őrzött budai várban nejét mentnek hitte további veszélytől. De nem soká mulathatott ott Ilkával, mert a király parancsára Zokoli Péter seregeihez kelle csatolni magát.

Kevéssel elindulása előtt egy napon úti készületeit tevé a lovag. Nankelreuther németes részletességgel rendezé el apró, kalandos életéhez mért málháit; folytonos lélekzetben tartván bőbeszédűségét nejének, ki elég szivesen s ügyesen segített férjének podgyászait rendbe hozni. Miként Ilka egy darabot a másik után átadott: repedezett rézszelencze, szép festett cserépmázzal bevonva, akadott kezébe; a nő keveset vizsgálván azt, egykedvűleg nyujtá férjének.

- Erre nincsen szükség, - mond Nankelreuther sajátságos mosolylyal - tedd el édes Ilkám, hogy tartalmának egykor hasznát vehessed.

- S mi lehet az? - kérdé a nő felébredt tudnivágygyal.

- Nézd meg, - felelt mosolyogva a lovag.

Ilka a szelenczét felbontotta, s egy sárga réz, pénzalakú képet lelt abban, vékony fekete zsinórkával.

- Mi ez? - kérdé nevetve - valami ereklye a régi időkből? - tán szerelmi ajándék, úgy-e? Így jő az ember nyomára egykori bűneidnek.

- Most az egyszer - jegyzé meg Nankelreuther - csalatkozol; a dolog megfejtést kiván. Mikor gyámatyádtól megnyertem kezedet s te is ellenkezés nélkül lettél nőmmé: e szelenczével senki sem gondolt; - azonban egy öreg szolgálója a háznak, elmenetelünk előtt néhány órával, kezembe adá s arra kért: hogy bármi csekélységnek látszassék is ez, gondosan zárjam el, mert még valaha hasznát vehetem.

- De - kiált fel Nankelreutherné - meg nem foghatom, mi fontossága lehetne e rézbe nyomott boldogságos szűz képének, mely egykor alkalmasint ájtatos apácza olvasóját diszesítette. - Alig mondá ki e szavakat, midőn egyszerre egy gondolat lepte meg elméjét. - Mutasd a képet, - szólt, hirtelen kezébe vevén az emlékjelt. Ilka figyelemmel nézegeté azt. - Különös! - kiált fel - valóban különös! - egészen az!

- Mi? - kérdé a lovag.

- Semmi - felelt a nő. - Úgy tetszik nekem, mintha e képnek mását valahol már láttam volna! - mondd! honnan került ez?

- A ki kezembe adta, azt állítá, hogy nyakadon függött akkor, midőn tégedet Budán gyámatyádnak ajtaja előtt leltek, s mint a babonás szolgáló szentül hitte, valami jóltevő tündérnek ajándéka, mely neked szerencsét hoz.

Nankelreutherné mindig inkább mélyedett el gondolataiba. - Miért nem szóltál előbb nekem e talizmánról, Nabuchodonozor? - mond csintalan mosolylyal, - ki tudja, mennyi bajtól megőrizhetett volna e pénzdarab engemet. - Miként így ábrándozva tekintett az emlékjelre, majdnem önkénytelen mozdulattal ajkaihoz szorítá azt. - Te csekély, de egyedüli maradványa egy anyának, ki azt talán a Szentföldről hozott olvasóról fejtette le s tette nyakamra, légy üdvöz nekem! Oh édes lehetett a fohász, melylyel ez történt, s lágy, gyöngéd a kedves anyai kéz, mely ezt nyakamra kötötte. Istenemre! sohasem válok el többé ezen ereklyétől, ez anyámtól jő! Nankelreutherné angyal volt, midőn ezt mondta, s szemei nedvtől csillogtak. - Igaz! a gyermeki szeretetben valami nemesítő van, mi minden arczot dicsőít.

Ki fejti meg, hogy az önállásra annyira törekvő ember oly édesen emlékezik a függés éveire, azon gyermekéletszakra, hol, szinte akarat nélkül, mindent mástól várt. Mi kapocsa azon szeretetnek gyermek és szülő közt, mely minden szerelmi viszonynál tartósabb, s legkevésbbé vegyül azzal, mivel minden emberi indulat: önzéssel!? A természet sugallása? - minő nyelven szól az? - A mélyebb fürkészet szinte odavezet, hogy éltünk - folytatása szülőinkéinek, s hogy teljes önállás nem boldogít.

Ilka hirtelen félbeszakította beszédét, segített újra férjének, míg minden rendben volt. Akkor a mellékszobácskába vonult, egy karszékbe vetette magát, az ablak párkányára könyökölt s szemeit a pesti rónákon, a zöld szigeteken s a szőke folyam nemes habjain úsztatá végig. - Istenem! - rebegett - e csekély rézpikkely szivemet ragadta meg; minő gondolatok merülnek föl agyamban! igen, ehhez tökéletesen hasonló azon rézkép, melynek egykor zsinórját észrevettem a Wratizláw nyakában; tréfásan kivontam, amuletnak vélvén azt, s ő kiragadva kezemből, ajkaihoz voná olyan arczczal, melyet tudtam volna szeretni! s keblébe rejté. - Ezt egy szent adta, - mondá - neve édesanya! - és ment. - Igen, igen! most értem magamat: e pillanattól éreztem e megfoghatlan vonzódást azon ember iránt, kit gyűlölni akartam - és szerettem.

- Ő Komoróczi! igen, ő az! fogva Visegrádon; - folytatá a nő. - Mi faggatja szívemet? miért e jel az én- s az ő keblén? - miért a hasonlatosság közöttünk, mely mindenkit meglepett? - Ő fogva! - Ilka elmélyedett; végre vígan felkiáltott: - Én a királyhoz megyek, s kegyelmet kérek számára: igen, igen! - Nem tudom, mi űz; de e gondolat felvidított, boldoggá tett! én megyek. - Nankelreutherné fölkelt székéről s megállott a szobában. - Nem, nem, mégis nem lehet! mit mond a világ? mit férjem? - nem, nem! - S mégis űz engemet a belső hatalom! - Mit tegyek? - Igen, ezt teszem! kiáltott fel, mintegy új ötlet felvillanásától ingerülten.

A jövő pillanatban halk kocczanás tevé figyelmessé. - Szabad! - mond Ilka s a csendesen nyiló ajtón egy ritka tünemény mutatkozott.

Leány volt az, s a mint első tekintetre látszott, alig tizennyolcz évű. Öltözete annyira különbözött az Ilkáétól s oly eredeti volt, hogy néhány sort szükségképen kell leirására szánnunk.

A szép, keletien szabályos főt, melyről aranyfényű szőke haj ömlött le két gazdag tekercsben, párta neme födte, minden szalag nélkül, széles abroncsot képezve, mely a gyönyörű kerekségű főnek hátulsó részét kerítette körül. Nyakát sürű és sokrétűen ahhoz szoruló keleti gyöngy-sorok majdnem egészen elfödték, s a szelid ábránd-arcznak lángoló, világoskék szemeivel oly tekintetet adtak, mint azon aggszerű arczoknak van, melyek régi görög szobrokon láthatók s a hajdaniság bélyegét viselik. A test felső részét sárga, gazdagon aranynyal áttört tunica födte, térdig érő, elől nyitva s az égszín bélést kitüntető, mely a legkarcsúbb derékhoz zománczos mívű kövekkel terhelt övvel volt szorítva; ujjait ezen ízlésteljes öltözetnek könyökön alól a legfinomabb csipke födé, fellegezve a gömbölyű kart s egy részét a havas, gyűrűkkel terhelt kezecskéknek. A felső öltözet alatt nehéz fehér fellegzett selyemszoknya folyt alá sűrű festői redőkben s a léptek alatt suhogva. A fehér szattyánba szorult gyermeklábaknak kissé felhajló orruk e meglepő alaknak keleti tekintetét még jobban kiemelte.

Ilka az érkező felé fordult s a legderültebb arczczal üdvözlé: - Aminha! minő rég nem láttalak! így kell-e szavadnak állani? szép gyermek, ezt igérted-e Vadnán? egy hónapja, hogy felém sem jösz!

Aminha szelid főhajtás után a kézzel kijelölt széken foglalt helyet. - Asszonyom! - mond - az ily kereskedő népnek, mint mi izraeliták vagyunk, kevés ideje van látogatásokra! valóban, ha tehetném, sehol sem volnék oly sokszor, mint itt; mert sehol nem lehetnék örömestebb.

- Aminha! te szép vagy, mint egy piros körte, és sugárzó, mint egy karperece! - kezdé Ilka újra - mondd, hogy élsz? mit csinál öreg atyád? jobbul-e? ah! én neked sokat mondhatnék, jó gyermek! mióta nem láttalak, sok történt, a mit nők örömest közlenek barátnéikkal.

A kelet leánya a beszélőnek kezét ragadá meg s voná ajkaihoz; de Ilka hátrahúzta azt s egy csókkal homlokára válta fel a leány hálakiömlését a barátné nevezetre.

- Nekem is sok közleni valóm van, - szól Aminha sóhajtva s ha az én kegyes jó asszonyomat - - -

- Barátnémat! - igazítá ki Ilka.

- Nem untatom - folytatá a másik: - rendre elbeszélem, a mi rajtam utolsó együttlétünk óta történt. Atyám jobban van! Vadnai szenvedése óta, a mint azt már többször elbeszéltem, az ábrándkomolyság sohasem távozott tőle egészen, akkori ijedtsége őt őrültté tette; - igen! az is volt ő, még hazajöttünk után is három holdig; de gondos felügyelet s a kereskedés szükséges elszóródásai s fáradalmai közben ezen inkább lázas őrjöngés, mint valódi őrültség, búskomolysággá változott át. Egyrészt roppant veszteségünk is nevelte kedélyének ezen irányzatát; mert - bár a jó felséges királynak szilárd rendelései következtében sok kézhez került is, - kárunk valóban nem csekély. De néhány szerencsés bérlet s jól sikerült vásárlások, vidám meglepetéseik által, a kereskedői bizodalmat s reményt visszaadák atyámnak, - s ő most sokkal derültebb. Ideges állapotjai igen ritkák s csak rövid időre lepik meg; egyébiránt egy régi óhajtása teljesedéshez közelít, s ez őt igen boldoggá látszatik tenni. - - - Én ara vagyok.

- Ah! ki azon szerencsés, kinek a legszebb leányka Budán adja kezét?

- Nephtali! - felel Aminha könnyű pirulattal s szelid vidámsággal, - ki Vadnán is ott volt s kiről olykor beszéltünk.

- Választásodat helybe kell hagynom, Aminha; bár - megbocsátasz barátnédnak - ha néha vallásod sorsosaira irigykedik éretted, s szivedet, kezedet egy nemes lovagnak óhajtaná.

- A szegény izraelita leánynak ily magas szerencséről még álmodni sem szabad; - felelt Aminha némi komolysággal. - Nephtali jó ifjú! Atyám azt mondja, hogy atyja Sámuel, egy a legtehetősebb kereskedő közől a honban; de az nekem sohasem jutott eszembe. Én őt Vadnán kedveltem meg, mikor oly hév részt vett atyám sorsán s az enyémen, magát feledve. - Ah, akkor a hiú leány benne azon hajdani hősök egyikét képzelé, milyenekkel tömvék az izraelita nemzetnek történetkönyvei; egy Jozuát vagy Machabét; szóval, úgy vélte, hogy nem rosszabb ő egy nemes lovagnál - a szegény megvetett zsidó. - Utolsó szavaiban a szép teremtésnek mondhatlan fájdalom vegyült, nemével a fönségnek s büszke keserűségnek.

Ilka csendesen hallgatá őt s kezecskéit szorítá a magáéi közé. - Boldog vagy-e? megelégedett tehát? Aminha! - mondd!

A leánykának keblét halk sóhaj dagasztá. - Az vagyok! - felelt rövid szünet után - miért ne lennék az? Nephtalit szeretem, lelkem teljességéből, először életemben; s tudom, hogy én mást nem szerethetek soha, s nem is találnék jelesbet, szorgalmasbat, s ki hozzám oly jó, oly igen jó lenne.

- Szivemből részt veszek boldogságodban, kedvesem, s szerencsét kivánok neked; de örömed még sem egészen tiszta, nem egészen ment az ürömtől; arczodról olvasom azt; szólj! mi bánt?

- Atyámat imádom! oh egek! tízszeresen atyám ő, nem a minők ezrenkint vannak, nem, - ő olyan, minőt ifjú személyem Ábrahámban s Jákobban képzelt, azon aggszerű patriarchákban, kik atyák, királyok, Isten voltak egy személyben; kiknek szavai, mint a jóslat igéi, hatottak a lélekre, s szemök hunyorítására a hű háznép sátrait szedte fel; kiknek intő szava után kövér nyájak s csengős, terhelt tevék mentek a pusztán; s parancsuk a dús legelőkben egy országot teremtett, hová sátraikat feszíték ki, melyeknek kúpja az ég volt! - Úgy, mint atyám, nem szerethetett engemet senki.

- Értelek! - mond Ilka s szemeiben a részvét s bámulás nemes gyöngye csillogott. - Atyádtól nehéz elválnod; maradj mellette, sok jó ember elfér egy födél alatt, s nálatok ez nem ritkaság, ti a zsinatot megszoktátok.

- Igen! - kiáltott fel a leányka magasztalva - mellette és övéi mellett! - híven szelid hitemhez, az Ábrahám, Jákob és Mózes hitéhez!

- Minő szokatlan hevülés emeli lelkedet, Aminha! én így nem láttalak még; szólj barátnédnak, talán valami csetepaté történt?

Különös ellentételt képezett Ilka, néha pórias kitételeivel, a szép izraelita hölgynek magasztaltságával, mely szavaiból szintúgy, mint tartásából kitűnt. De a fellengés szelleme egy árnyéklatát láttatá a keserűségnek s ijedelemnek; vonásai azon kétes feszültséget árulták el, mely valakit nagy s elhatározó sorsváltozás előtt szokott meglepni.

- Nem tudom, - rebegé a leányka - mi fog velem s rajtam történni, de egy kínos előérzet szorítja keblemet össze. - Oh Ilka! - kiált fel, barátnéjának nyakába borulva, ki őt szivesen szorította kebléhez. - Életemben először mertem azon nemes nőnek e bizodalmas nevet adni, ki oly sokszor bátorított rá. Igen! korlátimba fogok, a magasztaltság e pillanata után, vissza-lépni újra; de az életnek vannak szakai, hol egy rokon lénynyel szemben úgy eltávolítunk mindent, hogy a hézag betelik, mely helyzet és helyzet közt ásít, s az ember az emberrel marad szemközt, s a király a koldússal fog kezet.

Ilka mindinkább bámulva tekintett a hölgyre, ki kínos hevességgel folytatá:

- El akarnak atyámtól ragadni! - de nem, az Isten nagy és jó - s én vétkezem, ha búsulok s nem bízom benne s nem vagyok vidám, mint eddig. - Ezzel Aminha igyekezett vonásainak újra azon derült kifejezést adni, melylyel érkeztekor birtak.

- Atyádtól! - kiált fel Ilka meglepetve - kik? talán Nephtali!

- Nem, nem - nem ő!

- Nem értelek, leány, nyiltan!

- Ám legyen! - mond Aminha. - Szokásom estenkint, ha dolgom végeztem, a házelőtti kőlóczára kiülni s az est hűsét ott élvezni. A világ oly szép! - Néha Nephtali ül mellettem, néha kedves, jó öreg atyám; de olykor egyedül is vagyok. - Jövőmet hímezem itt ki gyermek-észszel, s elgondolkodom s elszórakodom. - Ilyenkor egy hirtelen megszólítás összerázkódtat. Így történt a múlt hetekben; csendesen valék, magányosan, gondolataimba mélyedve, midőn egyszerre egy magas száraz nőt láttam magam előtt. Vonásainak keménysége mélyen véste be magát emlékezetembe, én őt ezer közől kiismerném. A nő hideg, durva kezét tevé az enyémre s azon büszke, megvető tartással, melyet a keresztény köznép negélyez a szegény zsidókkal szemben, szólított meg: - Te férjhez akarsz menni? - kérdé különös hangnyomattal.

- A meglepetés képtelenné tett a feleletre.

- Egy zsidóhoz! - folytatá a nő szembetünő gúnynyal s megvetéssel, - azzal, oh, ti nem tudjátok azt magas csarnokaitokban! - mely úgy fáj - oly igen keserű - !

- Mi közöd azzal, jó asszony! - feleltem a tőlem kitelhető szelidséggel. Kihez mehetne a zsidó leány máshoz, mint izraelitához! - -

- A nő maga körül tekintett s hirtelen felelt megjegyzésemre oly szigorú arczkifejezéssel, mely most is fagyot vegyít vérem közé: - Te nem fogsz Nephtalihoz menni! - te nem vagy Ábrahám leánya! - te keresztény leány vagy! Vigyázz, mert atyádat, Nephtalit s magadat a máglyára vezethet e házasság!

- Keresztény leány!? - kiált fel Ilka, tapsolva kezeivel s felugorva helyéről. - Oh, ha ez volna! - kedvesem, ha ez lehetne! s mit mondott a nő tovább?

- Asszonyom! kegyed ennek örülni tud? - rebegett összerázkódva Aminha. - A nő szava mint a villám csapott le mellettem; - folytatá - eszembe jutott, mit atyám egykor Vadnán mondott őrültségében; ah igen! így hangzottak szavai: «azt mondják, hogy ez nem az én leányom! pedig az enyém.» - Különös összehangzás volt atyámnak azon őrült szavai s a közt, mit ama nő mondott. - Végre magamhoz tértem; kínzóm eltűnt, távol pillantám meg őt, arcza felém volt fordulva s keze fenyítve fölemelve.

- Különös! valóban különös! - mond Ilka - de a szerencse megfoghatlan! folytatá elgondolkozva - s azóta nem láttad-e őt?

- Szerencse? - sóhajtott feszült kebellel a leány - én nem érzem ezt! - A nőt tegnap gondoltam látni. - Ő őrült, igen! hiszen lehetetlenséget beszélt: őrült ő! - de mégis űz valami engemet, őt megkérdezni még egyszer. E házba láttam bemenni, nem csalódom, bizonyosan nem; oh, igen mélyen fészkelték vonásai magukat emlékezetembe. Egy gazdag polgárnak vittem atyám meghagyásából bársonyszövetet; Nephtali volt velem. Midőn visszatértemben a nőt vevém észre: tekintetemet szándékosan kerülni látszatott, csak midőn messze haladtunk el, suhant a házba be, én nem csalódtam.

- Szólottál-e atyádnak s Nephtalinak a dologról?

Aminha kis szünet után felelt Ilka kérdésére: - Nem szólottam senkinek; - a nő őrült - s miért keserítsem s zavarjam elméjét a szegény öregnek s Nephtalinak?

- S ide láttad őt bejőni? - kérdé Ilka. - Ki lehet? itt van jelenben egy asszony, de csak három nap óta; ispánném egyik kis birtokomból, Nyitrában; de ez nem az. - Ilka elgondolkozott. - Magas, mondád, és száraz, ezelőtt néhány héttel láttad őt először? Istenemre! a dolog különös.

Ispánom valóban itt volt ezelőtt három héttel nejével, élelemszereket szállítván ide, most neje egyedül jött.

- Nem, nem! - nyögött Aminha összerázkódva - nem lehet az! a kit ide belopódzni láttam, idősb, homlokát sűrű redők borítják s fürtein aggság dere fénylik; nem ő! - a nő őrült volt s eddig talán nincs már itt.

- Leirásod talál, - felel Ilka élénken - vonalról vonalra; de a nő nem őrült, helyes esze van.

- Őrült, mondom én! - kiált fel Aminha gyorsan - oh, ne fürkészszük e talányt! - ne! - az Isten nevére, ne! Őrült volt ő, vagy nekem kelle azzá lennem! Hibáztam, midőn őt látni akartam; vétkes vizsgaság volt az, kisértése a sorsnak, beavatkozás a szent Isten végzeteibe! - nem, én nem akarom őt látni! igen, engedj távoznom! most látom az örvényt ásítni felém. Ő őrült, ismétlem! - vagy tréfát űzött velem; mindegy! én nem akarom őt látni, most, mivel tudom, hogy itt van s mondod, hogy esze helyén. - - Ah asszonyom; taníts fékezni indulatimat, én nem tudom, mit akarok, elmém zavart!

- Kedvesem! - mond Ilka érzékenyen - ha úgy lenne, mint ama nő mondotta, - félsz-e keresztény lenni? - mitől tarthatsz? én szerencsét jóslok neked. Igen! szükség, hogy őt lásd s vele szólj; a bizonyos rossz, ha rossz lehetne az, mi lelkednek üdvét igér, mégis jobb mint a folytonos remegés.

- Jobb, jobb talán! - mond Aminha - tegyen, cselekedjék helyettem! eszem rugóságát elvesztette! - De Isten velem van; s bármi történjék, én Aminha maradok, az agg Ábrahám leánya!

Ilka az ispánnét hivatá fel. Néhány percz múlva a nő belépett: Aminha egy sikoltással dőlt Ilka karjai közé.

- Ismered ezt itt? - kiáltott a nőre Ilka, ujjával mutatva a szép ájultra.

AZ OROSZLÁNOK.

De szemében a leánynak
Tiltó tűz ragyog,
- - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - -
Mely reményt és bátorságot
- - - - - - - - - - megöl.

Vörösmarty.

Mielőtt Aminhához visszatérnénk, ki ájultában márvány-szoborhoz hasonlított, mely csak pygmaleoni szövétnekre vár, drámánk nagy személyzetének egy része történeti fontosságú viszonyok közt lép fel.

Fehérváron a király koronázásának fényes ünnepét ülték, melyen a már egész Európában tisztelt, méltánylott Mátyást számtalan idegen fejedelmek követei környezték.[32]

A csillogó urak közt, pompás keleti öltözetökben, egy gyönyörű termetű lovag tűnt fel nemes kérgében egyszerű fekete fegyverzetének. Sisak rostélyzata födte arczát; de a merre ment, az ősz vitézek, a nép s mindenki rámutatott: amoda nézzetek! az Elemér a sas! - Kerek pajzsa fényes szíjon csüngött karján; fekete sas kék mezőben látszott azon ketté tépett koszorú fölött, s körüle e szók: ALES AQUILA.

A király a koronázás után Budára érkezett, kiséretében Giskra is. Szállása ez utóbbinak Mátyásnak akkori királyi lakában volt, mely szintén azon helyen emelkedett, hol a mostani nádor-lak áll, büszke homlokával száz ablakból tekintve alá a vidoran s nagyszerűen sarjadozó, egykor kisszerű Pestre.[33]

Balszárnyában az egyemeletes sötét épületnek terjedt azon osztály, melybe a hatalmas pártvezér Giskra szállíttatott, kit nemcsak azon vágy, hogy királyának közelében lehessen, hozott Budára; hanem a hosszas viszályok által szükségessé vált szabályozása is némely felsővidéki viszonyoknak, várak- s birtokoknak.

Egy azok közől, kiket Giskra újra kegyelmébe vagy inkább pártolása alá fogadott, s kik iránt közbenjárását ajánlotta: Komoróczi volt és Talafuz, ki régen már Csehországban tartózkodott s ott nagy szükségben élt.[34]

Komoróczi, midőn a Salamon tornyából a lenge kötélhágcsón kilépett, nemsokára hallotta a toronyba rohanók zsibaját; kettőzött hévvel igyekezett az ingó hágcsón visszafordulva, atyján segíteni, midőn egy kemény ütés hátán, majd a mélységbe sodorta. A váratlan csapást a lezuhanó megsebesített Káldor okozta, s a vad kényúrnak életébe kerülhete; de atyja megakadván ruhájánál fogva az egyik fokon, nem érhette őt egész súlyával; e körülmény menté meg. A lökés kábító volt, s csak annyi veszélyekben megedzett lélekjelenlétének tulajdonítható, hogy az első meglepetéstől felocsúdva, vállán emelte le atyját, s az öreg szolgának segítségével a sajkába vonta.

- Halva se birjátok őt! - ordított Komoróczi, s ezzel a testet a ladikba végig fektette. Nem volt veszteni idő; nemsokára az evezők egyhangú csapása, mely mindig süketebben szakasztá meg a dühöngő vésznek zaját, bizonyítá, hogy a sajka gyorsan halad.

Egy-két, a sötétben a szaladókra a torony ablakából az alsó körfalból rosszul irányzott nyíl sivított el fejük felett, s egy kopja furódott a sajka oldalába.

Az éj korma födte az élénk evezőket, mert az öreg Káldor meredten nyúlván el a sajka közepén, lehetővé, sőt szükségessé tette, hogy a szolga is evezőt ragadjon. - A romboló vész hajtotta a lenge teknőt; még hajnalra Tolnára érkeztek s ott a hű szolga urát s annak már útközben élet jeleit adó atyját egy régi ismerőjénél rejtette el.

Komoróczinak nem lehetett soká mulatni. - Szolgája őt oly dolgokról értesítette, melyekről önérdekében állott személyesen meggyőződnie.

Atyja Komoróczinak nagy örömére Tolnán magához kezdett jőni; sebe vállán nem volt ugyan veszedelmes, de kábultsága közben a vérvesztés elgyengítette, s a rablólovag kénytelen volt őt rövid időre szolgájának gondviselésére bízni; maga haladék nélkül sietett Bicskére, hol, a mint Gáspártól hallá, védelemre számított udvarházát kedves tiszttartója s irnoka, Angyal diák, meg tudák tartani, s Bartos és Korbel közbirtokosok s akkori hatalmas kényurak segítségével védeni is.[35]

Épen vigan lakomáztak Angyal diáknál a helység birái s jegyzője, midőn egyszerre az ajtó felpattant s Komoróczi, portól s verítéktől ellepve, állott hű emberei közt. Angyal diák Bartos és Korbel uraknak azonnal hírt adott; Komoróczi víg estebéd után több hold óta először pihent puha ágyban.

Ide hozta ő később sötét éjeken atyját is, kinek egészsége meglehetősen helyreállott már.

Ezernégyszázötvenhatban, szeptember huszonkilenczedikén, Giskra közbenjárása által védlevelet nyert, s azzal Nagy-Sarlóra sietett, hol őt a királyi biztos várta, ki kemény föltételek alatt egyezségre lépett a kevély kényúrral.[36]

*

Giskra, ki, mint láttuk, Budán volt, mély gyászt hordott keblében. Azon színlelhetlen fájdalom, mely minden vonásaiból kitűnt s a király kedélyének mostani állásával összhangzásban volt, tevé közellétét s társaságát a Mátyás régi s legelszántabb ellenségének barátivá s óhajtottá. Giskra, néhány holddal a király koronázása előtt, Lippán imádott nejét vesztette el, kit minden vadsága mellett csatákban aggott lelkének, mindig ifjú szenvedélylyel s babonás hűséggel szeretett.

Leányának nemes vonásai emlékeztették őt a kedves nőre, főleg szemei, melyek egészen azon báj- s szenvedélyteljes tüzűek voltak, mint anyjáé, csakhogy tekintetök kevélyebb s önállóbb szellemű volt.

A leány híven ragaszkodott atyjához, s miként még anyja életében sokszor a tábor zajától sem irtózott, hogy atyja közelében lehessen: úgy most, az imádott anya elhúnyta után, elválhatlan maradott az ősz Giskrától, s őt Budára is elkísérte.

Lelkével e sajátságos lénynek annyira ismeretesek vagyunk már, hogy benne, valamint szenvedélyeiben ritka élénkséget, úgy lelkületében is kiváló szilárdságot gyaníthatunk. Láttuk őt a Poprád festői partjain a lenge, édelgő lovagseregtől körülkerítve hideg rátartással s nemével a kicsinylésnek fogadni a megszokott hódolatokat. - Tanúi valánk azon benyomásnak, melyet lelkére Elemérnek neve tett; tudjuk, miként szőtte lelke ezen eszményi alakot ifjú éveinek egy kedves, feledhetlen árnyalakjával össze. Regényes szelleméből megfejthető, hogy azon ifjúnak, ki ellenségből atyjának barátjává lett, naponkint dicsőbb neve mindinkább hevítette képzetét. Az összehasonlítás által ezen alakkal, kit a rejtélyesség még érdekesbbé tett, szemei előtt minden kisszerű tisztelői természetesen vesztettek.

Csak kétszer, a Poprád mellett s Fehérváron a koronázás ünnepén, látta ő a széptermetű lovagot, s akkor e termet, hasonlatossága által egy másikkal, melynek emlékezete szívében élt, őt a magasztaltságig elragadta, s mindig e ritka levente ragyogó dicsőségében állott lelke előtt.

Egy titkos, kétes remény, melyet büszkesége tiltott önmagának megvallani, kísérte őt Budára, hol remélte a lovagot láthatni. De valahányszor e gondolat lepte meg őt, mindannyiszor büszkesége ébredett föl s néma önsértésnek találta, foglalkozni valakivel, ki őt nem keresi.

Így gondolatiba merülve, ült ő a királyi csarnokban. Atyja víg lakomában volt Ország Mihálynál, melyet a király jelenléte is díszesített.

Az estebéd gyaníthatólag éjfélen túl vala haladandó, mivel csupa férfiakból állott. - A leány oly helyzetében volt lelkének, hogy e lakoma által okozott egyedülségnek örült s azt élvezni akarta.

A szoba, melyben a magas hölgy kerek széken a nyitott ablak mellett ült, nagyszerű tekintetet adott a Duna virító szigeteire, a holdfürösztött tágas rónára s a Víziváros nak részére, s végre egy fallal rekesztett négyszegre, mely a Buda Pesttel szembeni oldalán terjedő kerttől elválasztva, síma, csillámló gyeppel volt borítva.[37] Egyetlen roppant diófa terjeszté szét hosszú s terebély árnyát abban.

Tíz óra felé járt; alant minden néma volt, csak itt-ott lehete egy késő mécsest látni a Víziváros alházaiban s túl a Dunán a váczi kapu őrtornyában. A teleholdnak egy hosszú, fehér sugara hatotta a széles folyó hullámait keresztül, melyeknek fodrain a csillagok fénye szökdelt föl.

Lassú suhogó léptek tevék a kémlő hölgyet figyelmessé, s szemei a nagyszerű látványról, melyen ábrándozva úsztak keresztül, lehajlottak a szűk rekeszre, honnan a nesz hallatszott.

De ki írja le meglepetését, midőn egyszerre az ablaktól balra vonuló oldalfalazatnak eddig észre nem vett üregéből egy kevély oroszlán lépett ki csendesen: királyi feje, arany sörényével, le volt eresztve, s bojtos farkát mint fáradt kigyót vonta maga után. Kiérvén a négyszög közepéig, fölemelve fejét: a sertékkel borított orr alatt tág öböl nyilt s a fogak hófehér ékei villámlottak alóla, míg a széles, piros nyelv hosszan nyúlt ki a nemes vadnak ásitása közben. A fő újra leereszkedett, s az oroszlán, macska-fajának negédével csóválta farkát háta fölött, mely egy külön állatnak látszott görcsös kanyarodásban; a hatalmas lábakat szétfeszítette s hosszan nyujtózott több ízben, míg kevélyen s teljes erőérzetben emelte föl újra fejét csillámló szemeivel. Végre maga körül forogván, méltóságos lassúsággal a gyepre heveredett le, sörényes arczát első lábaira nyugtatván.

A jelenet borzasztó és fölséges volt egyszerre; a hölgy azon félelemmel vegyült gyönyörrel nézte a kevély vadat, melyet veszélyes állattal szemben a biztos helyzet ad, s mely mindig neme marad a kedélyt emelő élvezetnek.

Alig hevert itt az aranyszőrű állatkirály henye kénynyel, midőn rövid bakugrásokkal karcsú nőoroszlán szökdelt elő ugyanazon rekeszből. Feje sörénytelen volt, s a macska-fajra még inkább emlékeztetett, mint a hímnek sörény-övezte képe; termete nyulánk és karcsú, szőre rövid s aranyló: - kétszer körülügette a könnyű nővad a síma gyep szőnyegét, s rövid bődülést hallatván, a másik előtt állott meg, fejét annak széles hátára eresztette le s fogaival a hím gerinczéjeit futotta végig, míg lábaival néha enyelegve tapintott a domború bordákra. Amaz egykedvüleg látszatott a hízelgést fogadni, csak néha kanyarodott fel a farka, s korbácsolta a gyepet maga körül.

Néhány percz múlva a két állat hallható szuszogással hevert egymás mellett s a nőoroszlánnak szép feje behúnyt szemekkel a hím vállán nyugodott.

A hölgy csendesen legeltette szemeit az állatpáron, melynek megjelenése alkalmas volt őt meglepni. Tudta ugyan, hogy még a múlt évben Castriott György, az albániai parancsnok, két oroszlánt küldött ajándékba a királynak, melyeket az igen szeretett, s melyek őt annyira ismerték, hogy ebekként követték lépteit. Néha a csarnok termeiben, vagy trónjának zsámolya előtt hevertek, nem kis ijedségére a jelenlevőknek, kik tudták, hogy ily őrizet mellett életök

egy hunyorításától függ Mátyásnak: mert e két kevély vadnak szemei mindig a királyra voltak függesztve, mintegy intést várva.[38] De azt is tudta, hogy ezek a kertnek másik oldalán, e czélra emelt épületben tartatnak s csak nappal eresztetnek olykor ki.

A leány néha felsóhajtott: szíve körül fonódott azon ifjudon édes sejtés, melyet semmi valóság nem pótol; mely az eget varázsolja le s a jövendőt népesíti derült képekkel, melyeknek lelket mindig egy hév képzettel festett alak ad; nemcsak az, szebb és jobb, mint a milyet a sivatag való állít elő később; s a hölgy soha sem szebb, mint mikor így képzeteinek mennyét szárnyalja keresztül s reményeinek zöldében fürdik.

Egyszerre úgy tetszett neki, mintha szemben a falgerinczén egy pont emelkednék föl, melyet néhány percz múlva nem lehet az áradó hold fényében nem annak ismerni, a mi volt: férfiú-főnek, kerek tigrisbőr-süvegtől födve, s barna fürtöktől körülhullámozva.

Az első gondolat, mely a hölgyet e váratlan jelenet alkalmával meglepte, az volt, hogy talán az állatok gondviselője akar a fal tetejéről egy tekintetet vetni a vadakra; de volt e mindig inkább-inkább emelkedő alaknak külsőjében valami, a mi jobbra mutatott oroszlánpeczérnél.

A hölgy szíve gyorsabban kezdett verni. - Ki lehet ezen ember? gondolá magában, rámeresztve szemeit. - A férfiú e pillanatban ülni látszatott a falon s feje a hölgy felé vala fordulva; vonásait ki nem lehete venni, de a fő képzetet ada azon álomjárókról, kiknek csendes arcza nemével a fohászó vágynak van a holdra szegezve, s mintegy befolyásától ihletve, tekintetök magasztalt s meredt.

Egy új gondolat váltotta fel az előbbenit. - Ha ezen ember - mond magában a hölgy - ama kétes alak volna, kit pár nap óta vettem a kert aljában észre? s minap a Salamon temploma előtt, egyszerű zöld köpenybe burkolva, csak félig látható arczczal s lángoló szemekkel, melyeknek sugárai terhemre voltak? - Minő vakmerőség ez?! - - szemtelen tolakodás! - tevé nemével az erőködésnek hozzá, mert akaratlan az Elemér alakja tűnt fel elméjében, s a fiatalság gazdag szeszélye ezen emelkedő alakban annak élvonalait gondolá feltalálni, kivel elméje örökösen bíbelődött.

A férfiúnak helyzete a falon olyanszerű volt, hogy a hölgynek ablakát egészen láthatta; de egyrészt a közelálló fának lecsüngő lombjai, másrészt árnya könnyen elfödheték szemei elől az oroszlánok tekintetét.

- Minő szemtelenség! - ismétlé magában a hölgy, s a következő perczben látszató megvetéssel s kevélységgel arczvonásaiban vonult hátra, hogy az ablakokat betevén, azoknak kárpitjait ereszsze le s úgy a helytelen vizsgálatnak útját elzárja.

De ugyanazon pillanatban látta, hogy a férfiú lebocsátkozik a falon, kezeivel annak párkányába fogózva.

Irtózva tekintett feléje: még a falon csüngött az; lába s a gyep közt nem sokkal kevésb hézag lehete egy ölnél, s így az ugrás maga nem veszélyes. - De az oroszlánok jelenléte itt bizonyos halál volt. - Rémülés, kétség, mit kellessék tennie, s az Elemér hátra nem idézhető alakja nyargaltak egy percz alatt a hölgy elméjén keresztül.

A férfiú bátor ugrással e közben a rekeszbe toppant s fülét egy éles sikoltás hatotta meg. - Látta a Giskra leányát az ablak mellett összerogyni, ki valóban elrémült, s az ijedtség megtágítván idegeit, a székre hanyatlott hátra.

Bármennyire sértette őt az ifjúnak megjelenése, ki nyugodtan állott a fal mellett, mintegy szemrehányást tevén magának azon ijedelemért, melyet okozott: - a részvét nemes kedélyében fölülkerekedett; a hölgy magához tért, szólni nem mert, nehogy hangja az oroszlánokat felköltse, kik közül a nő fülelve emelte fel orrát, durva dorombolást hallatván; míg a hím

csendesen szunnyadott. - Látta, hogy az ifjú vakmerőnek arcza az ablak felé van fordulva s őt észreveheti; a leány hirtelen kinyujtotta karját s azon tájára a rekesznek mutatott, hol az oroszlánok voltak, s a következő perczben élénken távozásra intett.

Meglepetve, mind az előbb hallott dorombolástól, mind a Giskra leányának intésétől, tekintett rá az ifjú, nem tudván jeleit megfejteni; közelebb lépett azon terebélyes fához, melynek sudara a rekesz borzasztó lakóit s őreit födte el.

Egy új sikoltás hangzott s a férfiú két ölnyire állott a királyi vadaktól, kik közelítésére fejeiket emelték fel irtózatos kifejezésével a dühnek, s lángoló szemeiket szegezték rá.

A pillanat borzasztó volt. - A fa, melyre kapaszkodhatott volna, az oroszlánok közelében; - a vadak ébren. - - Hideg bátorság kellett itt, nem menekedni; mert erre sem mód, sem idő nem volt; de védelemre vagy halálra.

Az ifjúnak minden fegyvere egy rövid tőr volt, melyet akaratlan s öntudatlan tartott már kezében, míg szemei a derengő négyszeget körülszárnyalták. - A hölgy ablaka alatt zöldre festett sűrű léczezet nyúlt el, melyre a borágnak idegei tapadtak.

Alig vette ezt észre a bátor ifjú: azonnal a menekvés jóltevő s bátorító eszméje lobbant fel agyában. Mindez, a mint gyanítni lehet, rövid pillanat műve volt.

Az oroszlánok még hevertek, vért fagylaló bőgést hallatva. - A felugrás néhány pillanatot kivánt; s tudta az ifjú, hogy e vad - melynek leírását elég fogoly tatártól hallotta - a támadásra készül, mint minden állat a macskafajból. Mindez őt hirtelen elhatározásra bírta. Bámulatra méltó hidegvérrel ugrott jobbra, s rövid kerületet nyargalván át, az ablak alatti zöld léczezet alá ért.

A Giskra szép leánya a közeledőben azon alakra gondolt ismerni, mely igen is mélyen volt szívébe vésve. Mondhatlan rémüléssel kiáltott le: - Szerencsétlen! mit tevél? - el kell veszned!

- Láttalak! - kiált fel az ifjú egy merész lépéssel emelkedve az első, lábai alatt recsegő léczfokra - ha kell, meghalok! te könnyezni fogsz!

Azonban, a mitől a hölgy méltán rettegett, megtörtént. - Az oroszlánok az ifjúnak félreugrását észrevevén, talpon termettek, s rövid előreugrás után leguggoltak, felemelvén orrukat, s nemét a hörgésnek hallatták.

Elemér, kit már nevén nevezhetünk, alig ért fel lábával az első lécére, midőn a nőoroszlán hatalmas ugrással mellette termett, s a hím, mintegy elsőséget engedve nőtársának, guggoló helyzetéből fölegyenesedett s méltósággal teljes léptekkel közeledett, jobbra kanyarodva s egy kis kerületet tevén a lécz-rostélyzatig.

Azonban az ugrás a távolság miatt röviden ütött ki: Elemér s a nőoroszlán között mintegy másfélölnyi hézag lehetett. - Az ifjú hirtelen kapaszkodott fölfelé, két lécz-sor, terhe alatt engedett, s recsegve hullott alá. - A földtől egy ölnyire állott most a negyedik vagy ötödik lécz-soron, inkább a borág többszörös venyige fonadékától, mint a gyenge lécztől tartatva, bár ritka jelenléttel lábát a lécznek azon végére helyezé, mely az oszlopba volt róva, s hol az következőleg nehezebben törhetett el, mint közepe táján. Ezt ő, az első két lécz-sorozat meghaladtakor, az idő rövidsége s helyzete iszonyúsága miatt vagy nem tudta, vagy nem ért tenni.

- Fegyvert nemes hölgy! - kiáltott fel - hogy védtelen ne haljak meg; e tőr mitsem ér.

- Felebb - rebegé a hölgy, szakadozó lélekzettel, lenyujtván karját, eszméletlen s akaratlan. - - Felebb! - ismétlé - alant a halál!

- Hah! - kiált az ifjú, megvető tekintetet vetve a két vadra, melyek közül a hím, a nő veszteglését unván, hatalmas ugrással próbálta a hőst leragadni magasságából - odafenn áll őrangyalom! Ezzel élénk gyorsasággal emelkedett felebb a rostélyzaton; végre kezei a félig elalélt, de magát bátorítni törekvő hölgynek kezeit ragadák meg. A selyemujjaknak segítő vonása fölfelé Elemérnek minden vérét arczába kergette. Feledve volt helyzete, feledve az oroszlánok; minden! -

Így ért ő fel az ablak párkányáig, melyre hirtelen kapaszkodott, s mintegy kábultan fordult a szoba felé.

A hölgy kiszabadítá kezeit az övéiből s védve nyujtotta elő azokat; arczában részvét, kevélység s méltó felindulása a haragnak küzdöttek. - Itt - mond, a lehető hidegséget igyekezvén szavaiba önteni, - ment kegyed; itt maradjon, míg segítséget hívok.

Elemér a kedves teremtésnek kezét ragadta meg újra. - Éltem élete! - mond - ne neheztelj! öntsd haragod mennyköveit a bűnösre, ki istennőjét bántotta meg; adj fegyvert; hogy utat vívjak a tulsó falakig magamnak! csak tanukat ne hívj ide, magadért, Serena! magadért ne!

A Giskra leánya elnémult, a pillanat hatalma őt szótlanná tette.

Úgy tetszett az ifjúnak, mintha kezét érezné a magáéban reszketni. Magán kivül ragadva, s egy annyi évig szívében lobogó szerelemtől szépítve keríté férfiúkarját az imádott hölgynek karcsú dereka körül.

- Serena! - mond az igaz szerelem utánozhatlan édességével - egy életet vetek e pillanatért oda! lelkem első szerelmét te gyujtottad meg! Ah! ráismersz azon ifjúra, ki árnyadat kisérte, mióta látott! - bocsánat.

- Hátra, vakmerő! - felelt a hölgy, kifejtve magát az ölelő karok közül - ezen az úton véli a Giskra leányának szívét megnyerni? - Ha birta volna azt, - folytatá kevélyen - most vesztené!

- Mutass utat, hogy mehessek! adj fegyvert! vagy ezen tőrrel fúrok ösvényt az oroszlánok szívén keresztül; csak egyet mondj! - megbocsátasz-e? - Elemér az ablakon ereszté le lábait, s az egyiknek a felső léczen keresett lapot. - A két oroszlán a gyepet túrta fel alant s nyuladó nyelvvel emelte ordítva fejét rá.

- Megálljon, - mond Serena - megálljon! vakmerősége engemet is, magát is veszélybe hozott; ha atyám itt lelné? - nem! - egy perczig várjon, - elmém zavart, - meg akarom menteni, igen, akarom, - de puszta emberszeretetből, mely az ellenségnek megbocsát.

- Serena! - kiált az ifjú, lejebb ereszkedve - mondd! nem érzesz-e többet? - szerelmed nélkül halál az élet, itt legalább érted halok meg!

- Nemtelen! - felelt a hölgy, nemes szelidséggel s halálsápadtan. - A helyzet iszonyúságát s könyörülő szívemet akarja használni oly vallomás kicsikarására, melynek csak ajándékozva s önkényt adva van érdeme. Kegyed férfiú! - folytatá keserűn és büszkén - nem jobb a többinél! lépjen e szobába itt, talán lelek utat, megmenteni azt, ki jószívű részvétem közepette engemet sérteni akar.

Elemér könnyű ugrással a szobában termett.

ÉJ.

Egy tüzes ifjú, s egy, a kegyes ég
adománya szelid lány,
Ott az erő szépség, itt szépség
lészen erővé.
Félve találkoznak szemeik.

Vörösmarty.

- Arczod haragodban is szép és fönséges, mint a viharzó ég! - mond a lovag s tekintete bámulással kémlelt a cseh szűznek nemes vonásain.

Serena reszketett, de egy azon ártatlanság- s öntudat-előidézte tekintetek közül, melyek magaslelkű hölgyeknek, oly igen hatalmukban vannak, Elemért elnémította; nemével a látói elragadtatásnak állott imádottja előtt s látszott bocsánatot kérni. - Szünet lőn; a hölgy magához tért, hidegkevélyen intett az ifjúnak egy távolabb helyezett székre. - Ezután a szobának az ablaktól jobbra eső ajtaját megnyitá s gyorsan lépett ki abból. Nemsokára visszatért s újra egy, a másikkal majdnem szemközt nyíló balra távozott el.

Serenának lakása három szobából állott. Egyik az volt, melyben őt Elemérrel láttuk; balra, hová utóbb bement, kisebb háló-szobácska volt; s ezentúl keskeny, alig négy öl hosszú folyosó, mely világot csak egy, a pesti oldalra nyiló magasan helyezett kerek ablakocskából nyert. - E szűk köznek túlsó végét nehéz, vassal borított ajtó védte, mely egy tágasb s hosszabb folyosóra vezetett, de mindig zárva tartatott, hogy annál háboríthatlanabb lenne osztálya az épületnek. Mátyás jelesb vendégeit szokta ide szállítni. Az előbb leírt bezárt folyosóból egy terembe lehetett menni, mely az udvar felől három magas ablakból vett világítást. Ebben Serenának nőkisérete s egy, kárpitokkal csak most elkülönözött szegletkén két nőcseléde volt.

Két kijárása volt tehát e korlátolt szállásnak; az egyik azon ajtó, melyből Serenát először láttuk eltűnni jobbra, s ez tágasb szobasorra nyilt. A szép hölgy s atyjának szállása közt négy szoba és egy hosszú terem nyúlt; ezek közül csak az utolsóban, azaz: a teremben találtatott kijárás tágas előszobába, hol a hatalmas egykori kényúrnak s most királyi vezérnek apródjai s főszolgái tartózkodtak; a másik, a nőkíséret teremén keresztül egy oldalhágcsóra.

E helyzetből láthatni, hogy Elemér három úton távozhatott el Serenától: a két leírt kijáráson s azon az úton, melyen a szobába jött.

Első pillanatában a meglepetésnek Serena segítségért akart kiáltani, vagy jobban szólva, a megmenekedettnek utat akart a távozásra nyitni; de hideg fontolgatás ezt lehetetlenné tette.

Elemér jelenléte nála, bármiként került oda, okot adhata félreértésre. Mert ha a veszélytől szabadulni akarónak felkapaszkodását a léczezeten meg lehete is fejteni, a rekeszbe jöttét bizonyosan nem, Serena hírének kára nélkül; s így mind a két kijárás a szobából; az ifjúra nézve, használhatlan lőn.

A hölgy elméjén egy más gondolat is vonult keresztül. - Hátha - mond magában, - a leányok termébe menne, tőle magától kisértetve s ott azt mondaná, hogy Giskrával akart szólani; az apródok szobáján jött be s e túlsó oldalon távozik? - De ezt sem lehetett semmiképen végrehajtani: az átmenésre a Serena szobáján ily későn nem lehete megfejthető ürügyet adni. De a nőszemélyzet is ilyenkor vagy aludt már, vagy vetkezőfélben volt s mindnyájokat méltán meglepte volna Elemérnek megjelenése, kinek nem lehet oka az út rövidségeért az illedelmet megsérteni, s ki arra távozhatnék, sőt illik távoznia, merre jött. - Végre a kapaszkodás

alkalmával a ruházata is szenvedett, mely egyszerű s ízletes volt, de nem látogatásra alkalmas, ha általán véve ily késő látogatásnak nem lett volna lehetetlen valószínűséget adni.

Mindezek váltakozván elméjében, arra az egyetlenre számított: ha reggel nőcselédeit valami ürügy alatt eltávoztathatja termükből s azon a lovagot kiereszthetí. De egy egész éjtszaka hevert még e kétes remény közt.

Könnyen megfejthető, hogy aggodalma s azon nyomasztó indulatkeverék, méltó harag s szánakodás közt, mely kedélyében dúlt, neki egyelőre csak annyi időt engedett, hogy a helyzet jelen pillanatára találjon biztosítást. Ennek következésében akarta megtudni, ha atyja visszatért-e a lakomából! - Azért sietett ő színéből kikelt arczczal, de az ártatlanság bátorságával előbb a négy szobán keresztül a terembe s onnan még a Giskrát váró s unalmukat koczkákkal űző apródok szobájába, melynek ajtaját megnyitván, azonnal megtudta: hogy atyja még nem érkezett meg.

Szokása volt Giskrának, néha, bármi későn érkezett haza, jó éjtszakát mondani leányának; ilyenkor pamlagán rövid negyedóráig beszélgetett. E látogatástól tartott leginkább Serena. Midőn másodszor távozott el, akkor hálószobájának ajtaját zárta be. Ugyanezt akará tenni a másik szomszédszoba ajtajával is; de két okért nem cselekedhette: először, mivel gyöngédsége erkölcsi lehetetlenséggé tette, hogy magát így minden oldalról elzárja egy férfiúval, kire méltó oka volt neheztelni s kit, bár közel állott szívéhez, nem ismert még; - másodszor, mivel ezen ajtó mindig nyitva szokott lenni.

Végre visszaérkezett szobájába, hol a lovagot a széken ülve találta. Elemér azonnal felállt. - Nemes hölgy! - mond fojtott hangon, egészen eltávolítván azon bizodalmas megszólítást, melyet az ingerültség veszélyteljes pillanatai talán kimenthettek, de mely később az illedelem vakmerő sértése lett volna. - Megbocsáthat-e azon aggodalomért, melyet a legtiszteletreméltóbb hölgynek szereztem! - Nem, e haragtelt tekintetet nem tűrhetem! ereszszen sorsomnak! hadd menjek azon az úton, melyen jöttem.

- Lovag! - mond a hölgy mondhatlan fönséggel, mely szelídséggel párosult, - nem tagadom, hogy jelenléte kedvetlen előttem; de nem vagyok oly kicsinyszívű, halálnak áldozni valakit önveszedelmemért. - - Mit fogok tenni, nem tudom - de az ég sugall nekem egy szerencsés eszmét! - Serena kissé elgondolkozott, egészen részvétlenné erőtetett tekintetet vetvén a lovagra. - Kegyednek bátorsága vakmerőség, - folytatá, - én utálom azt, szeretem a nagyszívűséget, - minden, a mi szívtelenség önmagunk vagy más iránt, nem tetszik nekem; s a kegyed gondatlansága nem használna semmit: önmagának nem, mert ha fegyvert adnék kezébe, miként azt tehetném is, két oroszlán ellen miként védhetné magát?

Az ifjúnak szeme nemes tűzre gyúlt s ő szólani akart.

Serena hallgatást intett a kezével. - Nem bátorságán kétkedem kegyednek, csak annak sikerén, - mond hidegen. - Mit vélnének végre azon halottról, a Giskra fegyverével kezében, ki ablakaim alatt a léczezetet törte szét?

Elemérnek keblét önkénytelen sóhaj emelé.

- Mit tehetek? - mond.

- Vakon s némán engedelmeskedni! - felelt a gyönyörű hölgy nemességével s fönséggel mind arczának kifejezésében, mind tartásában. - Lépjen kegyed e szobába! - hálószobájára mutatott.

Ezen pillanatban lépéseket hallott a terem felől s ajtónyitást. Serena összerázkódott, ajkait szorította egybe s arcza halvány lett, mint halotté; kezeivel egy szék karját ragadta meg s a másikkal hirtelen távozásra intett. Elemér egy percz alatt, a helyzet veszélyétől előidézett élénkséggel a Serena hálószobájában termett, ki utána tántorogva inkább mint menve, görcsös

sietséggel csavarta a kulcsot az ajtóra s rejtette azt keblébe; de nem birhatván lábait, az ajtó közelében tágas karszékbe hanyatlott.

A jövő perczben a másik ajtó nyílt meg s Giskra lépett be, vidámabban a szokottnál s bortól kissé felizgatva, de kábultság nélkül.

- Most hallom, Serena! - mond, - hogy tudakoltál; jó éjtszakát jövök mondani, miként van, hogy még itt találllak? ma későn fekszel le.

Serena összeszedte minden erejét, fölkelt a székről, s atyja ölelésére ment; a pamlag előtti asztalt kissé félrébb vonta, ülésre intve - s Giskra azon helyet foglalt.

- Nem a legjobban érzem magamat, - rebegé a leány erőltetett hangon, - az álmatlanságnak nincs jobb gyógyszere a virrasztásnál; azért fenn akarok darabig még maradni. - Hát atyám miként mulatta magát? - kérdé, nyájasan fogva meg atyjának kezét.

- Vígan telt el az estebéd, - viszonzá ez, - a király különös jó kedvében volt. - Az öreg Káldor története jött szóba, melyről már beszéltem neked s kiszabadulása Visegrádról. A király igen elmésen előadta az egész ördögidézetet, melyet a Zugligetben végighallgatott, félig nyilt ajtó előtt. - Galeottinak víz volt ez malmára s Garával, Országgal s Csuporral sokat vitatkoztak s enyelegtek az ördög s czimborája fölött.

- Komorócziról mit szólott a király? - kérdé Serena elszórva.

- Nevetett! - Higyjétek, - mond, - ha valahol elfognának, aligha úgy nem tennék magam is; egyébiránt, hogy atyját halva sem hagyta Visegrád alatt, azt szeretem. - Rövid szünet után felkiáltott: - Gonosz pára! de a cséplők elején, vagy a vár rovátkai közt nem rossz ijesztő leend a törökök ellen ez a Komoróczi.

- A király jó - mond Serena, hogy valamit mondjon, - Komoróczival - vagy az ifjú Káldorral már - úgy bánt mint Szilágyival, kinek megbocsátotta a világosi vár elfoglalását.

- A király, - viszonzá Giskra, - nem rosszul számít az ily engedékenységgel; sokan vagyunk a megtértek, s túlzott keménység egyik hibás ellen sértene mindnyájunkat. - Ő férfiú, emberbecsülő, maga feje után jár; de baj is volna ennyi zavar közt minden tanácsadónak véleményére hajolni! De szólj, kedvesem, hány lehet az óra? te nem jól vagy, arczod nagyon halvány; fejed fáj, úgy-e? jó lesz valóban lefeküdnöd, - jegyzé meg Giskra.

- Az óra a hálószobában van - felelt Serena alig eszmélve s karját az asztalra támasztva igyekezett félülő, félheverő helyzetéből fölegyenesedni.

- Maradj! te valóban rosszul vagy, kedvesem, - jegyzé meg szíves gonddal Giskra, - majd megnézem én az órát; vagy jer fölsegítlek.

- Köszönöm, - felel Serena, minden erejét felköltve, - jobban érzem magamat; ne fáradjon kedves atyám, elmegyek magam. - A hölgy fölemelkedett, a szoba közepéig haladott, de érezte, hogy kezei nem birandják az ajtót felkulcsolni: megállott s azon lélekjelenléttel, melyet ily körülményekben csak tisztaság s ártatlanság adhatnak, fordítá fejét vissza:

- Most jut eszembe, mond, nevetésre erőtetve ajkait, - hogy az óra nem jár ma estétől óta, feledtem-e felhúzni vagy megromlott, nem tudom; mindig haton áll.

- Van éjfél; - mond Giskra nem gyanítva semmit, - de feküdjél le.

Serena, atyjának egykedvűséget látván, mindinkább kezdé lélekjelenetét visszanyerni. - Ah! - mond, kissé biztosabban lépve vissza a pamlag felé, melyre leereszkedett s atyjának kezét fogva meg - valóban nem vagyok álmos s azután - tevé enyelegve hozzá, - tudja-e kedves atyám, hogy nekünk hölgyeknek, megvan a magunk szeszélye? - én ezuttal fejecském mellett

maradok, - tevé tréfás méltósággal hozzá, - s azon nemes lovag, ki mellettem ül, tisztelni fogja a szépnem jogait!

Giskra nevetett. - Gyermek! - mond, - mintha szegény anyádat látnám! - s a vad pártvezérnek szemeibe egy köny lopódzott s a férfiú-kebelt, melyet az ég villáma meg nem reszkettetett, egy halk sóhaj emelé fel. - De te rosszul ülsz, leányom! - folytatá gondosan - vánkost hozok, maradj! - Giskra hirtelen felkelt s néhány lépést tett a hálószoba felé.

Serenában a vér fagygyá vált újra; nemével az indulatosságnak s békétlenségnek, melyet a sokszorozott rémület idézett elő, kiáltott fel ritka lélekjelenléttel: - Csak azt kérem, mely, ott ama széken áll.

Atyja arra nézett, s egy veres kordovány aranynyal gazdagon hímzett párnát látott, melyet a jövő pillanatban Serenának feje alá helyezett.

A hölgy béketűrésének minden húrai feszülve voltak, de semmit sem tehetett; mert egy elhibázott szó titkát árulhatá el. - A pillanat terhe ólomsúlylyal nehézkedett rajta. - Istenem! - fohászkodott fel magában, - rövidítsd e kínzó órát, mely végtelenre nyúlik! Azonban kényelmesb helyzetbe tevé magát a pamlagon s tréfásan emelte fel szavát. - Atyám! leányát egészen el akarja kényeztetni! elégszer feküdtem én már puszta hevederes tábori ágyon, fejem alá gyűrt köpenyen; hiszen én a Giskra leánya vagyok!

Az öreg hizelegve simogatta leányának homlokát; végre fölkelt: - Jó éjtszakát! - mond, nyájasan megcsókolva őt. Serena újult; az öreg balra fordult s a hálószoba felé közeledett.

Serenának minden izma reszketett; őt újra a rémület fogta körül, - felkelt. - Parancsol-e atyám valamit? - kérdé élénken.

- Nem, angyalom! - felelt Giskra, - csak cselédeidet akartam szólítani, mert le kell nyugodnod; az ily virrasztás többet árt, mint használ.

Serena karját ölté az atyjáén keresztül. - Én engedelmeskedem, - mond, a lehetőségig titkolva nyugtalanságát, vidám nyájassággal, - lefekszem. - Ezzel mintegy önkénytelen fordítást adván lépteinek, atyját a túlsó ajtó felé vezeté. - Majd előszólítom nőimet; - folytatá, - jó éjtszakát, kedves atyám! - holnap, remélem, főfájás nélkül együtt reggelizünk, - jó éjtszakát!

Mindezt Serena azon biztos tapintattal s magafeltalálással tevé, mely a veszély perczeiben a hölgyek sajátja s oly természetesen, hogy atyja, a jó éjtszakát viszonozván, gyanú nélkül távozott.

Alig haladott el az öreg, Serena a kulcsot azonnal az ajtóra fordította, s mintegy kifáradva azon feszültségnek nyomásától, mely kedélyét e derült színezetű, de borzasztó kétességű jelenetek közben összefűzte, a pamlagra rogyott. Arczán boszankodás volt olvasható, türelmetlen békétlenséggel vegyülve. - Minő helyzet ez! - kiáltott fel magában - hogy szabaduljak-e vakmerőtől, ki nekem ennyi nyugtalanságot okoz? - Hevesen kelt föl, s járt fel s alá. - A hálószoba ajtajához közel megállapodott, önkénytelen fülelve, de semmi nesz nem hallatszott, minden néma volt körüle.

Míg Serena atyjával beszélgetett, Elemérnek kedélye a legkínosabb hánykódásban volt; érezte: vak szenvedélye minő kétes, sőt becsületveszélyző körülménybe helyzé azon hölgyet, kit imádott s kit e véletlen összejövetel után, sértett gyöngédsége közepette oly nemesnek, oly nőileg szentnek talált, hogy szerelme ezen óra alatt éveket nőtt. Miként szabadíthassa fel e szorongató nyomás alól szíve leányát, ezt fontolgatá magában.

A szoba, melyben volt, keskeny boltot képezett, góth alakú falívei ékbe futottak össze, valaha alkalmasint levéltárnak használtatott, de a királyválasztás óta, a lakosztályok elrendelésekor vendégszobának fordíttatott. Falai nehéz kék szövettel voltak bevonva; a párkányzat régi

aranyozást láttatott; egy tágas veres kordovány s színes virágokkal hímzett kerevet; Serenának patyolatfellegzett ágya, hófehér vánkosaival s bársony-paplanával; néhány fehér és zöld támaszú s karú tágas szék; egy nehéz, gazdagon rézzel ékesített fekete láda s két szekrény egészítek ki az aggszerű bútorozást.

Elemér tág karszékben foglalt helyet s dobogó szívvel fülelt a szomszéd szobában történtekre; de egy szót sem vehetett ki s valahányszor lépteket hallott az ajtó felé közeledni, mindannyiszor önkénytelen tőréhez nyúlt, de mi czélra? maga sem tudta. Első gondolata volt, véget vetni a dolognak. A szerelem hős indulatával s áldozó hevével akart újra a rekeszbe lépni. Serenának minden ellenvetéseit mérlegbe tevé fölfedezhetése esetével s annak következéseivel, s halála a rekeszben kisebb rossznak tetszett neki mind magára, mind Serenára nézve. E gondolattól űzetve voná szét a magas ablak leeresztett kárpitait; de ijedtére látta, hogy a boltozatos szobának ablakréseit kemény vasbotok keresztezék át.

Minden elmésségét összeszedte egy kifogás, ürügy vagy mentség feltalálásában, ha itt éretnék. A szerelem odaengedésével inkább bárminek kivánt egy perczig tartatni, csak Serena erkölcse maradjon gyanútlan. Végre lelke kissé megnyugodott, midőn rejtekét háborítlannak látta s a lehelletet magába fojtva, ült csendesen:

Ha minden balul üt ki, nem léphetek-e föl nyiltan Giskra előtt az igazsággal? - igy fűzé tovább gondolatit, - nem mondhatom-e, hogy leányát szeretem! mióta tudom, hogy él; - hogy őt látni vágytam: mivel holnap indulni akarok, s nem tudtam magamtól megtagadni e gyönyört. Hiszen nem akartam egyebet. - De hinni fogja-e? s mit mond Serena? - s mégis végre is ez marad hátra!

Ezen pillanatban a kulcs halkal fordult s Serena lépett be, intett kezével s Elemér szótlanul követé őt a másik szobába, melybe csak most, midőn a veszély kissé szűnni látszott, tekintett jobban körül. Tágas volt az, két ablakkal Pest felé. Ezek egyikén jött be az ifjú. Balra ettől kifelé hajló vastag falábakon álló pamlag vagy hosszú szék nyúlt a fal mellett, melynek oldalait S alakú rézhorgok tarták össze, csak ülése volt rózsaszín metszett bársonynyal borítva. A pamlag előtt asztal állott, fölötte pedig aczél-tükör, zöld, arany s üvegkerettel; néhány hadi jelenet olajba festve a falakon; almáriomok, székek, egy kemencze a szegletben, s a függő lámpa valának egész készülete.

- Kegyed, - mond Serena nyugodtan, de királynéi fönséggel, - engemet a legterhelőbb helyzetbe hozott; fiatal gondatlanságának akarom vizsgaságát nevezni, s nem teszek szemrehányást, - a dolog megtörtént. A reggelt itt várja be. - Az egész nekem egy álmatlan éjtszakámban kerülend; holnap, remélem, utat találok eltávoztatására. - Kis szünet után vonásai kevélyebb szelleműek lőnek s némileg sértve folytatá: - Hogy igaztalannak kelle lennem atyámhoz; hogy egy titok létezik köztem s kegyed közt, melynek tekervényeibe önkénytelen jöttem s melynek avatottja lenni - tevé majdnem megvetőleg hozzá - sem vágyam, sem dicsőségem: azt meggondolni s az iránt önszivében mentséget találni, kegyedre bízom; ezzel köztünk ez életre minden meg volt mondva! - Én szobámba távozom, kegyed itt a pamlagon pihenhet; én virrasztani fogok, mert kell! - egy éjtszaka nem a világ!

Míg Serena a büntető beszélyt hallatá Elemérrel, ez több ízben akart szólani, de kevély intése a hölgynek kényszeríté őt az egészet végig hallgatni. Serena a hálószoba felé indult. Elemér a legmélyebb tisztelettel, de a szenvedély merészségével állott elébe.

- Serena! - mond fojtott hangon. - Igen én bűnös vagyok, mint hiszed! - Megengedj, hogy ezen órában, midőn éltemből kiköltözve, magamon túl vagyok ragadva, tegezlek, mint a hivő Istenét! - Itt lábaidnál látsz! készen meghalni egy intésedre! vagy élni éretted s neked s az éltet mint tekinteted ajándékát nézni!

Serena a legszorongatóbb küzdésben volt, kétkedve: távozzék-e vagy maradjon? arcza hideg volt s szinte kemény kifejezésű; végre megszólalt: - Itt van kegyed, levente, akaratom ellen, - én is itt, a távozni akaró; szóljon, mit mondhat nekem?

Bárminő visszaidéző volt az arcz, a hang s a szó mely mondatott, Elemér folytatá: - Bűnös vagyok, Serena! mert bűnömet nem bánom. - Te nem volnál azon istennő, kit én imádok, ha rám neheztelnél azért, hogy e pillanat boldogságaért egy életet adnék! - hogy haragodat nem rettegem, én, ki az eget láttam, s az ég legszebb, legszentebb angyalát az ő dicsőségében színről színre.

A hang, melylyel az ifjú ezt mondá, oly szelid, oly szenvedélyteljes volt, annyi mély s igaz tiszteletet fejezett ki, hogy Serena nemét az elfogódásnak érzé keblén; de hirtelen ébredt föl ábrándozásából s visszatért kevélységgel tekintett a beszélőre. - Vágyok tudni, - mond lesújtó hidegséggel, - meddig vezet e szemtelenség? s minek leszek még kitéve, a Giskra leánya egy katonával szemben?!

- Nem, nem! - kiált fel az ifjú, - nem mérem én a szavak súlyát, nemes hölgy! - nem szívedből eredtek azok; légy igazságos - szeretlek! bűn-e, hogy arczod egébe kívánok tekinteni? - évek óta hordalak forró keblemben, Serena! te nem tudod azt, s mióta láttalak először, nem távozott képed egy pillantig elmémből. Sokszor jártam atyád táborában, álruha födte tagjaimat: nem sátrait számlálni, nem cséplőinek sorait följegyezni, - kém nem vagyok! - Láttalak! Straznicz-ban, észrevétlen, de láttalak, - szemeid sugárit lestem, mint a hajós a világító torony ragyogványát; mint az ozmán a napsötétség után első fénygyűrűjét a királycsillagnak.

- S miért, - mond Serena méltósággal, de önkénytelen szelidebbre olvadt arczkifejezéssel, - miért nem lépett kegyed fel nyiltan és szabadon? - Ki? - én nem ismerem; ha nemes lovag, vagy tettel, vagy születéssel helyzetem magasságán: minek álruha? minek éjjeli kalandorságok? - minek mindez? - Zárva tartja-e Giskra leányát? apácza vagyok-e mohos falak közt? mit higyjek azon férfiúról, ki retteg nyiltan és szabadon fellépni.

- Szavaid büntető súlya letiporna, ha ártatlanságom érzetében nyiltan nem emelhetném szemeim rád, nemes hölgy, - felel szeliden Elemér. - Igen, tehettem volna mindazt, a mit szavad kifejezett; felléphetek elődbe: főleg most, midőn királyom közelében vagy, szép leánya hű bajnokának! De mit tartanál te azon életadó szemekkel, melyekből a feddés halál, üdv az engesztelés, ha egy levente, születésére hozzád hasonló, - bár lényegében tőled, te páratlan! mérhetlen távolban áll; ha egy lovag képes lenne fogadását megmásolni? - Nekem nevem nincsen! csak az, melyet magamnak adtam; Elemér a sasnak neveznek a harcz fiai; de arczomat sötét rostély födi, mert szent eskü tilt fölemelni azt a világ előtt, míg alatta vonások élnek, melyekben egy másra ismerhetne a fondorság, kinek tiszta nevét álnok ármány a porba tiporta.

Serenának vonásai lelkesedtek; egy eszme ébredett keblében; tekintetét az ifjúnak hosszas elfödéstől szokatlan fehérségű képére függesztve egy sugára az engesztelődésnek derült szép arczán. - Kegyed ama - ?

Elemér hirtelen emelte föl kezét, hallgatást intve: - Ne nevezz azon névvel, mely ajkaidon lebeg, nemes hölgy!

Szünet lőn, Serena gondolkozni látszatott s keblében jóltevő melegség terjedett. - Levente! - mond szép tartással szelid hangon, - nem tagadom, ha azon névnek birtokosa, mely most lebegett ajkaimon, nem vonhatnám meg kegyedtől bámulásomat; s valamint nemes öntagadása, úgy ezen agglovagi szava, tartása teljes méltánylásomat érdemli!

- Serena! - folytatá a lovag, - egy eskü talán az indulat hevében, de a világ legnemesb királya előtt önkényt kimondva, fegyverzett lovagtól, diadal után s elhatározottan, nem engedi sem

udvarnál föllépésemet, sem másként, mint födött arczczal, látogatásomat atyádnál. Ne kárhoztass engemet! csak látni akartalak én távozásom előtt s kerestem arczodat, hol azt a mult napokban megpillantottam: nem szólni, nem szobád küszöbét átlépni. - Hogy látsz, hogy a vonások födetlen mutatkoznak előtted; a véletlen oka; - értesz-e már? Szerelmem éveiddel nőtt, s miként te állasz itt a szépség teljében s dicsőségében: úgy áll szerelmem - egy Isten erejében! - állandóságában egy kőszál! - Te tanítottál szeretni s árva vagyok bár! lelkem mondja hogy értékedet fel tudom fogni; nem várok tőled semmit, csak egyet: szeress! legyen szíved mélyében egy hang, egy erecske, mely értem rezzen meg, a feledett Elemérért.

- Elemér! - kiáltott fel Serena az indulat kitörő hevével, - én igazságtalan valék! Istenemre! e név dicső, magasra száll, mint a sas, mely azt kiséri.

Az ifjú kezét ragadta meg a hölgynek: - Mit mondasz? szíved hangja-e ez?

A hölgy gyöngéden vonta vissza kezét,

- Serena! - folytatá az ifjú. - Haragod súlyát éreztem; engedd bizodalmadat tapasztalnom! a nemes léleknek ezen égi gyümölcsét! te páratlan! légy kegyes és szíved tisztaságában hivő s adj reményt nekem!

Serena hallgatott. - Kis szünet után alig hallhatólag rebegé: - Elemér, a kivánat nem nemes, nem lovagi, - a mi sértő benne, ám mentse az ifjú szenvedély; de felelettel rá nem akarom kegyedet sérteni, nem magamat!

A szerelem higgadt kedélyekben valami oly szent, oly felsőbb természetű, hogy mindent utál, s kerül, mi rá, a szabadra, bilincseket rakhatna. A kényszerítés eszméjétől irtózik: önkényt hajolni, vagy soha! ez az igaz érzés jelszava. Idő, érdem, csatlakozás idézhetnek hálát s vonzódást elő: a szerelem magamagát teremti - lesz! hogy soha se szűnjék!

Elemér, szenvedélyétől elragadva, a helyzet szorongató voltát akarta segédül hívni s mintegy frigyesül használni a Serena szivének megnyerésére. Ez fájt és visszatetszett a nemes leánynak. Mivel a szeretet ébredett keblében, - szégyenítőnek találta, annak önkénytelenségéből valamit leróni; úgy tetszett neki, mintha szivével inkább lenne akkor szabad, ha ezer ellenkező körülmény gátolná a vallomást, mint most, midőn azt a sors maga látszatik előidézni.

Serenának gyöngéd, czélzással teljes felelete s nemes tartása a felgerjedt lovagot újra visszaidézte korlátiba. - Nemes hölgy! - mond szeliden, - értem! - itt e helyzetben szólania nem lehet s ah! nekem az ég annyi erőt nem adott, hogy itt állva, ily közel, elhallgathatnám, mit évek óta csak magamnak mertem megvallani; büntetést érdemlek, Serena! ne feleljen nekem, de engedje szavait magyaráznom, megcsalni magamat s buvárkodnom az álhiedelemben, hogy nem idegen tőlem. Irigyelné-e a remények egy lenge levélkéjét tőlem! a menny üdvéből ne vigyek egy sugárt, egy üdvszikrát keblemben? én várom az itéletet ajkairól.

- Elemér! - mond Serena nyugodtan. - Én távozom! minek e tárgyat fűzni tovább? itt a menekvésről kell gondolkodni. - Jó éjtszakát! én virrasztok; - folytatá harag nélkül, - ez mindaz, a mit tehetek!

- Serena! - mond Elemér, - ne virraszszon; engedje hölgyemet őriznem, lovagját engedje ajtaja küszöbe előtt állani s álmait védni!

Serena hirtelen eltávozott s az ajtót bevonván, a kulcsot ráfordítá.

MENNY ÉS FÖLD.

Nemcsak kenyérrel él az ember.

Biblia.

Nem függve - - - - örökre
csalfa képen,
Nem sirván s örülvén muló álmok
miatt.

Kölcsey.

Elemér egy karszékbe vetette magát; Serenának minden szavát, minden tekintetét fölidézte lelkébe, a szenvedély reményével s remegésével hol tágulni, hol szorulni érezvén keblét.

Egyedülségét lovagunk merengve töltötte, hogy úgy szóljak, magába mélyedett el. Éltének e fénypontján nem bámulandó, ha egész előbbi léte mint legördülő tekercs bontakozott lelki szemei előtt. A szerelem fellengésével keresett magában érdemet Serenának tetszhetni; igyekezett hő vágyai tárgyát felékesíteni mindazzal, mit szeretni, mit becsülni kell; az eget tűzte homlokára, s bármennyire ékesítette föl képzetében, mint az önremekét bámuló festő, kétkedve rázta fejét és lelke mélyében hangzott: mégsem az! még több ennél!

Elemérben azon őserőt, azon fiatal hevet, mely minden tettéből kitűnt, nem bámulhatjuk. A tizenötödik században azon kimért, csalódásaikból jókor ébredt, életúnt fiatalokat, milyenek most annyian vannak, nem igen lehete találni.

Akkor senki sem vélte magát, a legéletölőbb csalódás után is, feljogosítva: az egyes esetet általánosítni, mindenkorinak, életszerűnek, elkerülhetlennek nevezni, azért, mivel rajta történt.

A mostani komoly, életúnt fiataloknak szemökbe nevettek volna akkor; mert az életet úgy, mint van, tűrni nem tudni szintoly gyávaság, minő nevetséges minden ábrándozás, mely hiú képzeteken alapul.

Két neme az ifjaknak van a legtöbb csalódásnak kitéve: az egyik, mely önmagát, a másik, mely a világot becsüli túl. Mind a kettőnek okvetetlen ébredni kell valaha, mert az első nem az, kinek önmagát teremté képzetében; az utóbbinak világa pedig újra nem az, minek hitte.

Kevés ember van, ki elég erős és bátor, a valóban több nehezéket, több alapot találni, mint képzeteiben, s ki álmait ne sajnálná; holott minden álom e rövid életben veszteség, s minden ébredés nyereség.

Azért gondolkodni szerető ki nem kerülheti azon meggyőződést, hogy többnyire az életben azok csalódnak legtöbbször, kik legtöbb hiú, kevély, másokat kirekesztő, magukat kiváltságosító s túlbecsülő követeléseket tesznek; kik, ha szemök felnyílik s töméntyt nem nyer hiúságuk, feljajdulnak, a világot átkozzák, mely őket megcsalta, mely rózsák helyett töviseket szórt utaikra; magukat ritkán, az egészet mindig vádolva, végre visszavonulnak, mint elhaló vihar, a mindenségre dörögvén megcsalott szivöknek villámait.

A legkevesb ember teszi magát annak helyzetébe, kiről elitél. Ezért csalódik oly gyakran, s igazságtalan, sőt kegyetlen itéleteiben; ezért követel embertől embertúlit; önkényt, elhatározást, akaratot ott, hol mindezeknek helyök nincsen, s hol az indulat önkénytelen. - Azért egy serege azoknak, kik a gyengeséget gyávasággal, rossz lélekkel, kajánsággal cserélik fel, s

szerelemben, barátságban, tetterőben oly követeléseket tesznek, melyeknek maguk megfelelni képesek nem volnának.

Ritkának jut eszébe, ha az élet valamelyik fontosb viszonyában őt csalódás éri: ennek természetét vizsgálni s megfontolni, ha nincs-e e viszonyban magában valami, az emberi természetet túlfeszítő, ahhoz nem alkalmazott, következőleg oly hiány, mely a csalódást magából e viszony minőségéből fejti meg. - Kárhoztatnunk kell-e a világot azért, hogy az emberi elme némely s talán a legéletbehatóbb tárgyak körül nincs egészen tisztában? s nem bátrabb-e s értelmet mutatóbb ama nem hiú, sőt igen valószínű remény, hogy mindezek valaha másként leendnek, s így maga a valósága a helyesnek nem ábrándozás, csak a kerítvényben van olykor a hiba.

Nem látunk-e embereket, kik megfoghatlan következetlenséggel álnokká, kétszínűekké tesznek bennünket szándékosan, s a csalódásban találják jól magukat. Örülnek, ha szeretetet színlünk, ha barátságot mutatunk, erőtetjük magunkat közelítésre - mely épen azért álközeledés, mivel nem lehet akarat következménye, hanem eszméjénél fogva, a hol van, ott önkénytelen.

Nem látjuk-e a vetély nemes ingerét irígységgel, a gyöngédség kiméletét kétszínűség s túlfeszített udvariság eszméjével fölcserélni? - Nem találkozunk minden lépten emberekkel, kik oly dolgokon bámulnak, melyeknek történniök kelletett? s egy vagy más eredményöket az élettapasztalású figyelő árnyéklatról árnyéklatra megjósolhatá? nincs-e igen sok emberben valami furcsa elmefonákság, mely előzményt következménynyel, czélt móddal, akaratot szenvedélylyel vegyít össze? - bámulhatunk-e, ha ennyi eszmezavar közt minden lépten csalódásokra bukkanunk? - Öregek vannak, kik jelen tapasztalással fiatal éveiket óhajtják vissza, s ifjak, kik az élet kormányát unatkozva tékozolják el, holott évek múlva azt visszaóhajtanák, s annak emlékezetében boldogok!

Van-e egy ember, ki fiatal korának minden tetteivel meg volna elégedve s nem óhajtaná más elmével azt átélni? holott épen ezen óhajtásban van a legnagyobb ellenmondás és következetlenség; mert öreg észszel, tapasztalással - a fiatal öreg lenne, nem ifjú, s talán hiú csalódásait s álmait óhajtaná vissza, melyeken megütközni épen azért nevetséges, mivel mindenki csalódott, s az általánost nem tudni tűrni, gyermeki rugdalózás.

Elemér ha csalódott: azon keserűséget, mely a fiatal kebelben önkénytelen merült fel minden csalódás után, visszafojtotta. - Van - igen! van a világban való kétségtelen jó! - így vigasztalá magát. - Nincs-e honszeretet, könyörület, nagylelkűség, igaz szerelem, igazságérzet? - hiú szavak-e ezek azért, mivel ritkák? - A történetek évkönyvei annyi gonosz közt gyöngyöket mutatnak, s ha magunkat jobbaknak hiszszük másoknál s feljogosítva arra, hogy egy világ ellen panaszt emeljünk: nem juthat-e eszünkbe azon ezrek száma, kik szintúgy, mint mi, álmodtak, kik úgy hittek minden nagyban s nemesben, - - és csalódtak. Sok jó csalódott, tehát sok jó van: tehát áll és él a helyes; van minden álokoskodáson, minden viszonyon túl önnállólag jó és szent a világban. - A nemesen született szívet csalódásai emelik, a gyávát megtörik. - Amaz magában talál kárpótlást, s mivel találja azt: nem oly hiú azt hinni, hogy ő egyedül a kiváló, s jobb a többinél. Lelke tágulni fog, bátran nézend a valónak szemébe, s életét új érdek övedzendi körül, nem oly varázsszínezetű, mint álmai, nem oly reményteremtő; de minden komolysága mellett tartalmasabb. Az álmodó virágokat szed; illatot élvez: a felébredt ritkábban ugyan, - de ha igen: - gyöngyöt lel, s ízes gyümölcscsel táplálkozik.

A kicsinyszívű megelégszik azzal, hogy az egész világ ellen pörbe száll azért a roppant vétségért, hogy őt álmaiból, ábrándozásaiból, nevetséges követeléseiből föl merte ébreszteni. A nagylelkű reményeinek romjain magasodik föl, s élete hamvaiból ébred, s megy újra a küzdhomokra. Hány életúnt ifjút látunk, ki magát minden csalódáson túl hiszi, s később mint harmincz éves, új öncsalódásokkal bibelődik, melyek néha hatvan éves koráig tartanak.

Valami nemesen fenkölt van abban: nem csüggedni, hanem küzdeni. - Hiszen az élet küzdés, s a küzdő, ha hátrál is néha, győzedelemre törekszik, s neve, szelleme - a bátor.[39]

Elemér sokkal érzőbb szívvel, sokkal fellengőbb becsületérzettel bírt, mint hogy sorsának egész súlyát fel nem birta volna fogni. De ő egy pillanatig sem hevert; élete bozóttal lepett úton vezetett, melynek sértő töviseit letaposta s ösvényt tört magának. - Minden lépte diadal volt, minden akadály legyőzendő ellenség s a czél, melyre törekedett, ingatlanul előtte. A tömkeleg borulatán keresztül, a czéltól lelkéig egy sugár tört, mely útját jegyzé ki.

Elveszett álhiedelmek után búsongani gyávaság. A fegyvert letenni az első seb után, nem bajnokhoz illő; - de bajnok kevés van, s a mult álmokon pityergők száma igen nagy! - Van, a ki hiszi, hogy a testi betegséget némán és szolgailag tűrnünk kell: - az élhetetlenség! Találjon az elfogult erőt abban, némán tűrni; a világos eszű, bátorlelkű halálos ágyában körömszakadtig vív betegségével, s az utolsó pillanatig a gyógyszer fegyverét veti homlokára a halálnak, s küzdve húny el.

Ha csalódások nem volnának, ha minden tökély helyes, jó lenne; mindenütt előző kéz, teljesült remények, valósult álmok fogadnának: ah! minő gyáva, minő küzdelemnélküli poréletet élnénk! - Hol akkor a győzedelem lelket emelő érzete? - hol a nagylelkűség a szerencsétlenségben? - - Akarnánk-e ily tánczmulatságban, ily örökös lakomában, ily mámorban élni? és sírnánk, panaszkodnánk-e, ha a teremajtó szárnyai nyilnának s fegyvert ragadhatnánk s ki a viharba vinne utunk, s végre annyi habozás után egyszer mutathatnók, hogy férfiak vagyunk!?

Bocsánat e kitéréért! melyet korszerűnek hittünk, s melyet úgy is az olvasók legtöbbjei csak átleveleztek.

*

Elemér ezen s ehhez hasonló gondolatok közt virrasztotta a hosszú éjet át; néha lábhegyen közeledett az ajtóhoz, mintha vágynék Serenának lehelletét hallani. - Minden néma volt: Serena virrasztott, mint ő.

Midőn első lángíveit vonó a hajnal az ég kúpján keresztül s a Duna zománcza biborban fürdött: Serena kilépett a szobából tegnapi öltözetében; arcza halvány volt, de szép, minőnek azt még Elemér sohasem látta.

A hölgy rövid üdvözlés után a másik szobába vezeté Elemért s itt közlé tervét vele. - Tíz óra tájban, - mond, - atyám az egyházba megy; akkor talán módot találok apródjait eltávoztatni. Csak az előszobában lehessen kegyed, onnan megszabadulhat; ha pedig az nem lehetne, nőimmel teendek kisérletet. De, hogy minden meglepetéstől óva legyünk, cselédeimet jobbkor beszólítom, felöltözködöm; addig legyen itt csendesen. Most még mindnyájan alszanak a tulsó oldalon, ha fel leszek öltözködve s a szobám rendbehozva: akkor kegyed újra visszamehet.

Elemér a szép hölgynek kezét vonó ajkaihoz, ki azt némi zavarodás után későn huzá hátra.

- Visszaél jóságommal! - mond Serena komolyan.

Elemér hallgatott, de a csókot, melyet a kedves kézről orozott, egy éveért életének nem adta volna.

Serena a másik szobába ment s levetkőzött; végre felnyitván a folyosó felőli ajtót, nőcselédeit szólítá.

Rövid óra alatt ízletes öltözete fénylő, hajai rendben voltak; s míg cselédei az ágyat megvetették, addig Serena Elemérhez lépett be, a kulcsot az ajtóra fordítá s ujjával hallgatást intett.

Ő reggel ájtatosságát máskor is zárt ajtók közt végezte, s ez fel nem tűnt; de késő s magányos lefekte, s ily szokatlan kora fölkelése nőcselédei előtt talány maradott, melyet meg nem tudtak maguknak fejteni. Midőn később minden rendben volt, s Serena a másik szobának félig nyitott ajtajából azt adá értésökre, hogy atyjánál fog reggelizni s egyedül akar lenni: cselédei fejőket csóválva távoztak el; de a nyilatkozás következésében sem maguk a szobába többé nem léptek, sem látogatókat be nem eresztettek; maguk közt pedig, hosszas fürkészet után, azt határozták, hogy asszonyuk valami csinos munkával akarja atyját közelgő születési napjára meglepni.

Serena Elemért bevezette újra a hálószobába. - Kegyed itt nyugodtan leend, - mond - én addig igyekezni fogok módot lelni eltávoztatására.

- Ily közel s egyedül? - kiáltott föl Elemér.

Serena a sürgető lovagnak felkiáltásában oly elegyét találta az igaz szerelemnek s a gyermekes békétlenségnek, hogy a helyzet minden kétessége mellett, melyhez már kissé törődni kezdett, önkénytelen mosoly vonult el ajkai között. - Kegyed - viszonzá - a távolban a közellétet óhajtá; a közellétben beszélgetést, - ez vétkes elégedetlenség! tehát nyugalom s vak engedelmesség!

- Ah, Serena! - felelt Elemér - boldogságom túlözönlik; éltem asszonya parancsol és én engedelmeskedhetem! - Ezzel némán maradott, s Serena kimenvén, a kulcsot ráfordította az ajtóra.

A hölgy egyedül volt s pamlagára vetette magát, igyekezett lelkében az egyensúlyt helyreállítani.

Helyzete egyetlen volt a maga nemében. Ily közel lennie egy ifjúhoz, ki álmai országában bár otthonos rég, előtte, úgy szólván, egészen ismeretlen volt. - Ha őt nála találnák! híre, neve örökre koczkáztatva lenne s az ifjúnak élete veszélyben. - Serena ismerte atyját; tudta, hogy a fegyvertelen ifjú, indulata első hevében a büszke öregnek boszúáldozata leend, s ha ezt kikerüli is: atyja csak vér által kivánandja az ily sértést lemosni, s így Elemér rá nézve elveszett. - Lám oly önző a szerelem, minden fönsége mellett, hogy a hölgy, odább fűzvén gondolatait, önkénytelen lepte meg magát azon rejlett, hátraidézett, de létező vágyon: valaha ezen ifjút birhatni.

Bár nevét elhallgatá, ismerte őt: tudta, kit föd az Elemér névnek homálya s dicsősége, s a mit talán egy szerencsés ünnepelt név iránt nem érzett, az merült föl lelke mélyéből egy férfiúért, ki ritka öntagadással s állhatatossággal vívott új létet ki magának, s tettek nemességében czáfolá meg az ármány nemtelenségét.

- Igen! - mond magában - én szeretem ama csaták fiát, ki előtt önatyám seregei reszkettek; kit a király eltiltott közeléből s mégis atyámat békéltette ki vele; ki ellenségeit megszégyenítette s ennyi dicsőséget mégsem hisz elégnek az álhomály födözésére, mely nevén ártatlanul borong.

- Magasztaltság ez? ám legyen! túlság talán? de nemes és nagyszerű, s már azért férfiúhoz illő! - Igy volt a szép hölgy ügyvéde szíve ifjának, s lelkébe a béke szállt, s bátorság tért abba vissza; minden félelem megszünt; úgy tetszett, mintha aggódni rajta s őt kiszabadítani nekie öröm és boldogság lenne.

- Ő szeret! igen - mond magában - az a szerelem, minden őstisztaságában, erejében és nemességében, úgy, miként én azt óhajtom a férfiúban.

Az oroszlánok jelenése borzadalmaival előtte állott s nem tudá eléggé bámulni hideg bátorságát azon ifjúnak, ki kész volt azoknak közepette utat törni magának, hogy őt bajtól megmenthesse.

Serena mondhatlan vágyat érzett magában, kitárni szivét Elemér előtt s birtokába bevezetni őt azon gazdag szerelemnek, mely egész valóját elfoglalta; de szemérem s hölgyi méltósága tartóztatták őt vissza.

Azonban a reggelizés órája közelgett, s ő gondosan bezárván ajtaját, a szobasoron keresztül atyjához sietett, kit egészen felöltözködve talált.

- Nos, - mond Giskra - látom, vidám vagy Serena; lenyugodtál-e azonnal?

A hölgy kikerülőleg felelt: - Nem a legjobb éjszakám volt, atyám; de most már nincs bajom.

- Kedvesem! - folytatá atyja - a reggeli kész; ma kevés időm lesz veled mulatni: a király sok fontos dolgot bízott rám, s délelőtt többen jőnek hozzám tanácskozás végett; azonban ebédkor látjuk egymást. - Ezzel az épen akkor érkező reggelihez ültek.

Serena komolylyá vált, bár miként igyekezett magát felderíteni. Remélte, hogy tíz órakor atyja az egyházba megy, ájtatosságát végezni, s akkor talán Elemér kiszabadulhat; de így atyjának honn kelletvén maradni, újra megsemmisült reménye.

Ha Giskra annyira el nem lett volna merülve a király által rábízott tárgyakban, alkalmasint észrevenné azon önkénytelen elkedvetlenedést, mely leányának mindig inkább hevülő vonalaiban olvasható volt.

A reggeli után néhányan érkeztek Giskrához a Budán jelenlevő országnagyok közül, s Serena búcsút vőn.

Szobájába érkezvén, újra bezárta az ajtót s nyugtalanul járt fel s le abban. - Kétszer is megindult, hogy a hálószobán keresztül nőcselédeihez menjen s azokat valami ürügy alatt eltávolítsa; de nem tudott semmi olyast kitalálni, a mivel négy, öt személyt egyszerre kimozdíthatna helyéből; nőismerői pedig nem voltak Budán, kikhez nőcselédeket illett, vagy lehetett volna küldeni. - Végre benyitott Elemérhez.

- Lovag! - mond Serena komolyan - engem kinos előérzet nyom; atyám ma itthon marad, cselédeimet el nem küldhetem, kegyednek még ma itt kell maradni; adja az ég, hogy e hosszas nyugtalanságnak végét érjük.

- Este - mond Elemér határozott hangon - eltávozom. Az Isten velem lesz s bátorságom; lehet, hogy az oroszlánok más fekvést vesznek; a fa alig van két ölnyire az ablaktól, míg oda érnek ők, addig ágaira kapaszkodom, egyike ezeknek a tulsó falig ér; azon, ha oda férhetek, mentve vagyok.

Az eszme kissé megnyugtatá Serenát; tudta, hogy hálószobájába senki sem jöhet, s míg nőcselédei este ágyát megvetik, addig Elemért a szomszéd szobába rejtheti. Emlékezett arra is, hogy az oroszlánok nem mindig a rekeszben voltak, hanem oda csak később érkeztek, s jelenben is a falba mélyedt barlangalakú gátorban mulattak. Egyébiránt a terepély fának helyzetét tekintve, oly hideg bátorsággal, mint az Eleméré, hihetőnek vélte a merény sikerét.

Mind e mellett egy titkos szózat keblében azt súgta neki, hogy a kivitel perczében nem lesz bátorsága, Elemér távozásában megegyezni.

- Meglátjuk; mond Serena elmélyedve gondolataiban - de csak úgy engedem azt történni, ha életveszélylyel nem jár, ezt előre mondom; - tevé hozzá majdnem reszkető hangján a komolyságba rosszul burkolt részvétnek.

- Ah! - mond Elemér hevülve, - engedje, hogy kedves legyen az élet nekem, s én őrizni fogom azt, mint anya csecsemőjét, s óvni a szellőcsapástól, mihelyt megszűnik csak enyém lenni. - Serena! akarja-e, hogy éljek?

Serena nyilt s méltósággal teljes tekintetet vetett az ifjúra, egyét azon csak női tekinteteknek, melyek mély hódolatot idézvén elő, a legmerészebbet korlátiba térítik, s e nyilt, őszinte, nemes tekintettel mondá: - Akarom, Elemér! hogy kegyed éljen a hon s a király dicsőségeért!

- Serena! - kiált föl Elemér - s éretted! oh mondja, magáért is! E percz az üdvösség sugára, egy gyöngy az élet gondjai között, melyet a kereső sohasem lel meg, melyet az ég ajándékoz. Ne nehezteljen, ha e kincset használom; ha röpülő pillanatát felfogom s levarázslom; ha kimondom, hogy e pillanat éltem fényfoka. Serena! kelljen a jövő perczben meghalnom bár! halld - én szeretlek! minden, a mi szerelem, vonzalom, csatlakozás, olvaszd egy elmévé, a világ szerelmét szorítsd egy szikrába: az enyém több, az enyém mindenem! s e minden a tiéd!

Serena hallgatott, arczában olvasni lehetett azon lelki erőfejlést, melybe a hallgatás került. Oh! minő boldog volt! - a szerelem egész mennyét lehelte arczára; ha a földön üdvezülni lehetne, ő istenülve lenne!

Hosszú szünet lőn. Elemér némán függeszté tekintetét rá. Várt-e feleletet? - Nem: a szerelem egy lehelettel felel, előtte a kebel nyilt meg, melyben olvashatott, s mégis nem mert betűin elhaladni, nem mert értelmet kiemelni belőlök; kétkedett. - Ti, kik szerettek, tudjátok: minő boldog egy ily kétkedő!

Végre megszólalt Serena mosolygó arczczal, hogy a beszédet a fellengés egéből valódi hölgy-tapintattal az élet anyagiságába költöztesse.

- Kegyed éhes úgy-e? - s egészen azon kedves otthonossággal, mely nekie házkörében annyira sajátja volt, hozott a másik szobának egyik szekrényéből egy szelet süteményt aranyozott négyszögű tányéron. - Ez tegnapi, - tevé hozzá, - de szükségből megjárja.

- Nemcsak kenyérrel él az ember! - jegyzé meg Elemér bibliai komolysággal - s az adomány - tevé mondhatatlan szivességgel hozzá, - Serenától jő!

Azonnal hozzá látott a reggelihez; úgy tetszett neki, mintha étel jobb izűen nem esett volna soha. - Önkénytelen képzelte a gyönyörű teremtést magas várában, csipkefőkötővel a fénylő fürtökön, mellette ülni lovagtermében, vidor vendégek közt, mint a szeretett nőjét: sóhaj emelé keblét. - Kedves angyali Serenám! - mond - ha tudná, minő álmok emelkednek előttem!

Serena hallgatott. Egy eszme lepte meg: mintha Elemér őt kileste volna gondolatiban, mintha utolérné álmaiban; mert az ő lelkében is tündérszínekben derült fel önkénytelen a házi élet csendes üdve; ő is főkötő alatt látta fejét s oldalánál Elemért.

Ki a szerelmet ismeri s annak minden kicsinységben oly gazdag örömeit élvezte, az érteni fogja, a helyzetnek minden kétessége mellett, e két lénynek boldogságát.

Néhány óra telt el, perczeknek mondaná az ember. Serena áldotta ismeretlenségét Budán s atyjának gondjait, melyek őt háborítlan hagyák átélvezni éltének legrövidebb, de legboldogabb pillanatit. Ritka ügyességgel tudá Serena a helyes mértéket megtartani; Elemér látta, hogy szerettetik, de nem hallotta azt, s mentől tovább volt e remek teremtéssel, annál nagyobb, mélyebb tartózkodást érzett iránta, s szeretete imádássá magasodott.

E kevés óra a két ifjú lényt szíveik honába vezeté be; lelkeik nyíltak fel; ők egymást inkább ismerték már, mint sokan, kik évekig vannak együtt. - Ismerők, bizodalmasok, közlők lettek, s a veszélyt feledték maguk körül; csak mikor az óra, - mely igen is gyorsan haladott a Serena tegnapi állítása ellen - a tizenkettőt verte el, eszméltek.

A hölgy fölkelt, atyjához sietett, s Elemér bezárva paradicsomában, élvezé először éltében azon kedves váró-órákat, melyekben szerelmünk tárgyának minden igéje, minden szívverése, minden lehellete, mint tündérrajz vonult el előttünk, s minden mozdulatra szemünk az ajtóra fordul, a kebel feszül és tágul váltva; de minden élvezet és gyönyör!

Serena vidám volt az asztalnál, mint egy szerető; nyájas, mint az Elemér neje álmaiban, kedves, mint a barátságból szerelemmé olvadó érzet. - Mindenkit megvarázsolt szépsége s felmagasztalt nyájassága; Giskra vendégei közől többen hagyák holtra szerelmesen el az asztalt, mert Serena soha oly soká, oly enyelegve nem szólott velök. - Hm! Serena szeretett!

Ebéd után szobájába sietett vissza s a vendégeket magukra hagyta; csak egy szolga követé őt felével egy szép süteménynek, melyet ozsonnára, miként mondá, szobájába parancsolt.

Mint Noáh hollóját, várta Elemér élte angyalát, s melléje ült, szemeiből szívta az életet, keze haván kémlelt tekintete, s így evett vidáman, otthon vélve magát s mindent feledve.

De rövid ideig mulathatott Serena mellette; mert nem volt bizonyos, ha atyjának vendégei közől nem látogatja-e meg valaki, s újra első szobájába vonult, s ült egyedül, közel az ablakhoz s hímző munkát vett elő.

Mintegy öt óra lehetett délután, midőn lépteket hallott, hirtelen fordítá hátra a kulcsot, s néhány percz múlva, nem kevés meglepetésére, a király s atyja állottak előtte.

Serena hirtelen rejtette el hímzését, s tisztelettel közelített a királyhoz.

Mátyás helyet foglalt a pamlagon.

- Nem akartam - mond - öreg barátomat elhagyni, míg szép vendégemtől bocsánatot nem kérek azon háborításáért, melyet az éjjel szenvedett.

Serenának arczát vér futotta el; szólni akart; de annyira elfogódott, hogy egy kérdő, szinte rémült tekintetnél egyebet nem viszonozhatott.

- Valóban - folytatá enyelegve a király - kegyednek s általában a szépségnek hatalma nagy! mert még a vérengző Nerót is meghatották kellemei.

- Hogyan? - kérdé Giskra, a beszéd czélzását föl nem foghatva.

Serenának szíve halhatólag dobogott.

- A dolog egyszerű - felelt a király nevetve. - A napokban oroszlánaimnak, Nerónak és Poppeának, megbomlott rekeszük, s mivel azt tegnap kiigazították, kénytelen volt az őr, hű vadaimat ezen ablak alatti kerítés közé zárni. Ma reggel hallom, hogy az éjjel, mulatságból, a borág léczezetét épen az ablak alatt zúzták össze.

Serena könnyebben lélekzett, hirtelen összeszedvén magát, nem minden habozás nélkül felelt a királynak: - Felséged valóban ujságot beszél előttem, mert a hatalmas Nerónak haragját el kellett aludnom, bár igen keveset nyugodtam; a veszélyes szomszédság, melyben ezután leszek, csak most nyilatkozik előttem.

- Ezután - jegyzé meg a király - minden csendes leend, mert a rekesz kész levén, ezelőtt egy órával afrikai hiveim régi lakhelyökbe költöztek.

A hölgy szíve tágult. - Ő megszabadult! sóhajtott fel magában, s észrevétlen egy nehéz köny gyűlt szemébe s csöppent ölébe.

A király néhány perczig mulatott még, nyájasan beszélgetve Serenával, s azután elbúcsúzott.

- Giskra! - mond a király távozva - nekünk beszédünk van még együtt.

Giskra kissé hátrább maradott. - Már tudom, - mond megcsipkedve arczát leányának - miért levél ily otthonülő - hímzésedet láttam, - tevé nevetve hozzá.

- Ah! - mond Serena tréfásan - nem atyám számára készül.

- Jó - mond Giskra, a tréfát folytatva - nem tudok semmit a dologról.

Mihelyt a király s Giskra eltávoztak, Serena újra bezárta az ajtót, s szárnyas örömmel nyitott be Elemérhez. - Levente! - mond élénken - mentve van, az oroszlánokat elköltöztették a rekeszből.

Elemér komolylyá vált. - Ah! - mond annyira örül-e Serena, hogy tőlem megmenekszik?

- Önző - mond Serena nem minden szenvedély nélkül.

- S ha az vagyok, - felel Elemér - csoda-e? - Én soha boldogabb nem voltam, mint most.

A leány nem felelt: de szemei égtek s keble emelkedett; azonban szokott tapintatával vissza tudá helyezni a lángoló leventét korlátiba.

Együtt beszélgetve telt el a hosszú, de rájok nézve oly rövid délután. Estebéd közben Elemér újra magányosan volt.

Végre visszatért Serena; a lovag még egyszer vándorlott a szomszéd szobába, míg kedvesének ágyát s háló készületeit rendezték el női; végre minden csendes lőn.

Az ifjú érezte, hogy mennie kell. A múlt napokban a telehold még ilyenkor egész fényében ragyogott, s csak éjfél után haladt le: ez késleltethetné.

- Még nem engedem távozni kissé, - mond Serena - a hold teltében van s valaki észrevehetné.

De a hold nem világított, az eget sűrű fellegek boríták, s a két szerelmes biztosan elhitte, hogy künn világos; s mulatott és késett, míg az idő nyargalt.

Elemér szenvedélylyel nyugtatá szemeit a szép hölgyön. - Éltem élete! - kiált fel - egy század gyönyörét éltem, a pillanat kristálycsöppébe szorítva; mint álom repült el a mai nap; - mondd az egyet, Serena! nem neheztelsz-e?

- Nem - felelt szelíden Serena.

- Láthatlak-e újra? oh, engedd hinnem, hogy még láthatlak!

Serena nem felelt.

- Semmi felelet a búcsú órájában?

- Levente! - mond a hölgy nyugodtan - mikor Elemér a sas fölemeli a király s a fényes udvar színe előtt sisakrostélyát: akkor megengedem, hogy ezen órára emlékeztessen.

Elemér magánkívül volt, szólni nem tudott, Serena kezét akarta ajkaihoz vonni, a hölgy szelíden húzta vissza azt. - Az út nyitva! - mond felkelve, - Isten kegyeddel lovag! - Ezzel hirtelen hálószobájába sietett.

Egy óra múlva Elemér a sas a Gellért csúcsán állott s a Mátyás csarnokára nézett. Előtte egy kép csillámlott tündérszínekben: egy szelíd nő, oroszlánok s egy kalandor, ki szívében első szerelmét hordja.

Az ég boltjai sötétek voltak, mint a pokol; de az ifjú szívében a menny nyílt meg.

GYERMEKSIKKASZTÓ.

Kéz, és - - - - lesütött szemmel halad - -
- -
Ott, hol az esti sugár gőzfátyolt úsztat - -

Kisfaludy Károly.

Nankelreuthernétől a legkétesb kimenetelű perczben váltunk el, akkor, midőn Aminhára mutatva, e kérdéssel fogadá ispánnéját: - ismered-e ezt itt?

A kérdés felelet nélkül maradott egyelőre. A megszólított a legnagyobb tétovában volt; látszott meglepetése s hogy igen is ismeri Aminhát, ki ájulva eresztette fejét a karszék támaszára.

Végre megszólalt a nő: - Egy kérdést, asszonyom! - mond reszkető ajakkal. - Valóban férjhez akar-e e leány zsidóhoz menni?

- Minden kétségen kívül, - felel Ilka, mintegy kényszeríteni akarván a nőt, - ki e házasságtól irtózni látszatott, - hogy valljon.

- Asszonyom! - folytatá az ispánné, - én mindent felfödözök, csak azt kérem: Aminhát távolítsa el, mert kegyedtől várom, vallomásom után mi történjék vele. Őt a titokba beavatnom nem lehet, mielőtt kegyednek jóváhagyását nem nyerem. Látom, magához tér, én távozom, igyekezzék őt megnyugtatni.

Aminha eszmélni kezdett, szép életteljes szemeit könytől nedvesen nyitá föl s egy elszórt tekintetet vete maga körül.

E közben az ispánné kilépett a szobából. Nankelreuthernénak tudnivágya nagyon fel volt ingerelve s alig várta, hogy ispánnéjával egyedül lehessen.

Aminha magához tért. - Hol vagyok? - rebegte, körültekintve s mintegy számot vetve magával. - Itt, igen s kegyed, szép asszonyom velem? - Aminha félelmesen jártatá szemeit a szobában szét. - Én álmodtam! - folytatá nehéz sóhaj után. - Oh Isten, hála neked! hogy ő nincs itt.

- Kedvesem! - szólt Ilka, - én befogatok s hazavitetlek; holnap hozd el szép metszett bársonyszöveteidet; de most távozz.

- Nem volt itt senki? - kérdé Aminha még mindig rebegő hangon. - Igen, itt volt azon nő! - ő őrült úgy-e? - Oh asszonyom! ha tudná kegyed, minő öldöklő előttem azon gondolat, hogy én nem az Ábrahám leánya vagyok; egy idegen - atya, anya nélkül! Óh, mondja kegyed, hogy őrült ama nő!

- Ragaszkodásod atyádhoz, - viszonzá Ilka érzékenyen, - szívednek becsületére válik; de bízzál Istenben! - te, ki oly hivő, oly vallásos vagy, akár őrült, akár józan legyen ama nő, ne rémítsd előképzetekkel magadat. Én barátnéd vagyok, jó gyermek, szerettelek látásod első pillanata óta; légy nyugodt, bízzál bennem, én mindent megtudok. - A baj - folytatá könnyed mosolylyal, - a legrosszabb esetben sem nyaktörő; én értesítlek, s azután teheted, mit ész s okosság javalnak. Most Isten veled!

Aminha tisztelettel szorítá az Ilka kezét szívéhez. - Úgy-e asszonyom, - folytatá majdnem kérő hangon, - én megmaradhatok kedves jó öreg atyámnál? s az Isten nem kivánandja, hogy Nephtalinak szívét repeszszem meg kezem megtagadásával s hogy Istenemet másként tiszteljem, mint mióta gondolkodni tudok, tiszteltem.

Ilka igyekezett őt megnyugtatni s a leány csendes odabámulással távozott. Nankelreutherné magában maradott s a felizgatott tudni vágy élénkségével hivatá az ispánnét elé.

Ez megjelent, asszonyának intésére helyet foglalt s nem minden aggály nélkül így kezdé beszédét: - Ha kegyedet szerencsétlennek tudnám; ha szép ifjúsága, vidám kedve s gazdag vagyona helyett hervadt évekkel, fájdalomtelten s szükséget szenvedve látnám: nehéz s szívszorító lenne a vallomás, melyet tenni akarok: - de kegyed boldog! s megbocsátja nekem, ha álfélelemtől tartóztatva, egy titkot hallgaték el, mely rég szívemen fekszik. - Kegyed bennem jóltevőjét látja, - folytatá az ispánné, némi hetykeséggel tartásában, - s azt, kinek mindent köszönhet, a mivel bir, sőt boldog házasságát is.

- Én? - mond Ilka, - neked? - tevé büszkén hozzá. - Hogyan? - vágyok tudni, minő bizonyítványokkal fogod ezt felvilágosítni?

Az ispánné egyét azon tekinteteknek veté Ilkára, melyekben, bárminő alárendelt személytől is jőjenek, valami megszégyenítő van. - Hallgasson engemet nyugodtan ki, asszonyom és itéljen.

- Még ezernégyszázharminczkilenczedikben - ha jól emlékezem - érkezett férjem egykor Budára faluról, hová őt ura, Szelepcsényi Menyhért, élelemneműkért küldötte. Késő este volt, midőn a várban a Mária-utczába tért be a nehéz, megrakott szekér az ispáni szállásba, mely néhány lépésnyire esett balra az emeletes Szelepcsényi-háztól.

Hosszas zörgetés után a kapú megnyilt s a szekér az udvar durva kövezetén gördült elő az alház belső nyitott folyosójához, hol már én lámpával kezemben s majdnem egy ingben jöttem férjem elébe.

- Márta! - mondá ő, - vendégeket hoztam. - Ezzel a szekérhez közeledvén, két angyalszépségű leánykát emelt le. - Ne! vidd őket az ágyba s készíts egy kis tejet vagy levest számukra: szegénykék éhesek és álmosak.

- S miféle porontyok ezek? - szóltam durczásan s tágra nyitva szemeimet.

- Nem kérdés ez most! - felelt ő gorombán, - tedd, a mit mondok, majd elbeszélem a többit.

Különös tekintetet vetettem férjemre s fejcsóválva czipeltem a kapálódó gyermekeket a szobába.

- Kendtek! - mond férjem a szekeresekhez fordulva, - tanúim lesznek szükség idejében, hogy minő módon jutottam ezekhez a gyermekekhez?

- Istenes úton! - felelt az egyik pórember. - Na! hiszen jótettért jót várhat, ispán uram; az Isten megfizet kegyelmednek, hogy ott nem hagyta veszni szegényeket.

- Addig pedig hallgassatok! - fejezé be ő.

Miután a szekérről holmit lerakatott, bejött a szobába, hol engemet duzzadtan talált az ágy mellett, egy tálacska tejjel, melyből a szegény gyermekeket etettem, kik alig lehettek két évűek.

- Már most csak megvallod, honnan kerültek ezek a gyermekek? - mondám kérdőleg függesztve szemeimet férjemre.

- Magam sem tudok sokat rólok, - viszonzá ő. - Néhány órányira a sárosi vártól, egy völgyben haladtam a terhes szekérrel; hajnal felé volt, midőn egy sziklaüregben sajátságos hangokat hallottam, azonnal oda siettem veszélyt gyanítva, - s ki írja le ámulatomat, midőn ott két leánykát találtam sírva s egymást szorosan ölelve egy szögletben.

- Nos! nem tudtad háborítlan hagyni őket? - riaszték rá, - hátha anyjuk csak rövid időre távozott tőlük? s majd kétségbe esik, ha nem találja.

- Mindenből azt kelle gyanítanom, - viszonzá férjem, szánakozó tekintetet vetve a kisdedekre, - hogy valami rossz asszony szándékosan hagyta el őket, mert nézd csak, minő finom ingecskéjük van: pórnő ilyet nem adhat, úri asszony pedig barlangba nem teszi gyermekeit s hagyja minden felügyelet nélkül. - Kiabáltunk eleget s vizsgálódtunk a vidékben, de senkit sem láttunk s hallottunk. A barlang közelében pedig számos lónyomokat vettünk észre s így nem tartottuk üdvösnek tovább mulatni.

- Tudod-e, - mondám én, gyanúsan tekintve hol férjemre, hol a gyermekekre, - hogy ezek hasonlítanak hozzád? Jaj nekem megcsalatott asszonynak! te gonosz ember! s hangosan kezdettem sírni.

A nő itt félbenszakasztá beszédét s néhány percznyi szünet után folytatá: - Férjem minden kitelhető módon mentegeté magát. Én elhallgattam ugyan, de mostoha körülményeinket tekintve, nem örültem vendégimnek; sőt a jövő perczekben mindjárt merész tervnek eszméje merült fel agyamban, melyet első alkalommal végre is szándékoztam hajtani.

- Egy sötét éjjel, férjem távollétét használván, magamhoz vettem az egyik gyermeket mély aludtában azon kosárral, melyben feküdt. Kilopództam lakomból s egy tehetős úrnak ajtaja előtt tettem le, s azzal, az éj homályától födözve, hirtelen távoztam. A ház urát, kit ezen ajándékkal szerencséltettem, igen jól ismerem.

- Férjem reggel csak az egyik gyermeket látván, szorosan kérdőre vont; de midőn megtudta tettemet, mielőtt elárulná azt, végire akart járni, miként fogadtatott légyen a talált gyermek? Nagy megelégedésére hallotta, hogy a gyermektelen uraság a legnagyobb emberiséggel s szelídséggel vette pártoló szárnyai alá a kisdedet s hogy annak igen jó dolga van. - Ez lelkiismeretét megnyugtatá s őt hallgatásra birta.

- Azonban a másik gyermek eltávolításának szilárdul ellenszegült, tartván attól, hogy a mi egyszer sikerült, az másodszor rosszul üthet ki; de őszintén megvallom: én a gyermekeket ikertestvéreknek néztem s hittem vagy legalább hajlandó valék gyanítni, hogy talán férjem egykori hűtlenségének élő tanúi; s a nyers férfiúnak ellenszegülése gyanúmat nevelte.

- Azonban férjem a kis lánykát hetekig annyira szemmel tartotta, hogy azt semmiképen ki nem lophatám. Az elsőnek elhelyezése után mintegy két holddal férjemnek kitelvén szolgálati éve, más urasághoz jöttünk, ugyanahhoz, kinél kegyedet - mert nem titkolom tovább, kegyed volt azon gyermek - tettem le.

Ilka hirtelen haragra lobbanva emelkedett föl üléséből s kezei nyúlni kezdettek.

- Béketűrést, asszonyom! - folytatá a nő, míg Nankelreutherné indulatosan járt fel s alá előtte, - hallja kegyed tovább! - Geréb úr bennünket budai majorjába szállított ideiglen, míg falura küldhetne. Itt szabadabban mozoghaték, s midőn férjem, ki már megengeszteltnek hitt a gyermek iránt, falura távozott az új hely körültekintésére: egy holdvilágtalan éjet bevártam s a gyermekkel a Vizi-város felé megindultam a Dunapartnak hosszában, feltevén magamban, hogy azt, miként a másikat, kosárban s aluva az első tehetősb lakost gyaníttatható ház előtt leteszem.

- Már több hasztalan kisérletet tettem, - folytatá a nő, - az ily csínnal együtt járni szokott körültekintő vigyázattal; de mintha e nap minden ellenem esküdt volna, valahányszor kosarammal egyik vagy másik lakhoz közeledtem, mindannyiszor vagy az utczán járt valaki, vagy az éji őr közeledett kürtjével felém. - Végre a hosszas hurczolásban a gyermek fölébredt és sírni kezdett. Fel voltam ingerülve: részint a sok ellenszegülő akadályok miatt, részint a gyermekre magára, ki iránt, mióta ily nehezen tudtam tőle szabadulni, neme a gyűlölségnek

emelé fel magát lelkemben. Nehezen csillapíthatám le hosszas kézbenringatás által, egy keskeny, sötét utczácskában; végre hazafelé indultam, magamban szidván, átkozván terhemet, mert igen távol valék már lakomtól s majd az utolsó házak felé kalandoztam.

- Visszatértemben meglehetős külsejű ház tűnt szemembe; körültekinthettem, megvonám magamat egy szögletben; - nem láttam senkit s a gyermeket letettem egy magas ajtó előtt, melyhez lépcsők vezettek s hirtelen elszaladtam. - Azonban a gyermek, az őszi hideg s a letevés hirtelensége miatt, fölébredett újra, s hangosan kezdett visítani. Alig lehettem még húsz lépésnyire a háztól, midőn az ajtót hallám nyikorogni s hatalmas káromkodás hangzott fülembe. Ugyanazon pillanatban a túlsó utcza végéről is lépések közeledtek. A legnagyobb rémüléssel vontam magamat egy kirúgó fal mögé, a nélkül, hogy előre vagy hátra mernék lépni; szívem gyorsan dobogott s homlokomon hideg veríték gyűlt.

- Az utóbbi, mintegy harmincz-negyven lépésre tőlem, csendesen vonta meg magát a fal mellett, s a mindig hangosabb káromkodásra fülelt.

- Azon laknak ajtaja, mely elébe a gyermeket helyzém, valóban felnyilt, s egy pohos férfiú lépett ki hálósüvegben, vállára vetett szűrrel; egyébiránt a legízletesb pongyolában, mely szétnyíló szennyes ingből s ehhez nem hasonlatlan vászonlábravalóból[40] állott; - a mint azt később láttam.

- Midőn a visító gyermeket megpillantotta: még hatalmasabban kezdett káromkodni, fel s alá futott az utczán, s talán a holdvilágtalan éjnek sötétsége, vagy fellobbant haragjátóli elfogultsága okozá, hogy engemet észre nem vett.

- Én e közben gombolyagba vonulva a lehelletet fojtám keblembe s minden idegeim reszkettek, de annál hirtelenebben vette őt az éji őr szemügyre. - Ki vagy? - rivalt ez rá, midőn már igen közel állott hozzá, megragadván szűrének szárnyát, - megállj akasztófa! mit nyargalsz itt, mint a veszett állat fel s alá?

- Ej, bocsásson kend Ambrus gazda! nem ismer-e? - felelt a megszólított mérgesen, - teringettét! ne czibálja úgy szűrömet! nem lát-e? én vagyok Majos Mihály a molnár, a budai végről! teringettét! ereszszen! - hé segítség!

Majos Mihály az őt keményen tartó Ambrus gazdával vívott, nagy erőködéssel hányva-vetve magát oly közel hozzám, hogy a viadal szelét éreztem.

- Én a félelemtől elnémulva guggoltam szögletemben, mindinkább tartván attól, hogy a lármára emberek gyűlvén, tetten érnek.

- Azonban a vasmarkú felbőszült Ambrus Majos Mihály uramnak hangjára kissé megszelídült. - Ohó! - kend az, Mihály gazda? - mond, mint a fülesbagoly kerítvén tágra szemeit, - mi a manót ugrál itt fel s alá az utczán, mint az ökör a vágóhíd előtt?

Majos uram kiszabadulván a hatalmas kezek alól, megforgatta nyakát s megrázkódott, hogy a durva czibálás által sodrából kivett termetét egyensúlyba hozza. - Kis szünet után káromkodással fűszerezve, előadta az esetet, a hitetlen Ambrust a corpus delictihez vezetvén, mint férjem mondja.

- Hm, hm! - szól az éji őr, - most már mit tesz kend Mihály szomszéd? - A molnár valóban szomszédja volt a derék kapásnak, kin ez éjjel az őrség sora volt.

- Mit tudom én? - felelt Mihály keserű haraggal. - A Dunába lököm, - teringettét! Mit mond nőm, ha hazajő bátyjától Váczról? - pedig minden órán várom. - De csak lelném meg azt a semmirekellő pokol fajzatot, ki ily bajba kevert! ízenkint összeaprítanám, mint a darát! - Nem látott-e kend senkit, szomszéd?

- Ej, - mond Ambrus, - ki tudja, mikor tette ide a szép ajándékot? már messze járhat.

- Eddig még mindent hallottam s leírhatlan rémülésben voltam, de mocczanni nem mertem.

- Jutott nekem valami eszembe, szomszéd uram! - suttogá Ambrus.

- Nos? - mond fülelve a másik.

- Hátha a gazdag Ábrahám ablakába tennők? úgy sincs gyermeke a vén Jebuzeusnak; s a minap egy kis pénzt kértem tőle kölcsön s nem akart adni.

- Az bizony jó lesz! - felelt Mihály, minden pohossága mellett nagyot ugorva, - teringettét! ezért kendnek egy véka lisztje van nálam.

- Igazán? - kiált fel Ambrus.

- Kezet rá! igazán. De most siessünk.

- Az utolsó párbeszédet már alig hallhatám; de láttam, hogy a két férfiú, gondosan körültekintve, a velem szemben álló házsorok irányában a gyermekkel megindult, ki újra, vagy ijedtében vagy aludván, egy nyikkanást sem tett.

- Még mindig nem mozdulhattam, sőt helyzetem perczenkint kétesb lőn, mivel a férfiak szemben velem állapodtak meg egy igen tiszta csinos kinézésű alház előtt, melynek ablakai alatt széles kőpárkányok nyúltak el, ezek egyikére helyezé Majos Mihály a kosarat; az abból lecsüngő kötelékkel az ablak vaspálczáihoz erősítve azt.

- Ezzel a két bűnös hirtelen elillantott. - Mikor jó messze haladtak már, kissé előre léptem, s az igen szembetűnő házat jól megjegyezvén magamnak, hirtelen elsiettem.

- Istenem! - kiált fel Ilka, midőn az ispánné újra félbeszakasztá beszédét. - Tehát Aminha az én testvérem volna? - Itt önkénytelen Komoróczi jutott eszébe. - Oh! - folytatá, - s én ki vagyok? kik szülőink? - E történet egész elmémet felzavarta. - Gaz asszony! s ezt ily soká tudtad te elhallgatni? - Semmirekellő! ha valamit nem néznék, úgy összepofoználak, hogy szemed ugranék ki.

- Asszonyom! - felel az ispánné, védőleg emelve föl kezeit s kissé félrevonva fejét, mely történetesen igen közel esett az ily igéretek teljesítésében fölötte gyors kezekhez. - Mit használtam volna vele? - magam sem tudtam egyebet: csakhogy két gyermeket lelt a férjem s előadását hol valónak, hol költeménynek tartom.

- Utoljára még azt hiszed, hogy a te ostoba fajankó férjednek gyermekei vagyunk!? - kiált fel Nankelreutherné lángolva.

- Azt épen nem; - viszonzá a nő, igyekezvén lelkét előre költeni - elejénte nem mondom, hogy ilyesmi - - -

- Mit mondál?

- Semmit! - felelt hirtelen a kérdett, az emelkedő kezekre tekintve.

- Tanácslom! - fejezé be Ilka. - De ha eddig hallgattál, mi szükség volt Aminhának szólanod s ott zavart csinálnod a háznál? - De az igaz! - nem tudom, mi tartóztat, hogy főkötődet le nem tépem fejedről? - Ihol a szép készség! - tulajdon testvérem zsidó, s nemsokára egy budai tőzsér lesz sógorom! - Ügyefogyott! oktondi teremtés! - most már elveszítem béketűrésemet! - bár, ha már így áll a dolog, fogtad volna be szádat és hallgattál volna.

- Ha kegyed csak negyedórányi béketűrést igér, megfejtek mindent s kimentem magamat.

- Hm! csak rajta! hiszen látod, milyen béketűréssel vagyok, jegyzé meg Ilka, indulatosan járva fel s alá, míg arczában a harag s bosszúság küzdöttek, - lehet-e az ember nyugodtabb? - kiált felcsattanva. - Na beszélj! hát mire vársz? talán még én kérjem a bocsánatot tőled?

- Jó! tehát ha meg kell lenni, - mond az ispánné, kissé magához térve, - én szólok. Kegyedet s Aminhát férjem lelte; én kegyedből gazdag birtokosnőt csináltam. - Ki tudja, volt-e atyjának annyija, mint Geréb uramnak? - s ha csak maga lett volna, nem Aminha is - miért ne szólanék? hiszen az öreg úr bolondja volt gyámleányának, hogy talán meg is aranyoztatta volna. - De mindig attól tartottam, hogy a másik leányka dolga is kikerül! ő pedig zsidónál volt. - - Mit mondottak volna az egyházi urak? s nem tudja-e kegyed, hogy a gyermek-kitevésre a budai tanács bitófát s korbácsot rendelt! Férjem megöl, ha merek szólani.

- De most - most - most! miért fecsegtél? ezt mondd meg nekem, semmirekellő! - riaszt rá Ilka.

- Miért? - azt hallottam, hogy a vén Ábrahám leányát zsidóhoz akarja férjhez adni, ez költötte fel lelkiismeretemet. A leány meg volt keresztelve, üdvessége az Isten kezében; - de hogy zsidóhoz menjen férjhez, azt meg akartam gátolni.

- Jókor! - mond Ilka, - oktondi!

- Asszonyom! - folytatá az ispánné, - én Aminhát megintettem, de egyebet nem szólottam, - hiba volt-e ez?

- A mint látom, te mindenből ki tudod vágni magadat, mint férjed a számadás alól. - Most már kész, - ki van tálalva a gyönyörű történet! - mondd, mit tegyek?

- Hallgassunk az egészről, asszonyom! - férjem még magának sem súgja meg a dolgot; én a napokban haza megyek s annyiban marad.

- Igen, s testvérem zsidóné lesz s egy keresztény lánynak zsidó gyermekei lesznek! Istenem, Istenem! beh összezavartad fejemet. - Eredj, hogy színedet se lássam! - holnap indulj vissza férjedhez s ne fecsegj, azt mondom! mert pórul jársz, - ismersz!

A nő igen örült, hogy szabadulhatott és odahagyta a szobát.

- Itt van la a gyönyörű történet! - mond Ilka, egyedül maradván s indulatosan dörzsölgetvén kezeit. - Az egyik testvérem a tömlöczből szökött ki; atyját lelte meg, az öreg Káldort! tehát én Káldor Ilka vagyok! - Ez eddig jó, bár sem testvéremmel, sem az öreg remetével, ki ördöggel czimborál, nem vágyok közelebbi viszonyba lépni. - A másik testvérem angyal, igaz! - de zsidó angyal! - Mint Aminhát szeretem; mint testvéremet hogyan tűrhessem a zsidók közt?!

Ilka elgondolkozott s kezét vállára téve járt fel s alá a szobában. - Nem jutna-e - mond magában, toppantva kis lábával, - semmi eszedbe, Ilka asszony! semmi jó eszme - semmi, épen semmi? - Hm, minek való az ész, ha akkor nem segít, mikor legtöbb szükség van rá! - Hallgatni? - Igen, de Nephtali? nem, nem, az nem lehet; de vétek is, - tudva levén előttem, hogy keresztény leány. - Oh! te rossz asszonyi fő! - folytatá megkopogtatva homlokát ujjával - semmi okosra nem tudnál te bukkanni? - Ilka a pamlagra vetette magát, mormogott magában, végre felugrott. - Helyes! - kiált fel, - ezt teszem, ennél jobbat, ha egy évig mindig törném eszemet rajta, nem gondolnék. - Igen - természetes! - helyes! úgy van! - neki van legtöbb esze az egész országban! mindenkit maga elé bocsát, - s velem néha enyelgett is; - igaz, a mint illik! - - ki is kérném magamnak másként! csak Nabuchodonozor jelenlétében. - Jól van! - ember vagy, Ilka! - Kitálalom az egész dolgot, mindent apróra elbeszélek: aztán főzze és süsse meg! - Én mindenesetre Nankelreutherné maradok - - s az egész dologról nem tehetek. - Ezzel vígan kiment a szobából s az ajtót hangosan bevágta maga után.

DZWELA ÉS ZSEBRÁKJAI.

Kóborló cseh had él vala orvul
Szerte az országban, mint már a veszni menő légy
Döng szomorún, mikor érzi szelét az enyészetes ősznek
S szálldogal és hitvány éltét elveszteni nem fél:
Úgy ezek, érezvén Mátyás országa hatalmát,
Bolygának, rövid életöket nem nyújtani, mert az
Nem vala már lehető, de dulással tenni sulyossá
Elnyugodott falukon meg marhás puszta lakóin.

Vörösmarty.

Mátyásnak gyászéve végefelé sietett. A történetek évkönyvei följegyezték tetteit. Egy a legnevezetesbek közől az állandó katonaság felállítása volt: oly nagyszerű s korában hallatlan eszme, mely a hadviselésnek egész rendszerét megváltoztatta. - Ezen évnek köszönheti ugyanis létét a gyászszínt nevén s vassodrony-ingein viselő gyalogság, seregeinek legbátrabbjaiból összeszedve, a fekete legio név alatt, melyet a király maga vezérlett. Alvezérei közől abba elsőnek Elemért, a sast választá. Már Jaiczánál elhatározta magát erre a király, hadainak ellenszegülésétől vigyázóvá tétetve.

Alig voltak még ennek néhány osztályai fölfegyverkezve, midőn Mátyás kedvetlen híreket hallott, új rablásokat az ország veséiben. - Tenni kellett, s ő ment! - A fekete legio két csapatját vette magához Elemér vezérlete alatt. A legények alá lovakat rendelt; így haladtak siető menetekben, alig engedve pihenést maguknak, oda, hol a mindig helyöket változtató és cserélő rablókat remélték találhatni.

Mióta a cseh szabadzsákmányosok kiirtása után Komoróczi atyjával, az öreg Káldorral, Bicskére vonult, s a király engedékenységéből háborítlan maradott gyámatyjáról rászállt birtokában, darabig csendesen élt; Angyal diák volt bicskei tiszttartója, ki ott szintúgy csalta urát, mint Galgóczon és Vadnán, s a birtok jövedelmének nagy részét balesetekre félre tudta takarni.

Komoróczinak jelleméből gyaníthatni, mikép a vad kalóznak a veszteglő élet ínye ellen volt. Lelke ellenállhatatlan erővel ragadá őt vissza régi szenvedélyeire; had volt eleme; de a királyi seregben a rendtől s fenyítéktől irtózott, s azért elhatározta magában, ezen utolsó menedéket csak akkorra hagyni, ha szabad életre s zsákmányolásra minden út el lesz tőle zárva. - A mit azelőtt mint hatalmas kényur, ki várakkal birt, nyiltan s közvetlen teve: azt most megfosztva mindenétől, s egyedül a bicskei részbirtokra szorulva, csak közvetve, titokba s a legtöbbször mások által tehette. Giskrának védelmére csak tökéletes hódolat esetében számíthatott; mert a nemes vezérnek hűsége őszinte volt. Magára hagyatva sokfélekép törte fejét: miként szerezhetné vissza régi hatalmát; de pénze nem volt embereket gyűjteni maga körül, s tetteit mindenfelől szemmel tartották. Ezen aggságában indulatinak lepte meg őt egy este Dzwela. - Ő a brezniczei víváskor Angyal diákkal s Komoróczival együtt megszabadult.

Elemér üresen találván a faerősséget, Uderszkit üldözőbe vette. Néhány órányira a rengeteg legmélyében kerítették az elszánt rablókat körül, s a fennebb említetteken kívül alig szabadult meg néhány ember. Uderszki maga a csatában veszett el. Dzwela a megmaradottakkal egy barlangba rejtőzködött.

Huszonnégyen lehettek. Az idő s folytonos kalandok annyira elrongyolták e keveset, hogy a nép őket a cseh zsebrák szóról, mely koldust jelent, zsebrákoknak nevezte. E kis csapat hősei mint haramiák s utonállók tengették éltöket; míg lassanként szaporodni kezdettek.

Mindazon martaléklesők, kiket itt-ott Rozgonyi s Hédervári a cseh rabló-lovagoktól s kényuraktól elugrattak, hozzájuk gyűltek, s Dzwela, ki magát főnöküknek tevé, fegyvert s eleséget gyűjtött, hol kéréssel régi ismerőseinél, hol erőszakkal.

Tettei nemsokára figyelmet gerjesztettek; mert iszonyú kegyetlenség, rablási pusztítás, és gyujtogatás követék azokat.[41] E mogorva harambasát a vidékben szintúgy, mint önseregében rettegték. - Egyszerű kínzás nélküli fővétel a legcsekélyebb büntetés volt nála s midőn serege együtt volt, a legszorosb fenyítéket tartá közöttük.

Kémeitől megtudta, hogy Komoróczi Bicskén sok fegyvert rejt; mivel a híres kényúr egy volt azok kőzöl, kik őket még a brezniczei erősség melletti ütközet után rablásra bátorították: álruhában egy éjjel Bicskén termett, miként feljebb említők.

A fölkeresett kényúr a henye életet megunván, kapva-kapott az alkalmon, ezen rablóval kezet fogni; de a maga személyében nyíltan fellépni őt két ok tartóztatá: először, némileg szégyenité a Dzwela kormánya alatt űzni kalandjait; másrészt titkon arra várt, míg Dzwelának seregei megszaporodván, azokkal biztosabban foghat kezet, s talán idővel Dzwelát eltevén láb alól, a kormányt kezére kerítheti, s a boldog vadnai napok újra elő kerülnek.

Az egyezség a két vad férfiú közt hamar meglőn: Komoróczi fegyvert igért, Dzwela a zsákmány egy részét; de abban egyeztek meg, hogy Komoróczi személyesen semmi csatára ne kényszeríttethessék.

Megtörtént azonban, hogy olykor álruhában a hihetetlenségig elváltoztatott arczczal, - bár szemén régóta már köteléket nem viselt - némely nagyobb reményű merényben személyesen is résztvett az egykor félelmes vezér. Angyal diák nem egyszer mulatott a Dzwela táborában, kinek serege nőttön nőtt, míg a sok panasz a királyt elhatározá, személyesen fejére zúzni ezen új hydrának, ki a cseh szabadzsákmányosok korát akará előidézni és seregét rövid idő alatt hétezerig szaporította.[42]

Dzwela, miután Kostolán nevű faerősségből kiugrattá,[43] hosszú csapongások után a galgóczi várnak romjaiba vetette magát.

A komor falvázak szirtlapon fészkeltek, magas meredek bérczen, s egy szűk völgybe néztek alá, melyen a Sajó habzott keresztül; falai pusztán állottak, csak egyik boltozatos terem daczolt az idő viszontagságával. A saját tekintetű hadnak nagyobbrésze a romok közé telepedett; itt akarta Dzwela egy csapatját bevárni, melyet Angyal diák vezérlete alatt, ki már otthonos kezdett lenni seregében, zsákmányra küldött volt, s mely Borsodnak több helységeit hamvasztá el.

A gonosz vezér a tágas, négyszegű teremben ült cseh és morva eredetű főnökeivel, bőrök voltak a korhadt deszkapadlóra terítve, itt képeztek egy tág karikát: Dzwela foglalta el az első helyet, zsákon ülve, háta mögött tizenkét, majdnem fekete arczú cseh czigány hóhérai állottak, tágas szürke köpönyegben, magas veres süvegekben s hosszú pallossal kezökben.

Egy halálfő, melyet billikom helyett használt, s melynek alja durva mívű ezüstbe volt foglalva, hevert mellette.

Komoróczi közel a vezérhez a földön feküdt könyökre nyugasztott fővel, a többiek mindnyájan nemével a rettegő tiszteletnek tekintettek Dzwelára, kinek arcza egészen az egykori volt, de kifejezése még vadabb gőgre mutatott.

Fatálakban, vaskondérokban párolgott a durva eleség: rablott marha- és juhhús. Az ülők körén túl több czigány hangoztatá szereit, néhány hegedűt, egy dudát s tárogatókat.

A falak pusztán, az ablakok üvegtelen állottak, az ülők körül cselédek, állig torkig fölfegyverkezve, sürögtek, míg az ajtóházagokban őrök lejtettek, roppant szegekkel terhelt buzogányokkal.

Az egyik szögletben a deszkapadlózat fel volt tépve s a födetlen boltozaton tűz pislogott, míg a romokban kóválygó vihar a füstöt magasra csavarva tódította az ablakréseken ki.

A jelenetnek borzasztó tekintete volt, melyet a sötétlő est, a durva szóváltás, a vezér olykori vad dúdorozása s a hangászok sajátságos zenéje még rémítőbbé tett.

Komoróczi egy kulacsot emelt. - A visszatérő egészségeért! - kiáltott fel - Dzwela koma! Angyal diák késik, csak baj ne legyen.

- Hányan vagyunk itt? - kérdé Dzwela hidegen.

- Kétezren! - felelt Komoróczi.

- S ötezret vitt Angyal magával? - folytatá a kérdő.

- Kellett is, - szólt egy morva alvezér, forradásos, lángoló arczczal s nagyra szabott vonásokkal, s szemben Dzwelával - mert a mint halljuk, a király sietve jő felénk seregeivel.

- Itt ránk nem akad; - mond Komoróczi - mert a király Angyal diákot üldözendi; az pedig túl jár az eszén.

- S kegyelmed, - mond Dzwela, büszkén tekintve Komoróczira - köztünk marad-e? Azt hiszem, hogy a multkori zsákmányból fegyvereiért adósa nem vagyok már; ideje, hogy maga is tegyen valamit, eddig minden az én nevem alatt történt.

- A név keveset tesz, Dzwela! - felelt a másik - azt hiszem, a kegyedé elég gonosz hírű már, hogy lázat kergessen az inakba! - De nem bánom, ha megigéri, hogy Patakra megyünk, s ott újra kezünkbe kerítjük a várat. Ez már elég sereg arra, hogy ily férfiak mint mi, hadat viseljünk puszta rablás helyett.

Dzwela elővette a halálfőt, s egy kőkorsóból bort töltve belé, fölemelte. - Patakra tehát! szólt - s azután tovább! - míg ott állunk, a hol Giskra volt.

- Veszszen a király! - hangzott a körben.

E pillanatban nehány zsebrák nyargalt be a terembe. - Hirnök jő! - kiáltottak - az Angyal diák seregéből.

- S miért nem ő maga? - mond Dzwela fölkelve.

Nemsokára már a lókopogás hallatszott, s kis szünet után egy zömök cseh fegyveres lépett a terembe.

- Szólj! - riaszt rá Dzwela, ki a hirnöknek halálszínére meresztette szemét.

- Minden oda uram! - rebegte ez alig vehetve lélekzetet.

- Minden?! - ordított rá Dzwela - hazudsz!

- Angyal diák s néhány százan fogva, a többiek a csatatéren halva!

- És te! - kiált rá a vezér.

- Hírt meghozni jöttem, - felelt ez reszketve, s csak gyors lovam mentett meg; a fekete sereg nyomomban van!

- Megmentett? - mond Dzwela fagylaló hidegséggel. - Ha ha ha! - végezzétek! - folytatá, a körüle álló hóhérokhoz intézve szavait.

Azonnal ketten a hóhérok közől lekerítették köpenyöket, a hirnököt nyakon ragadták s kivonszolták magukkal, míg ez rettentő erővel igyekezett markaikból menekedni.

- A fekete sereg nyomunkban, és ötezer elveszett!? - riadt fel Komoróczi. - Fegyverre! lóra kiki!

- Potomság! - mond Dzwela - a hír nem igaz! ezt a gyávát itt a félelem űzte. - Huszonnegyed magammal nem ijedtem meg: most kétezren vagyunk? - Lóra! vezesse kegyed, Komoróczi, a sereg egy részét a völgybe, a gyalogság foglalja el a szorost a bércz s a Sajó közt, én a többivel itt védem magamat. A fekete seregnek első próbája ez: ujonczokkal tréfa vívni; fel, fel!

Többen érkeztek az őrök közől, kik mindnyájan azt a hírt hozták, hogy a fekete sereg közeledik.

Komoróczi fejére vonta sisakját s kirohant. - A romok között minden iszonyú mozgásban volt, néhányan lovakat hoztak elő, mások fegyverkeztek, míg többen ijedve szaladtak elő s hátra.

Komoróczi lovon ült, a tárogatók harsogtak, s a sereg egy része mint óriáskigyó kanyarodott a bércz keringő útján lefelé. Mikor a várszikla aljára érkeztek, már az ellenséges seregnek porfellegeit vették észre távulról.

Félóra múlva a csapatok dühös vívásban voltak.

A fekete legió, az Angyal diákon vett győzedelemtől hevülve, szoros rendben vívott. Mint egy sötét kőfal haladott, visszatarthatlanul előre, mindent eltiporva maga előtt; a legkisebb közülök majd ölnyi magasságú volt.

A rablók, kik eddig csak rendetlen hadakkal csatáztak, ezen iszonyú phalanxot látván közeledni, nem tudták, minő oldalon támadják meg. Ez volt az első rendes és gyakorlott sereg, melylyel vívtak. A tűzfegyverek nem kerepeltek, egy roppant dördülés volt a fekete legió lövése, melytől százan hullottak le egyszerre. Előre nyujtott kopjákkal ment a szép gyalogság, míg rendes lövése után szétválván, mint a tűzhányó hegynek crateréből a láva, rohant ki a könnyű lovasság hézagaiból, rémítő pusztítást tevén a rablók közt. - Pánrettegés fogta el a vadcsoportot, fegyvereit elvetvén, rohantak a romok közé, Komoróczi elvágva seregeitől, néhányad magával szaladásban keresett menekvést.

Dzwela lövészeit állította a csorba várnak rovátkai közé, s szakadatlan lődöztetett, de a távolság miatt sikertelenül; midőn közelebb érkeztek a vívók, egyszerre iszonyú zápor zuhant le az égből, minden lövés kárba ment, s a mindig sötétebb éjben már a romok közt csattogtak a fegyverek; hátrább s hátrább vonultak a rablók, a fekete sereg vitézei mint sötét hollók ültek a falakon.

Egy óra múlva Dzwela, seregeinek egy részével fogva volt.

A király a fekete ezred vasingében lépett Elemér kiséretében azon terembe, hol nem sokkal azelőtt Dzwela s Komoróczi lakomáztak; számos szövétnekes kisérte őt.

- Ki ez? - mond a király egy csoportozatnál megállva, mely erőködött egy vad tekintetű férfiút a földre nyomni.

- Ismersz-e Dzwela? - kiált a magát bőszülten védőre egy férfiú, ki lábát nyakára tette, a padlóra szorítva fejét - ismered-e Sőtér Jankót?

Dzwela a kíntól csak hörögni tudott.

- Akaszszátok őt egy gerendára! - mond a király - hogy a gonosz zsivány mint czégér csüngjön ki a vár romjaiból.

- Jer! - mond a Brezniczén felakasztott Sőtér, ki, mint látjuk, nem siker nélkül vágatott le a szegről. - Én majd jobban bánok veled!

Néhány percz múlva a vár egyik legmagasb tornyának ablakréséből hosszú gerenda nyúlt ki, melyen Dzwela függött. A zápor a vért verhenyeges csöppekben mosta le sebeiről.[44]

TRÓN ÉS SZERELEM.

Édes szerelmed bájsugára
Általhat éltem alkonyára,
S bár a sors tőled messze zára,
Szent kéjre int emléke még.

Kisfaludy Károly.

A nagy király történeti fontosságú cselekvényei után, melyekről a múlt czikkelyekben említést tettünk, a tudományok előmozdításában fáradozva, hol Budán, hol Pozsonyban mulatott.

Gyakorta látta ő az agg csillagászt; munkaszüneteit ott töltötte. - Míg Izabella atyjánál volt, boldognak érezte magát Mátyás a szelíd hölgynek közelében, ki lelkét fel birta fogni. Nem bámulhatunk, hogy, megtudván eltávozását az atyai lakból, ürt érzett szívében, annál feszítőbbet, minél inkább gyaníthatá az élesen látó férfiú a távozás okát.

Mátyásnak jellemével elég alkalmunk volt e történetek sorában megismerkedni, s gondolhatjuk, hogy ő, tökéletesen átértvén a mély tudományú s tapasztalású öregnek czélzását, rá nem neheztelt. Érezte, hogy leghívebb embere őt e tettével meg nem sértette.

Szomorúságát s kedvetlenségét elfojtva, mely önkénytelen emelkedett kedélyében, látogatta meg Bretizláwot egy napon. A csillagászt kedvencz foglalatosságai, számításai, horoscopjai, napházai, látcsövei s jegyzékei közt találta. Leányának elutazása óta ez vala első látogatása a királynak öreg barátjánál, ki nem minden aggály nélkül sietett nagy vendégének fogadására.

- Maradjunk itt, - mond a király nyájasan, egy széket vonva a dolgozóasztal közelébe - nekem sok közleni valóm van veled; engedi-e időd, egy órát szentelni barátságos beszélgetésre?

Bretizláw mélyen meghajtotta magát s a király ismételt intésére a széken, könyvekkel s irásokkal terhelt asztala mellett, helyet foglalt.

- Felségednek nemes körében - viszonzá az öreg udvariasan - óráimat a legnyereségesbeknek tartom.

- Félre minden szólásmóddal s hízelgéssel; - nyiltan atyám! én lelkemet jöttem kitárni előtted s tanácsot kérni tőled, szívedből eredettet, nem olyat, melyet csillagaidból olvassz.

- A csillagok igazak! - jegyzé meg hivői magasztaltsággal az öreg.

- Ám legyen! - Egy helyzetet az égen szerettem s megszoktam; csillagaid hazudtak, vén jós! - én szívedre számítok, nem csillagaidra.

- Hogyan?

- Nem fejtem ezt meg neked; találd ki, s most egyébre térek.

Mátyásnak, midőn a csillagokat említé, a kedves Izabella csillaga jutott eszébe, mely, miként a vidám egykori gyermek diadali örömmel állítá, oly közel fénylett az övéhez.

- Bretizláw! - folytatá Mátyás rövid szünet után - nőm meghalt! te tudod, hogy nem szerelem szőtte e viszonyt; de tudod azt is, hogy az átszunyadott szelíd teremtés közel volt szívemhez. Ő nincs többé! s én gondjaim s bajaim közepette egyedül állok, ifjan, forró szívvel - és egyedül!

A csillagász komoly tekintetet vetett a szólóra: - Dicsőségével tetteidnek, s a téged imádó nagy hazának közepette, - Istenemre! nem egyedül; fénylőbb kisérete e földön ma nincsen senkinek.

Mátyás keserűn mosolygott: - Öreg! közel állok honomhoz, mert keblemben hordom azt. - De későn érik a dicsőség gyümölcse, élő le nem szakíthatja; - századok szűrik meg egy nagy névnek anyagát, míg világos lesz: mi tiszta volt benne, mi salak? - A tetteket is a jövendő bírálja. - Ha mint királyt fény köröz, s kíséretem dicsövedzett? szólj: kinek közelében van a férfiú, az ember, az ifjú! ki szeret vagy gyűlöl; vonzódik vagy undorodik, vágyik vagy irtózik. - Mondd! megszűntem-e ember lenni? s midőn az egész világ szeret, e társas életben özvegy maradjon-e lelkem s egyedül álljon? - Férfiúbarátság ezt be nem töltheti egészen; az érzékeny szív nőkeblen pihen meg a tett súlya után, s egy órája a szerelem odaengedésének, mondd! mivel ér fel? s tanácsolj! - Ha a nap fáradalmai után haza térek; nincs angyalian-vidor arcz, mely fogadjon! nincs kebel, hová érzésem heve átömöljön! nincsen szem, melynek sugáraiból a mennyet szívjam keblembe! - A királyt egy kerítvénye a hódolóknak övedzi! - az ember - a szeretni vágyó - pusztán áll a világban!

- A hon óhajtását előzé meg felséged e nyilatkozásban. Én jobb tanácsot nem adhatnék, mint azon eszmét, mely királyomnak szavai alatt rejtőzik. Európa fejedelmi udvaraiban nemes hölgyek vannak; a franczia király, például, örömmel lépne leánya által a legközelebb viszonyba felségeddel.[45]

- Feledted-e - mond a király sötéten - békeeskümet? hogyha gyermek nélkül hal meg nőm, második nősülésre nem lépek.

- Nem feledtem, uram király! de hiszem, hogy Fridrik császárt rá lehetne birni a feltételről lemondásra.

- Hiszed-e azt? - kiált fel az ifjú némi hangnyomattal - úgy te nem ismered őt! - Az egész békealkuban, az egy korona váltságának visszaadását kivevén, nincs feltétel, melynek inkább örült, melyre többet számított. - Ő attól soha el nem áll.

- Most talán nem, de a jövő sokat változtathat.

- Csalatkozol: ritkán hoz jobbat a jövendő! S vedd a dolgot úgy, a mint áll, s miként esküm következésében kell azt venni: én a honnak királynét nem adhatok a nélkül, hogy békeeskümet megszegjem. A dolog tehát lehetetlen s szót sem érdemel tovább; de hidd: vannak óráim, melyekben örülök, hogy ezen eskü nem enged hűtlennek lenni szerelmemhez.

- Királyom!

- Ne szakaszsz félbe; - mondd, mit vétek honom, mit esküm ellen? - ha királynét nem adva a trónnak, nőt! - nőt Isten színe előtt csatlok szívemhez! olyat, kit szeretek, kivel lelkem rokon, ki szívemet érti, s ma királyné lehetne, mind szépségére, mind eszére és szívére, melyek páratlanok!

Bretizláw feszült komolysággal bámult maga elébe. - S ha valaha Fridriknek szándéka változnék - szólt - azon nehéz feltét megszűnnék, mit tennél akkor? Nemde a nemzet szólalna fel, s kívánna trónjára királynét, ki annak méltóságára született, a honnak érdekében kívánatos s ki előtt kevély, nemes magyar arcza pirulása nélkül, hajthassa meg térdeit.

- Ellenvetésed az, - felel Mátyás nyugodtan - mely a legközelebbi, s melyet mindenki tehetne nekem. Fontosságát nem tagadom, - bár oly állításon alapul, melynek kétességét magad megismered; de hallgass ki engemet. - Ha tenném azt, mit előttem tettek sokan, s teendnek utánam is számtalanok: hogy szeressek olyat, kit nem becsülhetek, s kinek szerelmét az oltár szentsége nélkül élvezhetném, - állana ellenvetésed. De a hölgy, ki szívemet birja, sokkal

nemesebb, mint hogy ily viszonyra léphetne bárkivel e földön. Én ismerem őt, és sokkal mélyebben tisztelem, mint hogy valaha őt kisebbítő gondolat s vágy juthatna eszembe. - Ő csak Isten színe előtt s lelkész keze által lehet az enyém, lehet nőm a szó legvalódibb értelmében. - Ha ő nemes, jó és nagy, - mondd! azon hű nemzet, mely a számüzött foglyot emelte trónjára! el fogja-e taszítani szívétől azt, kit szeret? s gondolod-e, hogy valakinek adhassam kezemet, ki előtt meg nem hajolhatna diadalérzettel a legbüszkébb magyar levente térde?

Az öreg hihetlenül rázta fejét.

- Hátha - folytatá a király - szándékomban - a nélkül, hogy annak tárgyát megnevezném - a hon legelőkelői már megegyeztek volna? ha többet bíztak ezek választásomban, mint te, s ha az esztergomi érsek, s az egri püspök maguk ajánlották lelkészi közbejövetelöket az egybekelésre?

- Mit mond felséged? - hihetlen! a nélkül, hogy tudnák nevét annak, kit kezével akar boldogítani: helyes volt-e az ily engedékenység?

- Úgy van! - felel a király - ők megegyeztek, mert el tudták a királyt az embertől választani.

- Ha felséged megcsalódnék, - ha egy cselszövényes kigyó foglalna királyi kebelén helyet, ki abba beincselkedte magát vétkes ármánynyal? ha a hon, mely dicsőül királyában, pirulva fordítná el fejét nejétől.

- Csak neveznem kellene őt, - mond az ifjú sugárzó arczczal - jámbor öreg, Istenemre! egy nevet hallanál, melyre tenmagad, miként én és minden, a ki ismeri, kevély lehetnél.

Bretizláw elgondolkozott; hosszú szünet után felfogá újra a beszéd fonalát. - Igaz, - mond - a neme a szövetségnek, melyet felséged szándékozik kötni, a csalódás esetében nem feloldhatatlan; de megbocsát az én legjobb királyom, ha nyiltan kimondom: épen azért nem hiszem, hogy hölgy, kinek becsülete szent, arra léphetne.

- Miként érted ezt? - kiált fel Mátyás pirulva - szavaid sértők; magyarázatot adj!

- Ha mindig csak az volna a vétkes, uram király! - felel Bretizláw sötéten - ki bűnt követ el, s méltatlan az, ki méltánylatra érdemetlen: akkor hinném, hogy oly férfiú, mint felséged, s egy nemes lelkű hölgy közt oldhatlan lenne a házasság, mihelyt ez királyomnak szerelmét meg tudta érdemelni; de néha az álszín csal; s ha Fridrik császár súlyos föltétele valaha szűnik, az egekre! elég ember akad, ki gyanússá teendi a legártatlanabb nőnek erkölcsét, ha annak származása büszkeségét sérti, vagy terveinek sikerét távolítja.

- Így ismersz te engemet, Bretizláw? - felelt nemes fönséggel a király - gondolod-e, hogy kinek szívemet adom, azt választatlan s megfontolás nélkül csatlom magamhoz? - Gyermekészszel s gyermekszerelemmel ez megtörténhetik; de én férfiúnak értem, öreg, ismerem, a kit szeretek.

- Ah! de nem változhatik-e a legjobb is?

- Nem! - felelt Mátyás - legjobb nem változik, mert nem lenne a legjobb, ha azt tehetné. A kit én szeretek, sohasem fog változni; kit választottam, a fölött nincs ármánynak s cselszövénynek hatalma.

- Mindezen feleletek királyomnak magas erényét, szép bizodalmát, nemes jellemét bizonyítják; de ha őszinte lehetek: én e lépést nem javallom.

- Okaid?

- Nem tudom, hibásak-e vagy nem! de én Magyarország trónján felséged mellett csak királynét tudok szeretni s megszenvedni.

- Van-e trónról itt szó? ti hideg szívetlen emberek! üres-e trónotok? nem töltöm-e azt be? minek kívánnátok ott még egy koronás főt látni, ha az szívemtől idegen lenne!? - Oly nehéz-e nektek elhinni, hogy én is csak ember vagyok? - - De szólj röviden nekem: helytelen-e, mit tenni akarok, ha azzal a hon érdekének nem ártok?

- Épen ez! - jegyzé meg a makacs öreg - s ha e házasság gyümölcsöző leend? akkor - - ?

- Fiaim! - felelt a király büszkén - mint Hunyadiak vívjanak a hon csatáiban; gondolom, nagyatyjuk nevével megelégedhetnek. Istenemre, a név ér valamit! - Leányaim boldogítsanak magyar leventéket, neveljenek bajnokfiakat s szelid anyákat! - - Rossz húrt pendítél meg, öreg! - folytatá Mátyás a szenvedély boldogító hevével. - Egy fiú tőle! hitemre! - a fiú bajnok lenne! Oh Bretizláw! boldogságom függ e lépéstől; megtagadhatnád-e tőlem teljesedését?

- Én?

- Te! - felelt Mátyás - mert jóváhagyásod nélkül nem akarnám tenni.

- S ki az, a kiről itéletet kell hoznom, mielőtt nevét hallanám?

- A legnemesb hölgy Magyarországban, - felel a király.

- A szerelem szemeiben, - mond szeliden a csillagász, ki gondolatait olvasá az ifjúnak.

- Minden szemben! - jó öreg! hallj engem! én nőt veszek, nem királynét, atyám szent nevére mondom! - mert ha békeesküm tilt hölgyet emelni királyi székem mennyezete alá: nincs isteni s emberi törvény, mely tilthatná szívem trónjára nőt ültetni, mely tilthatna szeretni! - Szólj! ha az, kit választék, szeretne, miként én - engemet - - nem koronámat? - ha kezemet önkényt, - koronámat kinálva sem fogadná el? - ki nőm akarna lenni, Hunyadiné, nem egyéb? mondd! - hibáztatnál-e még?

Bretizláw némán tekintett a királyra.

- Atyám! - folytatá a király magasztalt hévvel - én megtaláltam őt, mert a szerelem előtt rejtek nincsen; fölkerestem, s ő, oh boldogság! - a királyt visszaidézte, elhatározottan, nagylelkűen; - de Hunyadival kész életét megosztani, - ő szavát adta a férfiúnak: a királyt nem ismeri.

- Uram! - mond az öreg, s egy köny csillogott szemében - szeretetem felséged iránt nincs gyöngeséggel vegyülve, szívem nem csábíthat el, midőn eszemre van szükség; azért engedje felséged, hogy az égből nézzek feleletet.

- Késő; - viszonzá Mátyás - csillagaid jóslatának nem hinnék már. E tiszteletes homlokról, e nemes vonásokból akarom az ember szavait hallani, nem a bölcsét.

- Legyen! - mond az öreg - királyom boldogságáért életemet adnám, s mint ember, nem tudnám a szerető ifjút kárhoztatni, ki vágyik szíve hölgyének ölében üdvezülni; de mint baráti névvel megtisztelt királyomtól, mint aggott férfiú, kitől érett tanács kéretik, azt mondanám: ne tedd uram!

- Ah! - mond Mátyás - én rád számítok! ha esküm alól felold Fridrik, te segítni fogsz nőmet arra birni, hogy trónomat oszsza meg.

- Soha! - rebegte a csillagász - soha! a tett meggyőződésem ellenére van, s ha gátlani nem tudom, Istenemre! elősegítni nem fogom soha!

- Jó, jó! - mond Mátyás keserűn. - Oh minő egyedül áll a király, midőn a mindennapiság avából kilépve, valami újat, szokatlant akar tenni! jó! hagyjatok magamra! - a felelet terhét elbirja vállam, s ott az igaz biró előtt a felhők felett védendem az embert a király ellen!

Késő estig folyt a vitatkozás. - Hol nyugodtan, hol keveset beszélgettek; - míg végre a király búcsút vett.

Bretizláwnak csendes vonásain komolyság ült, de szelid nemű volt az, szemében köny csillogott; némán járt fel s alá szobájában; végre az égre tekintett, melynek fénylő népe nyájas derűben ragyogott fölötte. - Egy ikercsillagzatra volt a tapasztalt szem függesztve, az öreg összetette kezét: - Oly közel! - mond ihletve.

*

A király az estebédnél gondolkodó volt, asztalánál Galeotti ült s Ország Mihály, kikkel éte után majd éjfélig beszélgetett: arczán neme a fájérzetnek vala olvasható; de valami oly csendest, oly megelégedettet mutatott kifejezése, hogy azon jóság bélyege képének, mely őt annyira kedveltté tevé mindenki előtt, sohasem volt úgy kijelölve látszható, mint ezen éjjel.

Távozásakor Galeotti megszorítá Ország Mihálynak kezét. - Uram! - mond - a királyon valami szokatlan történt.

- Meglehet, - felelt Ország - ma kegyelmezett meg a vadnai foglyoknak; a kegyelem napja örömnap Mátyásnál.

A VÁCZl EGYHÁZ VILÁGA.

A hol szilárd s gyöngéd egyesülnek,
A hol párja szelid az erősnek:
Ott az összhang igen jó.

Schiller.

Komoróczit, mint láttuk, jó szerencséje s előre látása újra megmenték: mert midőn az egész rablósereg a hős Mátyástól összezuzatott, ő s hű szolgája, Orosz Gáspár, kit a Zugligetben s a Salamon tornya alatt láttunk már, Bicskére szaladtak; Angyal diák kézhez került s fogva vitetett a budai börtönökbe.

A király nemsokára győzedelme után Budára érkezett. - Egy napon Zokoli Pétert jelentették; ő Zokoli Mihálynak, kit történetünk elején többször említettünk, bátyja volt. A király megkülönböztetett nyájassággal fogadta; több kérdést tevén előtte öcscsének sorsa felől?

Tudta-e a király az ifjú Mihálynak hollétét? várta-e, hogy a rajta borongó gyanúból országosan kitisztulva, föllépend-e vagy nem? csak gyanítnunk szabad; de azt itt még nem akarjuk elhatározni. - Zokoli Péter mindenesetre azt hitte, hogy Mátyás öcscséről szintannyit, vagy többet is tud, mint önmaga; de nem szólott, s a kérdéseket kitérő feleletekkel viszonozta, mint kit vagy fogadás késztet titoktartásra, vagy időelőttinek véli annak fölfedezését.

A derék vezérnek szilárd óvakodását a király nem látszott gáncsolni; azonban más alkalommal egy este, bucsuzáskor vállára tevé kezét azon bajtársi szellemű könnyedséggel, mely vitézeinek annyira meg tudta lelkét nyerni.

- Öcséd, Péter bátya, - így szólt, - makacs vasfejű lovag! s aligha némely dolgokban túl nem vág elégnél. - A valódi önérzetnek nem tulajdona azon féltékeny kényeskedés, mely őt mindeddig rejtekben tartja. - Minek e makacs névtelenség, midőn ártatlansága bizonyos s holléte nem titok?

- Bizonyos lehet valami, - mond Zokoli Péter, kiben sok lelkületi rokonság volt öcscsével, - de nem bebizonyított; ha öcsémet szent eskü kötelezi, csak tisztán lépni királya elébe, s mondani: most szenny nem borít, - itt vagyok! ki nevezhetné állhatatosságát makacsságnak? - Én abban sok őslovagi szellemet látok, s ha a fiú nem hever, mint gyanítom, s névtelen bár, de nem ismeretlen: úgy nem vádolhatom. Ha tettei itt őt elárulták, arról nem tehet, - a mit esküje igért, híven megtartotta.

A király elneveté magát. - Mondhatom neked, bátya! - viszonzá nyájasan, - nagyon óhajtom azon perczet, mikor e szükségtelen rejtőzködésnek vége leend; melyet értek s mind a mellett túlságosnak tartok. - De alig tudom, miként lehessen az - anyagi lehetségben? - ily esetekben - erkölcsi bizonyság elég. Ki hűségét bizonyíthatja, ott és akkor, midőn hűtlenséggel vádoltatik, az ártatlan, erkölcsi hihetőségben. - Hallod-e, bajnok! nekem öcséddel szólanom kell, te elő fogod őt kerítni nekem, érts jól - őt - Mihályt!

Zokoli Péter oly arczkifejezést láttata, melyen olvashatá a király, hogy e megbízásnak kevés sikerét reméli.

- Te azt hiszed, hogy meg nem jelenik parancsomra.

- Sőt repülni fog annak teljesítésére, de - -

- Nos! mit akartál mondani? - Nem Zokoli Mihály fog jőni, úgy-e?

- Azt hiszem, - felel Péter komolyan, - s azon esetben elhatározásán nem változtatunk.

- Sapientis est consilium mutare in melius! - mond a király mosolyogva.

- Felséges uram! - felel a bajnok, ki Mátyást igen jól ismerte s tudta, hogy a tisztelet körén túl nem vágó tréfát szereti. - Ha az állana: én tudnék valakit nevezni, kinek bölcseségén Európa nem kétkedik; de ki véleményeit s elveit sem jobbra, sem rosszabbra, átalában nem szokja változtatni; sőt az említett mondással néha gúnyértelemben él!

- Látom, - felel a király tréfás nehezteléssel, - hogy ma semmire sem megyek veled. - Meddig mulatsz itt?

- Két napig, uram király!

- Látjuk egymást, - fejezé be Mátyás bucsuzó főhajtással.

A vezér szállására ment s ajtaja előtt egy idegen férfiút talált, beszélve cselédeivel.

- Ki ezen ember itt? - kérdé a hazatérő, behaladva szobáiba, egyiktől, ki közel állott az idegenhez.

- Ezen ember, - felelt a kérdett, - kegyeddel akar titkon szólani s állítása szerint igen fontos és érdekes a tárgy, melyet fölfedezni jött.

- De ki hát?

- A budai tömlöczőrök egyike.

- Megfoghatlan! mit keres ez ember nálam? - Jó! - bejöhet.

Nemsokára belépett az idegen, mintegy negyvenöt évű, középtermetű, barna képű férfiú.

- Mi kereseted, atyafi? - mond a vezér.

- Uram! - viszonzá suttogó hangon a tömlöczőr, a legfontosabb fölfedezést tehetem kegyednek, de eskü alatt csak s feltételesen: - egy embernek szabadsága s egy másiknak becsülete függ követségem sikerétől.

- Halljuk! - mondja a vezér fölingerlett tudnivágygyal.

- Uram! - folytatá az őr, - szavát adja-e kegyed, hogy ittlétemet el nem árulja senkinek s arról, a mit most mondandok, ha kérésem foganat nélkül maradna, nem fedez föl semmit?

Zokoli kevély tekintetet vetett a szólóra. - S minő fejedelem követe tesz nekem ily megszorító s óvakodó föltételeket a dolog tudása előtt? - ha titkod oly félelmes, miért mondod azt épen nekem?

- Igéri kegyed hallgatását vagy nem? - ismétlé az őr, - a dolog öcscse ártatlanságát illeti; de esküm kötelez hallgatni a kölcsönös hallgatás igérete híján.

- Mit mondasz? - kiáltott fel hirtelen örömmel a vezér, - mi birhatott téged ezen esküre?

- Kétszáz velenczei arany jutalom a siker esetében.

- Értelek! - ha a hallgatás becsületemmel s jobbágyi hűségemmel összefér, igérem azt!

- Elég! - lőn a felelet. - A budai börtönben egy fogoly van, ki - ha kegyed, nemes vezér! becsületszavával s esküvel biztosítja kiszabadulását s megkegyelmeztetését - eldönthetlen hitelű oklevelekkel kész Zokoli Mihálynak ártatlanságát kivilágosítani.

- S mi neve azon fogolynak?

- Nincsen neve!

Az öreg hős kissé elgondolkozott; arczát neme a magasztaltságnak lelkesíté. - Igen! a király megteszi érettem, - mond magában s hangosan folytatá: - Ember! ha az, a mit igérsz, való: a

kétszáz aranyat még annyival szaporítom. - Megmondhatod azon fogolynak nevemben, hogy: bár ki legyen ő, becsületemmel merem életét, sőt szabadságát biztosítani azon esetben, ha okleveleit látom s azoknak sikerén nem kétkedhetem.

- Úgy ő mentve van! - mond a börtönőr, - s nekem a négyszáz arany zsebemben! - Mikor akarja kegyed őt látni?

- Tüstént, ezen órában! - mond Zokoli élénken.

- Jó! - felel a másik, - én kész vagyok kegyedet hozzá kisérni. - Ezzel mindketten sietve távoztak el.

*

Másnapra e párbeszéd után Budán a király udvarában nevezetes ünneplésre készültek. - A pompás teremek nyitva voltak s bár akkor az újabb, Mátyástól később épített királyi lak még csak tervben volt: a régi építvények sötét ívei s bibliai képekkel ékesített tetejű teremei is ritka szemlét nyújtának. Mindezen szobák többnyire a legértékesb keleti szövetekkel voltak bevonva s a bútorok nagy része Bécsben és Prágában készült; néhol a Mátyás korában Budára telepedni kezdő számos művészek remekei is díszlettek. - A király mindennek, a mi nemzeti s ős szokásokra emlékeztetett, nagy barátja volt; s ily szellemű vala az ünnepély is, melyre ritka fénynyel tétettek a készületek.

Reggel számos főemberei kíséretében kilovagolt s ily alkalommal öltözete mindig egyszerű volt s az egész kíséret ment azon ünnepélyes fesztől, mely tréfát s barátságos közlést távolít. - Mátyás többször megállott az utczán, ismerőit köszöntve ablakaikban, vagy a vele találkozókkal egy pár nyájas szót váltva.

Az öreg Ábrahám házának kapujában állott, fején az izraelita főkendő, vállán a halottas ing volt, fejér gyapjúszövetből, széles fekete csíkokkal.[46] Ez imádkozási öltözete alól hosszú gyöngyszín talárja folyt le; mellette Nephtali, kinek szilárd jellemét s nemes bátorságát Vadnán volt alkalmunk bámulni, de kiben most aligha azon ifjúra ismernénk, mert majd fél fővel magasb volt, mint akkor; szép, egészen keleti szabású, tojásdad arczát, eredetét bélyegző vonásaival, sötét szakáll folyta körűl; szemeinek világa határozottabb volt s termete férfias; öltözete tiszta, sőt ízletes s az akkori izraeliták szellemében jóval közelítőbb a keleti fényhez, mint jelenben. Testének felső részét a halotti készület födé s vonásain, arczszínének minden virító egészsége mellett, búskomolyság volt olvasható.

- Jó reggelt, öreg sáfár! - mond a király, ráismerve Ábrahámra, - hová ily jókor?

- A zsinagógába, - felelt az öreg, mély tisztelettel hajtván meg magát.

- Leányodat, - hallom, - férjhez adtad, ki a vőlegény?

Ábrahám Nephtalira mutatott, ki egyét veté azon különösen jelentő, meglepetéssel elegy bámuló tekinteteknek az ifjú hős királyra, melyek nagy emberek ellenében szinte önkénytelenek.

Mátyás tetőtől talpig mérte meg szemeivel Nephtalit. - Szeretnélek, vőlegény! - mond vidáman, - fekete legiómban látni. - De ti béke emberei vagytok, jámborok, s csak idegét a hadnak kovácsoljátok: a jó forgandó pénzt. - Szerencsét, ifjú, a szép menyhez! s te öreg, említs imádságodban.

Mátyás kecscsel emelintett süvegén s előre vágtatott.

- Ez egy király! - mond Nephtali, utána bámulva, - ilyenek lehettek a bírák Izraelben valaha!

Mátyás rövid lovaglás után hazatért, vendégei elszéledtek a pompás teremekben s ő kérőknek s követelőknek ada kihallgatást.

Előszobájában a királynak két apród volt: Szelepcsényi Gyula s Csupor Ádám; mindketten csinos ifjak s mint a király udvarában minden szolgálattevők: fényes öltözetben, melynek szövete kék bársony volt, gazdag nagyvirágú hímzésekkel s oldalaikon gazdag jobb kardok csüngöttek. - Szokás volt akkori időben a kardokat párosan készíteni: úgy hogy az egyiknek külső czifrázata a bal-, másiknak jobboldalán volt; mint az ilyen párkardokat - bár ritkán - mai napig is láthatni. Ezeket eleinknél a fegyveres szolgák, vagy magasb helyzetű férfiaknál az apródok jobb oldalukon viselték, hogy uraik balján lovagolván - a kirántásra kézügyben legyenek az egyik kard eltörésének, vagy vesztésének esetében.

Csupor Ádám, a híres vezér Csupornak unokaöcscse, vidám ifjú volt; tele apródi könnyelműséggel s apródi csinokkal, melyek azonban - bár sokszori feddést szereztek neki - nemtelenségig sohasem sülyedtek. A leányok Budán, Fejérvárott, Váczon s a hol csak az ifjú Csupor mutatkozott, kifogyhatlanok voltak dicséretében, az öreg polgároknak nagy boszújára, kik nem tudták eléggé őrizni tőle leányaikat. - A nélkül, hogy valaha igazán szerelmes lett volna az alig tizenhét évi fiú: minden köténynek nyomában volt s mindenüvé be tudta színleni magát. A történetecskéknek, melyeket róla beszéltek, nem volt vége, a király maga is sokszor jóizűen nevetett rajtuk; bár ezt az apród előtt sohasem tevé, igen is hajlandónak látván őt arra, hogy ily nevetést biztatásnak tekintsen.

Szelepcsényi Gyula sokkal szebb volt az előbbeninél, bár arczában azon érdekes valami, a mi szenvedély-, vidámság- s bátorságból olvad össze s a nőnemet szívén ragadja meg, hibázott. - Komoly, fontos s éjjel-nappal helyt álló maga, szeles pajtását nem egyszer segítette ki a bajból.

Szelepcsényi karszékben ült, míg a másik, ki épen akkor érkezett, kalpagját felrázta, hogy prémje annál lombosabban álljon és sűrű fénylő fekete fürteit egy aczéltükör előtt rendezé el. Ezzel két kezét csipőjére tette s bizonyos kedvteléssel hajlongott a tükör előtt.

- No! mit mondasz, Gyula? - nem utolsó gyerek vagyok, úgy-e? nézd! e dolmány nem úgy ül-e csipőmön, mintha ráöntötték volna?

- Hallod-e, Adi! - felel a másik önkénytelen mosoly vonulván el ajkai körül, - minden szépséged mellett, mely úgy sem a hímje, többet érne egy kis pontosság benned s pajtási figyelem! két órája, hogy itt magamban vagyok; s csak az szerencse: hogy a király ma igen hosszas kihallgatásokat tart.

- Nem tudakolt-e senki?

- Maga a király, haza jövén a lovaglásból.

- Bene! - mond az apród. - Mit mondasz, okos úr, ezen övhez, melyet araszszal át lehet fogni?

- Eszednek még arasz sem kell; - viszonzá Gyula félig tréfás, félig békétlen hangon, - most, remélem, veszteg ülsz?

- Egy kérdést, - mond Csupor, kényelmesen helyet foglalván egy karszékben; - mikor jött ma éjszaka a király Váczról haza, he?

- Váczról? azt sem tudtam, hogy ott volt. Tegnap Csáki és Rozgonyi Imre szolgáltak.

- Hm! - folytatá a másik, - tegnap későn este - lehetett nyolcz óra - a király Széchi Dienessel, - az érsekkel, egy könnyű kocsikában kiment a várból.

- Úgy-e? s honnan tudod azt?

- Az nem kérdés, elég, hogy láttam s gondolván a rést, barnámra vetettem magamat s mint a fergeteg nyargaltam Váczra Juditkához.

- Azt is ismered már? nos!

- A király kocsiját találtam közel Váczhoz. - Talán csak rám nem ismert; pedig a lovakhoz sejt s mint tudod: Czinkos a király ajándéka. - Ej! egy kis fekete dolmány volt rajtam, melyről a minap Kanizsai Imrének leánya - -

- Az a magas komlókaró?

- Hogy jut eszedbe? a kisebbik, a barna, kivel a mult télen a lassú lengyelben majd nyakamat törtem.

- Hosszas történet! s mi köze annak a dolmánynyal?

- Azt mondta, hogy abban vagyok a legszebb, heh!

- Te mindig visszatérsz arra, a mit mondok, szépségedre; - - beszéld kalandodat.

- Béketűrés, koma! a kaland regényes, - páh! a milyenek az enyémek mindig. Ki van a királynál?

- Csinos menyecske.

- Jó! Úgy ráérek beszélni, de ki?

- Nankelreutherné!

- Ha ha ha! hát ez mit keres itt?

- A manó tudja! ma a király hallatlan hosszú párbeszédeket tart; az előbb Zokoli Péter volt benn hangos másfél óráig.

- Az a tágbeszédű úr! - mond gúnynevetve Csupor, - s a menyecske rég benn van-e?

- Közel fél órája.

- Ezért megkínzom, mihelyt hozzájuk megyek. Ugyis a német sógornak nagy tréfája van benne, ha nejével ingerkedem. - De a dologra. Váczon azonnal egy ismerősömhöz szállottam: lovamat elhelyezvén, kissé kémletre indultam a biró háza körül; lehetett tizenegy óra már. - Juditka, - gondoltam, - rég a pelyhek közt van s rólam álmodik. A mint kijöttem az utczára, ujra láttam a király kocsiját, egyenesen a püspök Vincze udvarába gördült be.

- Ebben eddig semmi regényest nem találok: a király akárhányszor volt Váczon; s Juditka minden éjjel alszik, úgy hiszem, - mond Szelepcsényi unatkozva.

- Ha aludnék! - teringettét! de egynek sem hiszek többé. Halld csak: a mint a biró háza körül kullogtam, világot veszek észre a Juditka ablakában; gondolhatod, hogy azonnal oda lopóztam.

- Lesni?

- Ej! a szeretőjét meglesheti akárki; de bár ne tettem volna! - Miként a sötétes éjben, szerencsémre senkitől sem láttatva, az üres utczában felkapaszkodom a rostélyig, mindent kivehettem.

- Most jő a java.

- A rossza, majd mit mondok! - nem a java! - Emlékezel-e még taval, mikor a város végére szállítottak bennünket, a király Váczon mulatván pár napot, látogatóul a püspöknél, szomszédunkban egy kis holdvilágképű, pohos fiú lakott, kivel sok tréfám volt s kit néha majd kiugrattam a bőréből.

- Igen gyönyörű tréfák! zsinórt vontál az utczán keresztül s a jámbor a sárba bukott s úgy nézett ki, mint amaz állat, mely a makkot eszi.

- He he he! - igen, de megfizetett érte a pohondi, csak képzeld, barátom! - ott látom egy rossz mécses világánál ülni Juditka mellett, karja a leányka nyakán volt átöltve, úgy nézett ki, mint egy lőcs s a leányka arczát a fiú kövér pofáira nyomta! - szerettem volna egyebet nyomni a másik oldalra, - folytatá, kezével ütésre mutatva.

- Jól esik!

- Hm! hiszen még te is járhatsz úgy; ez a legbecsületesb emberen is megtörténik.

- Nos mit tettél?

- Leszálltam kakasülőmről, egy csomó havat gyúrtam össze kezemben, lehetett akkora, mint a fejem; ezt betolván a tág rostélyzat pálczái közt, felfogtam jobb kézzel, a ballal az ablakot vágtam be, hogy üvege szerteugrált s a jövő perczben a hólabdát ugy csaptam a két egybeolvadt arcz közé, hogy a nyavalya beléjök állt. - Azzal, mint a macska talpon voltam; s - ill a berek nád a kert!

- Ha ha ha! - nevetett Szelepcsényi - s nem vett-e űzőbe ama járó párnazsák?

- Feledte, - gondolom, - legalább is azt hiszi, hogy ördöggel volt baja. De tovább! - ez a rossza volt, halld a javát. A mint gyors lábon, jobbra-balra ugrálva, - hogy nyomomat a sok közt eltévesszék - szállásom felé siettem, az egyházra tekinték. Az ablakokat szelíd világ színezte, az ég sötét volt s az aggszerű egyház, világos ablakaival, kisértetien bámult az éjbe. A mécses, gondolám, a nagy oltár előtt, mely éjjel-nappal ég; azonban úgy tetszett nekem, mintha lassú orgonahang hatná meg füleimet. - Bohó vagyok, mint egy éves zerge; de ha szent éneket hallok, koma! szívembe szállok. - Megállottam. - Istenemre! gondolám, mit jelenthet ez? - Tudod, hogy én, ha valaminek végére akarok járni, nem vesztegelek; egyébiránt a vékony kordovány csizmában s könnyű felleghajtó köpenyben kissé dideregtem is. - Ej, előre, gondolám s halkal az egyház oldalánál suhantam el. - Mikor az ajtóhoz értem, az zárva volt; zörgetni nem mertem; mert a nyitás kísérlete is neszt okozott már. Hirtelen balra kanyarodtam s megkerülvén az építményt, a nagyoltár irányában nyúló ablak előtt állottam meg. De az ablak magas volt s a felkapaszkodás párkányára lehetetlen!

- Nem tudtál-e valamelyikre a hársak közől mászni, melyek az egyházat körözik?

- Annyi eszem nekem is volt, pajtás! - s azt tettem is, de csak akkor, mikor láttam, hogy közelebb nem férhetek az ablakhoz. Helyzetem olyanszerű volt, hogy az ablakon át a nagy oltárt s az egyház hajójának egy részét beláthattam.

- Az oltáron tizenkét gyertya égett s az ékalakú boltozatról a nagy ezüst mécses csüngött le, ötös lobogványával, melyet asszonyunk, Szilágyi Erzsébet, ajándékozott a püspöknek.

- Tovább, tovább!

- Csendesen, czimbora. - Az egész jeleneten valami szent ájtatosságra emelő volt. Az oltár előtt Széchi Dienest ismertem meg; tagjait hószin lening födte széles redőkben, s vállain arany casula csüngött, gyöngyökkel s kövekkel kirakva, e fölött pompás pluviale.

- S a többi! ne öltöztesd őket rendre, ki nem állhatom részletességedet.

- Béketűrés! öltözetlen elődbe nem vezethetem e komoly urakat; halld tehát: fején a püspöksüveg, kezében az ezüst horgas bot; mellette állott Vincze úr, violaszín öltözetben, mely fölébe övig érő lenge csipke-ing volt vetve s fején négyszegű veres bársonysüveg ült. - Az oltár alsó lépcsőjén egy hölgy állott, - mindketten ismerjük őt - de szebb talán soha sem volt, mint ez igéző helyzetben. Úgy állott, hogy arczát egészen kivehettem: szép sötét szemeiben aligha könnyű nem csillogott, oly sugárzók, oly fényesek voltak azok a kétes éji világítás ellenére!

- Nevezd meg hát!

- Mindjárt. Öltözete fehér volt, egészen csipkékből szőve, melynek lenge fodrozatát keleti gyöngyök keríték; ugyanazok simultak gömbölyű karjaira, mint pereczek s nyakára mint szorítók. - A szép, tündöklő hajzaton zsenge koszorú fénylett ezüst rózsákból; a bájló ara mellett atyja állott.

- Gondolom, ideje már, hogy nevét hallasd!

- Találd ki!

- Furcsa kivánság annyi közől.

- A legszebb leány, a kit láttál!

- Gara Mária?

- Szebb!

- Giskra Serena?

- Följebb!

- Ha keresztény volna, a vén Ábrahám zsidó leányát nevezném! - vagy megállj! - - de hiszen azt elküldötte az atyja!

- Nyomában vagy, csak találd bátran; a legszebb leány Magyarországon, Európában, no - - - a világon, most csak kitalálod?

- Izabella?

- Ő, Istenemre! ő volt! felékesítve mint ara s a köny, mely talán szemeiben csillogott, öröm-köny volt, mert arczán az ég nyílt meg s ajkán az ihlettség szentsége reszketett!

- S a vőlegény! - kiált fel Szelepcsényi meglepetve.

- Ezt - mond Csupor, - arczban nem láthattam helyzeténél fogva; háttal állt szemben velem. - Egyszerű barna dolmány volt rajta s termete deli, bár a legény nem magas volt; kezében zöld bársony süveget tartott nyusztprémezettel.

- Mit mondasz?! - hiszen az a - -

- Megállj, koma, ne találgasd! - vág hirtelen a Szelepcsényi szavába Csupor, - mindenesetre a dolog titok akar maradni; s legyen! én rá nem ismertem. - Néhány percz múlva Széchi Dienes úr rövid beszédet tartott, hol a koszorús hölgyhöz, hol a vőlegényhez intézve szavait; mely egész, hihetőleg igen épületes szónoklatnak, boszúmra egy hangocskáját sem értettem, - Ez-után a két szerelmesnek összetevé kezeiket s annak módja s rende szerint megesketé őket - de -

- Nos, mit de?

- Koma! a dolog még sem egészen úgy ment, mint szokott: a menyasszony jobb kezét nyújtotta oda, Széchi Dienes uram pedig a vőlegénynek bal kezét helyezé a hölgyébe.

- Különös! remélem, másnak ki nem fecseged?

- Szón kívül! de neked, legrégibb kenyeres pajtásomnak, el nem titkolhatám.

- Hiba volt, fiú! de én hallgatok; azonban ha még egynek elmondod, bár kinek, - - megmér-kőzünk.

- Ez el nem ijesztene! - felel hetykén Csupor; - de ha a vőlegény az, a kit gondolok: Istenemre! érette sírig néma maradok, ha kell!

E pillanatban nyilt meg a király belső szobájának ajtaja: Nankelreutherné lépett ki; Mátyás nyájasan bucsúzott tőle. - Mindenek fölött hallgatás! - mond némi komolysággal.

Ilka mély bókolás közben távozott. Mikor a királyi szobák ajtaja bezáródott s a nő már a másik - ettől jobbra eső - ajtónál volt: az apródok, kik az előbbinek megnyilásakor hirtelen felugrottak, meghajták magukat; Csupor ezt ismétlé a távozó Nankelreutherné előtt, még pedig oly rejtélyes tréfagúnynyal, hogy a nő, ki a pajkos apródot ismerte, ujjaival fenyegette meg s mosolyogva lépett ki. - Nemsokára többen érkeztek az előszobába s így a délelőtt eltelt. Délre nyitott ebéd volt s este felé azon sajátságos ünnepély kezdődött, melynek rövid leirására a jövő czikkelyt szenteljük.

STRENA.

Annál marad!

Börne.

Szokásban volt történetünk korában a magyar előkelőbb házaknál - főleg a királyi udvarban - január elején nyilvános ajándékokat osztogatni. E szokás még az első magyaroktól s a pogány korból vette eredetét; később Jézus körülmetéltetése ünnepével jött kapcsolatba. Strenának nevezték.[47]

E nemzeti ünnepélyre a királyi csarnok legtágasb elfogadó terme volt felkészítve, egy hosszas négyszög, melynek falairól gazdagon aranynyal hímzett veres bársony-szőnyegek folytak le, festői redőkbe szedve s mindenütt nehéz aranyzsinórokkal s rojtokkal ékesítve. A boltozatok tetejéből több aranyozott réz és ezüst csillár függött le, melyeknek színekkel tarkított viaszgyertyái csak az ünnepély napjának alkonyodtakor gyújtattak meg a királyi apródok által, kik szokott égszín bársony öltözetökben, fehér vesszőkre tekert gyújtóikkal oszták a világot. A terem hosszabb falainak közepén szemben két tágas ajtó volt nyitva. Ezek előtt oroszlánkaczagányaikkal, fénylő aczélfegyverzetökben állottak a királyi testőrök néhányai; nemsokára a gyertyák s lámpák meggyújtattak s minden fényben ragyogott.

A terem keskenyebb oldala balra sátrat képezett: veres, fehér és zöld nehéz selyem-szövetből, elől tágan szétváló szárnyakkal, melyek égszínüen voltak béllelve s szélesen aranynyal hímezve.

A sátornak közepében három lépcsős emelvény nyúlt el s e fölött az egyetlen darab ezüstből öntött, karnélküli királyi szék vala látható, veres bársonyvánkosával s földig folyó arany rojtjaival. Oldalain félkört képezett egy magas, több lépcsőből emelt állvány, a legfinomabb zöld posztóval bevonva. Az ünnepély kezdetén ezen fokokon az ajtókon halkal begyülő ország nagyjai foglaltak helyet. - Jobbra az egyháziak, balra a világiak s mind a két rendbeliek közepette a Mátyás udvarában mindig számos idegenek. - Az állvány előtt párnázott lóczasor vonult félkörben, a magasb rendű nők számára.

A baloldalon álló férfiak közt különösen szemünkbe tűnik egy ölnél magasb német lovag, Holubár nevű, hőse a német tornáknak s mindeddig győzhetlennek tartott; - kit Mátyás király maga idézett Budára, nemes lovagi csatára.[48] - A lovagon barna bőrujjas volt, fehér selyem virágokkal hímzett; alsó része öltözetének gyapjú szövetből készült, melyet tágan szétváló festetlen csizmák egészítének ki, a hosszú lovagi sarkantyúval: oldalán, fekete hímzett szíjon, nemes fegyvere lógott: egyenes kard, keresztidomú markolattal.

Közel ehhez az ősz Bolezláw, a százévű huszita, állott a Podjebrád követségéből, két kisérőjével együtt, az ifjú Borissal s azon koros lovaggal, kiket vele együtt a rejtélyes romok közt láttunk már. Kissé távolabb Giskra, Rozgonyi Sebestyén, Magyar Balázs, Zokoli Péter valának kivehetők, számtalan másokkal, kiknek tág s gazdag keleti öltözetökkel szembeszökő ellentételt képezett egy karcsú lovag a trón közelében. Elemér volt az, a sas; fején feketített aczélsisak ült leeresztett rostélylyal, mint mindig, tetején három magas sastoll; sugár tagjait fekete bársony-dolmány födé, míg száraira vasfegyverzet borult; dolmányán felül a sűrű vasing volt látható: egyik megkülönböztető jele a fekete seregnek; fénylő halálfővel mellén, mely alatt az arany buzogánylánc vonult jobb válláról a balra, oldalán egyenes kard csüngött.

Az egyházi férfiakon fekete menték voltak, elől nyitva s veres virágokkal hímezve, melyek alól ezüst vagy aranyozott mellvértek csillámlottak s oldalaikon görbe kard lógott.

Alig foglaltak ezek helyet, midőn a király többek kíséretében megérkezett s a nagyszerű látványnak mintegy gyúlpontját képezé. - Egyszerű volt öltözete kivételesen, mert máskor ily ünnepélyek alkalmával aranytól s gyöngyöktől csillogott. Gazdához illő nyájassággal foglalt az értékes sella curulison helyet. Jobbra tőle egy kerek, bársonynyal borított asztal mellett Galeotti állott, a mindig tréfára s enyelgésre szintúgy, mint komoly tárgyak vitatására kész udvarias olasz, fekete talárban s fénylő övvel. Nyakáról három aranyláncz csüngött le, a Mátyás, a római pápa s a nápolyi király mellképeivel. Az asztalra roppant, majd teknőnagyságú ezüst medencze volt helyhezve, tele ujdon ezüstpénzzel s mellette egy kisebb, gazdagon kövekkel kirakott tál arany pénzhalommal, melybe egy onix kanál volt szúrva.

A látvány, mely itt a király előtt bontakozott, valóban nagyszerű volt. Szemben a sátoralakú menyezettel a terem túlsó fenekén, egy a király mellett levőhöz hasonló, de magasabb lépcsőzet emelkedett, aranyozott sorompó által korlátolva, úgy hogy e korlát s a királyi sátor közt tágas hézag maradott; tömve voltak a fokok csinosan öltözött néppel; a változatos tömegben lehete Ábrahámot, Nephtalit s Aminhát festői öltözeteikben látni, melyek még egészen czimezék az izrael gazdagabbjainak ekkori fényüzését.

A király - miután a hozzájárulók néhányaival beszélgetett - Galeottihoz fordult vidáman. - Mi itt, - mond, - a gazda vagyunk s egészen a régi divat egyszerűségében kivántunk megjelenni, mint atyáink, kik ezen ajándék vagy Strena-napot sátraik alatt tarták tanyáikon vagy táboraikban. - Kezdődjék az ünnepély!

A királylyal szemben levő aranyozott korlátok előtt középben hárfások, cziterások és énekesek foglaltak helyet; jobbra s balra ezektől az udvari hangászkar: hegedűikkel, czimbalmaikkal, hosszú s rövid sípjaikkal, trombitákkal s tárogatókkal.

Tizenkét hölgy fehér patyolatban s szintannyi fiatal férfiú fekete selyem-öltözetekben jelent meg a terem hézagának közepében s éneklé Árpádot a Pannonhalmán, midőn széttekintett a gazdag honban s tigrisbőr-sátrát vonatta fel s egy szőrzsákon ülve az agg kapitányok közt, paizsáról, melyet váltva fegyveresei féltérden tartottak előtte, osztogatott vitézei közt görög s római pénzeket s kérte hőseit, hogy e napot emlékezetére ünnepelnék. Éneklék: miként jöttek rendre a vésznek edzett seregek bátrai medve- s borz-süvegeikben, vas- és fa-sisakjaikban s fogadák az ajándékot végtelen sorban, egy egész nap és egy éjtszaka.

Elvégződvén az ének, a trombita jelére megindult az egyik nyitott ajtón át szép rendben követelők hosszú sora, mint tarka, színeiben változó kigyó, a trónhoz kanyargó derékkal, míg eleje a királytól balra eső ajtón vonult ki. - És jöttek a pohárnokok arany billikomokkal s a tálnokok ezüst tálakkal s pinczérek tölcsérrel, a hangászok hangszereikkel, a lovászok keféikkel - a régi szokás szerint.[49]

A király, miként jöttek, a széles tálból mindenkinek előre nyújtott eszközébe pénzt eresztett s valamennyien megelégedve hagyák oda a termet.

Míg ez így a sátor mennyezete alatt folyt s a király kifogyhatlan nyájassággal teljesíté gyári munkáját: addig a jelenlevők tisztes beszélgetéssel tölték idejöket, megjegyzéseiket tevén, vagy lovagi illedelemmel szállottak le állásaikról s a nők üléseihez közeledtek. A vidám Nankelreutherné egészen elemében látszatott lenni, mig Giskrának tündérszépségű leánya körül nők és férfiak gyűltek.

Túl Aminha kedvetlennek látszatott. Neme a boszúságnak fellegzé szép vonásait, de azoknak kifejezése eltökéltségre mutatott.

- Nephtali! - mond Aminha, - az a konyhaszemélyzet ezüst edényeivel?

- Igen! - felel a kérdett, - a másik ott, az egyik trombitás s tartja hangszerének tölcsérét tárva az ajándékra.

- Nézd csak Devecserit, az udvari szabót, - mond Nankelreutherné Gara Máriának, egy emelt termetű lelkes arczú szőke hölgynek, - ez nekünk fontos emberünk.

- Vágyom látni! - felel a hölgy nevetve, - minő eszközzel fogadja az ajándékot; nekem erre sem tű, sem olló, sem ár alkalmasnak nem tetszenek.

- Ha csak a gyűszűvel nem? - téve hozzá nevetve Ilka.

Devecseri Jordán zömök, piros és vidor arczú, becsületes budavári férfiú és neje segítségével nőszabó is: az ünnepély szellemében csinosan öltözve, de kezelése bélyegeként zöld kötővel s e mellé szúrt hatalmas ollóval övében, léptetett halkal a királyi sátor felé, kötője alatt valamit rejtegetvén.

- Mi lehet annak az embernek kötője alatt? - mond a nép közt egy fiatal szabólegény, ki gazdáját ismerte meg a közeledőben.

- Úgy néz ki, - felel a mellette álló pohos kefeárus, - mint egy korona.

Devecseri uram, közel érvén a királyhoz, sajátságos műszerét kivoná a kötő alól. A vidám ollóhős feltalálta magát s a király elébe egy jókora fatálat tartott, körülszurkálva árakkal s hosszú tőkkel, melyek annak valójában távulról korona-alakot adtak; a tál feneke különbszínű arany, ezüst és selyemfonal- és szövetdarabkákkal volt vékonyon kibéllelve, melyek közt néhány tű és gyűszű is látszatott.

A király elmosolyodott s Galeotti, ki az ünnepély alatt vidám tréfáival s megjegyzéseivel mulattatá a királyt,[50] maga is jóizűen neveté a furcsa ötletet, mely, miként tudá, sohasem szokta czélját a király előtt elvéteni.

Valóban Mátyás egy jó marok ezüst pénzt vetvén a tálba, nevetve mondá: - Szabó gazda! te gondoskodtál róla, hogy pénzünk nyakát ne szegje táladban, oly helyesen ágyaltál alája.

- Felséges úr! - mond a szabó, neki bátorodva a vidám megszólítástól, - a magyar tejfölösen szereti a káposztát.

Mátyás azonnal elértvén a tréfát, az aranytálból néhány aranyat hintett a Devecseri uram tálába, ki vidáman s büszkén körültekintve haladott tovább az ajándékkal.

A nők nevettek s az egész ünnepély igen vidor, fesztelen alakot vőn, melynek derültségében Elemér is osztozott, Széchi Dienessel s másokkal beszélgetvén. Giskrának leánya, ritka állhatatossággal egyetlen tekintettel sem boldogítá az elfödött lovagot; de annak szemei a sisakrostélyzaton keresztül a gyönyörű hölgyön csüngöttek, kinek kevély tartása bár kissé különösnek tetszett a lovagnak, nem tudta eléggé bámulni azon tapintatot, melylyel a büszke hölgy mindenkihez szólott, a nélkül, hogy bárkit a legcsekélyebb merészségre is bátorítana; míg a szinte bohó Nankelreutherné tízet is felültetett könnyű társalkodásával s ezer kétértelmű beszédre s megjegyzésre adott okot minden ártatlansága mellett.

Néha a teremben frissítők hordattak tálakban s billikomokban; lehetett ezeknek vivői közt a csintalan Csupor Ádámot látni, a nők s leányok közt sürögve; Szelepcsényit s még több nemes apródot, udvari szolgákat s pohárnokokat.

Az éj jó előre haladott s a követelők még mindig jöttek; az ezüst s arany tál újra megtöltetett s a király kifogyhatlan vidámsággal osztá ajándékait. - Többekkel, kik hol távoztak, hol közeledtek hozzá, nyájasan beszélgetvén s tréfálván.

- Hallod-e, Galeotti, - mond, - hát te miért nem hozod elő szerszámaidat?

- Uram! - felel Galeotti, - én azok nélkül vagyok.

- Hát könyveidet, melyekkel tárainkat gazdagítottad, semminek tartod?

Galeotti azonnal fiának, János Márknak, inte, hogy könyveit: De homine és De incognitis vulgo, a királyi könyvtárból hozná el.[51]

E közben a nép halkal ritkulni kezdett, végre megérkezvén a könyvek, Galeotti a király tréfás nógatására feltárta azokat s Mátyás halommal megtömte lapjaikat aranynyal.

Ezután egy nem régiben odahozott csinos kagyló aranynyal s gyöngyházzal ékesített ládácskát nyitott fel s a jelen levő úri nők közt a nap emlékére készített gyűrűket osztata el, a király nevével, a nap és év számával, melyek közől, még itt-ott léteznek s láthatók honunkban jelenben is.

Végre a hangászok vidám zenéje véget vetett az ünnepélynek s mindenki haza felé kezdett indulni, midőn egyszerre egy adott jelre az ajtók bezárattak.

Mátyás előre lépett. - Az idő, - mond, szép, teljes érczű hangon - késő ugyan, mert jóval haladta meg az éjfélt,[52] nemes vendégeim! s ti hű budai népem! - de a jó tettnek nem szabad késni s nekem még ma az ifjú napot nevezetes cselekvéssel kell megnyitnom.

A király újra intett s a sátor mögötti ajtók egyike megnyilván, egy kis ember lépett be. - Öltözete szürke; zsinórtalan dolmány volt, pikkelyezett bőrövvel derekához csatolva s hasonló színű nadrág. - Látszott egész lényén azon avatagság, melyet hosszas raboskodás után lehet észrevenni.

Sajátságos külsője a bejöttnek a jelenlevőket meglepte; alig harmincz évre mutató arczával, de hófehér hajával s nagy fejével, melynek szemei a lehetőségig kerülték a más szemekkeli találkozást.

Mátyás hosszú tekintetet vetett ezen férfiúra, kinek vonásain durva dacz s nyerseség mutatkoztak.

- Mi a neved, zsebrák? - mond a király egyszerre megismertetvén egyét azon elszánt rablóknak, kik Dzwela alatt irtózást s rettegést terjesztettek maguk körül.

- Angyal diák! - felelt röviden a kérdett.

A király a név hallására gondolkozni kezdett. - Angyal diák? - ismétlé, - te a Komoróczi seregében szolgáltál; emlékezünk nevedre, melyet többször hallottunk.

- Igen! - felelt a kis ember, kevélyen tekintve körül széles arczával, melyen a börtöni lég sápadtsága ült.

- Hallod-e, diák! - folytatá Mátyás, - szerencséd, hogy Rozgonyi Sebestyén meg nem tudta nevedet, mert aligha most együtt szólanánk! - Ezzel a király a jelenlevő s szavait feszült figyelemmel váró vendégekhez fordult. - Zokoli Péter vezérünk s barátunk - mond, - e fogolynak itt biztosította életét egy feltét alatt, melyet, a mint hiszszük az teljesített; s így bizonyossá tehetjük mi is életéről s szabadságáról.

A fogolynak mogorva vonásain egy villáma az örömnek vonult keresztül.

- Tudva van kegyetek előtt, szép hölgyek! bajnokok s hű budai polgáraink! hogy országlásunk hajnalán, a vadnai ostrom alkalmával, egyik leventénkre, Zokoli Mihály uram ő kegyelmére, terhes vád jött előnkbe; s annak minden körülménye s következése. - Azóta e hívünk visszavonta magát udvarunktól, nevéről mondott le, melyre szenny borult s eskü tőn: csak tisztán, mint a tűzön átfolyt arany, lépni fel közelünkben fedetlen arczczal, vagy sohasem! - Ugyanez idő óta egy nemes lovag él seregeinkben, kinek arczát senki sem látta, de ismeri tetteit s ki itt van jelen. - - Sas! - folytatá a király, Elemérre mutatván, - lépj közelebb!

A lovag a király elébe jött.

- Mi Mátyás, magyarok királya! nyilvánítjuk itt ünnepélyesen: hogy Zokoli Mihály hű lovagunk ártatlan!

Eleméren neme az illetődésnek tűnt fel, bár arcza födve volt, feje kissé lehajlott s tagjain reszketeg vonaglás futott végig.

Serenának angyali vonásait láng borította el, szemeit lesüté s föl nem merte azokat a deli férfiúra emelni.

- Elemér a sas! - mond Mátyás, - Zokoli Mihály! emeld föl sisakrostélyodat s mutasd meg rég nem látott arczodat nekünk!

Elemér födve maradott.

- Te még kétkedsz, lovag? jó! tehát halljátok mindnyájan.

- Ezen ember itt, Angyal diák, urának, bicskei Komoróczi Péternek parancsára, Zokoli Mihálynak irását utánozta s tudván, hogy akkortájban boldogemlékezetű öreg bátyánk, Szilágyi Mihály ő kegyelme, nem kedvelte e hívünket: két levelet utasított hozzá, Zokoli Mihálynak Giskrához irott s a kalózoktól elfogott irományait. Ártatlanságának bizonyságaul jelenben két más levelet hozott ide, melyek szintúgy Zokoli Mihály hívünk irása; azon napról valók s ugyanazon foglalatúak, - s kettőt egészen ellenkező tartalmúakat mások irásával.

Ezzel a király dolmánya kebléből négy levelet vont elő s átadta Széchi Dienesnek, kitől a levelek a többi jelenlevők kezeibe kerültek.

Mindnyájan, kik arról itélhettek, bámulták Angyal diáknak ügyességét, ki a Zokoli Mihály irását vonalról vonalra utánozta; de mennyire megütköztek, midőn az egyik levélben Zokoli Péternek, a másikban a királynak magának irására ismertek!

A királynak igen szép irása volt, az akkortájban divatozni kezdő újabb alakú egyszerűbb betűk s a régi czifrább s gótizlésűek közt ő a középútat tartotta s e sajátság miatt is levelei igen nehezen valának utánozhatók.

- Mit mondotok erre, urak? - kiált fel Mátyás.

- Megfoghatatlan! - hallatszott sokaktól.

Zokoli Péter kétkedő boszankodással, melyen valami nevetséges rezzentség mutatkozott, nézegette tulajdon, remekül utánzott irását. - Istenemre! ez a vesztőhelyre vihetné az embert! - szólt, újra meg újra forgatván azt.

- Mi levelünkben, - mond a király, végig futva még egyszer a kezében tartott irlapot, - Podjebrád atyánkat, szomszédunkat kináljuk meg koronánkkal. Nem kis barátság tőlünk jelen állásában a dolognak! - mit véltek urak? - -

Végre szünet lőn. - Hallod-e ember, - folytatá Mátyás, - azon cameleoni kezekkel, melyek a tollat úgy forgatják, mint festő ecsetét, szabad vagy! derék vezérünk szava szent! De a mai naptól óta - jegyezd meg jól magadnak - írni elfeledtél! Hitemre! ha még egy sort, általad írottat, látunk: oda jutsz, hová Dzwela s társai! - Mehetsz!

Angyal diák fölemelkedett sarkán, egy fővel magasbnak tetszett s kevély, kaján kifejezésű tekintetet vetvén maga körül, lassan haladott jobbra az ajtóig, mely kinyilt, rést hagyván a távozásra.

A teremben senki sem volt, ki többé Zokoli Mihálynak ártatlanságán kétkednék, kinek hűségét s csatlakozását királyához, honához, minden további felvilágosítások nélkül, az Elemér név eléggé bizonyította.

- S most, - mond a király szíves, de méltósággal teljes hangon, - tisztán állsz itt e díszes gyülekezetben, vágyunk bátraink s híveink egyikének nemes vonásait látni, - emeld sisakrostélyodat fel!

Elfödötten állott Elemér a sas s tisztelettel közeledett a királyhoz.

- Nem Zokoli Mihály, hanem Elemér a sas van itt, - felelt nyugodtan, - felséged előtt, fekete seregének egyik vezére, ki kész minden pillanatban éltét s vérét adni honáért s királyáért!

Mindnyájan rábámultak; Serena ajkait szorította össze.

- Minő makacsság ez?! - kiált föl a király; a túlságban - ha rény eredménye is - valami gyermekes van! ezt benned, Zokoli Mihály, nem kerestük. Mit kivánsz még? - királyod szava s e számosak jóváhagyása s hozzá ezen eldönthetetlen levelek!? nem elég ez?

- Ha Zokoli Mihály, - mond Elemér komolyan, - szent fogadást tőn Isten s királya előtt, hogy csak tisztán s gyanútlan hűségének fényében lép elő s födi fel arczát, nem kárhoztatom őt, ha meg nem jelenik itt.

- Hogyan? - szólt Mátyás, kétkedővé válván maga is e rejtélyes személynek ellenében.

Serena a legkínosabb feszültségben volt.

- Polgári szellemben, - folytatá a fekete legio lovagja, - hiszem, hogy Zokoli Mihály ártatlan becsülete helyre van állítva! de a lovagi czím szentsége s tisztasága többet kiván!

- S mi lehetne az? - kérdé a király, szinte indulatosan.

- Isten itélete! - felelt sötéten a lovag.

Mindnyájan elnémultak.

- Add elő kivánságodat! - szól a király komolyan.

- Felséged kegyessége nagy, kimélő, s a mint hiszem, Zokoli Mihály imádni fogja azon királyt, ki alattvalója becsületének helyreállításában nemes önszemélyében fáradozik; de hálája, ha valóban lovagi lélek lakik benne, határtalan leend, ha fölséged utat nyitand neki, becsületét kardjával kivívni mindazok ellen, kik abban kétkedni mernének még. Azért minden nemes lovag lelkéből szólok, ha nagy királyomat kérem: hogy Zokoli Mihálynak helyreállított becsületét s kivilágosodott ártatlanságát a legnagyobb nyilvánossággal hirdettesse ki országszerte azon hozzátétellel: hogy a becsületében sértett lovag a jövő pünkösdi ünnepek harmadik napján, itt Budán meg fog jelenni s kész leend élet-halálra vívni az ellen, ki hűségében hona s királya iránt kétkednék.

- Legyen! - mond a király.

A VÉGÓRA KÍNAI ÉS ÖRÖME.

- - - - a halvány ajkak vonaglanak,
Érzem a szív halk verésén:
Napjaimnak állok határinál.

Körner.

Elemérnek makacssága a királynak visszatetszett ugyan, de nem tagadhatá magától, hogy abban minden túlsága mellett, valami őslovagi van, minek érdekét nem lehet elvitatni.

Ő - így vélte a király - azt hiszi, mikép ellenségei s irígyei lehetnek, kik, a míg élete tart, talán hallgatnának; de halála után, mely a hon sokszori csatáiban oly minden pillanat eseménye lehet, azt mondhatnák: hogy egy rabnak tanúbizonysága, kit könnyű volt megvesztegetni, mit sem ér; s ennek ő maga, de a kegyes király és Zokoli Péter is adhatának tulajdon kezeikkel leveleket Elemér megmentésére. Ezért - így fűzte tovább gondolatit - volt a regényes lovag kész életét koczkára tenni, hogy becsületének az akkori idők szellemében egész fényét visszaadhassa.

De az oly sokszínű s vegyítékű emberekkel viszonyban élt Mátyás lélekvizsgáló volt. Ő Elemérnek elhatározását olykor hajlandó volt egész természetességében s valóságában méltánylani. Tudta, hogy valami elhatározás többnyire választás következménye. - Az ember vitatkozik önmagával, elfogad vagy elvet, végre cselekszik! - Szomorú s kissé szégyenítő, de nem kevésbbé igaz, s a mélyebb fürkészet arra, mint meggyőződésére, vezet, hogy mikor az ember tett és nem tevés, elhatározás és elmulasztás közt választ: mindig a könnyebbet választja. Mindazon hősök, kik éltöket áldozták önkényt honukért: nem választák-e azt, a mi nemes szívöknek könnyebb volt tenni, mint nem tenni? - Bárminő áldozatban az emberi lélek e sajátságát feltaláljuk; ki életét végzi könnyebb a halál annak, mint az élet, s e dönthetlen igazság akkor is áll, ha életét sajnálja s halni irtózik.

Elemérnek könnyebb volt a födött arcz minden nélkülözését s alkalmatlanságát eltűrni, mint adott szavát megszegni.

A király, mint látjuk, emberét ismerte, s annak lelkületét egész eredeti sajátságában fel tudta fogni. Végre gondolá: Pünkösd nincs oly igen távol, s a dolognak vége lesz, mert ily világos állásban s ennyiszer bizonyított hűség után ki merne, mint vádló, a leghíresb lovag ellen föllépni? még pedig istenítéleti harczban, élet élet ellen.

Hogy a király az ármány megfejtését Zokoli Pétertől, ez Angyal diáktól, ugyanazon rabtól vette, ki őt magához kérette a budai börtönőr által, nem szükség mondanunk.

Mátyás tehát a csata következéseitől barátjára nézve nem tartott, s kedélyének oly hangulatában volt, mikép mindent kedvező színben látott; úgyis országszerte ismeretes s legtöbbször bámult engesztelhetősége s nagylelkűsége ez évben délpontját látszott elérni. Szemeiből a férfiúvá érett királynak csendes, óvott boldogság ragyogott. - Többször, mint azelőtt, látták őt meghittei egyszerű álruhában kitűnni csarnokából; hova ment? senki sem tudta, de megjöttét többnyire egy jótett, közhasznú terv, vagy nemes elhatározás követé.

Galeotti olykor kedvtelve legelteté szemeit a király mondhatlan nemes kifejezésű vonásain, s fiának, vagy magában mondá: «A mi Numa Pompiliusunk Egeriára talált, mert szemeiben üdv lobog s agyában a termett erő nőttön nő!»

Mátyás vidor kedvének közepette is élénk érdeket talált abban, a mások boldogságát közleni s erre most, mint hitte, új út nyilt meg neki. Láttuk az előbbi czikkben a Nankelreutherné hosszas mulatását a királynál, s nem ok nélkül gyanítjuk, hogy őt Aminha sorsa vezette oda.

A nő, szokott módja szerint, nem kevéssé mulattatva a királyt, előadta, nemcsak a mit az ispánnétól hallott, hanem öngyanításait is a Komoróczi s Wratizláw azonosságáról, s az iránt, mit csak nemével az undornak tudott gondolni: hogy Komoróczi testvére. A királyt e történet, egyrészt regényes szelleme, másrészt különössége miatt, meghatotta; azonban felújítván elméjében a zugligeti remeténél történt lélekidézetet s az ezt követő megismerés jelenetét s mindent, mi akkor mondatott: a dolog egészen világos lőn előtte.

A mint az előttünk is - kik a jelen történetet megelőző időkbe hátratekinthetünk - világos már: hogy tudniillik a zugligeti Julius magus volt azon kirablott lovag, kinek három gyermekét láttuk a barlangban elhagyatva s hogy ezek Komoróczi, Ilka és Aminha voltak. A király még akkor, midőn a zugligeti remete ellen az első panaszok jöttek, felhányatta a budai városháznál a jegyzőkönyveket, a melyek egyikében olvasható volt ez:

«Káldor Elek ő kegyelme a Rozgonyiak majorját a Zugligetben átvette lakásul: fizet per annum tizenöt vonás forintot» stb. - Ugyanakkor tudta meg az öreg kényúrnak történetét.

Így tehát minden világos volt. A király, Lőrincz győri püspök kedves tárnokával s egygyel a legfényesb urak közől akkori időben, közölvén titokban a Nankelreuthernétől hallottakat, abban egyeztek meg, hogy oly lelkes hölgygyel, mint Aminha, némi kivételt tevén, őt ne rögtön vezessék vissza azon anyaszentegyházba, melytől akaratlan szakadott el, hanem igyekezzenek a szelid teremtést szívvel, lélekkel újra teremteni s kereszténynyé tenni.

Ábrahámot a király igazságérzete kérdőre parancsolá vonni, s ha a keresztény leánynak eltitkolása mint szándékos bűn sülne ki rá: szigorúan megbüntetni. Ez volt Lőrincz úrnak is akaratja.

Az egész kényes tárgyat azonban ritka kimélettel a sír felé hanyatló öreg bűnös s a hitéhez s a vőlegényéhez ragaszkodó nemes hölgy iránt akarta munkába vétetni.

Midőn a király akaratja Ábrahámnak hírül esett: nemét az őrültségnek érezte; szívéhez szorította Aminhát, nem szólott, nem tanácsolt, nem volt képes azt tenni. Folytonos remegés közben, mely alatt a nyolczvan éves öregnek ritka lelki ereje meg kezdett törni, várta a lelkes hölgynek határozatát. Nephtali, mint szent előtt, úgy állott Aminhával szemben; a szerelem ékesen szólásával igyekezett őt arra birni, hogy ne tegye azon nagy áldozatot egy megvetett zsidóért, melyet a hölgynek nyilt nemes tekintete igérni s biztosítni látszott.

Aminha hallgatott, nem hallatszott igen, sem tagadó felelet ajkairól. Hév szorgalommal igyekezett az üdvözítő hitnek igazságait lelkébe szívni és meggyőződni arról, mit kellessék tennie?

A tanuló órák után Aminhának képe csendes volt és nyugodt, mint egy szerafé. Néha ült, gondolatiba elmélyedve, könyökére nyugasztott fővel, szép égszín szemeiben ritka fény sugárzott s kisded ujjai közt hajának aranyfürtei gyürűdztek. - Úgy nézett ki, mint a halálra vált, kinek halvány arczára az élet utolsó fellobogása mulékony rózsákat olvaszt, s ki lelkével számot vetett már s a halál angyalának mosolygva nyújtja kezét s mondja: én kész vagyok!

Ábrahámnak valamennyire sikerült a szándékos eltitkolás gyanúját magáról elhárítani. Erősíté: miként a gyermek az ő - a zsidónak - ajtaja elébe tétetett, midőn jobbra-balra tőle s közel, keresztény tehetős polgárok lakjai voltak s így természetesen azt kelle gondolnia, hogy a gyermek izraelita. - Hogy a dolgot nem nyilvánítá, azért tette, mert a gyermeket Isten ajándékának hitte s annak első mosolya megnyerte szívét.

Mind való volt-e ez? s nem volt-e a gyermeken valami, a mi benne a keresztényt elárulta volna, nem merjük állítani; de tanusítja az Ábrahám védelme azon észt és erőt, melylyel az öreg tőzsér e veszedelmes gyanúból ritka ügyességgel s bátorsággal ki tudta magát tisztítani, mit - állapotját megfontolva - egyedül Nephtalinak tulajdoníthatunk.

Mennyire el volt ez évben is Mátyás foglalva, s hogy csak rövid időre jöhetett Budára: a történetek évkönyveiből láthatni. A jelen események közben is sokszor el kelle távoznia. Egykor újra csarnokába érkezvén, tudakozódott Aminha felől, feltevén magában, hogy az öreg Káldornak csak akkor adja a dolgot tudtára, midőn Aminhát mint keresztény hölgyet vezetheti elébe s javainak birtokába; mert kegyessége a félig semmit sem tevő fejedelemnek annyira ment szándékában, hogy az elhunyt családnak javait is lehetőségig akará kárpótlani.

A felelet a király kérdésére kielégítő volt. A tanító a lelkes hölgynek csendes figyelmét az oktatási órák közben nem tudta eléggé magasztalni, s szívben-lélekben megtérését mint bizonyost állítá.

A lelkész kitűzte a keresztelés napját s a királyt hítta meg keresztatyának s Serenát keresztanyának.

Minden már bizonyosnak tartatott, midőn egy reggel a győri püspök kedvetlenűl lépett be a királyhoz; - épen felkelőt tartott a fejedelem - s többen az ország nagyjai közől s ezek sorában Széchi Dienes, Hédervári s a váczi püspök, jelen voltak.

A király vidáman lépett az érkező elébe: - Lőrincz atyánk! mi hírt hozasz nekünk? - kedvtelennek látszol.

- Uram király! - felelt a tiszteletreméltó egyházi férfiú - emlékezik-e, felséged, Ábrahám leányára, Aminhára?

- Igen! igen! - mond a király, kinek egyik apródja épen övét csatlá be. - A minap tudakozódtunk róla; gondoljuk, az oktatás alatt figyelemmel van?

- Igen! - mond Lőrincz úr - de minő sikerrel, gyanítja-e feleséged?

- A legjobbról tett a lelkész bizonyossá.

- A leány ó hite mellett akar maradni, alkalmasint atyja tanácsára; jó lett volna őket elválasztani.

- Atyja, - mond a király - nem szól a dologhoz, a mint ezt bizonyosan tudjuk, s Nephtali maga kérte menyasszonyát, hogy róla mondjon le.

- Valóban! - kiált fel Szelepcsényi Dienes - ritka öntagadás egy zsidóban; azonban a leány keresztény; a dolog kérdést sem szenved.

A király elgondolkozott. - Hitemre! - szólt végre - különös jelenet ez! - Egy leány, agg magyar nemes házból, kire tisztelet s fény vár, s mindezekről le akar mondani! - A dolog nem mindennapi; mi látni s hallani akarjuk őt!

- Ördög sugallása, - jegyzé meg mogorván a csatákban őszült Hédervári.

- Ne ezt mondd! - felel a király - a hithez malaszt kell, s ily csatlakozó lelket nyerni nem volna káros! - A mellett marad, a mit mondottunk; mi látni akarjuk őt!

- Mikor parancsolja, felséged? - kérdé Lőrincz úr.

- Minél elébb! - Urak! tagadhatjátok-e, hogy e hölgynek szilárdságában valami hősies van, a mi bámulatra ragad.

- A hithez malaszt kell! ezt mondá, felséged, - jegyzé meg komolyan Hédervári.

- Igazad van, öreg úr! s ezt kérjétek Istentől számára; ha - a mint halljuk - a tanítás óráiban figyelmes volt, úgy hiszszük, hogy a mag nem rossz földbe esett, ha most nem is, de később nemes gyümölcsöt fog teremni. - De egy van e körülményben, a mi némileg aggaszt; a térítő jámbor lelkész biztatására nem akartuk az öreg Káldort tovább leányaitól megfosztani, s azoknak életben létöket tudtára adattuk. Oly hanyatló korban, mint az övé: az élet, órákra bizonytalan. Nem tudjuk ha magánál kívánja-e gyermekeit látni? vagy ide siet? - válaszát minden órán várjuk.

Sokáig vitatkoztak s tanakodtak a teendőkön az urak, végre a király harmadnapra tevé a határidőt, s a jelenlevőket kérte, hogy addig mulassanak Budán. - Mindenesetre - mond - érdekes lesz a leánykát hallanunk s talán sikerül nektek, bölcs urak, szemeit megnyitni.

A király valóban iratott volt Káldornak. Midőn az öreg a tudósítást vette, fia, a vad Komoróczi - mert csak e nevén nevezték s ismerték őt a vidékben - nem volt jelen. A királyi kegyelem feltételei közt az is volt, hogy az Ábrahámtól elrablott s itt-ott ármánynyal letartóztatott javakat kiadja vagy árukat térítse meg. E váltság összeszerzésében fáradozott a vad rabló-lovag.

Lelkületéből gyaníthatjuk, hogy azt nem a legjobb kedvvel tevé; azonban remélte, hogy így megengesztelvén s némileg eláltatván a királyt, idővel - ha nem is oly korlátlan hatalmat, de legalább egy újan épülendő várban - azon nemét a független kényuraságnak eléri, mely eleme volt s melylyel semmi jutalom, semmi tisztesség fel nem ért képzetében.

Az öreg Káldorra a hír nem egészen kedvezőleg hatott, váratlansága megrohanta szívét. Ő remélte, hogy holta előtt láthatja még egyszer leánykáit, kik elméjében mindig jelen voltak. A vad, oly ritkán közelében mulató Komoróczi úgy sem töltheté be szívét. Olykor, bár nem mindennap, mint a Zugligetben, látták őt cselédei holdvilágos éjeken sűrű fák közé vonulni, s altató éneket rebegni gyermekeinek.

E tévedését a szeszélynek kivevén, ő csendes volt s az őrültségnek semmi nyoma nem látszhatott rajta, csak emlékező tehetsége csökkent.

Hirtelen tevé készületeit, őt semmi sem tartóztathatta, Budára sietett, meghagyván otthon, hogy fiát - megérkezvén - a történtekről tudósítsák.

Azon napnak estéjén, melyen a király Széchi Dienessel, Lőrincz s Hédervári urakkal beszélgetett Aminha sorsáról, érkezett meg az agg Káldor Budára. Leányait akarta látni, s jelenlétét tudtokra adatá.

Aminha sokat mulatott Ilkánál, feltalált testvérénél, s ritka béketűréssel hallgatá tanácsadását, nógatását, hogy hitéről mondjon le. - Ő mindezekre néma tekintettel az égre, vagy egy kézszorítással felelt. Atyja megérkezése értésére esvén, a következő napon Ilkával együtt hozzá sietett, a derék Nankelreuther kiséretében, ki semmi visszataszítót nem talált az Aminhávali rokonságban, de Komorócziról nem akart tudni.

Ilka s Aminha hasonlóul irtóztak a Komoróczi névtől. Mi, kik e történet minden részleteit áttekinthetjük, nem bámulhatunk azon, ha a két hölgy nem akarta őt látni, bár letettek minden gyűlölséget s megbocsátották az iszonyatosnak mindazt, a mit ellenök vétett és még vétendő vala, ha teheté. Ők azt hitték, hogy a testvéri indulat szelidségét inkább megóvhatják így, távol tőle, mintha azon rablónak arczát látandják, ki velök ördögien bánt.

A királytól rendelt szállásban, középnagyságú szobában találta Ilka s Aminha az öreg Káldort; egy nyoszolyán feküdt a beteges agg, arczában elegye volt az örömnek s ábrándelszórtságnak; hasonlított a halálra válthoz, ki a lelkészszel közli utolsó szavait.

Jókor reggel volt, midőn a két hölgy a szobába lépett, az öreg Káldor fölemelkedett valamennyire fekvő helyzetéből, s könyökére nyugasztván fejét, kábult tekintetet vetett az ajtóra; az ablak kárpitjai le voltak eresztve, az öreg intett s egyik cseléde szétvonta azokat.

A szobának falai fával voltak borítva, bútorai bőrrel bevont székekből, s rakottmívű almáriomokból s asztalokból állottak; a nyoszolya egyszerűbb volt, s mint látszott, nem a többi bútorokhoz szabott.

Az öregnek szemeibe könyek gyűltek, kezeit terjeszté ki. Nankelreuther a fekvőhöz közel állott meg. - Istenemre, - ezt gondolá magában a derék német lovag - ez embernek itt, ha poklot érdemlett is, e perczben meg tudnék bocsátani.

Ilka s Aminha térdeikre omlottak az agg mellé, atyjoknak jelentő, bár elhaló vonásait vizsgálták; az öreg emlékezett gyermekeire, ők nem atyjokra; ők ismerők, emez ismeretlen volt, s mégis a természet szava élénk keblükben; szíveik el voltak fogódva, - atyám! - ez vala mindaz, a mit szólhattak.

Az öreg két kézzel szorította meg fejét Ilkának s vonta magához és tartotta ajkaihoz szorítva sokáig; azután az Aminháét. - Nankelreuthert nem látta, - ő semmit sem látott, csak kis leánykáit, kiket oly sokszor altatott el, míg a vész dühöngött s az álomdalt a hollók károgták fölötte.

- Hogy hívnak, kedvesem? - mond, Ilkát hosszasan tekintve, - igen, az ő, - nőm kedves vonásai ezek, és tieid is, - folytatá, Aminhához fordulva. - Hogy hívnak benneteket? ah, az én fejem nehéz, s elmém feledékeny! Egyitek barna volt, az idősb - igen, te vagy az! - de neved nem jut eszembe - majd rájövök!

- Ilkának neveznek, - felel Nankelreutherné - kedves atyám; s e lovag itt férjem.

Ilka folytatni akarta.

- A név - mond az öreg - ismeretlen előttem; téged Máriának neveztek, gondolom. - És te! szelid angyali orczáddal, igen - neked arany fürteid voltak, te vagy az ifjabb, s neved?

- Aminha! - mond rebegve a hölgy.

- Nem, nem! - felel Káldor - ti rosszul tanultátok meg neveiteket, - Mária és Anna - így! - de hiszen én csalatkozhatom, s hét év óta fejem megnehezedett; míg remeteségemben éltem, többre tudtam emlékezni, mint most - fiam lármás csarnokában.

Az öreg a beszédtől kifáradva eresztette le fejét a vánkosra; Mária és Anna! - ismétlé - hajoljatok ide.

A leányok, mindig térden, hajták le fejeiket az öreghez.

- Isten! - folytatá Káldor - áldd meg őket a te legjobb áldásoddal! - s áldd meg az én fiamat, Kálmánt, s hozz nyugtot lelkébe! - Én kész vagyok! - Mária, Anna - mond alig hallhatólag - Isten veletek! - Az öreg Káldornak szemei húnytak be, ajkai reszkettek; végre a halál sápadtsága borult vonásaira. - A két hölgynek idegeiben a vér fagygyá vált, - a szavakat lesték a haldokló ajkairól; de némák maradtak azok. Néhány percz múlva halk vonaglás mutatkozott a kékülő ajkak körül: a haldokló kényúr susogta: - Kálmán! Mária! Anna! - s nem volt többé.

*

Egy hétre e szívrázó jelenet után Aminhát fényes szobában látjuk. Az ablakok a Dunára nyíltak, a szokatlan meleggel beköszöntő tavasz zöld lehelletével kezdé színezni a Duna szigeteinek szálas fűzeit; a Gellért dombja bársonynyal borult már, s a zsenge füvön juhok legeltek; a nap tisztán s magasan úszott az aggszerű Pest fölött, sugárlövellése mindent élénk, virító fényben fürösztött.

A szobában néhány velenczei tükör s képek voltak, egyébiránt világos zölden borított falai körül bútor nem látszott; tölgypadlózatán nyolcz karszék állott szabadon. A király ült egyikben, egyszerű barna dolmányban, melynek nyitott eleje csipkés ingét láttatá; - négyet - Széchi Dienes az esztergomi érsek, Vincze a váczi, Hédervári László az egri s Vitéz János a váradi püspök foglaltak el szemben ezekkel; a hatodikban Aminhát látjuk, gyönyörű keleties öltözetében, s mellette egy magas férfiút fekete talárban, keskeny övvel; a lelkész volt ez, ki Aminhát oktatta. Balra Ábrahám állott.

- Kivánságod szerint - mond a király szeliden - nevelőatyád is jelen lehet; nyilatkozz szabadon, leányom! Több hete elmult már, hogy szent s üdvözítő vallásunk szép igazságait hallgatod, mondd! találtak-e azok visszhangra szívedben?

Aminha fölemelé arczát, oly angyali jósággal s szerénységgel, hogy őt részvét nélkül nem lehet tekinteni. - Ábrahámnak tagjain halk reszketegség zajlott keresztül, inai meg kezdettek törni. A király intett s az öreg izraelita leereszkedett székébe. A szép hölgy megszólalt, úgy tetszett, mintha egész bátorságát birná. - A keresztény vallásnak - mond - szép, nemes és isteni tanításai, parancsai, igazságai minden tiszta s érzékeny szívben visszhangra találnak! - Az örök bölcseséget tisztelve, s imádva véstem mélyen azokat lelkembe s az isteni férfiúra, ki nyilvánítá, mint hitem sorsosai egyikére, kevély vagyok!

- S mégis izraelita akarsz maradni? - jegyzé meg élénken Vitéz. - Látni, helybenhagyni a jobbat s hiányosbat követni?

- Tiszteld az Istent, szeresd felebarátodat: - ez összesége szelid vallásodnak, keresztény! - mond a hölgy ihletve s helyzetének fontosságához mért méltósággal. - Én, miként ti, tisztelem az Istent! s szeretlek titeket.

- De nem az Üdvözítő rendelése s szent nyilvánítása szerint - felel Széchi Dienes.

- Tisztelem! - folytatá Aminha, alázatosan és hivőn emelve éghez szemeit, míg gyönyörű kezecskéit keresztbe helyzé keblére - tisztelem, mint Ábrahám, ki kész volt fiát áldozni parancsára; mint Mózes, kinek hatalom adatott a Verestenger hullámai közt száraz lábbal átvezetni népét s törvényt hirdetni közötte, mely Istentől jött.

- De a törvényt Isten maga változtatá meg, tette szelidebbé s önfia vérével szentelé meg, - szól Vincze nyugodtan.

Aminha hevülni kezdett. - Csodálatos emberek! mi köztünk a különbség? - mi várjuk a messiást - a tiétek eljött; mi hiszszük, a mi volt, ezt mondjátok ti; - ti hiszitek, a mi leend, a mi képzetünk szerint, - s a mit talán hinni fogunk egykor. - Az idő hézag köztünk. - Ti jövendőt éltek fogalmaink szerint, mi a multat a tiétekben. - S mi a nehezebb; a mit mi cselekszünk - vagy a mit ti? - Itt vagyunk köztetek, - folytatá a szép hölgy, ritka lelki erővel - űzött vadak! a Salamon egyháza összedűlt! Jeruzsálem falai letüremlettek! s az Isten népe, kit Kánahánban vezetett, vándor mindenhol. Ti befogadtatok, levegőt adtok és vizet, ennyi vendégszeretetek adománya! minden egyébnek bére véres verejték! - s e vendégbecsülő honban letapodva hever, kiujjongatva, kigúnyolva a verejtékfürösztött vendég! - Egy gör földje nincsen! - s azon üreget, melyet holta után foglal el, testével s életével váltja meg! - Az igazság fut előle, homlokán a Kain-jegy, a csaló tűzbélyege; - legyen szíve igaz vagy nem, neve zsidó!! - S ily úton, melynek alja tövis és parázstűz, hisz és vall a szegény zsidó; hű Istenéhez és törvényéhez a megvetett hontalan!

A királynak szíve összeszorult, de nemes önérzetében szólalt fel: - Aminha! tekints magad körül! - mi híjával voltál a nyugalomnak s kényelemnek? A mi gyámatyádon történt, az idők viszályának gyümölcse, s nem hited sorsosain egyedül, de megtörténhetik akárkin. Mondd, nem gazdag-e vesztesége után is e tisztes öreg? nem bársony és selyem födik-e tagjaidat? nem

tárja-e karját az anyaszentegyház elődbe? s kiván szívéhez csatolni? nem birnak-e izraelita jobbágyaink szabadalmakkal s kiváltságokkal? s volt-e siket a király füle panaszaitok ellenében?

- Te nagy vagy, király! - felelt a hölgy - neved él izraelben mindenha! - Te! - oh, te az Ábrahám kebelébe jutsz, mert jó vagy és igazságos! igaz - igaz! sok nem úgy van már, mint volt; de mondd, te nagylelkű király! lehetnél-e boldog, ha utolsó jobbágyod szabadon gúnyolhatna, ha gonosz nemtelen előítélet születéseddel nyomná a gyanúság, az elkülönözöttség bélyegét homlokodra? azt hiszed-e, hogy ez szemrehányás? oh uram király! s ti szent atyák! - nem ismeritek ti Aminhát. - Mindent tűrök, sőt örülök tűrhetni, - csak hitemet hagyjátok meg nekem.

- Te keresztény leány vagy! - kiált fel Hédervári, béketürését elvesztve. - Ha a sátán karjait nyujtja utánad, kötelessége a látónak téged azon örvény mellől felragadni, melynek párkányán szédelegsz.

- Szeretetlen ember! - szól Aminha. - Mi kárhozatos volna hitemben? - Hogy nem azt eszem, a mit te? - hogy imádom Istenemet, miként e jámbor vénnek atyjai, kiket szenteknek nevezsz? - Kereszténynek születtem, azt mondtátok ti! de izraelitának neveltettem! - A születés véletlenség, - a nevelés által szívembe csöpögtetett igazságok az akarat s a szándék művei. - Hol az erősb kapocs? - születni eset; a nevelés ad nemesb életet! - születni, véletlen; lenni való! - Születünk meztelen és pusztán, ész, elv, akarat nélkül; de mivé a nevelés által lettünk, az önérzetet, akaraterőt önt a lélekbe!

- Az ördög ékesszólása! - kiált fel Hédervári indulatosan emelkedve székéből.

- Maradj helyeden, Hédervári, s légy nyugodt, mint e tiszta szűz itt, ki vallását s hitét védi, - mond a király.

- Nekem hitem, mindenem! - folytatá Aminha - éltem vésze közt az oszlop, melyhez híven ragaszkodtam. - Ti ok-emberek! keresztények! ti el akarjátok azt tőlem ragadni? - Bíznátok-e hűtelenben, ki vallását ellenkező meggyőződés előtt tagadja meg? - Hagyjátok azt meg nekem! - mond, összetéve kezeit s fölkelve. - Legyen jobb a tiétek! - - Ez, a milyen - az enyém! szívemhez van forrva! - Atyámat láttam én! haldokló keze adta az áldást homlokomra! Nem kérdezte ő, mit hiszek? - leányát látta csak s megáldott! - - Keresztény kéz áldott meg s én térdeimen fogadtam azt. Szerettem a haldokló férfiút, kiről mondjátok, hogy atyám volt! - Nézzétek ezen öreget itt a sír szélén! - ez az én atyám! - mióta gondolok, mióta a napot ismerem s az Isten szép csillagait, nagy világát, űzött népét: ez volt, ezt neveztem, ezt szerettem atyámnak! - Aminha térdre ereszkedett, Ábrahámnak kezeit vonta ajkaihoz s forró könnyei hullottak rájok. - Ezek a kezek - rebegé - tápláltak! - elhagyhatom-e őt? - Hiszen én vagyok mindene! - ez a szegény ember nélkülem pusztán áll a földön! - - Ábrahám feje a szelid gyermeknek keblére hanyatlott, arczában oly fájdalmas kifejezése ült a bűnak s kétségbeesésnek, hogy Aminha, két kezével fogván meg ősz fejét, csendesen zokogott.

- Tudod-e? - mond Széchi Dienes megilletődve, hogy azért szeretheted gyámatyádat s tisztelheted, mint eddig; a keresztény vallásnak parancsa: a hála jótevőink iránt.

- Tudod-e makacs leány, - vág közbe indulatosan Hédervári - hogy e bűnös megrögzöttség az igazság szoros útján a máglyára vezethet téged s ezen ördöngös vén embert, kinek gonosz tanácsa tesz ily vakmerővé.

- A tűzpróbán keresztül az Ábrahám kebelébe, akartad mondani, te kegyetlen férfiú - szólt Aminha. - Kivel hite van s az Isten - az ördögöt nem fél, nem ismer! Hitem s e jámbor öreg érlelték hűségemet Istenemhez, honomhoz, királyomhoz; ha a máglyára vezettek s meg tudok halni: hitem tanított arra. Én Mózest látom! - folytatá látói magasztaltsággal - látom őt szent

sugáraival homlokán a sínai hegytetőn! látom az égő bokorral szemben, népe elején. - A tűz-oszlop lobog a tenger hullámai közt: - velem Jehova! én izraelita maradok! - vezessetek a halálra!

- Hát veszsz! és átok - - -

- Megállj, Hédervári! - kiált fel a király mondhatlan fönséggel szavaiban s tartásában. - Béke, ti szent atyák! vallásunk az engesztelés, a türelem vallása! Nem átkot lehel, nem; - szavai szentségét, isteni eredetét szelidség s áldás hirdetik. - Ezen igaznak itt, hite szentség! - folytatá az elérzékenyülés rezgő hangján, Aminhára mutatva - Isten ajándéka! ne foszszuk meg őt attól! Nemes hölgy! e nap óta védelem alatt vagy és szabad! - egy szép előérzet mondja nekem, te megtérendsz egykor! - - Hited sorsosai közt szükség van e tiszta szentségére az érzelemnek; mert - tevé keserűn hozzá - sokakat közülök a haszonvágy szennye balutakra téveszt. - Eredj nyájadba vissza! tiszteld az Istent szíved szerint, míg malasztjának szent világa derül lelkedben. - Emlékezzél meg imádságodban rólam! légy nemes és jó, nevelj nem-zeted közt hozzád hasonlókat! - Ti pedig, lelkiatyák, kérjetek malasztot égből e gyermeknek.

Ábrahám s Aminha a király lábaihoz borultak.

- Nephtali hölgye! - mond Mátyás, szeliden emelve föl mindkettejét - térj vissza lakodba atyáddal Ábrahámmal - béke veled.

ISTEN-ITÉLET.

- - - - - - életre halálra.
- - Végharcz fog lenni közöttünk.

Vörösmarty.

Történetünk végéhez közelít. - Mátyás Zápolya Imrét Szepesség örökös grófjának nevezte, kinek ott sikerült a rablók által okozott rendetlenségeket egyensúlyba hozni.

Mahomed a Koránra esküdt, hogy addig nem pihen, míg Európát meg nem hódoltatja. - A király a római pápával s a velenczeiekkel tudatá a készületeket, Zób Pétert, Disznósi Lászlót horvát-, dalmát- s tótországi bánoknak nevezte. Nándor-Fejérvárra a védművek erősítésére roppant mennyiségű gerendákat szállíttatott; végre pünkösd ünnepére az ország nagyjait Budára parancsolta.

Nagy számmal gyűltek azok össze s egy szívvel, lélekkel azt határozták, hogy mihelyt Mahomed mozdul, azonnal az egész nemesség lóra üljön s ezenkívül minden húsz telektől egy huszárt állítson.[53]

Pompásan s királyi fénynyel vendégelte meg Mátyás az egybegyűlt rendeket. Buda soha élénkebb tekintetet nem adott, mint e napokban. Az utczák telvék valának hintókkal, czifrán felkészült lovakkal s cselédekkel. A budai várról a Dunáig lenyúló hágcsón, mint áradozó folyam, nem szűnt a nép fel- s alájárni. A királyi csarnok ujjongó néppel volt körülállva, s ha Mátyás valamelyik ablaknál mutatkozott, élénk «éljen»-kiáltások harsogtak.

Esténkint az udvarban fényes tánczmulatság volt. A délutánokat hadi szemlék s az akkor alakuló fekete legio gyakorlatai töltötték be.

Végre az élénk feszültséggel várt pünkösd harmadnapja feltűnt. - Gyönyörű tiszta idő volt, egy szellőcsapás nem ingatta meg a légíveket, s a nap, mint gyémántlabda, úszott az ég tágas kúpján, körülsugározva fellegtelen hézagát.

A Salamon-utcza a legélénkebb képet mutatá. - Egy kis tért kell itt képzelnünk, melynek egyik oldalát a Salamon egyháza magas, sötét tornyával foglalá el; az ezzel szembe nyulót pedig építési rendszerökben aggszerű, de csinosságukban ujdonszínezetű, hófehérre meszelt, vagy koczkára festett épületek falazák; ablakaik rakva voltak bámulókkal.

Hajnalban már az utczának az egyház irányában nyiló, nem nagy kiterjedésű terén számos munkást lehete kivenni, kik a földet nehéz ütőkkel egyengették; másokat, kik arra fénylő sárga homokot terítettek. - Öt óra tájban reggel már a négyszegű tér ki volt egyengetve, s körüle veres, fehér, zöld sorompók vonattak. Majd szemben az egyházzal a sorompók mögött magas erkély emelkedett piros selyemszövetből s arany s ezüst rojtozattal a király és nagyjai számára. Ezzel átellenben egy kisebb, nemzeti színű szövetekkel borított alakult, hol a harcz bíráinak volt hely szánva. A sorompókkal elkülönözött négyszeg és az egyház közt az utcza szabadon maradott.

Az ablakok körülbelől az ország nagyjai s a nők számára voltak nagy áron kibérelve, kik azokat jókor foglalták el cselédeikkel. Már e készületeket megelőző napokon a Budán és Pesten levőket élénk érdek tartá mozgásban.

Meg fog-e Zokoli jelenni? s lesz-e, ki ellene vívjon? - ezt kérdé egyik a másiktól, s valamint a Zokoli megjelenésén senki sem kétkedett: úgy mindnyájan megegyeztek abban, hogy vívó nem akad; s voltak, kik Elemérnek vagy Zokolinak e kihívásában nemét a hetykélkedésnek találták.

A király, igérete szerint, a Zokoli Mihály ellen koholt ármánynak felfödözését s a derék lovag ártatlanságát, szintazon számított nyilvánossággal terjesztette ki országszerte, mint a milyennel a néhai Szilágyi igyekezett egykor szégyenét közhírűvé tenni; de senkiről sem hallatszott, hogy ártatlanságán kétkednék vagy készülne Isten ítéletébe ellenkező meggyőződését érővé tenni.

Már halkal a csatatér elkészüléséhez közelgetett. A város bírája, zöld, hosszú rókatorkos mentében, ezüst gombokkal, medvekalpagban, néhány ugyanazon szellemben öltözött tanácsosoktól kísértetve, nézte a tért. Hosszú ezüstfejű pálczájával integetve, tette nagy fontosságot jelentő arczkifejezéssel a rendeléseket a sorompók s a fövényzés körül.

Az üres erkélyek s a sorompók hosszában helyzett néző lóczák előtt több úri személy a királyi udvarból járt-kelt; a csata elrendelése körül közölve egymással vélekedését.

Czobor Imre, egy magas szőke ifjú, szabályos vonásokkal s Csáki Tihamér római arczéllel, mely a Csákiakban most is feltűnő családi hasonlatosságot bizonyíta, volt ezek közt két, minden tekintetben jeles levente. A királyi erkélybe léptek föl.

- A látás innen igen szép! - mond Czobor - s a nap nem süt szembe. Lám igazam volt: Perényi István tegnap azt állította, hogy a másik oldalra kell emelni a királyi erkélyt.

- Úgy van, Imre! - felelt Csáki. - De nem tudod-e, mi történik előbb; a Zokoli csatája vagy Holubáré?

- Azt hiszem, - viszonzá Czobor, - a Holubáré.

- Miért gondolod ezt?

- Először, mivel mindenesetre a királyé az elsőség; másodszor, mivel a Zokoli csatája ugyis elmarad.

- Én is véleményeden vagyok Tihamér! - felelt a másik - Zokoli vasfejű legény; ez a kihívás valóban elmaradhata. Minek az ily dolgot unalomig fürkészni s vontatni?

- Én szólottam aziránt Elemérrel; ő elhatározása mellett marad, a mi igen természetes; hogyan is vonhatná adott szavát vissza? Meglátjuk, mi lesz a következése.

- Semmi.

- Akarnám! - jegyzé meg Czobor. - De jer, barátom, tekintsük meg a másik oldalt. Az ifjak, kiindultak az erkélyből, a csatatéren keresztül léptek.

- A homok erős, - mond Csáki, a küzdhomokra toppanva lábával - de én a királyt féltem.

- Tudod-e Csáki, hogy Holubár feltette magában: a király ellen csak védelmiképen vívni?

- Tudom; de azt is: hogy a mindig híreivel kész Gara megsugván ő felségének a dolgot, Holubárnak lovagi szavát kelle esküvel erősíteni, hogy a vívásban egész tehetségét érővé teendi.[54]

- Hm, nagy bátorság Mátyástól! s kérdés: szabad-e ily viadalban fejedelemnek életét koczkáztatni? - Azonban sok függ a lótól is; a királynál jobb lovast nem ismerek.

- Holubár óriás, s a testi erő az ily csatákban mégis lényeges; én egyébiránt azt hiszem, mikép egy életet, mely az országé, így játékra tenni vétek; de a nemes királyban annyi nagy tulajdon van, hogy némi gyengeségeit eltűrhetjük, s a magyar szereti fejedelmét csataménen s véd- s támadó fegyverrel kezében látni.

- Nem vetted-e észre, hogy a király lóháton szerfölött magasnak látszik? A mi a csatát illeti: bízzunk a Hunyadiak testi erejében is, László a maga idejében hármával megvívott.

Többen érkeztek most s rövid beszélgetés után mindnyájan az udvarba siettek, a király ébredtét várandók, ki öltözés után az egyházba szándékozott. A vívás nyolcz órára volt határozva.

Mihelyt ezen urak eltávoztak, a sorompókat fegyveres nép fogta körül annyi távolságra, hogy egymást kopjáikkal elérhették. Az ablakból szőnyegeket s színes kendőket terítettek ki; alant a küzdhomokot szélesen terjesztett ritkás seprűkkel egyengették.

A város bírája a kisebbik erkélyben állott s a hozzá közeledőknek különös megelégedéssel mutogatta a készületeket: quorum - a mint büszkén mondá - pars magna fuit.

A Salamon egyházának tornyában a harangok megkondultak; nemsokára a vár fokain taraczkok dörögtek kifogyhatatlanul. A király hófehér selyemöltözetben, mente helyett himzett palásttal vállán, közeledett, mérhetlen sokaságtól körülfolyva, számos kíséretével az egyház felé.

A nép száma nőttön nőtt, s már kezdének az ablakból bámulók a hon szépeinek s nagyjainak helyet adni.

A hölgyek mögött fiatal lovagok, serdülő ifjak állottak, beszélgetve, ide-oda mutogatva s mindent megfejtve a kérdezőnek.

Ezen udvarlók közt ráismerünk az egyik ablakban Csupor Ádámra, ki Gara Máriával beszélget élénk kézmozdulatokkal kísérve szavait. Ő, mint gyanítnunk lehet, az egyházból kilopódzott, míg társai a király kíséretében álltak, székének mennyezete körül.

Ha időnk volna rendre azon számtalan arczokat megtekinteni, melyek mint dagadozó tenger terjedtek a Salamon utczájában: alkalmasint sok ismerősre találnánk itt, mert alig volt egészséges hölgy s férfiú, ki nem igyekezett a nagyszerű szemlének tanúja lenni.

Mintegy félnyolczra lehetett, midőn a királyi erkélyben Ország Mihályné jelent meg, Perényi Péternével; kíséretökben két gyönyörű alak mutatkozott: Ország Salezia az egyik, a másik Giskra Serena. Ezen utóbbinak a sors által - közte, Gara Mária és Ország Salezia közt - a díjadás nemes tiszte jutott, az annyira keresett s a hölgyek által - mint a női tiszta erény s szépség jutalma - becsült.

A többi helyek is már meg voltak telve. A csatatéren élénk zsinat hangzott, s az egész jelenet a legelevenebb képet láttatá.

Mátyás a szent áldozat után a nádor csarnokába ment, hol őt Pongrácz János és Ország Mihály fegyverkezteték föl. A király vidám volt s kifogyhatlan a tréfákból e napon.

Végre trombiták harsogtak, s a zsinat a csatatér körül szűnni kezdett. - Ha a szem e változatos fényes képet körülszárnyalta: az egyház közelében a királyi páholyból nézve, szemben, a balra eső háznak kiálló erkélyében, egy elragadó szépségű hölgyet vehete észre; öltözete bágyadt violaszín volt, minden hímzés nélkül; teljes, ifjúdon fényes hajzata könnyű csigákban foly le havas vállaira; arczát lenge fátyol födte el, de a lelkes képnek vonásai kivehetők valának.

A közeledők által okozott por megszűnvén, a hölgy fátyolát hátravetette. Izabella volt, a csillagász tündérleánya; arcza halvány s bánatos ajkai körül némi reszketegség ült, mögötte atyja állott és Széchi Dienes, az érsek. Miként arczkifejezésökből olvasni lehetett, igyekeztek a hölgyet bátorítni s megnyugtatni.

- Jobb volna, - mond atyja szelíden - ha haza mennél, kedvesem! féltelek - -

- Ah! - kiált fel Izabella - lehetek-e távol? s nem ölne-e meg a bizonytalanság!

A királyi erkélyben többen jelentek meg s ezek közt Lőrincz, Hédervári s Perényi, kik állva foglalának a nők háta mögött helyet.

A kisebb erkélyben Ország Mihály, Gara s Zób léptek föl, mint harczbírák. Öltözetök fekete bársony-mente és dolmány volt; a dolmány fölött ezüst mellvért tündöklött ki, fejeiken nyitott ezüst sisak ült, kettős kerettel tetejében.

Szünet lőn, mely alatt az egybesereglettek beszélgetési morgása hallatszott. - Egyszerre trombita harsogott, minden szem a korlátokra volt szegezve. - A sorompó megnyílt s egy sajátságos tekintetű lovag vágtatott a csatatérnek közepébe. Öltözete veres bársony-dolmány és nadrág volt, sűrű széles aranyrojtozattal terhelt, mellén és hátán a hon czímere csüngött ezüst szövetre színes selyemmel hímezve, fején alacsony kalpag ült farkastorokból, melynek felső párkánya körül kereken magas, hajlongó fehér tollak voltak tűzve; kezében a nyereghez támasztott aranyozott buzogányt tartott, csillámló kövekkel terhelt gombbal.

Megkerülte a tért aranyhálóval borított fekete ménjével, melynek csillogó czafrang csüngött fejéről s derekáról s rövidre vonván kantárát, a királyi páholy felé fordult.

- A király nevében, - mond érthető, teljes hangon - felszólítlak, derék lovag Holubár, leventei csatára, erőt erő ellen! - Jelenj meg!

A hírnök, - mert ez volt - ezzel újra megkerülte a tért s kiugratván a sorompók közől, eltűnt a szem elől.

Az egész gyülekezet feszült figyelemmel várta a felszólítás sikerét s oly csend lőn, hogy az őrködő kopjások lépte hangzott.

Nehéz lónak ügetése hallatszott, zördülő csörömpöléssel s a felnyílt sorompó előtt egy fényes lovag állt meg. Paripája majd tizenhét markos és német eredetű volt; nagy kosorrú fejét aczél-vért födte, homlokán fordított tölcséralakú hegybe végződő; vastag derekát s lecsapott farát hosszú, majd térdig érő, redőkben csüngő fehér és kék takaró borította. A lovag csillámló aczél-fegyverzetben volt, melynek síkjában a gyülekezet színvegyülete tükrözé magát; a sisak rostélyzatát aczél gömbölyű arczfödél pótlá ki, három nyilattal. E bátornak széles válla s ülő helyzetében is kitetsző magassága, megjelenését hatásteljessé tevé. Hosszú dzsidával kezében ugratott a fövényre, nehézkes csataménét csörtetve forgatván meg a tér körén; végre annak közepén megállott, feltaszítá sisakjának arczfödelét, mely alól egy nagyidomú, de lelkes férfiarcz tekintett ki hidegen és büszkén.

A sorompó újra megnyílt s hézagában a bámuló szem egy deli lovagot pillantott meg; fegyverzete fénytelen aczél volt, domború alakokkal elhintve, - aranyozott szegélylyel, gombokkal s csatokkal. Bal oldalán ezüst kettős kereszt csillogott s alatta karcsú derekát aranyzsinórokból s gyöngyökből font öv keríté.

A sisak hasonlóul aranyból volt s tetején kékes zománczú holló ült, mely orrában arany gyűrűt tartott; rostélya le volt eresztve s a lovag kezébe dzsida szorult. A pompás pejmént ezüst-pikkelyzet borítá el egészen, mint kígyóbőr, simulva minden tagjaihoz s a magas kápájú nyereg alól könnyű redőkben folyt le a veres bársony-takaró.

A két lovag szemben állott; a később jöttnek roppant lova, minden nagysága mellett, nemes eredetét a tagok ritka arányosságával bizonyítá. Hőseink majdnem hasonló magasságúaknak tetszettek, bár az utóbbi deli, karcsú volt s a szemnek kedvesebb tekintetet adott.

Kis szünet után az arany sisak rostélya megnyílt s alóla az istenített királynak nyílt, férfias arcza világított, vidáman és szerényen.

Újabb szünet lőn; végre a trombita rivalt s a harmadik harsanásra a csata megkezdetett.

Körülnyargalták a tért a lovagok s különböző végein foglalván helyet, sisakjaikat födék be s dzsidáikat fekteték támadásra. A nép élénk várakozásban volt s a nők keble szorúlt, halványuló arczokat lehete látni itt-ott, míg a férfiú-seregnek élénk harczvágyat s kedvtöltést lehelő vonásaiban merő bátorság s erő volt kifejezve.

Izabella halvány volt, mint a reggeli hold, keze görcsösen feszűlt az ablak párkányára; de midőn a király könnyű paripájával vágtatott el irányában, vonásai föléledtek, az ifjúság rózsái tértek azokra vissza s arczának kifejezése szenvedélyt s bizodalmat árult el.

A harczbíráknak komoly «induljatok!» szavokra az első rohanás elkezdődött; a királynak lova gyorsabb volt s elébb haladván a küzdhely közepénél, azon jóval túl csapott össze Holubárral, kinek dzsidája a királynak szíve oldalába ütközött, míg Mátyás a bátor lovagnak széles mellét középben üdvözlé.

A csapás irtózatos volt mind a két részről s elhatározó. Holubárnak sisakja hátrafordulván az erős lökéstől, a földre zuhant s a nemes német lovagnak vérpirosra gyúlt arczát, sárga fürteivel dús hajzatának, födetlen láttatá. Ugyanazon perczben a felső test hátra felé hanyatlott s kemény erőködés után nyergében megmaradni, iszonyú csörgéssel zuhant a homokra, oldalvást esvén jobb karjára, mely azonnal kettétört.

A király néhány perczig ingatlan ült nyergében; ideje volt még sisakrostélyát fölemelni, halálosan sápadt arcza meredten bámult maga elébe, de a szörnyű ütésnek kábító ereje a jövő pillanatban erővé tevé hatalmát, - s Mátyás lassan kihanyatlott nyergéből s fél kezével érvén a homokra, előbb segített esésének kevesebb súlyt adni, de lábát kissé megsértette. Azonnal talpon volt újra s rendelést tőn a német lovagnak elvitelére s gondos ápolására.

Megtörténvén ez, Mátyás az erkélyhez közelített s a csata díját, egy fénylő ezüst sisakot veres, fehér, zöld strucz-tollakkal ékesítve, fogadá el Serenától, ki azt mondhatlan kellemmel adá át.

A lovakat félrevezették, a király a hozzá sietett Ország Mihálynak kíséretében, az erkélybe lépett föl s annak közepében helyet foglalván, rövid szünet után vidáman, bár kissé rekedt hangon, beszélgetett a szép hölgyekkel.

Túl Izabella fölkelt helyéből s atyjának kíséretében eltávozott; tagjain szokatlan reszketegség volt, de arcza nemes büszkeségben sugárzott.

- Ez királyi csata volt! - mond az öreg csillagász, szép leányát vezetve.

- Él s győzött! legyen Isten neve áldott! - szólt Izabella s többé az ablaknál nem láttatott.

Nemsokára cselédek jöttek a csatatérre, gereblyékkel és seprűkkel egyengetve ki a homokot s ütőkkel veregetvén azt keményre.

Mintegy fél óra telhetett az első viadal után, midőn a fentebb leírt hírnök kettős czímerével újra megjelent a csatatéren s fenszóval mondá:

- Zokoli Mihály Isten és becsület nevében felszólít mindenkit, hogy álljon elő, ki őt királya s hona ellen hűtlennek meri nevezni; hogy itéletében s nyílt csatában, életet élet ellen, bizonyítsa be ártatlanságát!

A komoly, ünnepélyes felszólítást, melynek minden szava érthető volt, a nagy csendben trombitajel követé.

Az egész gyülekezet némán tekintett a hirnökre.

Eközben a sorompó megnyílt s egyszerű bajnok, sötétzöld, zsinórtalan dolmányban s nadrágban, fénytelen fekete vérttel mellén s fekete leborított sisakkal, tollczifrázat nélkül, lépett a csatatérre, oldalán erős egyenes kard csüngött.

A hírnök az idézetet, szint azon komolysággal, mint először, ismétlé s újra rivalt a trombita, de a sorompók közelében senki sem mutatkozott.

Végre harmadszor emelte föl szavát, harsányul és érthetően elmondván a felszólítást. Az egyszerű lovag nyugton állott a királyi erkélylyel szemben, a földre szegzett tekintettel.

Szünet lőn. - Egyszerre ujjongó kiáltás hallatszott: - Ártatlan! éljen Zokoli Mihály! - s az egész Salamon-téren egy zúgás hangzott: - Éljen Elemér, a sas!!

- Emeld a rostélyt fel! - mond a király.

- Fel! fel a rostélylyal! - zúgott minden oldalról.

Zokoli tagadólag rázta fejét.

A zaj kissé szűnt, midőn a trombita újra megrivalt s a sorompó előtt egy bajnok jelent meg, intve, hogy az felnyittassék. Talpig fegyverben volt az, vérttel, czomb- és karlapokkal; sisakja tetején egy hegyes tőr látszott, veres, mintegy vérbe mártott véggel; tigris-kaczagány folyt le a deli termetű, bár kissé zömök lovagnak vállairól.

Az egybegyűlt sokaságon megütközés vala észrevehető, mely terjedő morgásban jelentkezett.

A hírnök azonnal távozott s a két bajnok hidegen s merészen állott gyalog szemközt.

A harczbírák a térre léptek le, s a bajnokok fegyverzetét s kardjaikat vizsgálták meg. A halálra vívók esküt tőnek: hogy semmi amulet- vagy talizmánnak birtokában nincsenek, hanem bízva erejökben s igazságukban, állnak, mint férfiak, Isten előtt.

Végre a bírák újra helyet foglaltak erkélyökben.

Serena, ki mindeddig nyugodtnak látszott, a megjelent vivónak érkeztekor elhalványult. Egyrészt a Zokoli veszedelme okozta a rémülést, másrészt valami szégyenítő volt ezen, hihetőleg számított késésben, mely a megjelenést nem reméltté tevén, egyszersmind a nép közfelkiáltását s Zokoli Mihálynak ártatlanságát látszatott megczáfolni.

Országné azonnal észrevette a Serena megütközését s igyekezett őt megnyugtatni. Serena minden lelki erejét összeszedte s rebegő hangon szólítá meg a szép Saleziát, ki mellette ült:

- Ki lehet e lovag?

A kérdett egyáltalában nem tudta kitalálni. - Alkalmasint egy azok közől, - felelt - kik vesztét eszközlötték Zokolinak.

A király Serenához fordult.

- A bajnokot gyanítjuk, - mond - a küzdés mindenesetre veszélyes leend mindkét részről; de Istené legyen a dicsőség! - az ártatlan győzend!

Minden rendben volt. A harczbírák újra erkélyökben foglaltak helyet s az egybegyűltek arczkifejezésén látható volt azon komolyság s részvéttel vegyűlt feszültség, mely az isten-ítéleti csaták fontosságát jelenté.

Végre az egyik harczbírónak ily esetekben lelket rázó szózata hangzott: - Előre! - Isten nevében!

A csata kezdődött. - Zokoli nyugodtan fogadta bőszült ellenének csapásait, deli könnyűséggel vetvén eleikbe szabadon s tisztán tartott védleteit. E hidegség az ellenséges lovagot majdnem dühössé tevé; irtózatos vágást tőn, mely bár felfogva Zokolitól, elég erővel bírt sisakjába hatni. A kardnak újabb emelésekor Zokolinak sisakját kelle előbb feltaszítni homlokáról, míg a második vágást felfoghatta, de mégis szokatlan gyakorlata s gyorsasága megelőzte azt, s

álmélkodására minden jelenlevőnek, mindig folytatá vedlő rendszerét s ellenségére egy vágást nem tőn.

A csata majd negyedóráig siker nélkül folyt; a bajnokok hajszálnyira sem távoztak állásaikból.

A harczbírák pihenést parancsoltak, s a két ellenség földre szegzett kardokkal mérte egymást, daczczal és némán.

Jel adatott újra s a kardok villogtak. Az idegen lovag hirtelen rohanta meg Zokolit, ki pillanatra hátrálni látszatott; de a következőben oly hatalmasan csapott ellene fejére, hogy ez kardját leeresztve, féltérdre zuhant, igyekezvén hirtelen fölemelt kardjával a támadó rendszert a védelmivel felváltani.

Zokoli újabb vágást tőn a fölemelt karra s midőn ennek következésében a másik bajnok kardját kiejté kezéből, Zokoli fölemelte azt s visszanyújtá neki.

Második szünet lőn. - Végre az idegen lovag fölemelkedett s minden erejét összeszedvén, hevesen támadta meg vívótársát, ki nevekedő hidegséggel fogadta a sűrű csapásokat.

A körülállók a lehelletet érzék keblökben maradozni. - Most mozdult Zokoli; egy lépést tett az először hátráló felé s egy végső vágással maga elébe terítette ellenségét. - A zuhanás rögtöni volt; a következő perczben Zokoli lábát tette a fölkelni törekvőnek mellére s hosszú egyenes kardjával a levertnek sisakrostélyát tolta fel.

- Wratizláw! - kiált Zokoli meglepetve - Komoróczi, te vagy? - Ismerlek!

Harsogó éljen hangzott.

Zokoli némán tekintett halálos ellenségére.

- Fel a rostélylyal! - hangzott újra.

Zokoli födve maradott. - Végre megszólalt.

- Add Istennek a tisztességet s valld meg itt a király s e fényes gyülekezet színe előtt, hogy ártatlan vagyok!

- Nem! - hangzott a Komoróczi hangja, melyben düh és szégyen vegyültek.

Zokoli meredten bámult maga elébe, míg újra szólott.

- Az Isten s becsület nevében szólítlak föl bicskei Komoróczi Péter! - mondj igazat! halálod óráján: ártatlan vagyok-e?

- Nem! - ismétlé a mogorva rablónak tompa hörgése.

Ujra szünet lőn.

- Harmadszor kérdelek, Káldor Kálmán! - mond végre Zokoli - anyád halálsikoltására, öreg atyád nevében, ki haldokló ágyán áldott meg, - bár távol voltál - mint hű atya fiát! ezen áldás erejére s minő igazán szent atyád és anyád emlékezete előtted - kényszerítlek, légy igaz és szólj! ártatlan vagyok-e?

- Hah! - kiált fel a rabló enyhülő haraggal, mintegy önkénytelen varázsnak engedve. - Ki adta szívem kulcsát kezedbe? - - ki tanította meg a talizmánt vonni elő, mely hatalmának ellen nem tudok állani? - - Igen! atyám és anyám nevében, ez az ember itt nem áruló.

- Legyen Isten neked irgalmas, Komoróczi, ezen igaz szóért! - mond érzékenyen Zokoli, fölemelvén sisakrostélyát s egy arczot láttatván, mely majdnem női gyöngédségével bőrének, de férfias szilárd kifejezésével vonásainak, az egész gyülekezetet bámulásra ragadta. - A

lovagnak lába még mindig a Komoróczi keblén nehézkedett; de tekintete kérő- s kérdőleg volt a királyhoz emelve.

A király intett kezével.

Zokoli elemelte lábát a Komoróczi kebléről.

- Vigyétek őt és ápoljátok! - szólt Mátyás. - Vedd éltedet, Komoróczi! mely ezután a mienk, s igyekezzél, hogy örülhessünk annak.

Komoróczi durván idézte vissza Nankelreuthert, ki oda sietett s fel akarta segíteni. - Életemet elveheted, király úr, - mond büszkén - nem adhatod! az az enyém! - Végre fölemelkedett, karjaiból patakzott a vér; hideg, komor tekintetet vetett maga körül, s a sorompóhoz ingadozott, jobb karját tartva bal kezében.

Ott topogott lova, melyre az öreg Gáspár fölsegítette. - A rabló-lovag a mén vékonyába ereszté csillagos sarkantyúját s mint a zivatar távozott; nyergéből vérzsinórok ereszkedtek, nyomaira gyöngyözve, mint sebesült szarvasnak.

A SPÁHI.

Ha a vég jő, minden jó - Verina. -

Schiller.

Kevés mondani valónk van még.

*

Az isten-ítélet után három holddal a király maga kérte meg Giskra Serenát Zokoli Mihály számára, ki a halálcsatát követő estén a királyi csarnokban a fényes tánczmulatság víg gerjedtsége közben juttatá a piruló Serenának eszébe azon emlékezetes éjet, mely, minden veszélye mellett, a legboldogabb volt életében. A menyegzőt Mátyás Visegrádon tartotta fel ritka fénynyel.

Később Zokoli Mihályné azon érdeket fenn tudá tartani az udvarnál s házkörében, mely őt egykor bámulttá tevé a Giskra táborában.

A király barátsága Zokoli Mihály a sas iránt - mert e melléknevet megtartotta - holtig állandó maradott; de kegyencz a nemes lovag sohasem volt.

Néhány évvel történetünk után Zokoli Mihály házának kapuja előtt, Kis-Várdán két elaszott, majdnem éhenhaló koldus kéregetett; az Angyal diák által megvesztegetett hamis tanúk voltak ezek. - Serena szállást adott nekiek s ápoltatá őket halálig.

*

Aminha Nephtaliné lőn s örököse a gazdag Ábrahám minden vagyonának. Férje a királyi bizodalom birtokában a legnevezetesebb kereskedő volt korában. Aminha az öreg Káldor vagyonából az őt illető részt készpénzül s ékszerekben kapta ki.

A Nephtali maradékai II. József császár alatt Biedermann nevet vettek föl, s később az egész család a keresztény hitre tért.

*

Nankelreutherné, mint lelkületéből gyaníthatjuk, derék férjével vígan, könnyen úszott az élet hullámain keresztül. - Vadnai szobaleányát, ki őt Budára követte, gazdagon kiházasította.

Azzal a képzelettel, hogy a budai tőzsér, Nephtali - sógora, sohasem tudott egészen kibékülni; - de Aminhát szerette s becsülte, mint minden, a ki őt ismerte.

*

Történetünket követő évben, január negyedikén, a király több úrral Tolna várában volt, a Budára kiirandó országgyűlés pontjain tanácskozandó. - A tanács után ebédhez ültek; de a király arczán komoly felleg borongott. Épen fölkelő-félben voltak, midőn egy levelet hoztak neki. Végig futotta azt szemeivel s arcza örömre gyúlt.

- Széchi! te követsz, - mond a király s belső szobáiba vonult.

- Felségedet váratlan öröm érte! - mond az érdemes egyházi férfiú.

A király hallgatott; egy asztal mellé leülvén, hirtelen néhány sort írt, mert levelei rövidek voltak mindig. - Ezt vigyétek gyorsan Budára, - mond. - Elolvashatod s azután a pecsétet nyomd rá. - Mátyás titkot parancsolva tette ujját ajkára. - Ez az örömek egyike, - folytatá érzékenyen, - melyeket a királyban az ember élvez! - Minő boldog nap ez!!

Széchi a levélből olvasta: «Nevezzétek őt nagyatyja nevére Jánosnak. - Tizenkettedikén látlak.

Hunyadi Mátyás.»

*

Angyal diák Bicskére ment, de Komoróczi, ki azelőtti csalásait megtudta, csúfosan űzte el onnan, s végre, miután több életnemében sikertelen próbát tőn, mint öreg köszvényes temetőőr végezte Sopronban életét.

*

Komoróczi a megszégyenülés által keserített boszúval tért Bicskére vissza. Látta, hogy előbbi életnemét úgy, mint akarná, nem folytathatja, mert rend volt a honban s éber a király. - A két rossz közt tehát a kisebbet kellett választania véleménye szerint. A helyett, hogy otthon nyugalomban éljen, - sebei meggyógyulván - óvakodva ugyan, de nem kevesb szenvedélylyel folytatá kalandos életét s neve a Mátyás derék vezéreinek csatáikban többször jő elő, mint egyes lovagé. - Ő kedve s kénye szerint cserélt helyet és vezért; pihent vagy bajt vívott, s így azon nemét a függetlenségnek makacsul követé, mely a Mátyás kormánya alatt igen is szoros korlátok közé volt szorítva, s rend és törvény által féken tartva. - Ő a szó teljes értelmében szerencsétlen volt, mert oly országban, hol a rablás s kényuraság helyett rend kezdett uralkodni; hol a kalózok el kezdék veszteni a lovagiság címzetét, s a gonoszt s rendbontót megvetés érte minden lépten az igazságos király alatt: ott a kevély, szilaj rablólovag, színlett megtérése után is szükségképen a kicsinyítésnek s megvetésnek egész súlyát, mint éles tőrt hordá vad s büszke szivében. - Őt holtig Komoróczi Péternek nevezték.

Ezernégyszázhetvenötben, a Magyar Balázs vezérlete alatt kivívott elhatározó győzedelemnél, hol százhúszezer török veszett el, jelen volt Komoróczi, s a sorok elején vívott a rákoczi tónál.[55]

Este a török seregnek csekély maradványa egy szűk völgykebelben tanyázott. Az ég fekete volt, a föld hóval födött, néhány sátor emelkedett, a tábori tüzek füstjétől körülfolyva. - Egyikéből ezeknek egy szilárd tekintetű ősz aga lépett ki.

- Mi baj? - kérdé sötéten.

A sátor előtt egy karcsu spáhi állott dzsidát tartván kezében, melynek tetején sápadt, szakállas fő tátongott.

- Kié a fő? - mond az aga.

- Ez, a míg élt, - felelt nyugodtan s tekintetét büszkén a dzsida tetejéhez irányozva a spáhi - Bicskei Komoróczi Péter volt!

JEGYZETEK.

[1] *Bonfinii* R. Ung. Dec. III. L. 10; 525. lap. - *Fessler* G. d. U. V. rész 52. lap. - *Péczely* M. t. 288. l.

[2] Uderszki éjtszaka titkon elszaladt egy más erősségbe, mely Lengyelország szélén építtetett, s Brezniczének hivatott. *Bonfinii* R. U. D. III. 1. 10; 526.

[3] Rozgonyi Simon a mindenható szépség szerelem csudahatású fegyverével próbálja a harczban győzhetlent meggyőzni, nőül adja neki igen szép fiatal húgát gazdag ajándékkal. *Péczely*, Magy. t. 182. l.

[4] Buchti: cseh tésztanemű (Kugdlhupf).

[5] *Fessler*, G. d. U. V. r. 70. lap.

[6] Anká (Anna) - Mázsa (Mária) csehül.

[7] Mlatecz, cséplő csehül: egy neme a fegyvereseknek a husziták korából, csépekkel ellátva, melyeknek végeit vaskarikák szoríták.

[8] Csatacsillag (Morgenstern) tüskésgombú buzogány.

[9] *Péczely* M. t. 290. l. - A pártos vezér. - *Fessler*, G. d. U. V. rész, 40. lap.

[10] *Péczely*, M. t. 298. lap. - Szilágyi halála. *Fessler*. G. d. Ung. V. rész 70. lapon.

[11] *Péczely*, M. t. 294. lap. - *Fessler*. G. d. Ung. V. rész, 53. lap.

[12] Az egybekelés három év mulva megtörtént. - *Fessler* Gesch. d. Ung. V. rész, 21. lap. Katarinát a csehek Kunegundának is nevezték. *Péczely József*, Magyarok tört. *Bonfin*, s mások.

[13] *Galeotti Martii* de dictis et factis Mathiae. 17. fejezet, 576. lap.

[14] Hasonlítsd Collin de Plancy. Dict. infer. Demon-Satan, Conjuration Pacte. - Grimoir d'Honorius, Albertus magnus. Cercle.

[15] Hasonl. Collin de Plancy Dict. inf. Demon Conjuration.

[16] Hasonl. Collin de Plancy Dict. infer. Conjuration.

[17] Hasonl. Collin de Plancy Dict. infer. Conjuration.

[18] Boszorkány Sabathoknak (Szombat; Sábesz; Eterle) nevezték a régi babonás időben, több boszorkánynak összejövetelét keresztutakon vagy hegyek ormain.

[19] Mennyire tehetségében volt a szónoklat a királynak; Galeotti sok helyen említi, a többi közt a lengyel követek elfogadásáról szólván. Lásd *Galeotti Martii*, de dictis et factis Mathiae 367. l. Mátyás királynak nyájasságáról lásd a többi közt *Galeotti*, de dictis et factis Mathiae 370. l.

[20] Giskra, kit Mátyás háborítlan hagyott a zólyomi várnak birtokában. *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. rész, 80. l.

[21] A Giskra levelét egész terjedelmében olvashatni: *Bonfin*. R. U. Dec. III. Lib. X. 530. lap.

[22] *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. rész 89. lap. *Péczely József*, M. t. 299. lap.

[23] *Bonfinii*, Rer. U. Dec. IV. Lib. I. 536. *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. r. 118. l.

[24] *Turóczi*, Chr. P. IV. C. 65. *Péczely József*, M. t. 300. l.

[25] *Bonfinii*, R. U. Dec. III. L. X. 531. lap. *Fessler*, Gesch. d. Ung. 93. l.

[26] *Bonfinii*, R. U. Dec. IV. Lib. I. 537. *Fessler*, G. d. Ung. V. rész 119. lap. *Katona* Hist. Reg. T. XIV. 666. lap.

[27] Egy az itt említett képhez hasonló, de gyémántkerítmény nélkül, b. Jósika Jánosnak birtokában van Erdélyben.

[28] *Bonfinii*, R. U. Dec. IV. L. I. 536. lap. *Fessler*, G. d. U. V. r. 118. lap.

[29] *Bonfinii*, R. U. D. III. L. X. 533. lap. *Fessler*, Gesch. d. U. V. r. 108-109-110-111-112-113. lap. *Péczely József*, M. t. 297. lap.

[30] *Bonfinii*, R. U. D. III. L. X. 533. lap. *Fessler*, Gesch. d. U. V. r. 108-109-110-111-112-113. lap. *Péczely József*, M. t. 297. lap.

[31] *Bonfinii*, R. U. D. IV. L. X. 536. lap. - *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. rész 123. lap.

[32] *Bonfinii*, R. U. D. IV. L. X. 536. lap. - *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. rész 123. lap.

[33] Lásd *Ortelius* redivivus et continuatus 322. lap. Wahre Contrefactur der Städte Ofen und Pest. - A régi Budának képe a pesti nemzeti muzeumban is látható.

[34] *Bonfinii*, R. U. Dec. III. L. X. 351. lap. *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. r. 91. lap.

[35] *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. r. 91. lap. *Turóczi* Chron. P. IV. C. 65.

[36] *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. r. 91. lap. *Turóczi* Chron. P. IV. C. 65.

[37] Lásd *Ortelius* redivivus et continuatus 322.

[38] Tudva van, hogy Mátyás királynak két jámbor oroszlána volt, melyekről az a hagyomás, hogy ugyanazon órában szüntek élni Budán, melyben Mátyás király Bécsben meghalt.

A mottók a legtöbbször a regény oeconomiájához tartoznak; s néha egy szó előkészít valami jelenetet, vagy függőben tartja az olvasót, vagy figyelmét ébreszti. - A legjelesebb regényírók e rendszert követték. - Kissé unalmas, hogy nálunk még ilyenek fölött kétség van; de mivel van: - említeni nem felesleges.

A történeti s egyéb jegyzeteket a kötet végihez csatoltam, azért, hogy a regény olvasása közben a figyelmet ne zavarják. - Kényelmesb lett volna mindenesetre a jegyzeteket egészen kihagynom; de mivel regényem történeti adatokon alapul, senki rossz néven nem veheti, hogy olvasómmal láttatni akarom, hogy az ily munka fáradságba kerül; s hogy történeti regényt szükségképen történeti adatokkal kell támogatni. Egyébiránt nem vagyok azoknak véleményén, kik az ily jegyzeteket szükségfölöttieknek tartják; sőt azt hiszem, hogy néha apróbb körülményeket is, ha történetiek s érdekesek, a regénybe bele tudni szőni, érdem - - Bulwer, a Pompeji végnapjaiban egy marék hamut, egy tört edényt, egy fölirást tudott használni, - s hogy tudta: jegyzeteiből látjuk.

Az olvasó úgy is ezeket, főleg ha történeti adatok, a regény átolvasása után futja keresztül. - Ez is oly tárgy, mely felett sehol sem vitatkoznak már; de nálunk legalább egyszer megpendíteni szükséges volt.

*

[39] Van egy neme az embernek, mely azt hiszi, hogy tettre különös nagyszerű időszakok kellenek; hogy a tettre vágyó élhet oly időkben, melyekben tenni, cselekedni nem lehet, - kényelmes mód, restség és sopánkodások mentségére! - Olykor épen a nyugalom s béke kora hordja méhében a nagy jövendő magvait. - Ilyenek az átmenet korai is, melyeknek eszméje már munkásságot tesz fel. Vegyük a két kort, melyeknek egyikéből a másikba történik az átmenet, mint két villany-vezetőt, az átmenetet, mint a kettő közti hézagot, melyen az egyikből a másikba szivárog a villanyfolyam, s mondjuk: lehet-e e között munkásságot, mozgás nélkül képzelnünk? - Tekintsük a világ történeteit s merjük tagadni, hogy nem épen az átmenetek korai voltak-e azon föld, hol az eszmék sarjai fejlettek, hogy végre annyira erősödtek, hogy egy szilárdabb légű időszak viharinak ellenállhatva, ők maguk adtak annak nevet, erőt s fontosságot. Bennök ért a kor; s a kifejlés fontos szakát, kevésbbé mint akár mit, mondhatjuk csüggesztőnek.

Tettre akarat kell; minden korban, minden időszakban lehet tenni. Az egyenesnek nincs szüksége külső kerítvényre, hogy tegyen s a legtöbb, a mit állithatunk, az: hogy bizonyos korban, bizonyos emberek többet tehetnek, mint máskor. De az egésznek eszméiből foly ki, hogy tenni mindig lehet. Egy van azonban, a mi a tetterőt korlátolja, s az azon balhiedelem: hogy tenni nem lehet. - Bulwer mondja: hogy jelenben sok fiatal van, ki életunt élvezet előtt; s valóban, gyorsan látjuk ezeknek számát szaporodni. Talán azért mutatkozik e szánandó jelenet korunkban, hogy visszahatást idézzen elő, s a jövő kor kifejlett eszméi közé tartozandik talán az, mely most van első leveleiben. Hogy élő s életunt egy anomáliát, egy néma ellenmondást képez s hogy nincs kor, mely valakit feljogosítson arra, hogy gyáván reméljen tett nélkül; ez időszakot kivánván magához módosítani, nem magát abba bele találni; vagy azt szeresse várni, mi lehetőség s teljesedhetés határin túl esvén, a hold szarvaira vágyó gyermek szánandó ábrándozásai közé tartozik.

[40] Lábravaló, van egy neme a gyöngétlen gyöngédségnek, s ehhez tartozik némely ruhaneműk elnevezése olyanokká, mik épen azt juttatják az embernek eszébe, hogy a dolog megnevezése illetlen, holott a valódi néven a figyelem minden további utógondolat nélkül suhanna el. Ilyen a lábravaló angol regényekben használt elnevezése inexpressiblnek.

[41] Dzwela. Mit a történetekből regényemben használhattam, vagy nem, e nevezetes rabló tekintetében az olvasható *Bonfinii*, Rer. Ung. Dec. IV. Lib. I. 139-140-141. lap. *Fessler*, Gesch. der Ungarn 149-150-151. lap. *Péczely József*, Magyarok története, 305-306. lap.

[42] Dzwela. Mit a történetekből regényemben használhattam, vagy nem, e nevezetes rabló tekintetében az olvasható *Bonfinii*, Rer. Ung. Dec. IV. Lib. I. 139-140-141. lap. *Fessler*, Gesch. der Ungarn 149-150-151. lap. *Péczely József*, Magyarok története, 305-306. lap.

[43] Dzwela. Mit a történetekből regényemben használhattam, vagy nem, e nevezetes rabló tekintetében az olvasható *Bonfinii*, Rer. Ung. Dec. IV. Lib. I. 139-140-141. lap. *Fessler*, Gesch. der Ungarn 149-150-151. lap. *Péczely József*, Magyarok története, 305-306. lap.

[44] Dzwela. Mit a történetekből regényemben használhattam, vagy nem, e nevezetes rabló tekintetében az olvasható *Bonfinii*, Rer. Ung. Dec. IV. Lib. I. 139-140-141. lap. *Fessler*, Gesch. der Ungarn 149-150-151. lap. *Péczely József*, Magyarok története, 305-306. lap.

[45] Nyugat egyik leghatalmasabb fejedelme pedig XI. Lajos, a franczia király nem tartá kisebbségnek, leányával is megkinálni a csak kevés nappal azelőtt özvegyen maradt Mátyást. *Péczely József* Magyarok történetei. 301. lap; és mások.

[46] Kevesek kedvéért, kik talán nem tudnák, jegyzem itt meg, hogy az izraeliták halotti öltözetben szoktak a synagogába járni.

[47] Január elején Krisztus körülmetéltetése napján szokásban volt a magyaroknál Strenát adni. *Galeotti Mar*. de dictis et factis Mathiae Regis Cap. XXIV. 379. lap. - Az ünnepély neve szláv eredetűnek látszik, de valóságos gyökerére nem akadhattam.

[48] Budára jött bizonyos Holubár nevű derék lovag, erőre s testének roppantságára bámulandó. *Galeotti Mar*. de dict. et fact. Mathiae R. C. XIII. 373. l.

[49] *Galeotti Mar*. de dict. et fact. Mathiae Regis Cap. XXIV. 379. lap.

[50] *Galeotti Mar*. de dict. et fact Mathiae Reg. Cap. XXIV. 380. lap.

[51] *Galeotti Mar*. de dict. et fact Mathiae Reg. Cap. XXIV. 380. lap.

[52] *Galeotti Mar*. de dict. et fact Mathiae Reg. Cap. XXIV. 379. lap.

[53] *Péczely József*, Magyarok tört. 306-307. lap stb.

[54] *Galeotti Mar*. de dictis et factis Mathiae Reg. Cap. XXIV. 373-374-375. lapon olvasható az egész Holubárrali csatának leírása.

[55] *Péczely József*, Magyarok tört. 311. lap.